

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı

Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

BUKET UZUNER'İN HİKÂYE VE ROMANLARINDA EĞİTİM DEĞERLERİ

Neslihan BURKAŞ YILMAZ
ORCID: 0009-0009-3730-4423

Danışman
Doç. Dr. Metin OKTAY
ORCID: 0000-0003-4801-1457

Konya – 2026

ÖN SÖZ

Edebî eserler bireyin düşünce dünyasını şekillendiren, değer algısını geliştiren ve toplumsal bilinci besleyen önemli kültürel araçlardır. Özellikle anlatı türleri, bireyin yaşantı yoluyla öğrenmesine olanak tanıyarak değerlerin içselleştirilmesinde etkili bir rol üstlenmektedir. Bu bağlamda edebiyat, yalnızca estetik bir alan değil aynı zamanda bireyin ahlaki, duygusal ve toplumsal gelişimine katkı sunan bir eğitim alanıdır.

Türk edebiyatının çağdaş yazarlarından Buket Uzuner hikâye ve romanlarında birey, toplum, doğa ve kültür ilişkisini çok yönlü bir bakış açısıyla ele almakta, eserlerinde yer verdiği karakterler ve olay örgüleri aracılığıyla eğitim değerlerini okura sezdirerek aktarmaktadır. Bu çalışma Buket Uzuner'in hikâye ve romanlarında yer alan eğitim değerlerini incelemek ve edebî metinlerin değerler eğitimi açısından taşıdığı potansiyeli ortaya koymak amacıyla hazırlanmıştır.

Bu tez çalışmasının planlanması ve yürütülmesi sürecinde bilgi ve deneyimleriyle yol gösteren danışman hocam Doç. Dr. Metin Oktay'a ve akademik gelişimime katkı sağlayan tüm öğretim üyelerine teşekkür ederim. Ayrıca bu süreçte her zaman desteklerini hissettiğim aileme ve sevdiklerime saygı, sevgi ve minnetlerimi iletiyorum.

Bu çalışma edebiyatın birey ve toplum üzerindeki eğitici ve dönüştürücü gücüne olan inancın bir ürünü olarak hazırlanmıştır.

Neslihan BURKAŞ YILMAZ

Şubat 2026

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU	vi
BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	viii
ÖZET	ix
ABSTRACT	x
BÖLÜM 1.....	1
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	2
1.3. Araştırmanın Önemi	2
1.4. Sayıltılar (Varsayımlar).....	2
1.5. Sınırlılıklar.....	3
1.6. Tanımlar	3
BÖLÜM 2.....	4
2. ALAN YAZIN (İLGİLİ ARAŞTIRMALAR)	4
BÖLÜM 3.....	5
3. YÖNTEM.....	5
3.1. Araştırmanın Modeli	5
3.2. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme	5
Araştırmada incelenen eserler şunlardır:	5
3.3. Veri Toplama Araç ve/veya Teknikleri.....	6
3.4. Verilerin Toplanması.....	7
Bu süreçte, metinlerde yer alan doğrudan ve dolaylı değer aktarımları dikkate alınmış; değerlerin hangi bağlamda ve nasıl sunulduğu belirlenmeye çalışılmıştır.....	7
3.5. Verilerin Analizi.....	7
BÖLÜM 4.....	8
4. BUKET UZUNER'İN HİKÂYE VE ROMANLARINDA TESPİT EDİLEN EĞİTİM DEĞERLERİ	
4.1. Buket Uzuner'in Hayatı, Sanatı ve Eserleri.....	8
4.1.1. Tespit Edilen Eğitim Değerleri.....	10
4.1.1.1. Yardımseverlik	10
4.1.1.2. Şefkat, Merhamet Sahibi Olma	16
4.1.1.3. Hoşgörü, Barışçıl yaşam ve Duygusal olgunluk	21

4.1.1.4. Eğitim, Öğretmen Etkisi ve Öğrenme Süreci Değerleri.....	28
4.1.1.5. Doğa sevgisi, Çevre bilinci ve İklim Değişikliği	41
4.1.1.6. Çalışkanlık, Azim ve Kararlılık.....	49
4.1.1.7. Kadın Erkek Eşit(siz)liği, Toplumsal Cinsiyet Adaleti.....	57
4.1.1.8. Eşitlik.....	71
4.1.1.10.Düşünce Özgürlüğü.....	81
4.1.1.11.Yaşama sevgisi, Yaşama Bağlılık	84
4.1.1.12.Maneviyat, Şükür, Dua.....	87
4.1.1.12.Dürüstlük, Riyakârlığın, Yalanın Kötülüğü	92
4.1.1.13.Ahlaklı ve Namuslu Olma.....	96
4.1.1.14.Misafirperverlik.....	100
4.1.1.15.Sabır, Sebat, Dayanma gücü.....	102
4.1.1.16. Tevazu, Alçakgönüllülük, Kibrin yıkıcılığı	108
4.1.1.17.Cesaret ve Kahramanlık	113
4.1.1.18. Kötü Alışkanlıklardan Uzak Durma Bilinci.....	116
4.1.1.19. Fedakârlık.....	118
4.1.1.20. Kıskançlığın kötülüğü	120
4.1.1.21. Hayvan Sevgisi.....	121
4.1.1.22. Okuma Sevgisi ve Kültürel Bilinç.....	128
4.1.1.23. İnsan sevgisi	138
4.1.1.24. Nezaketli Olma.....	140
4.1.1.25. Empati	142
4.1.1.26. Barışın önemi, Savaşın Kötülüğü.....	145
4.1.1.27. Vatanseverlik – Millî Kimlik – Aidiyet ve Toprak Sevgisi	147
4.1.1.28. Ailede Eğitim- Güven – Kültürel Aktarım.....	149
4.1.1.29. Dilin ve Kültürün Önemi	152
4.1.1.30. Aile sevgisi- Anne, Baba Tutumu.....	153
4.1.1.31. İyilik, İyi İnsan Olma Bilinci	159
4.1.1.32. Saygı.....	161
4.1.1.33. Sağlıklı ve Dinç Olma	166
4.1.1.34. Kanaatkârlık, Tüketim Ahlakı ve Vicdani Farkındalık.....	167
4.1.1.35. Kelime Bilgisi ve Dilin Öğretici Gücü.....	168
4.1.1.36. Kültürel Değerler.....	170
4.1.1.37. Kendinlik, Özsaygı ve Kendini Kabul Etme Değeri	171
4.1.1.38. Farklı Olmanın Suç Sayıldığı Toplumlarda Kitle Psikolojisi ve Adalet Arayışı.....	172
4.1.1.39. İyi Bir Baba Figürü ve Aile Sorumluluğu	172
4.1.1.40. Adaletli Olma	174
BÖLÜM 5.....	177
5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER.....	177
5.1. Tartışma.....	177
5.2. Sonuç.....	178

5.3. Öneriler.....	178
KAYNAKLAR.....	180

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Buket Uzuner'in Hikâye ve Romanlarında Eğitim Değerleri başlıklı tez çalışmamın toplam **176** sayfalık kısmına ilişkin, 26/01/2026 tarihinde tez danışmanım tarafından **Turnitin** adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı **%18** olarak belirlenmiştir.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Tez çalışması orijinallik raporu sayfası hariç
2. Bilimsel etik beyannamesi sayfası hariç
3. Önsöz hariç
4. İçindekiler hariç
5. Simgeler ve kısaltmalar hariç
6. Kaynaklar hariç
7. Alıntılar dâhil
8. 7 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Necmettin Erbakan Üniversitesi Tez Çalışması Orijinallik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve tez çalışmamın, bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranının (%30) altında olduğunu ve intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

26/02/2026

Neslihan BURKAŞ YILMAZ

Doç. Dr. Metin OKTAY

BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ

Bu tezin tamamının kendi çalışmam olduğunu, planlanmasından yazımına kadar tüm aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez hazırlama kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını ve bu kaynakların kaynaklar listesine eklendiğini beyan ederim.

26/02/2026

Neslihan BURKAŞ YILMAZ

SİMGELER VE KISALTMALAR

Kısaltmalar

TDK: Türk Dil Kurumu

Uzuner, 2024a: Hava

Uzuner, 2024b: Su

Uzuner, 2024c: Toprak

Uzuner, 2024d: İstanbullular

Uzuner, 2024e: Kumral Ada Mavi Tuna

Uzuner, 2021f: Balık İzlerinin Sesi

Uzuner, 2021g: Uzun Beyaz Bulut Gelibolu

ÖZET

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı
Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

BUKET UZUNER'İN HİKÂYE ROMANLARINDA EĞİTİM DEĞERLERİ NESLİHAN BURKAŞ YILMAZ

Bu araştırmanın amacı, Buket Uzuner'in hikâye ve romanlarında yer alan eğitim değerlerini belirlemek ve bu değerlerin hangi bağlamlarda ele alındığını ortaya koymaktır. Edebî eserlerin, bireyin ahlaki, duygusal ve toplumsal gelişiminde önemli bir rol üstlendiği düşüncesinden hareketle gerçekleştirilen bu çalışmada, Buket Uzuner'in farklı dönemlerde kaleme aldığı eserler değerler eğitimi açısından incelenmiştir. Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi modeliyle yürütülmüştür. Çalışmanın veri kaynağını, Buket Uzuner'in hikâye ve romanları oluşturmaktadır. Eserler, eğitim değerleri bakımından ayrıntılı biçimde okunmuş; değerleri yansıtan ifadeler, olaylar ve karakter davranışları belirlenmiştir. Elde edilen veriler, betimsel analiz yöntemiyle çözümlenmiş ve tematik başlıklar altında sunulmuştur. Araştırma bulguları, Buket Uzuner'in eserlerinde yardımseverlik, şefkat ve merhamet, hoşgörü, barışçıl yaşam, duygusal olgunluk, eğitim ve öğretmen etkisi gibi eğitim değerlerine yoğun biçimde yer verildiğini ortaya koymaktadır. Bu değerlerin, doğrudan öğüt verici bir anlatım yerine; karakterler, olay örgüsü ve yaşantılar aracılığıyla okura sezdirilerek örtük ileti şeklinde aktarıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca eğitim değerlerinin yalnızca bireyler arası ilişkilerle sınırlı kalmadığı; toplumsal sorumluluk, kültürel farkındalık ve doğa bilinciyle bütüncül bir yapı içinde ele alındığı belirlenmiştir. Araştırma sonucunda, Buket Uzuner'in hikâye ve romanlarının değerler eğitimi açısından önemli bir kaynak niteliği taşıdığı ve edebî metinlerin eğitim sürecinde etkili bir araç olarak kullanılabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Bu yönüyle çalışma, edebiyat ve değerler eğitimi ilişkisine katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Buket Uzuner, hikâye, roman, eğitim değerleri, değerler eğitimi

ABSTRACT

Necmettin Erbakan University, Graduate School of Educational Sciences
Department of Secondary Social Sciences Education
Turkish Language and Literature Education Program
Master Thesis

EDUCATIONAL VALUES IN BUKET UZUNER'S STORIES AND NOVELS NESLİHAN BURKAŞ YILMAZ

The aim of this study is to identify the educational values present in the short stories and novels of Buket Uzuner and to examine the contexts in which these values are addressed. Based on the assumption that literary works play a significant role in individuals' moral, emotional, and social development, this study analyzes Uzuner's works written in different periods from the perspective of values education. The research was conducted using the document analysis model, one of the qualitative research methods. The data source of the study consists of Buket Uzuner's short stories and novels. The works were examined in detail in terms of educational values, and expressions, events, and character behaviors reflecting these values were identified. The data obtained were analyzed through descriptive analysis and presented under thematic categories. The findings indicate that educational values such as helpfulness, compassion and mercy, tolerance, peaceful coexistence, emotional maturity, and the influence of education and teachers are extensively represented in Buket Uzuner's works. These values are conveyed implicitly through characters, plot structures, and life experiences rather than through a directly didactic approach. Furthermore, it was determined that educational values are not limited to interpersonal relationships but are addressed within a holistic framework that also includes social responsibility, cultural awareness, and environmental consciousness. As a result, it is concluded that Buket Uzuner's short stories and novels constitute an important resource for values education and that literary texts can be effectively utilized as instructional tools in the educational process. In this respect, the study aims to contribute to the relationship between literature and values education.

Keywords: Buket Uzuner, story, novel, educational values, values education

BÖLÜM 1

1. GİRİŞ

Eğitim bireyin bilgi, beceri ve tutum kazanmasını amaçlayan çok yönlü bir süreçtir. Bu süreçte yalnızca bilişsel gelişim değil ahlaki, duygusal ve sosyal gelişim de önemli bir yer tutmaktadır. Değerler, bireyin davranışlarını yönlendiren temel ölçütler olup toplumsal yaşamın sağlıklı biçimde sürdürülmesinde belirleyici bir rol üstlenmektedir. Bu nedenle değerlerin bireylere kazandırılması ve bireyler tarafından benimsenmesi, eğitim sürecinin temel amaçlarından biri olarak kabul edilmektedir.

Edebî eserler bireyin yaşantı yoluyla öğrenmesini sağlayan yapısı sayesinde değerlerin aktarılmasında etkili bir araçtır. Örtük öğrenme yoluyla hikâye ve romanlar, okurun karakterlerle özdeşim kurmasına olanak tanıyarak empati, sorumluluk, hoşgörü, yardımseverlik gibi değerlerin içselleştirilmesini kolaylaştırmaktadır. Türk edebiyatında bu işlevi güçlü biçimde yerine getiren yazarlardan biri de Buket Uzuner'dir. Uzuner, eserlerinde bireyin kendisiyle, toplumla ve doğayla kurduğu ilişkiyi merkeze alarak eğitim değerlerini kurmaca dünyanın içine doğal bir biçimde yerleştirmektedir.

Bu bağlamda Buket Uzuner'in hikâye ve romanlarının eğitim değerleri açısından incelenmesi, hem edebiyatın eğitsel işlevinin ortaya konulması hem de değerler eğitimi çalışmalarına katkı sağlanması açısından önem taşımaktadır.

1.1. Problem Durumu

Günümüzde bireylerin yalnızca akademik başarıya odaklanması, ahlaki ve toplumsal değerlerin geri planda kalmasına neden olabilmektedir. Bu durum, değerler eğitiminin eğitim sistemleri içerisinde daha bilinçli ve etkili bir şekilde kullanılmasını gerekli kılmaktadır. Değerlerin kazandırılmasında kullanılacak yöntem, teknik ve materyallerin çeşitlendirilmesi, bu sürecin başarısını artıracaktır.

Edebî metinler değerlerin örtük öğrenme yoluyla aktarılmasını sağlayan önemli araçlardır. Ancak çağdaş Türk edebiyatında yer alan eserlerin eğitim değerleri açısından sistematik biçimde incelendiği çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Özellikle Buket Uzuner'in hikâye ve romanlarının, değerler eğitimi bağlamında bütüncül bir yaklaşımla ele alınmamış olması bu çalışmanın problem durumunu oluşturmaktadır.

Bu bağlamda araştırmanın temel problemi şu şekilde ifade edilebilir: Buket Uzuner'in hikâye ve romanlarında hangi eğitim değerlerine yer verilmektedir ve bu değerler nasıl sunulmaktadır?

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı Buket Uzuner'in hikâye ve romanlarında yer alan eğitim değerlerini belirlemek ve bu değerlerin eserlerde nasıl ele alındığını ortaya koymaktır. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- Buket Uzuner'in hikâye ve romanlarında hangi eğitim değerleri yer almaktadır?
- Bu değerler hangi karakterler ve olaylar aracılığıyla sunulmaktadır?
- Eğitim değerlerinin eserlerdeki dağılımı ve yoğunluğu nasıldır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Bu çalışma, edebî eserlerin değerler eğitimi açısından taşıdığı önemi ortaya koyması bakımından önemlidir. Buket Uzuner'in hikâye ve romanlarının eğitim değerleri bağlamında incelenmesi, edebiyatın eğitsel işlevine dikkat çekmektedir. Ayrıca araştırmanın Türk dili ve edebiyatı eğitimi ile değerler eğitimi alanlarında yapılacak çalışmalara kaynak oluşturması beklenmektedir.

Bunun yanı sıra, öğretmenlere ve öğretmen adaylarına edebî metinlerin eğitim sürecinde nasıl kullanılabileceğine ilişkin bir bakış açısı sunması açısından da çalışma önem taşımaktadır

1.4. Sayılılar (Varsayımlar)

Bu araştırmada aşağıdaki sayılılar kabul edilmiştir:

- İncelenen eserlerin Buket Uzuner'in düşünce dünyasını ve değer anlayışını yansıttığı,
- Eserlerde yer alan eğitim değerlerinin, yazar tarafından bilinçli ya da örtük biçimde aktarıldığı,
- Doküman inceleme yönteminin araştırmanın amacına uygun olduğu varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

Bu araştırma;

- Buket Uzuner'in belirli hikâye ve romanlarıyla,
- Eserlerde yer alan eğitim değerleriyle,
- Doküman inceleme yöntemiyle sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Değer: “Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet; kişinin isteyen gereksinim duyan bir varlık olarak nesne ile bağlantısında beliren şey; bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddî ve manevî öğelerin bütünü” (TDK, 2026).

Eğitim: “Bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişimler meydana getirme sürecidir” (Ertürk, 1975, s.12).

Değerler Eğitimi: “Değer, insanı değerli kılan, sahip olduğu üstün nitelikler ve sahip olduğu donanımlardır. Sahip olunan değerler bireyin gelecekte kişiliğini, bakış açısını, davranışlarını, hatta hayatını belirleyecek etkenler olduğu için, bireyin belli başlı değerlerin farkına varması, yeni değerleri kazanması, bütün bu değerleri kişiliğinin temel taşları hâline getirerek davranışa dönüştürmesi gerekir. Neredeyse hayat boyu devam eden bu değer kazanma/kazandırma süreçlerine değerler eğitimi denir” (Yaman, 2012 s.18)

BÖLÜM 2

2. ALAN YAZIN (İLGİLİ ARAŞTIRMALAR)

Bu çalışma hazırlanırken Sinem Toker Badem'in Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Ana Bilim Dalı'nda hazırladığı 2019 yılına ait Nezihe Meriç'in Hikâye ve Romanlarında Eğitim Değerleri adlı yüksek lisans çalışması incelenmiştir. Badem, bu çalışmasında Nezihe Meriç'in hikâye ve romanlarını betimsel araştırma yöntemiyle inceleyerek eğitim değerlerini tespit edip ayrıntılı olarak incelemiştir. Çalışmasında özellikle Türk kadınının zorlu şartlar altında çalışmasına, Türk kadınının verdiği hayat mücadelesine değinmiştir.

Ayrıca eğitim değerlerinin edebî eserler aracılığıyla aktarımı, Türk edebiyatı ve eğitim bilimleri alanında yapılan çeşitli lisansüstü çalışmalarda ele alınmıştır. Bu bağlamda öğretmen yetiştirme, değerler eğitimi ve edebî metinlerin eğitsel işlevleri üzerine yapılan araştırmalar dikkat çekmektedir. Özellikle Necati Cumalı, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Reşat Nuri Güntekin, Ahmet Mithat Efendi ve Gülşehrî gibi yazarların eserlerini merkeze alan çalışmalar, edebiyatın eğitim değerlerinin aktarımındaki rolünü ortaya koymaktadır (Babacan, 2014; Yedigâr, 2017; Işık, 2016; Çakın, 2014; Aydoğdu, 2011; Salar, 2011; Akın, 2009; Çakan, 2008; Kurtuluş Tan, 2008; Kiriş, 2007; Zengin, 2000).

Buket Uzuner'in eserleri üzerine yapılan akademik çalışmalar ise genellikle yazarın anlatım dili, tematik yapısı, kadın kimliği, kültür ve doğa ilişkisi üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bununla birlikte, Uzuner'in eserlerini doğrudan değerler eğitimi bakımından ele alan çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Mevcut çalışmalar, yazarın eserlerinde insani değerlerin açık bir eğitici anlayışla değil karakterlerin yaşantıları ve deneyimleri aracılığıyla okura hissettirildiğini ortaya koymaktadır. Bu durum, Uzuner'in eserlerini değerler eğitimi açısından önemli kılmaktadır.

Alan yazında yer alan bu çalışmalar değerlendirildiğinde, Buket Uzuner'in hikâye ve romanlarının eğitim değerleri bağlamında bütüncül ve sistematik biçimde incelenmesine yönelik bir gereksinim olduğu görülmektedir. Bu çalışma, yazarın eserlerinde yer alan eğitim değerlerini belirleyerek, edebiyat ve değerler eğitimi arasındaki ilişkiye katkı sunmayı amaçlamaktadır. Bu yönüyle araştırmanın, hem edebiyat incelemeleri hem de eğitim bilimleri alanında yapılacak çalışmalara kaynak oluşturacağı düşünülmektedir.

BÖLÜM 3

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin çözümlenmesine ilişkin bilgiler yer almaktadır. Araştırma süreci, belirlenen amaçlar doğrultusunda sistematik bir biçimde yürütülmüştür.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi modeliyle yürütülmüştür. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsayan bir yöntemdir. Bu çalışmada Buket Uzuner'in hikâye ve romanları, eğitim değerleri açısından incelenmiş; eserlerde yer alan değerler belirlenerek sistematik bir biçimde analiz edilmiştir.

Doküman incelemesi yöntemi, edebî metinlerde örtük ya da açık biçimde sunulan değerlerin tespit edilmesi ve yorumlanması açısından uygun bir yöntem olarak tercih edilmiştir.

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın kapsamını, Buket Uzuner'in araştırma kapsamında belirlenen hikâye ve romanları oluşturmaktadır. Çalışmada yer alan eserler, yazarın farklı dönemlerde kaleme aldığı ve değerler eğitimi açısından zengin içerik sunduğu düşünülen metinler arasından seçilmiştir.

Araştırmada incelenen eserler şunlardır:

- *İki Yeşil Susamuru, Anneleri, Babaları, Sevgilileri ve Diğerleri*
- *Balık İzlerinin Sesi*
- *Kumral Ada Mavi Tuna*
- *Uzun Beyaz Bulut – Gelibolu*
- *İstanbulular*
- *Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su*
- *Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Toprak*
- *Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Hava*

- *Uyumsuz Defne Kaman 'ın Maceraları Ateş*
- *Benim Adım Mayıs*
- *Aydın En Çıplak Günü*
- *Şairler Şehri*
- *Güneş Yiyen Çingene*
- *Yolda*
- *Karayel Hüzünü*
- *Şiirin Kızkardeşi Öykü*
- *Bir Yılbaşı Hikâyesi*

3.3. Veri Toplama Araç ve/veya Teknikleri

- Araştırmada veri toplama aracı olarak *İki Yeşil Susamuru, Anneleri, Babaları, Sevgilileri ve Diğerleri, Balık İzlerinin Sesi*

Kumral Ada Mavi Tuna

Uzun Beyaz Bulut – Gelibolu

İstanbullular

Uyumsuz Defne Kaman 'ın Maceraları Su

Uyumsuz Defne Kaman 'ın Maceraları Toprak

Uyumsuz Defne Kaman 'ın Maceraları Hava

Uyumsuz Defne Kaman 'ın Maceraları Ateş

kullanılmıştır. İncelenen hikâye ve romanlar, eğitim değerleri açısından ayrıntılı biçimde okunmuş; değerleri yansıtan ifadeler, olaylar ve karakter davranışları belirlenmiştir.

Veri toplama sürecinde, değerler eğitimi literatürü esas alınarak oluşturulan değer başlıkları dikkate alınmış ve metinler bu doğrultuda analiz edilmiştir.

3.4. Verilerin Toplanması

Verilerin toplanması sürecinde öncelikle Buket Uzuner'in hikâye ve romanları temin edilmiştir. Ardından eserler, eğitim değerleri açısından ayrıntılı biçimde okunmuş; değer içeren bölümler not alınmıştır. Elde edilen veriler, belirlenen değer başlıklarına göre sınıflandırılmıştır.

Bu süreçte, metinlerde yer alan doğrudan ve dolaylı değer aktarımları dikkate alınmış; değerlerin hangi bağlamda ve nasıl sunulduğu belirlenmeye çalışılmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen veriler, betimsel analiz yöntemiyle çözümlenmiştir. Betimsel analizde, elde edilen veriler önceden belirlenen temalara göre düzenlenir ve yorumlanır. Bu çalışmada temalar, eğitim değerleri doğrultusunda oluşturulmuştur.

Analiz sürecinde, eserlerde yer alan eğitim değerleri; karakterler, olay örgüsü ve anlatım unsurları bağlamında ele alınmış ve bulgular bölümünde sistematik bir biçimde sunulmuştur.

BÖLÜM 4

4. BUKET UZUNER'İN HİKÂYE VE ROMANLARINDA TESPİT EDİLEN EĞİTİM DEĞERLERİ

4.1. Buket Uzuner'in Hayatı, Sanatı ve Eserleri

Buket Uzuner, 3 Ekim 1955 yılında Ankara'da dünyaya gelmiş, lisans eğitimine kadar Ankara'da eğitimlerini tamamlamıştır. Bir yıl biyolog olarak çalışıp 1979 yılında Norveç Bergen Üniversitesinde ekoloji yüksek lisans eğitimi almak için kabul almıştır. 1982 yılında University of Michigan'ın Public Health Okulu'nun Çevre ve Su kirliliği Bölümü'ne doktora öğrencisi olarak gitmiştir. 1984'te ODTÜ Çevre Mühendisliği Bölümü'nde araştırma görevlisi unvanını almıştır. 1985 yılının kış aylarında Finlandiya'ya giden Uzuner, Tampere Teknik Üniversitesi Su Teknolojisi Bölümü'nde çevre bilim uzmanı olarak görev almış ve atık su arıtımı projesinde çalışmalar yapmıştır. Çalışma hayatının yanı sıra aynı üniversitenin mimarlık fakültesi doktora öğrenciliğine kabul edilip aynı zamanda konuk hoca olarak derslere girmiştir (Seven, 2004, s. 9). Ekoloji, çevre mühendisliği alanlarındaki eğitimleri ile gerçekleştirdiği çalışmalarıyla coğrafyaya oldukça yakın duran Buket Uzuner, eserlerinde çevresel sorunlara dikkat çekmiştir. Bu konuyla ilgili olarak Uzuner, 28 Ocak İstanbul'da düzenlediği imza gününde gerçekleştirilen görüşmede, “Ekoloji ve biyoloji eğitimlerim sebebiyle bir yere baktığımda önce oranın coğrafyasını, suyunu, toprağını 15 görüyorum. Mimar bir arkadaşım ise o yerin mimarisine ait detayları... Bu sebeple iki yazarın aynı mekânı ele aldığı eserlerinde farklı yorumlamalar, betimlemeler yaptığını görüyoruz.” cümleleriyle eğitim hayatının eserlerindeki mekânı kendine özgü betimlemesinde etkili olduğunu, coğrafi konuları tercih etmesinin sebebinin akademik ve iş kariyerinin getirisi olduğunu belirtmiştir. Tabiata verdiği değeri çocukken kazandığını, eğitimleriyle de bunun devam ettiğini belirtmiştir. Buket Uzuner daha lise yıllarındayken ilk öykülerini kaleme alıp günlük gazete, okul ve meslek dergilerinde yayımlanmaya başlamıştır. Edebi hayatında Atilla İlhan ile tanışması dönüm noktası olmuştur. Çünkü üniversite yıllarında kaleme aldığı öyküleri istediği sonuca ulaşamamıştı; Ancak Uzuner'in 2002 yılında basım tarihli Gümüş Yaz, Gümüş Kız adlı romanında belirttiği “Atilla İlhan bana karşı çok yapıcı ve teşvik ediciydi. Usta bir şairin, o yaştaki bir gence ‘sende edebiyat kumaşı var’ demesi iyi gelir.” şeklindeki teşvik ile kendine ve kalemine olan inancının arttığını dile getirmiştir (Toptaş, L. 2008, s. 14). Çevre, iklim ve kadın konularına yönelik eserler yazan Uzuner, 2018 yılında Jolly Tur'un blog sayfasına verdiği röportajında; “Dünyayı gezmek isteyen bir çocuktum,

ancak memur bir anne-babanın kızıydım. Bu hayalimi gerçekleştirebilmek için ilk iş yurtdışındaki üniversitelere başvurduğum. Bu süreçte araştırmacı bilim insanı olarak çalıştım, tatillerde garsonluk, çocuk bakıcılığı, aşçılık, çevirmenlik yaparak para biriktirdim. Biriktirdiğim parayla uzun tren seyahatleri, adına “Interrail” denen 26 yaşından gençlerin tek biletle tüm Avrupa’yı bir ayda trenle gezebileceği seyahatleri yapabildim. 25 yıldır romanlarımı 16 konunun geçtiği coğrafyalarda uzun mekân araştırmaları, oraların yerli insanlarıyla söyleşiler, yemek başta olmak üzere kültür çalışmaları yaparak yazıyorum. Roman mekânları sayesinde fahri Çanakkaleli, Çorumlu, Kayserili oldum ve yakında Mardinli de olacağım” (Jolly tur, 2018) diyerek eserlerinde yer verdiği mekânlarda zaman geçirerek orayı tanıdığımı, yaşadığımı böylece oraya ait birçok maddi ve manevi öğelere ulaşmış bunları eserlerinde işlediğini belirtmiştir. Atilla İlhan ile tanışmasından sonra Efendi adlı ilk hikâyesi Dönemeç dergisinde yayımlanmıştır. Daha sonra Varlık, Yarın, Türk Dili, Oluşum dergilerinde eserlerini yayımlar. Yazarın ilk kitabı 1986 yılında Benim Adım Mayıs kitabıdır. Aynı zamanda Varlık dergisinde yazılarına devam eden Uzuner, dergide Günsu Bertan takma adıyla Bir Siyah Saçlı Kadının Gezi Notları’nı yayınlamıştır (Davuda, 2022, s. 39). Buket Uzuner’in kitaplarında çevre sorunları, enerji politikaları, kadın ve hayvan sorunları, soyut ve somut tarihi değerlerimiz, Türk mitolojisi ve Türk efsaneleri ile kurgulanmış olaylar işlenmektedir. Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları Su, Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları Toprak, Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları Hava ve Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları Ateş romanlarında da sırasıyla Türk mitoloji ve efsanelerine ait öğeler kullanarak kadın sorunları, tarihi eser kaçakçılığı ve küresel iklim değişimini ele almış; birbiriyle bağlantılı olaylar çevresel, toplumsal, ekonomik ve kültürel konularla harmanlanmıştır. Buket Uzuner’in Türkiye’de yayımlanmış kitapları Uzuner (2012) tarafından şöyle sıralanmıştır: “Roman: İki Yeşil Susamuru, Anneleri, Babaları, Sevgilileri ve Diğerleri (1991), Balık İzlerinin Sesi (1992), Kumral Ada- Mavi Tuna (1997), Uzun Beyaz Bulut Gelibolu (2001), İstanbullular (2007), Su- Tabiat Dörtlemesi: Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları (2012), Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları Toprak (2012), Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları Hava (2018), Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları Ateş(2023); Öykü: Benim Adım Mayıs (1986), Ayın En Çıplak Günü (1988), Güneş Yiyen Çingene (1989), Karayel Hüznü (1993), Şairler Şehri (1994), Şiirin Kız kardeşi Öykü (2003), Yolda (2009); Gezi: Bir Siyah Saçlı Kadının Gezi Notları (1989), Şehir Romantizminin Günlüğü (1998), New York Seyir Defteri (2000); Biyografi: Gümüş Yaz, Gümüş Kız (2002); Deneme: Selin ve Cem’le Yolculuklar (2004), Benim Adım İstanbul (2011); Çizgi Roman:

İstanbulcular (2011); Resimli Hikâyeler. Bir Yılbaşı Hikâyeleri (2014), Ah Bir Kedi Olsam (2017)".¹

4.1.1. Tespit Edilen Eğitim Değerleri

4.1.1.1.Yardımseverlik

Türk Dil Kurumu'na göre yardımseverlik, "yardım etmeyi seven, hayırsever olma durumu" şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2026).

Buket Uzuner'in *Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Hava* romanında yardımseverlik ve dayanışma, yalnızca bireysel bir erdem olarak değil toplumsal yaşamı ayakta tutan moral bir zeminin temel taşları olarak işlenmiştir. Roman, "derdi olana kapı açmak", "zorda olanı korumak" ve "iyiliği çoğaltmak" gibi kadim Anadolu değerlerini günümüz toplumuna yeniden hatırlatır. *Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Hava* romanında yardımseverliğin roman içindeki en güçlü ifadesi Umay Nine'nin Ertuğrul Türel'e söylediği şu sözlerde ortaya çıkar: "*Kadim geleneğimizde derdi olana kapı açılır. Zora düşene bir de tekme atılmaz. Tekme, en çok onu atanı aşağılar ve hiç unutulmaz. Dertliye yardım etmeyen, devran döner kendi derdine yapayalnız düşer*" (Uzuner, 2024a, s. 229).

Bu sözler zorda olan kişiye yardım etmenin yalnızca merhamet değil aynı zamanda kültürel bir sorumluluk olduğunu anlatır. Anadolu'nun köklü dayanışma kültürünü yansıtan bu ifade iki önemli mesaj içerir. Birincisi zora düşeni yıkmak ahlaki bir çöküştür. Ettiğin kötülük er ya da geç geri döner, ikincisi ise iyilik ise unutulmaz bir iz bırakır. Bu anlatım gençlerin yardımseverliğin yalnızca bireysel bir erdem değil aynı zamanda toplumsal bir adalet ve vicdan meselesi olduğunu kavramaları açısından çok değerlidir.

Yardımseverliğin somutlaştığı bir diğer sahne Sahaf Semahat üzerinden verilir. Romanda geçen şu ifadeler eşliğinde bu hususa dikkat çekilir: "*Semahat, kendisine kalan mirasla taciz ve tecavüze uğrayan kız ve oğlan çocuklarının haklarını aramak için vakıf kuracak. Biz ona destek olacağız*"(Uzuner, 2024a, s. 146). Bu sahne kötü bir geçmiş yaşamış bir kişinin, kendi acısını başkalarının yaralarını sarmak için dönüştürmesini gösterir. Semahat'ın vakıf kurma çabası yardıma muhtaç çocuklara destek, toplumsal sorumluluk, dayanışmanın kurumsal bir yapıya dönüşmesi gibi önemli değerleri içerir. Ayrıca bu bölümde

¹ Bu bölüm Tutku Peker'in "Buket Uzuner'in Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su, Toprak ve Hava Romanlarının Coğrafi Analizi" tezi merkeze alınarak hazırlanmıştır.

Ertuğrul Türel'in "vakıf" kelimesinin kökenini açıklaması hem sözcüğün kültürel arka planını hem de "birine vakfetmek kişinin kendisini bir iyilik işine adanması" anlamını pekiştirir. Bu da öğrenciler için soyut bir kavramın somut bir davranışa dönüşmüş hâlidir.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Hava romanında yardımseverliğin bir diğer örneği yine Umay Bayülgen'den gelir. Şöyle demektedir: "Uçak biletlerini bana aldirtmadılar ama ben de adalet, hak, hukuk için kullanılacak dayanışma fonuna bağış yaptım işte!" (Uzuner, 2024a, s. 108). Burada yardımseverlik yalnızca kişisel bir destek değildir; aynı zamanda adalet mücadelesinin kolektif bir bilinçle yürütülmesi gerektiğini vurgular. Umay'ın katkısı, iyiliğin maddi bir destekle toplumsal bir güce dönüşebileceğini gösterir.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Hava romanında yardımseverlik temasının çok sıcak işlendiği bir sahne de Kayseri'de yaşanır. Romanda Kumru'nun el kaldırdığı an bir arabanın hemen durup onları alması şöyle anlatılır: "Kumru'nun el salladığı araba, selektör yakarak yanlarına yaklaştı ve önlerinde durdu" (Uzuner, 2024a, s. 162). Tanımadıkları iki kadını yolcu eden bu araba sahibinin Kayseri esnafından, üç kız babası bir mobilyacı olması Anadolu misafirperverliğinin ve iyilik geleneğinin en sıcak örneklerinden biridir. Ayrıca yolculuk sırasında adamın Mimar Sinan'a ve Gevher Nesibe Sultan'a duyduğu hayranlığı anlatması (Uzuner, 2024a, s. 162) iyiliğin kültürel bir derinlikten beslendiğini gösterir.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Ateş romanında yardımseverlik yalnızca bireyin başkalarına maddi destek olması anlamında değil; toplumsal dayanışma, fedakârlık ve insan sevgisinin bir yansıması olarak işlenmiştir. Roman boyunca karakterlerin birbirine el uzatması paylaşmanın insanı yücelten bir değer olduğunu gösterir.

Defne Kaman'ın Mardin'deki çocuklara yönelik faaliyetlerini şu şekilde aktarır: "Biliyorsunuz Defne, Mardin'deki sığınmacı çocuklara resim, masal ve eliş kursu veriyor. Tabii söz konusu Defne Kaman olunca kendisi sadece tek işle yetinmemektedir. Siz onu benden daha iyi tanırırsınız. Sözüm ve özüm kısası, çocuklara sadece öğretmen değil, tam bir öz abla oldu. Çok yoğun çalışmaktadır yani" (Uzuner, 2023, s. 54). Bu ifadede Defne Kaman karakteri aracılığıyla yazar, insanlara yardım etmenin yalnızca bir görev değil hayata anlam katan bir yaşam biçimi olduğunu vurgular. Defne, eğitim aracılığıyla çocukların hayatına dokunarak yardımseverliği somut bir değere dönüştürür.

Yardımsverlik temasının bir başka örneği *Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Ateş* romanında Umay Nine'nin sözlerinde karşımıza çıkar: “*Ha bir de misafirlerin yol ve otel masraflarını senin karşıladığını öğrendim. Bunun yarısını ben sana ödeyeceğim ve bu konuda itiraz istemiyorum. Korkut Dedeleri'nden Defne ve Aysu'ya kalan bir miktar para var. Oradan karşılıyorum. Zaten ben göçtükten sonra benim birikimlerim de torunlarına ve çocuklarına mirastır*” (Uzuner, 2023, s. 397). Bu sözlerde yazar yardımsverliğin yalnızca maddi değil manevi bir paylaşım olduğunu gösterir. Umay Nine için paylaşmak, yaşamın doğal bir parçasıdır. Cömertliği bir erdem olarak benimsemiş kuşaklar arası dayanışmayı simgeleyen bir karakterdir.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Ateş romanında yardımsverlik, fedakârlık ve başkalarına faydalı olma değerleri bir arada ele alınır: “*Sonra bakıyorsun ve bütün kötülöklere rağmen arada bir yerlerde insanlığa hayırlı, güzel çocuklar doğduğunu görüyorsun. O çocuklara el veriyorsan, gitmeden birkaç ağaç dikiyorsan bu, geride kalanlara meyve ve gölge versin, kuşlara, solucanlara ve mantarlara yuva olsun diyedir. Eğer birkaç çocuğun önündeki yolu kapatan engelleri açıyorsan, zaten bu dünyadaki cenneti yaşamışsın demektir*” (Uzuner, 2023, s. 417).

Bu cümlelerde Uzuner, *Ateş* romanında yardımsverliği doğaya, canlılara ve geleceğe uzanan bir sorumluluk olarak tanımlar. Yardımsverlik insan ile doğa arasındaki bir bağdır. Umay Bayülgen karakteriyle yazar, insani değerlerin tabiatla bütünleşmesi gerektiğini sezdirir. Eğitimsel açıdan ise yardımsverlik; öğrencilerde empati, paylaşma ve toplumsal duyarlılık bilinci kazandırır. Yazarın bu değerleri işleyiş biçimi, edebiyatın eğitsel işlevini gözler önüne serer. Defne Kaman ve Umay Nine yardımsverliğin yaşama geçirilmiş hâlleridir. Öğrencilere iyi bir insan olmanın, yalnızca bilgiyle değil, iyilikle davranmakla mümkün olduğunu hatırlatır. Buket Uzuner, *Ateş* romanında yardımsverliği insanın doğa ve toplumla kurduğu ilişkinin en güçlü temeli olarak sunar.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Toprak romanında yardımsverlik, yalnızca bireysel bir iyilik eylemi olmanın yanında toplumun geleceğini güçlendiren bir sorumluluk alanı olarak sunulur. Özellikle Akın Kaman'ın eşi Gülistan'ın otistik çocuklar için kurduğu dernek, romanın yardımsverliğe yaklaşımını somutlaştırır. Metinde geçen “*Gülistan, Çorum'da otistik çocuklar için bir dernek kurdu. Şimdi hem otizm farkındalığı hem de onunla beraber yaşama konusunda başka şehirlere de örnek ve destek veren bir sivil kuruluşu*

dönüştü bu dernek” ifadesi, bireyin kendi çevresinden başlayarak topluma uzanan bir iyilik ağı kurabileceğini göstermektedir (Uzuner, 2024c, s. 232).

Burada yardımseverlik, yalnızca bir kişinin bir başkasına yardım etmesi değildir; farkındalık yaratmak, toplumda eksik kalan alanlara el uzatmak ve kalıcı, kurumsal iyilik üretmektir. Uzuner, Gülistan karakteri aracılığıyla özellikle eğitim çağındaki gençlere “sosyal sorumluluğun” hayata geçirilerek anlam kazanan bir değer olduğunu sezdirir. Yardım etmenin bireyin içsel olgunluğunu artırdığı ve toplumun kültürel dokusunu güçlendirdiği bu örnek üzerinden güçlü biçimde aktarılır.

Ayrıca *Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları Toprak* romanında Umay Nine’nin doğanın ve canlıların korunmasıyla ilgili uyarıları da yardımseverlik kavramını yalnızca insanlar arası bir ilişki olmaktan çıkararak bütün canlılara uzanan bir merhamet halkasına dönüştürür. Onun “*Hepinizin unuttuğu şey o! Kendi hayatınızın hakikaten başka canlıların korunmasına bağlı olduğu gerçeğini unutuverdiniz, hem de birkaç asır içinde!*” sözleri, yardımseverliği doğanın korunmasıyla birleştiren çok katmanlı bir değer olarak karşımıza çıkar (Uzuner, 2024c, s. 437).

Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları Toprak romanında yardımseverlik toplumsal dayanışmayı ve insanlığın özünü besleyen bir değer olarak işlenir. Buket Uzuner, özellikle Çorum’un kültürel dokusunu ve karakterlerin insani yönlerini kullanarak yardımseverliği romanın görünmez omurgalarından biri hâline getirir. Yardımseverlik çoğu zaman karakterlerin davranışlarında, bazen bir cümlede, bazen de uzun bir geçmiş anlatısında görünür hâle gelir. Romanın insancıl atmosferi, “iyiliğin küçük adımlarının bile büyük dönüşümlere yol açabileceği” hissini sürekli canlı tutar. Aynı zamanda Uzuner, roman boyunca iyi insanların birbirine destek çıkması gerektiğini vurgular.

Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları Toprak romanında yardımseverlik ayrıca toplumun sessiz kahramanlarında görünür. Bu bağlamda Defne’nin babası Akın Kaman’ın Sokak çocukları ve yaralı hayvanlar için yaptığı küçük ama etkili iyilikler şu şekilde aktarılır: “*Cebinde, trafiğin yoğun olduğu caddelerde konuşlanan araba camı silen çocuklara vermek için avuç avuç şeker taşırdı*” (Uzuner, 2024c, s. 223).

Bu örnek romanda yardımseverliğin gösterişli ya da büyük eylemlerle sınırlı olmadığını kanıtlar. Bazen bir çocuğun kalbini ısıtacak bir küçük jest bile insanı iyi yapan

temel taşlardandır. Uzuner burada iyiliğin “gösterişsiz olmasının”, onu daha da değerli hâle getirdiğini vurgular. Bu yönüyle yardımseverlik, *Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları Toprak* romanında hem sosyal hem ekolojik bir sorumluluk alanı olarak işlenir ve bireyin iyilik çabasının yalnızca bugünü değil geleceği de şekillendiren bir güç olduğu vurgulanır.

Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları Su romanında Defne Kaman’ın karakterini şekillendiren en belirgin özelliklerden biri onun hem hayvanlara hem de doğaya karşı duyarlı ve sorumluluk sahibi tutumudur. Aysu’nun Defne hakkında, kendince olumsuz eleştirmek isteğiyle söylediği sözler bu durumu açıkça ortaya koyar: “*Sokak hayvanlarını değil, sakat sokak hayvanlarını koruyacak mesela! Sonra Allah’ın Japonya’sında Yunus katliamını protesto için yollara düşer. ‘Nükleersiz Türkiye’ diye Sinoplara gider...*” (Uzuner, 2024b, s. 22). Bu ifadeler Defne’nin yalnızca hayvanlara yardım etmeyi bir görev bilmediğini, aynı zamanda dünyadaki haksızlıklara karşı cesaretle ses çıkardığını da gösterir.

Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları Su romanında Sahaf Semahat’ın Defne Kaman’a dair sözleri onun hem kişisel karakteri hem de toplumsal duruşu hakkında güçlü ipuçları sunar. Semahat, “*Fakat Defne Kaman çok istisna bir karakter. O, artık ne yaparsa yapsın gıcık olamam ben ona; çünkü bu kadın bir kere kibirli değil ve bencileyin o da gariban insanların ve sokak hayvanlarının yanında seçmiş tarafını*” der (Uzuner, 2024b, s. 64). Bu sözler Defne’nin alçakgönüllü tavrını, kibirden uzak duruşunu ve özellikle dezavantajlı canlıların yanında yer alma konusundaki kararlılığını açıkça ortaya koyar.

Yazar burada Defne Kaman’ın hem mütevazı hem de son derece vicdanlı bir yaşam anlayışına sahip olduğunu göstererek onu yalnızca bir roman karakteri olmaktan çıkarır, genç okurlar için bir rol model hâline getirir. Defne’nin yardımseverliği, sokak hayvanlarına ve gariban insanlara duyduğu hassasiyet onun kalbî erdemlerini somutlaştırır. Bu yönüyle pasaj, alçakgönüllülüğün ve toplumsal sorumluluk bilincinin bir eğitim değeri olarak ne kadar önemli olduğunu vurgular.

Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları Su romanında Ümit Kaman’ın sözleri yardımseverlik değerini son derece insani ve etkileyici bir biçimde ortaya koyar. Ümit şöyle der: “*Ama var ya, bir de vatandaşa hiç tanımadığın birine yardım ettiğinde o şükran bakışı var ya... O da dünyaya bedel ha!*” (Uzuner, 2024b, s. 175). Bu cümlede yardım etmenin insan ruhunda bıraktığı derin huzur çok yalın ama güçlü bir şekilde ifade edilir. Ümit’in

“dünyaya bedel” dediği o bakış, herhangi bir çıkar ya da beklenti olmadan yapılan iyiliğin yarattığı karşılıksız mutluluğun, insani temasın, kalpten gelen minnet hissinin sembolüdür.

Yazar burada yalnızca yardım etmekten öte yardım etmenin insanda yarattığı duygusal karşılığı da görünür kılar. Tanımadığın birinin gözlerindeki şükran, iyiliğin toplumsal hayatı nasıl yumuşattığını bireyin iç dünyasını nasıl zenginleştirdiğini gösterir. Bu ifade aracılığıyla okur, yardımseverliği bir davranış olmaktan çıkarıp insanı insan yapan bir değer, ruhu iyileştiren bir eylem olduğunu anlar.

Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları Su romanında Semahat’ in sözleri (Uzuner, 2024b, s. 307) Defne Kaman’ın karakterinin merkezinde yer alan yardımseverlik başkasını koruma içgüdüğü ve ahlaki cesareti bir kez daha vurgular. Semahat davranışını şu cümleyle ifade eder: “Baksana, hiç tanımadığı bir genç kadını korumak için nasıl da didinmiş ve üstelik şimdi başı büyük dertte... Söylesene artık kaç kişi kaldı başkasının canını kendi canı gibi gören, böyle kaç kişi?”

Bu söylem Defne Kaman’ın yalnızca mesleki kimliğiyle değil insani duruşuyla da benzersiz bir karakter olduğunu gösterir. Hiç tanımadığı bir kadını korumak adına kendi güvenliğini riske atması onun değer dünyasında adalet, merhamet ve insan onuruna saygının ne kadar köklü olduğunu kanıtlar. Yazar burada Defne’nin davranışını yüceltirken aynı zamanda toplumdaki duyarsızlığa da ince bir eleştiri yöneltir: Ümit’in “kaç kişi kaldı?” sorusu, günümüz insanının kaybolan vicdani reflekslerine dair bir sorgulamadır.

Defne Kaman’ın *Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları Su, Toprak, Hava, Ateş* dörtlemesindeki bütün görünümünde olduğu gibi burada da fedakârlık başkasının acısını dert edinme, zayıfı koruma cesareti belirginleşir. Roman boyunca sürdürülen bu karakter çizgisi Defne’yi yalnızca bir gazeteci olmaktan çıkarıp, modern bir “hak savunucusu” figürüne dönüştürür. Bu sahne, okura güçlü bir eğitim değeri sunar. Gerçek yardımseverlik tanıdık-tanımadık ayrımı yapmadan bir insanın canını kendi canı gibi görebilme olgunluğudur. Defne Kaman’ın bu duruşu hem genç okurlar hem de yetişkinler için etik bir rehber niteliği taşır.

4.1.1.2. Şefkat, Merhamet Sahibi Olma

Türk Dil Kurumuna göre şefkat, “acıyarak ve koruyarak sevme, esirgeme” anlamına gelmektedir (TDK 2026).

Merhamet de “bir kimsenin veya bir başka canlının karşılaştığı kötü durumdan dolayı duyulan acıma duygusu” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2026).

Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları Ateş romanında doktor kadının Umay Nine’ye yaklaşımı, sevgi ve şefkatin insana nasıl huzur verdiğini gösterir: “*Defne’nin ilkokul arkadaşı olan ve çocukluğunu bu bahçede oynayarak geçiren doktor kadın, elinde büyüdüğü Umay Nine’yi eğilip solgun yüzünü avuçlarının arasına aldı, sevgi ve şefkatle onu inceledi*” (Uzuner, 2023, s. 38). Bu sahnede sevgi yalnızca bir duygu değil şifa veren bir eylem olarak anlatılır. Doktor kadının dokunuşu insanın hem fiziksel hem ruhsal yaralarını saran bir merhem gibidir.

Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları Ateş romanında sevginin güvenle bütünleşmiş hâli görülür: “*Üstelik artık yıllarca içine saklandığı karanlık sahaf dükkânından da dışarıya çıkmıştı. Onun çocukluğundan beri tanıyan ve hayatını kurtaran Ertuğrul Türel, o sırada uzanıp Semahat’ in elini tuttu ve sevgiyle sıktı*” (Uzuner, 2023, s. 40). Yazar burada sevgiyi romantik bir his değil şefkat ve merhamet üzerine kurulmuş bir duygu olarak gösterir. Sevgi karanlıktan çıkışın, yeniden güven duymanın simgesidir.

Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları Toprak romanında şefkatin en güçlü örneklerinden biri, Defne’nin babası Kemal’e dair hatıralarıdır. Defne, babasını yalnızca sevgi dolu değil aynı zamanda başkalarına karşı da hassas bir insan olarak tanımlar: “*Babası hep şefkatliydi. Beraber bahçedeki kediyi besler, sokaktaki yaralı köpekleri tedavi ederlerdi*” (Uzuner, 2024c, s. 223). Bu sahne, şefkatin aile içinde kuşaklar arası aktarılan bir değer olduğunu gösterir. Kemal’in yalnızca kendi çocuğunu değil sokaktaki hayvanları da koruması, şefkati hem genişleten hem de somutlaştıran bir davranıştır. Böylece şefkat bir duygudan öte eylem odaklı bir insanlık gereğidir.

Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları Toprak romanında iyilik ve merhamet konusu yalnızca insanlar arasında değil tüm canlılara karşı bir sorumluluk olarak da işlenir. Umay Nine’nin evrendeki bütün canlılara yönelik koruyucu tavrı bunun örneğidir: “*Bu münasebetle canların iyiliği için çalışanı; Gökler, Topraklar, Ormanlar, Sular ve Ateş korur*” (Uzuner, 2024c, s. 288). Bu söz şefkatin yalnızca insanla sınırlı kalamaması doğaya, hayvanlara ve tüm

canlılara yönelmesi gerektiğini gösterir. Uzuner, böylece merhameti ekolojik bir bilinçle ilişkilendirir. İyi insan olmak, başkalarını gözetmekle ve merhameti yaşamın merkezine almakla mümkündür.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Hava romanında merhametin roman içindeki en güçlü ifadesi, Umay Nine'nin Defne'ye uzattığı şefkatli eldir: “*Onun zayıf, kemikli sıcacık ellerinden yayılan sevgi, şefkat ve iyilik tıpkı serum şişesinden akan yatıştırıcı ilaç gibi gözle görülür şekilde ve hızla bedenine yayıldı ve Defne'nin kalbine ulaştı. Samimi sevgi en büyük şifadır*” (Uzuner, 2024c, s. 201). Bu bölüm şefkatin fizyolojik ve ruhsal bir şifa gücü olduğunu anlatır. İnsan hayatında sevgi ve merhamet, ilaç gibi iyileştirici etkiye sahip değerlerdir. Bu roman özellikle okuyucuya şu mesajı verir: İyilik ve şefkat bir insanı iyileştirebilir.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Hava romanında Umay Nine'nin şu öğüdü merhamet temelli ahlakın özünü oluşturur: “*Dertliye yardım etmeyen, devran döner kendi derdine yapayalnız düşer*” (Uzuner, 2024a, s. 229). Bu ifade yardımseverliğin ve merhametin bir erdem olduğu kadar bir yaşam yasası olduğunu anlatır. İyilik eden iyilik bulur; kötülük eden yalnızlaşır. Anadolu ahlakının en önemli öğretilerinden biri budur.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında, Umay Bayülgen'in Semahat'e söylediği şu sözler romanın temel insani değerlerini özetleyen en dokunaklı pasajlardan biridir: “*Evlâdım, insan ana olmak için illâki doğurmak zorunda değildir. Bir ağacın, bir kedinin, bir başkasının çocuğunun da anası olur insan. Erkek de kadın da... Sen şefkatlisin, senden kötülük gelmez dünyaya, ama sana kötülük edenlere de artık yeter, diyeceksin*” (Uzuner, 2024b, s. 337). Bu ifadelerde Umay Bayülgen anneliği yalnızca biyolojik bir eyleme indirgemeyen tam aksine şefkat, merhamet, koruyuculuk ve iyilik üretme kapasitesiyle tanımlayan derin bir insanlık anlayışı ile sunar. Annelik burada doğurmaktan çok kalp, vicdan ve özveriyle ilişkilendirilen bir değer hâline gelir.

Aynı zamanda Umay'ın, Semahat'i evine davet ederek birlikte Kutadgu Bilig okumaya çağırması, “*kışları Aşura'ya ablalık etmeye gel*” diyerek ona bir yuva, bir aidiyet ve sevgi ortamı sunması; şefkatin yalnızca sözde değil eylemde de nasıl vücut bulduğunu gösterir. Evdeki kedinin bile Semahat'i sevmesi üzerinden yazar iyiliğin ve iyi insanların hayvanlar tarafından dahi sezildiğini imleyen sembolik bir vurgu yapar.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında şefkat duygusu, özellikle Umay Bayülgen'in torununa hitap ediş biçiminde belirginleşir. Yazar, Umay'ın ses tonunu ve yaklaşımını şöyle aktarır: “*Umay Bayülgen ancak masallarda torununa gülümseyen bir nine gibi insanın içine işleyen şefkatli bir sesle devam etti*” (Uzuner, 2024b, s. 25). Bu kısa ama anlam yüklü ifade, şefkatin hem dilde hem de davranışta nasıl görünür hâle geldiğini gösterir. Eğitim değerleri bakımından bu sahne şefkat; sevgi, merhamet, yakınlık, duygusal güven ve aile içi sıcaklık gibi değerleri güçlendirir. Umay'ın ses tonunun bile “şefkat” olarak tarif edilmesi sevgi dilinin yalnızca sözlerden ibaret olmadığını; jestlerin, mimiklerin ve sesin bile öğretici bir değer taşıdığını gösterir. Bu durum özellikle değerler eğitiminde “örtük öğrenme” dediğimiz kavramla yakından ilişkilidir. Birey karşısındaki kişinin davranışını gözlemleyerek değer öğrenir.

Uzuner, Umay karakteri üzerinden kültürel hafızamızdaki “bilge kadın” figürünü yeniden üretir. Bu figürün şefkatle konuşması geleneksel anlatılardaki ninenin hem öğretici hem koruyucu rolünü çağrıştırır. Yazar böylece şefkatin kuşaklar arası aktarılan bir değer olduğunu hatırlatır. Bu tür sahneler edebî metinlerde bakım emeğinin ve duygusal dayanışmanın temsil edilmesi açısından da büyük önem taşır.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında Defne Kaman'ın yaralı Yunus'a yaklaşımı şöyle betimlenir: “*Defne'nin yaralı Yunus'a bir hayvandan çok bir bebeğe bakar gibi şefkatle bakışında çoğu yetişkinin gönüllü olarak vazgeçtiği veya farkında olmadan unuttuğu 'candan iyiliğe inanç' vardı*” (Uzuner, 2024b, s. 278). Bu sahne Defne Kaman'ın karakterinde kökleşmiş şefkat, merhamet ve hayvan sevgisinin derinliğini eşsiz bir biçimde ortaya koyar. Yaralı bir Yunus'a bir bebek hassasiyetiyle yaklaşması onun canlıya hisseden, acı çekebilen bir varlık olarak baktığını gösterir.

Yazar burada, insanların çoğu zaman büyüdükçe kaybettikleri ya da yaşam telaşı içinde unuttukları “*candan iyiliğe*” olan inancın Defne'de canlılığını koruduğunu vurgular. Defne'nin bu yaklaşımı hem merhametin eğitilebilen bir değer olmadığını, çocukluktan itibaren karaktere sinmiş bir hassasiyet olduğunu hem de okur için örnek alınabilecek güçlü bir insani duruş olduğunu sezdirir. Buket Uzuner, doğaya ve hayvanlara duyulan sevginin yalnızca çevreci bir duyarlılık olmadığını, insanın içindeki iyiliğin de bir uzantısı olduğunu hatırlatır. Defne'nin şefkati, romanın değerler dünyasında öne çıkan en berrak insani ışıklardan biri hâline gelir.

Uzun Beyaz Bulut Gelibolu romanının birçok bölümünde savaşın yıkıcılığına rağmen insanların birbirlerine karşı şefkat gösterme kapasitesine sahip olduğu görülür. Örneğin Meryem'in, eşinin geçirdiği ağır buhran dönemlerinde ona “özveri, şefkat ve sabırla” yaklaşmasının (Uzuner, 2021g, s. 31) insanın karşısındakinin acısını üstlenme iradesi taşıyan yüksek bir ahlaki duruş olduğu anlaşılır.

Uzun Beyaz Bulut Gelibolu romanının ateşkes sahnesinde Türk subaylarının, yanlarında Kızılay ve beyaz bayrak taşıyan askerlere “büyük bir şefkatle” davrandığının vurgulanması (Uzuner, 2021g, s. 147) savaş gibi bir ortamda bile merhametin kaybolmadığını gösterir. Yabancı bir asker olan Alistair Tyler'in Türk askerleri için söylediği “*Tıpkı bizim gibi yorgun ve bıkkındılar. Onların da arkalarında bekleyen üzüntülü aileleri, yaşlı anne-babaları, karıları belki de sevgilileri vardı. Onlar da yaralanınca acı çekiyor, kanıyor ve onlar da gencecik hayallerini bırakıp ölüyorlardı. Türkler de insandı*” (Uzuner, 2021, s. 146) sözleri merhamet ve insanlık hissinin kültürel sınırları aşarak evrensel bir noktaya ulaştığını kanıtlar.

Uzun Beyaz Bulut Gelibolu romanında Ali Osman'ın esir bir askerle ilgili söyledikleri, Türk ordusunun savaş koşullarında bile insani değerleri koruduğunu gösteren etkileyici bir pasajdır. Uzuner, Ali Osman'ın düşüncelerini aktarırken onun “*Harp esnasında Türklere korkmak gerekir, fakat bizler esire ve muhtaç olana şefkatliyizdir!*” sözlerini kullanır (Uzuner, 2021g, s. 159). Bu cümle bir yandan Türk askerlerinin savaş meydanındaki kararlılığını ve cesaretini diğer yandan ise zor durumda olan düşmana bile şefkatle yaklaşabilen etik bir anlayışı ortaya koymaktadır. Bu sahnede Türk askerlerine dair vurgulanan en önemli özellik şefkattir. Esirlere karşı sergilenen insancıl tavırlar hem hukuki hem de ahlaki değerlerin Türk ordusunda nasıl benimsendiğini gösterir. Savaşın ortasında dahi insan haklarına, onura ve merhamete önem veren bu yaklaşım romanın temel mesajlarından biri hâline gelir.

Ali Osman'ın devam eden gözlemleri, savaşın acımasızlığının her iki tarafı da nasıl aynı ölçüde yaraladığını gösterir. “*Düşmanlık ne garip bir hadiseydi ki, bize birbirimizi tanımak fırsatını hiç tanııyordu*” (Uzuner, 2021g, s. 159) ifadesi, savaşın insanların birbirini anlamasını engelleyen yapay bir düşmanlık oluşturduğunu vurgular. Esir askerin kendisini ısrarla “*İngiliz değil İrlandalı*” olarak tanıması çatışmanın ardında farklı kimlikleri farklı hikâyeleri ve aynı insanlık hâllerini barındırdığını gösterir. Böylece roman savaşın tarafları ayırtırmasına rağmen insanı ‘ortaklaştıran’ duygulara dikkat çeker.

Uzun Beyaz Bulut Gelibolu romanında Vicky' nin Beyaz Hala'ya dair düşünceleri, kültürel farklılıklara rağmen insanlar arasındaki yakınlığın ve güven duygusunun nasıl kurulabildiğini gösteren önemli bir eğitim değeri sunar. Uzuner, Vicky'nin gözlemlerini aktarırken onun Beyaz Hala'yı “*Doğulu kültürde fazla saf ve çocuksu olmasına rağmen şefkatli ve güvenilir bulunduğu rehberi Mehmet'ten başka kendisine yakın bulunduğu ikinci kişi*” olarak gördüğünü ifade eder (Uzuner, 2021g, s. 168). Bu cümle Beyaz Hala'nın farklı kültürlerden gelen insanlar üzerinde bıraktığı güçlü güven ve şefkat etkisini ortaya koyar.

Beyaz Hala'nın Vicky'ye kendisini yakın hissettirmesi onun yalnızca yaşlı bir kadın olarak değil bilgi, anlayışlı, içten ve insanı kuşatan bir karakter olarak roman içinde öne çıktığını gösterir. Vicky'nin yabancı bir kültürden gelmiş olmasına rağmen Beyaz Hala'da bir yakınlık bulması, şefkat ve güvenilirliğin evrensel değerler olduğunu hatırlatır. Dolayısıyla bu sahne kültürlerarası iletişimde empati, yakınlık kurma, şefkat gösterme ve güven inşa etme gibi eğitim değerlerinin önemine işaret eder.

Romanın bağlamında Beyaz Hala yaşına rağmen güçlü sezgileri, insanı kolayca anlayan tavrı ve güven veren yaklaşımıyla hem Mehmet için hem de Vicky gibi yabancı karakterler için bir rehber figürü hâline gelir. Onun bu yönü, toplumsal ilişkilerde güvenilirlik ve şefkatin kültürel sınırları aşan bir birleştirici güç olduğunu gösterir. Bu nedenle yukarıdaki ifadeler, okura farklı kültürlerden gelen kişilerle bile sıcak, anlayışlı ve güvene dayalı ilişkiler kurulabileceğini öğreten önemli bir eğitim değeri taşır.

İstanbulular romanında Belgin'in Ayhan için dile getirdiği “*Gerçekten samimi, yanlış yapınca özür dileyecek kadar cesur ve kompleksiz bir erkeğe rastlamıştı. Çünkü Ayhan vicdanlıydı.*” ifadeleri (Uzuner, 2024d, s. 126) iyi insan olmanın çok katmanlı bir duygusal ahlâk gerektirdiğini ortaya koyar. İstanbulular romanında Ayhan'ın şefkati, vicdanı ve cesareti hem sevgi ilişkilerinin niteliğini yükselten hem de toplumsal değerler açısından örnek oluşturan bir karakter yapısına işaret eder. Bu sahne sevginin yalnızca romantik bir duygudan ziyade derin bir ahlaki tavır olduğunu göstererek eğitimsel açıdan dikkate değer bir mesaj sunar.

4.1.1.3. Hoşgörü, Barışçıl yaşam ve Duygusal olgunluk

Türk Dil Kurumu'na göre hoşgörü, “her şeyi anlayışla karşılayarak olabildiği kadar hoş görme durumu, müsamaha, tolerans” şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2026).

Değerler eğitimi bağlamında hoşgörü, yalnızca pasif bir kabullenme değil bilinçli bir saygı ve anlayış geliştirme süreci olarak ele alınmalıdır. Bu yönüyle hoşgörü, çoğulculuk, farklılıklara saygı ve sosyal uyum gibi kavramlarla yakından ilişkilidir.

Kumral Ada Mavi Tuna romanında, Buket Uzuner'in Jean Genet'den aktardığı “*Eğer dünya hakkında azıcık bir şey anlamak istiyorsak, hınçtan ve nefretten arınmamız gerekir*” (Uzuner, 2024e, s. 32) ifadesi, eserde öne çıkan duygusal olgunluk, empati ve barışçıl yaklaşım değerlerini temellendiren önemli bir düşünsel çerçeve sunar. Uzuner bu alıntıyı yalnızca bir edebî referans olarak değil karakterlerin dünyayı anlamaya çalışırken önyargı ve öfke duygularıyla yüzleşmeleri gerektiğini vurgulayan bir eğitimsel mesajın parçası olarak kullanır. Bu cümle romanın genelinde sıkça görülen “insanı ve dünyayı anlayabilmek için nefretin, intikam duygusunun ve kör öfkenin bir kenara bırakılması” gerekliliğiyle doğrudan ilişkilidir. Böylece okura anlama çabasının şiddetten değil duygusal arınmadan geçtiği yönünde güçlü bir değer aktarımı yapılır. Bu nedenle alıntı, romanda hem bireysel gelişim hem de toplumsal uyum açısından temel bir hoşgörü ve duygu yönetimi eğitim değerini temsil eder.

Kumral Ada Mavi Tuna romanında Musa'nın “*Yüce Rabbim, 'kinden, nefretten arınınız' buyurmuştur*” (Uzuner, 2024e, s. 330). Sözleri eserde kin tutmamak, nefret duygusundan uzak durmak, manevi arınma ve barış içinde yaşama gibi önemli eğitim değerlerinin dinî bir referansla pekiştirildiğini gösterir. Uzuner, Musa'nın bu ifadesini yalnızca bir inanç bildirimini olarak değil toplumun huzuru ve bireyin içsel dengesi açısından kritik bir öğüt niteliğinde sunar.

Musa'nın “kinden ve nefretten arınma” vurgusu, duygusal yüklerden kurtulmanın hem kişisel gelişim hem de toplumsal barış açısından ne kadar önemli olduğunu hatırlatır. Bu yaklaşım genç okurlara nefretin insanı zehirleyen, ilişkileri bozan ve toplumsal uyumu zayıflatan bir duygu olduğunu sezdirirken affetmenin, arınmanın ve sevgi temelli ilişkiler kurmanın en doğru yol olduğunu öğretir. Ayrıca bu cümle romanın genelinde sıkça işlenen “duygusal olgunluk” ve “hoşgörü” değerleriyle uyum içindedir. Nefretten arınmanın dinî bir buyrukla ilişkilendirilmesi, bu tutumun ahlaki ve manevi bir gereklilik olarak görüldüğünü

göstermektedir. Böylece Uzuner, insanların bir arada yaşayabilmesi için nefret yerine sevgi, öfke yerine anlayış geliştirmesi gerektiğini güçlü bir eğitim mesajı olarak sunar.

Kumral Ada Mavi Tuna romanında, “*Bu kadar nefret ve şiddet nasıl sığar insan bedenine? diye bağırdı. Sesi çıkmadı*” (Uzuner, 2024e, s. 335) ifadesi Tuna’nın fark ettiği kin, nefret ve şiddetin insan ruhunu nasıl tükettiğine ilişkin çarpıcı bir iç ses olarak sunulur. Uzuner, bu cümle aracılığıyla nefretin yalnızca dışa vurulan bir öfke biçimi değil aynı zamanda kişinin iç dünyasını kemiren, onu sessizleştiren, âdeta “insanı kendi sesinden bile mahrum bırakan” bir yıkım olduğunu gösterir. Tuna’nın “bağırmak isteyip bağırabilmesi” nefretin insanda yarattığı duygusal felci insanın içindeki iyi olanı susturan karanlık bir güç hâline gelişini simgeler.

Bu sahne genç okura kin ve nefretin bireyde yarattığı tahribatı açık bir biçimde öğretir. Nefret insanın sesini, düşüncesini ve sağduyusunu bastırır; şiddet ise hem uygulayanı hem maruz kalanı derinden yaralar. Tuna’nın içsel tepkisinin sessiz kalması şiddetin normalleşmesine duyulan korkunun ve çaresizliğin de bir göstergesidir. Uzuner bu anlatımla insanın “nefretle değil anlayışla, şiddetle değil empatiyle” yaşamayı seçmesi gerektiği yönünde güçlü bir eğitim değeri sunar. Dolayısıyla roman, nefretin yıkıcı yönünü görünür kılarak bireyi duygusal olgunluğa, merhamete ve içsel barış arayışına davet eder.

Kumral Ada Mavi Tuna romanında geçen “*Kendini belli etmek, farklılıklarını göstermek ve daha fazlasını, daha iyisini istemek henüz bu topraklarda yasak ve günahı.*” (Uzuner, 2024e, s. 280) ifadesi eserde güçlü bir toplum eleştirisi aynı zamanda da önemli bir eğitim değeri olarak bireysel özgürlüğü, yaratıcılığı ve farklılıklara saygı duyulması gerekliliğini ön plana çıkarır. Uzuner, bu cümle aracılığıyla bireyin kendini gerçekleştirmesinin önüne geçen toplumsal baskı mekanizmalarını görünür kılar.

Bu ifade toplumların ilerleyebilmesi için farklılıklara karşı hoşgörölü, yeniliklere açık ve bireyin potansiyelini ortaya koymasına izin veren bir kültürün gerekliliğini vurgular. Bu yönüyle roman bireysel özgürlüklerin bastırılmasının hem yaratıcılığı hem de toplumsal dinamizmi zayıflattığını gösterirken özgüven, öz ifade ve demokratik değerlerin korunmasının eğitsel önemini vurgular

Kumral Ada Mavi Tuna romanında “*Son yıllarda o, kısık gözlerinde tek bir umut ışığı parlamayan ve camiye gitmeyen herkese düşman kesilen bakkal Musa gitmiş, yerine çocukluk*

arkadaşı, sevecen Musa gelmişti. Hoşgörüyü yıkanan yüzünde düşmanlık izi kalmamıştı sanki” ifadesi toplumsal barışın anahtarı olan hoşgörü değerini vurgular (Uzuner, 2024e, s. 320).

İstanbulular romanının ilk sayfalarında Ulviye Yeniçağ’ın gençlere yönelik “*Ama bu milleti Kürt, Laz, Çerkez, Balkan, Arap, Fars diye bölerseniz Misak-ı Millî’nin bir önemi kalmaz*” (Uzuner, 2024d, s. 26-27) sözleri bir toplumun etnik farklılıklarla bölünemeyecek kadar güçlü bir ortak geçmişe sahip olduğunu gösterir. *İstanbulular* romanındaki bu bölüm, etnik farkların bir ayrışma değil kültürel bir zenginlik olduğunu vurgulayarak çok kültürlü bir toplum yapısının gerekliliğine işaret eder.

Romanda havaalanında alışveriş yapan Aleyna’nın “*Acaba dini farklı diye insan komşusuna farklı mı hitap etmeliydi?*” sorusuyla başlayan içsel sorgulaması (Uzuner, 2024d, s. 273) hoşgörünün temelinde dinî çeşitliliğe saygının bulunduğunu gösterir. Bu sahne, genç bir bireyin kendi kültürel kodlarını eleştirel gözle değerlendirmeye başlaması açısından önemli bir farkındalık örneğidir. Bu ifadeler dinsel çoğulculuk bilincinin erken yaşlarda kazandırılması gereken bir eğitim değeri olduğunu ortaya koyar.

Yine aynı mekânda Aleyna’nın “*Selam verdiğimiz her kişiyle aramızda insanî bir bağ kurularak her insanın vicdanen birbirine karşı hakkı oluşması gibi muhteşem bir yardımlaşma; hak yememe, dürüstlük düsturu üzerine kurulmamış mıydı İslamiyet?*” ifadesi (Uzuner, 2024d, s. 274) dinî bir pratiğin aslında toplumsal dayanışma ve hoşgörü kültürünün taşıyıcılarından biri olduğunu gösterir. Bu düşünce selamlaşmanın yalnızca bir âdâb-ı muaşeret davranışı değil farklı insanlar arasında bir bağ kuran insani bir değer olduğunu vurgular. Eğitimsel açıdan bu bölüm hoşgörünün gündelik eylemler yoluyla inşa edildiğini göstermesi bakımından önemlidir.

Anna Maria’nın ise “*İstanbul tek başına hiç kimsenin değil, hep olduğu gibi burada yaşayan hepimizin kalacak. Çünkü bu şehir çok sesli, çok dinli, çok dilli ve çok kültürlü bir şehir olarak kurulmuştur. Öyle olduğu için özeldir ve öyle kalmalıdır.*” sözleri (Uzuner, 2024d, s. 284) bir kentin kimliğinin kültürel çeşitlilikle nasıl zenginleştiğini gösteren önemli bir ifadedir. *İstanbulular* romanında bu pasaj özellikle İstanbul’un tarihsel olarak farklı kültürlerin bir araya geldiği bir medeniyet beşiği olduğunu hatırlatırken kültürel çeşitlilik bilincinin bir arada yaşama kültürünün merkezine yerleştirilmesi gerektiğini vurgular. Eğitim

açısından metin gençlere çeşitliliği koruma, kültürel mirasa sahip çıkma ve ötekileştirmekten uzak durma gibi değerleri aktarır.

İstanbulular romanının ilk sayfalarında Jack Sarfati'nin “*İnsanın illaki bir öteki yaratmadan ben olamayacağı...*” yönündeki düşüncesi (Uzuner, 2024d, s. 162) hoşgörünün önündeki en büyük engelin psikolojik ötekileştirme olduğunu vurgular. *İstanbulular* romanında bu ifade bireyin kimliğini doğrulamak için başka birini kötüleme eğiliminin toplumsal çatışmalara nasıl yol açtığını gösterir. Bu derin farkındalık hoşgörünün yalnızca sosyal değil aynı zamanda psikolojik boyutları olduğuna işaret eden önemli bir eğitim değeridir.

Romanın sonlarında Ayda'nın “*Kimsenin farklılığının sorun olmayacağı bir Türkiye’de yaşamayı özliyorum. Bak senin baban Ermeni değildir ama Ermeni olsun, Türk olsun, Kürt olsun herkesin aynı memlekette eşit ve özgür yaşamasını isteyen bir düşünceye sahiptir. Tıpkı benim gibi*” sözleri (Uzuner, 2024d, s. 426) çok kültürlü toplum yapısının gerektirdiği hoşgörü, eşit yurttaşlık ve farklılıklara saygı değerlerini güçlü bir biçimde görünür kılar. *İstanbulular* romanında bu ifade etnik kimliklerin insanlar arasında bir ayrışma nedeni değil kültürel zenginliği artıran bir unsur olduğunu vurgular. Bu bağlamda Ayda'nın sözleri genç kuşaklara toplumdaki çeşitliliğin bir tehdit değil bir barış ve ortak yaşam imkânı yarattığını öğreten önemli bir eğitim değeridir.

Ayda'nın Alin’e seslenirken söylediği “*Dünya tarihinde hiçbir sorunun şiddete çözümediğini aklında tutmanı isterim Alin. Çünkü şiddet şiddeti, intikam intikamı doğurur. Şiddet bumeranga benzer ve her gün atıldığı noktaya döner. Lütfen daima aklın kadar sağduyuyu kullan kızım*” ifadesi (Uzuner, 2024d, s. 426) barış eğitiminin temel ilkelerinden biri olan şiddetten kaçınmayı merkeze alır. *İstanbulular* romanında bu söz, çatışma çözümü konusunda bireysel ve toplumsal bilinç geliştirmeyi hedefleyen önemli bir pedagojik mesaj içerir. Pasaj, karşılıklı anlayış, sağduyu ve diyalog temelli ilişkilerin bir toplumun barış kültürünü kuran ana dinamikler olduğunu güçlü bir biçimde vurgular.

Romanda Ayhan'ın Belgin’e telkari aynayı verirken söylediği “*Sev aynanın içindeki Arap’ı, Kürt’ü, Türk’ü. Sev Süryani’yi, Ermeni’yi, Yunan’ı ve İranlıyı. Çünkü onlar senin de içinde yaşıyorlar, seni sen yapan onların zenginliği. Sonra ah sonra, bak bakalım aynada nasıl daha güzel bulacaksın suretini kız!*” ifadesi (Uzuner, 2024d, s. 195) kimliklerin birbirinden ayrılan değil tam tersine iç içe geçmiş yapılar olduğunu hatırlatan güçlü bir

hoşgörü mesajı taşır. İstanbullular romanında bu sahne, bireyin kültürel kimliğinin çok katmanlı bir yapıda oluştuğunu ve toplumdaki farklı unsurların birbirini tamamladığını öğretir. Eğitimsel açıdan bu ifadeler çok kültürlü yapıyla barışık olmayı, farklı kökleri sevgiyle kucaklamayı ve kimlik algısına dair kapsayıcı bir bakış açısı geliştirmeyi destekler.

Devamında Ayhan'ın “*Öğrenecekler sevgilim, İstanbul'da yaşamak için İstanbullu olmaları, İstanbul'a saygı ve sevgi duymaları gerektiğini öğrenecekler!*” sözleri (Uzuner, 2024d, s. 287) bir kentin çok kültürlü yapısında birlikte yaşamamanın en temel koşulunun karşılıklı saygı olduğunu ortaya koyar. İstanbullular romanında bu ifade kente karşı sorumluluk bilincini ve bireylerin toplumsal yaşama katkı sağlamalarını teşvik eden önemli bir *hoşgörü* değerini temsil eder.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında Ümit Kaman'ın içsel dünyası, sabır ve hoşgörü temalarının öne çıktığı önemli bir bölümde derinlik kazanır. Yazar, Ümit'in karakterini şu cümleyle betimler: “*Acının insanı uyuşturan kimyası, zaten sabrı ve hoşgörüyü hayat felsefesi yapmış bir gelenek içinde büyümüş olan Ümit'in son iki yıldır kendi hayatını bir başkasınunkiymiş gibi dışarıdan seyretmesine yol açıyordu*” (Uzuner, 2024b, s. 41). Bu ifade Ümit'in acı deneyimler karşısında sabır geliştirdiğini ve hoşgörülü bir kişiliğe büründüğünü açıkça ortaya koyar.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında Ümit Kaman'ın sevdiği kadınla evlenememe gerekçesi de verilir: *Hem kendi, hem Tasvir'in ailesi, gençlerin evlenmelerini dinî nedenlerle kabul etmemiş, üstelik tek bir ümit ışığı sızmasın diye bütün kapıları da sıkı sıkı kapatmışlardı* (Uzuner, 2024b, s. 41). Toplumsal ve kültürel hoşgörüsüzlüğün bireyin hayatında nasıl derin izler bırakabileceğini gösteren bu durum, romanın önemli bir değer aktarımıdır.

Ümit'in kendi yaşadığı hoşgörüsüzlüğü içselleştirip buna rağmen hoşgörülü bir birey hâline gelmesi genç okuyucular için özellikle etkili bir model oluşturur. Kendisine yapılmış haksızlığı tekrarlamayan, aksine bu deneyimleri olgunlaşmak için kullanan bir karakter olarak Ümit, sabır ve hoşgörü değerlerini kişisel yaşamında somutlaştırmaktadır. Bu sahne, karakter gelişimi açısından incelendiğinde oldukça katmanlıdır. Ümit'in yaşadığı aşkın engellenmesi yalnızca kişisel bir trajedi değil toplumsal hoşgörüsüzlüğün birey hayatını şekillendiren yapısal bir sorun olduğuna dair edebî bir eleştiridir.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında Sahaf Semahat'in iç sesi, sevgi ve hoşgörünün insan ilişkilerindeki belirleyici rolünü güçlü bir biçimde ortaya koyar. “Birbirini sevenleri ayıran düşünce, inanç veya kanunlara artık hiç saygısı kalmayan Sahaf Semahat, özündeki hoşgörüyü kaybetmiş insanlar yüzünden bu dünyanın yakında kendini yok edeceğine inanıyordu” ifadesi (Uzuner, 2024b, s. 59) Semahat'in toplumdaki kırılmayı derin bir üzüntüyle gözlemlediğini gösterir. Burada yazar, sevgiye saygı göstermeyen insanların birbirine tahammül edemediği bir dünyanın sürdürülebilir olmadığını Semahat'in zihninden aktarır. İnsanların hoşgörülerini yitirmesinin yalnız bireysel ilişkileri değil toplumsal yapıyı da çökerteceği mesajı verilir. Bu nedenle ifadeler sevgiye ve saygıya dayalı bir yaşam anlayışının yalnızca ahlakî değil aynı zamanda toplumsal bir gereklilik olduğunu vurgulayan önemli bir eğitim değeri taşır.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında Buket Uzuner, Anadolu'nun derin kültürel mirasını ve kadim bilgeliğini modern bir bakışla harmanlayarak okuyucuya sunar. “Tabii, öngörüsü ve hoşgörüsüyle bizi uyaran mahallenin dedesi, meclisin delisi ya da Mevlânâ'dan Nasreddin Hoca'ya akan şiirsel Anadolu bilgeliği, toleransı ve sabrı... Hepsinde o Kamlık geleneğinin derin kültürel mirası var” ifadesi (Uzuner, 2024b, s. 76) bu mirasın bugün hâlâ günlük hayatta karşılaştığımız bazı figürlerde yaşadığımızı hatırlatır. Yazar, burada Kamlık geleneğinin yalnızca tarihsel bir inanç sistemi olmaktan öte Anadolu'nun simgesel kişilerinde mahalle delisinde, halk bilgesi tiplerinde, masal anlatıcılarında yaşayan bir bilgelik formu olduğunu vurgular.

Bu anlatım okuyucunun geçmişle bugün arasında kültürel bir köprü kurmasını sağlar. Uzuner, “simgesel resimler” diyebileceğimiz halk figürlerinin aslında kadim Türk Şaman/Kaman geleneğinin izlerini taşıdığını sezdirerek kültürel devamlılık fikrini güçlendirir. Hoşgörü, sabır, tolerans ve sezgi gibi değerlerin tarihsel birikimle nesilden nesle aktarılan bir kültür olduğuna dikkat çeker. Bu cümleler geleneğin modern toplumda hâlâ görünür olduğuna işaret ederek kültürel bilincin ve hoşgörü kültürünün bir eğitim değeri olarak önemini vurgular.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında Ümit Kaman'ın arkadaşı Yunus hakkında söylediği “Benim için en önemlisi içi iyidir ve başkasının inancına karışmaz...” ifadesi (Uzuner, 2024b, s. 228) hoşgörü değerinin romandaki en yalın ve en etkileyici anlatımlarından biridir. Bu söz Yunus'un kişiliğinde öne çıkan iki temel değeri vurgular. Birincisi iyi kalplilik ikincisi ise başkalarının inançlarına saygı duyma. Yazar burada

hoşgörünün bireyin karakterinin en belirleyici parçalarından biri olduğunu sezdirir. Başkasının inancına müdahale etmeme tavrı hem demokratik hem de ahlaki bir duyarlığın göstergesidir. Bu nedenle hoşgörü, romanın değerler dünyasında önemli bir yer edinir.

Ümit'in Yunus'u böyle tanımlaması hoşgörünün günlük yaşam içinde nasıl somutlaştığını da gözler önüne serer. Bir insanı değerli kılan şeyin yalnızca onun inancı, görünüşü veya aidiyetleri değil başkalarına yaklaşımındaki nezaket, saygı ve ötekileştirmeme tutumu olduğu vurgulanır. Bu küçük ama anlamı büyük cümlede yazar, okura toplumsal huzurun temelini hoşgörü olduğunu insanın, farklılıkları baskılamakla değil onları kabul etmekle olgunlaştığının altını çizer.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında geçen “*Off*” diye dişlerini sıkı Semahat. İkisinin de suratı asıldı. Bir süre hiç konuşmadan bu hoşgörüsüz dünyaya nasıl katlanacaklarına üzümlere kara kara düşündüler hastane bahçesinde” cümlesi (Uzuner, 2024b, s. 229) romanın en içe işleyen sahnelerinden biridir. Bu bölümde Semahat ve Ümit Kaman'ın aynı anda sessizliğe gömülmesi, onların yalnızca kişisel bir üzüntü yaşamadıklarını aksine hoşgörüsüzlüğün oluşturduğu toplumsal yükü omuzlarında hissettiklerini gösterir. İki karakterin yüzlerine yansıyan asıklık, aslında tüm toplumun üzerinde dolaşan karanlık bir gölge gibidir: ötekileştirme, sertlik, yargılama ve katı törelerin bıraktığı ağır izler. Yazar, bu sahneyi özellikle duygusal bir yoğunlukla kurar. Hastane bahçesi gibi insanların en kırılgan hâllerinin yaşandığı bir mekânda, iki yetişkinin hiçbir şey söylemeden “*hoşgörüsüz bir dünyanın insanı nasıl yordugunu*” düşünmesi, okurun da aynı yükü hissetmesini sağlar. Bu sessiz an, sözsüz bir isyandır yıllarca biriken adaletsizliğin, eşitsizliğin ve kimlik kırılganlıklarının bir özeti gibidir. Bu sahne aracılığıyla yazar, hoşgörünün yokluğunun yalnızca toplumu değil bireyin ruhunu da hasta eden bir unsur olduğunu sezdirir. İnsanların birbirine anlayışla yaklaşmadığı bir dünyada, en iyi niyetli kişiler bile yorulmakta, tıkanmakta ve yaşama dair umutlarını kaybetme riskiyle karşı karşıya kalmaktadır. Dolayısıyla bu ifadeler hoşgörünün bir lüks değil toplumun ruh sağlığı için zorunlu bir değer olduğunu güçlü bir biçimde ortaya koyar.

Uzun Beyaz Bulut Gelibolu romanın bu bölümünde, dönemin toplumsal yapısı içinde kız çocuklarına yeterince değer verilmemesi gibi kültürel bir gerçeklik arka planda yer alırken yazar bu kalıbı kıran özel bir hoşgörü ve sevgi örneğine dikkat çeker. Uzuner, köylülerin genel olarak “kız çocuklarına olan çocukları kadar değer ve önem vermeyen” bir tutuma sahip olduğunu belirtir ancak aynı köylülerin, karakterin bu farklı davranışını “...*yalnızca ona karşı*

geliştirdikleri özel hoşgörü nedeniyle bu çok yersiz kız çocuğu sevgisini de hastalıkları gibi görmezden geldiler” ifadesiyle anlayışla karşıladıklarını ortaya koyar (Uzuner, 2021g s. 32). Bu ifade toplumsal normların sertliğine rağmen bireysel ilişkilerde hoşgörü ve sevgi temelli yaklaşımın var olabildiğini göstermesi bakımından önemlidir.

Öte yandan romanın bağlamında bir babanın kız çocuğuna karşı duyduğu sevgi ve hassasiyet, dönemin genel tutumuna bir karşı duruş niteliği taşır. Böylece anlatı ebeveynin çocuğuna değer verme davranışını yalnızca duygusal bir eğilim olarak değil aynı zamanda nesiller arası eşitliği, merhameti ve insan onurunu gözeten bir eğitim değeri olarak sunar. Köylülerin bu durumu “yersiz” bulmasına rağmen hoşgörülle karşılaması ise toplumsal ilişkilerde esneklik, empati ve kabullenme kültürüne işaret eder. Bu yönüyle bölüm hem sevginin hem de hoşgörünün aile içi ve toplumsal düzeyde dönüştürücü bir güç taşıdığını göstermektedir

Uzuner’in *Uzun Beyaz Bulut Gelibolu* romanında, gazilere yönelik kültürel saygı anlayışı Alican Çavuş üzerinden güçlü biçimde görünür hale gelir. Yazar, karakterin “*Çanakkale Savaşları sırasında çektiği inanılmaz acılar ve işkenceler nedeniyle yaşamı boyunca bir savaş gazisi olmaktan öte saygı ve hoşgörü ile onurlandırıldığını*” (Uzuner, 2021g, s. 26) ifade ederek toplumun savaş deneyimi yaşamış bireylere karşı geliştirdiği derin minnet duygusunu vurgular. Bu yaklaşım savaşın ruhsal yükünü taşıyan bireylere yönelik bir *kabul, anlayış ve hoşgörü* kültürünün göstergesidir. Karakterin uzun boyu nedeniyle “uzun” lakabıyla anılması da alaycı bir ton taşımaktan uzak, aksine toplumun içtenlik ve saygı temelinde geliştirdiği samimi bir adlandırmadır. Böylece roman, savaşın birey üzerindeki yıkıcı etkilerini gören bir toplumun gazilerini onurlandırarak dayanışma ve vefa değerlerini yaşatmaya devam ettiğini ortaya koyar.

4.1.1.4. Eğitim, Öğretmen Etkisi ve Öğrenme Süreci Değerleri

Uzun Beyaz Bulut Gelibolu romanının önemli bir bölümü eğitimin toplumsal ilerlemenin anahtarı olduğuna işaret eder. Beyaz’ın “*hiç mahcup etmeden okuması, merak etmesi, sorması ve öğrenmesi*” (Uzuner, 2021g, s. 33) öğrenme tutkusunun bireyin dünyasını zenginleştiren bir değer olduğunu gösterir. Ali Osman’ın savaş sonrası ülkenin “*ancak ilim, irfan ve fen yoluyla ilerleyebileceğini anlaması*” (Uzuner, 2021f, s. 136) romanın modernleşme ve bilimsel düşünce vurgusunu açık biçimde ortaya koyar. Beyaz Hala’nın babasının ona “*kitaplar getirip İngilizce öğrettiğini*” anlatması (Uzuner, 2021f, s. 240) eğitim

ve kültürel birikimin aile içinde başladığını gösterir. Anadolu köylülerinin okuryazarlık eksikliği nedeniyle geri kalması da (Uzuner, 2021f, s. 125) eğitimin toplumsal kalkınma için vazgeçilmez bir değer olduğunu hatırlatır. Böylece okuma, araştırma ve bilimsel düşünme romanın temel eğitim değerlerinden biri olarak güçlü bir biçimde işlenmektedir.

İstanbulular romanında Ayhan'ın öğretmenine duyduğu minneti dile getirdiği uzun sahnede “*Hayatta en büyük mucize küçükken iyi bir öğretmene rastlamaktır.* ” alıntısıyla öğretmeni için “*Eğer o beni alıp getirmese parasız yatılı sınavlarına sokmasaydı ben şimdi ya hayta olmuş, mafyaya falan girmiştin ya da ne bileyim kaybolup gitmişim işte...*” sözleri (Uzuner, 2024d, s. 137) eğitim sürecinin bireyin yaşamında oynadığı belirleyici role güçlü bir vurgu yapar. *İstanbulular* romanında bu anlatı, özellikle yoksul ve imkânsızlık içindeki çocuklar için öğretmenin yalnızca bilgi aktaran değil hayatın akışını değiştiren bir rehber olduğuna işaret eder. Bu sahne, eğitimin kader belirleyici yapısını ve bir öğretmenin tek bir dokunuşunun bile bir yaşamı temelden dönüştürebileceğini ortaya koyan değerli bir eğitim mesajıdır.

Aynı sayfada Ayhan'ın “*Öğretmenim karşıma dikilirdi hayalimde: ‘Bak evlat, eğer adam gibi taş yontmaya hevesleniyorsan, eğer insanlar yonttuğun taşları beğensin, alsın, sen de ekmek parını sevdiğin işten kazanayım istiyorsan önce okuyacaksın. Okumadan taş bile yontamazsın; dünyayı, şiiri, edebiyatı, müziği, resmi anlamadan sadece yeteneğinle heykel yapamazsın Ayhan!’ diye azarlardı beni her seferinde. Hayalimde bile öğretir, destek olurdu bana.*” sözleri (Uzuner, 2024d, s. 136-137) öğrenmenin disiplin gerektiren çok yönlü bir süreç olduğunu gösterir. *İstanbulular* romanında bu paragraf, sanat eğitiminin yalnızca teknik beceriye değil geniş bir kültürel birikime ihtiyaç duyduğunu etkileyici biçimde aktarır. Eğitimsel açıdan bu ifade okumanın kültürel derinliğin ve sürekli öğrenmenin başarı için zorunlu olduğunu vurgulayan önemli bir değerdir.

İstanbulular romanında temizlikçi Hasret'in “*Küçük kızın okul masrafı için para lazım oluyo, onu okutucam ya, her şeyi ama her şeyi yaparım anam, yeter ki o okusun, kaderi anasına benzemesin! Yeter ki içimizden bir tane okumuş kız çıksın, çıksın da kocaya muhtaç olmasın!*” sözleri (Uzuner, 2024d, s. 60) eğitimin özellikle kız çocukları için güçlendirici ve bağımsızlaştırıcı yönünü öne çıkarır. *İstanbulular* romanında Hasret'in bu kararlı çabası toplumsal sınıf farklarına rağmen eğitimin kuşaklar arası yoksulluk döngüsünü kıran bir araç olduğunu gösterir. Bu sahne, eğitime erişimin adil olmasının ve ailelerin eğitime destek vermesinin önemini vurgulayan güçlü bir eğitim değeridir.

Romanın başkahramanı Belgin'in "*Bir çocuk için sevgi ve güven her şeyden değerliydi ve bunlar için de sabit bir düzen ve çevre gerekiyordu*" sözleri (Uzuner, 2024d, s. 118) eğitimin yalnızca akademik değil duygusal, sosyal ve çevresel unsurlarla bütünleşik bir süreç olduğunu ifade eder. İstanbullular romanındaki bu sözler, çocuğun sağlıklı gelişimi için sevgi dolu bir aile ortamı ve güvenli bir çevrenin en temel ihtiyaçlar olduğunu vurgular. Ayrıca okul başarısının psikolojik ihtiyaçlarla doğrudan bağlantılı olduğunu hatırlatan önemli bir değerdir.

Erol Argunsoy'un "*Asıl suçlu, kentlilik kültürünü ve birey olmayı öğretemeyen bizlerde*" ifadesi (Uzuner, 2024d, s. 171) eğitimi yalnızca okul duvarlarıyla sınırlamayan, toplumsal yaşamın gerektirdiği davranış biçimlerini de içine alan geniş bir pedagojik perspektife işaret eder. İstanbullular romanında bu değerlendirme toplumsal düzen, saygı, kamusal alan bilinci ve nezaket kurallarının da bir tür eğitim ürünü olduğunu hatırlatır. Böylece metin, kent yaşamında etik davranışların ve birey sorumluluğunun öğretilmesi gerektiğini vurgular.

İstanbullular romanında Aleyna'nın "*Acaba dini farklı diye insan komşusuna farklı mı hitap etmeliydi?*" sorusuyla başlayan iç sesi (Uzuner, 2024d, s. 273) eğitimin yalnızca akademik değil etik, kültürel ve sosyal duyarlılık kazandıran yönüne dikkat çeker. İstanbullular romanında Aleyna'nın bu sorgulayıcı tutumu, bireyin çevresine ilişkin farkındalığının zamanla geliştiğini ve öğrenmenin yaşam boyu sürdüğünü gösterir. Bu pasaj dinlerarası hoşgörü ve toplumsal çeşitliliğe saygı gibi değerlerin küçük yaşlardan itibaren eğitimle kazandırılması gerektiğini vurgular.

Kumral Ada Mavi Tuna romanında Tuna'nın "*Kitapları sevmeyi, kitapların içinde izler sürmeyi ve onların arasına saklanmayı o öğretti bana diyebilirim.*" (Uzuner, 2024e, s. 93) sözleri öğretmenin yalnızca bilgi aktaran değil aynı zamanda öğrencinin düşünsel dünyasını inşa eden bir rehber olduğunu gösterir. Uzuner, bu ifadeyle öğretmenlik mesleğinin özünde yer alan ilham verme, yönlendirme ve öğrenmeyi sevdirmeye işlevlerini vurgular. Tuna'nın okuma eylemini bir "sığınma, iz sürme, keşfetme" etkinliği olarak görmesi öğretmenin ona kazandırdığı estetik duyarlılığın bir sonucudur. Bu nedenle roman, iyi bir öğretmenin öğrencinin hayatında dönüştürücü bir etki yaratabileceğini güçlü biçimde ortaya koyar.

Kumral Ada Mavi Tuna romanında Tuna'nın öğretmeni Vasfi Hoca için söylediği “Halbuki Vasfi Hoca bize iyi edebiyatın zekâ ve eğitim ürünü olduğunu öğretti. Edebiyatın söz ve anlam bilimi olduğunu anlattı. İyi iletişim olmadan ne düşünce ne uygarlık olurdu. Edebiyata saygı duyup ondan zevk alma servetini onun sayesinde kazandık” (Uzuner, 2024e, s. 93) sözleri, öğretmenliğin entelektüel yönünü öne çıkarır. Burada Uzuner, öğretmenin entelektüel farkındalık kazandırma rolünü yüceltir. Edebiyatın uygarlığın temeli olduğu düşüncesi Vasfi Hoca'nın eğitim felsefesini şekillendirir ve öğrencilerin düşünme biçimini dönüştürür.

Kumral Ada Mavi Tuna romanında Dr. Binbaşı Kutlu'nun “İyi öğretmen sadece öğretmez, sevdiren, bilgiyi kullanmayı kolaylaştırır” (Uzuner, 2024e, s. 94) sözleri öğretmenin niteliğine dair evrensel bir eğitim yaklaşımı sunar. Bu alıntı, öğretmenin rolünü “bilgi aktarıcı”dan bir adım öteye taşıyarak onu öğrenciye bilgiyle ilişki kurmayı öğreten bir rehber hâline getirir. Uzuner, bu ifade üzerinden öğretmenlik mesleğinin özünü tanımlar. Öğretmen, öğrenmeyi kolaylaştıran kişidir; bilgiyi sevdiren, öğrencinin merakını besler.

Kumral Ada Mavi Tuna romanında, Tuna'nın Şair Doğan Gökay için “En önemli farkı bizlere eşit davranıyor oluşuydu ki çocuklar buna bayılırlar. Bunu yaparken yetişkinlerin çoğu kez düştüğü yanlış yineleyerek kendisi çocuklaşmıyor, sesini yapay şekerle tatlandırıp kediyle konuşur gibi inceltip, uzatıp çekiştirmiyordu. Şair Doğan Gökay'ın çocuklarla ve gençlerle çok iyi iletişim kurabilmesinin asıl sırrı, onların yaratıcı yanlarını açığa çıkartmalarını teşvik edici bir özgür ortam oluşturabilmesinde yatıyordu.” (Uzuner, 2024e, s. 202) sözleri romanda ideal öğretmen profilini açık biçimde çizer. Uzuner burada güncel pedagoji ile tamamen uyumlu bir öğretmenlik modeli sunar. Bu modelde öğretmen baskı kuran değil öğrencinin kendini gerçekleştirmesine ortam hazırlayan kişidir.

Kumral Ada Mavi Tuna romanında Tuna'nın “Öğretmenliğimin ilk sömestiriydi ve öğrencilerden çok ben ders çalışıyor, çok yoruluyordum” (Uzuner, 2024e, s. 346) sözleri öğretmenliğin doğasında bulunan yoğun emek, hazırlık, sorumluluk ve meslek etiği değerlerini yansıtır. Bu alıntı öğretmenliğin yalnızca ders saatinde değil ders öncesi hazırlık, planlama ve sürekli öğrenme gerektiren bir meslek olduğunu hatırlatır. Uzuner burada öğretmenliği bir alın teri ve özveri mesleği olarak sunar.

Kumral Ada Mavi Tuna romanında Yüzbaşı Birol'un Tuna'ya söylediği “Siz, Şair Doğan Gökay'ın düşlediği ulusal sentezin parlak bir ürünüsünüz. Avrupalı standartlarında

bir genç Türk! Bağnaz, fanatik biri değilsiniz. Kendinize güveniyorsunuz, kültürlü ve akıllısınız” (Uzuner, 2024e, s. 337) ifadesi öğretmenin yetiştirdiği aydın bireyin nasıl olması gerektiğini tanımlar. Burada eğitilmiş insan, bağnaz olmayan, fanatik olmayan, kültürlü ve akıllı, özgüvenli, aydın bir yurttaştır. Bu da eğitimin topluma bıraktığı en büyük mirastır.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Hava romanında eğitim, öğrenme ve bilgi arayışı yalnızca okul sistemiyle sınırlı bir süreç olarak değil yaşamın her dönemine yayılan, insanı olgunlaştıran ve derinleştiren bir değer olarak ele alınır. Buket Uzuner, bilgi edinmenin hem kültürel hem kişisel hem de toplumsal bir sorumluluk olduğunu, karakterlerin davranışları ve sözleri aracılığıyla okura sezdirir. Eğitim değerlerinin en açık işlendiği yerlerden biri Semahat' in roman okumanın önemini vurguladığı bölümdür: “*Roman, özellikle klasik roman okumak, duygusal zekânın gelişmesi için ilaç gibidir. Bak şu Jean Valjean' i bir oku; ne demek istediğimi anlayacaksın. İnsan roman okurken karakterler üzerinden kendini analiz eder. Empatin gelişir*” (Uzuner, 2024a, s. 74). Bu ifadelerde okumanın yalnızca bilgi edinmek değil kendini tanımak, kişisel gelişim, duygusal olgunlaşma ve empati eğitimi olduğu anlatılır. Bu romanın eğitim değerleri açısından çok güçlü bir katkısıdır.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Hava romanında Semahat'ın Victor Hugo göndermesi ise klasiklerin insan ruhunu dönüştürücü gücünü hatırlatır. Bu, gençler için kitap okumanın neden bir ihtiyaç olduğuna dair çok değerli bir rehberlik niteliğindedir. Umay Bayülgen'in Kumru'ya söylediği şu sözler, eğitim idealinin en bilgece özetidir: “*Ne güzel düşünmüşsün Kumru kızım. Rehber iyidir, rehber yol gösterendir. Bazen Hızır'dır, bazen müze rehberidir. Hayatta en hakiki rehber bilimdir, fendir demiş ya o büyük adam*” (Uzuner, 2024a, s. 48). Bu cümle öğrenmenin sadece okulla sınırlı bir süreç olmadığını, insanın her alanda doğru rehberler araması gerektiğini gösterir. Rehberliğin kimi zaman insan kimi zaman kitap kimi zaman bilimsel bilgi olduğuna vurgu yapılması modern ve geleneksel bilgiyi buluşturan bir yaklaşımdır. Bu sahne öğrenciler için şu mesajı taşır: Bilgi her kapıyı açan anahtardır. Bilimsel düşünce yaşamda yol göstericidir. Öğrenme, iyi insan olmanın temel koşullarından biridir.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Hava romanında tarihsel arka planlı sahnelerinde yer alan *Bacıyân-ı Rum* anlatısı da eğitim idealinin kültürel boyutunu ortaya koyar: “*Teşkilattaki kadınlar iyi eğitilmiş, birkaç dil konuşan, at binip ava çıkan, zamanın ince silahlarından ok atmayı iyi bilen, zehir gibi gençlerdi*” (Uzuner, 2024a, s. 58). Bu pasaj eğitilmiş kadınların toplumda aktif rol aldığını, tarihte kadınların güçlü ve bilgili figürler

olduğunu hatırlatır. Bacıyân-ı Rum'un başarılı kadınlardan oluşması genç kızlar için ilham verici bir örnektir. Bu sahne eğitimin yalnızca bireysel bir kazanım olmadığını, toplumsal bir güç olduğunu gösterir.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Hava romanında Güneş Aytan'ın gözlemleri öğrenmenin yaştan bağımsız olduğunu çok güzel anlatır: “Gerçi onun gibi ruhu genç, öğrenmeye meraklı insanlar yaşsızdır”(Uzuner, 2024a, s. 235). Bu cümle öğrenmenin bir “yaşam enerjisi” olduğunu gösterir. Öğrenmeye meraklı kişiler yaşlanmaz, ruhları dinç kalır. Bu mesaj gençlere olduğu kadar yetişkinlere de öğrenmenin genç ve diri tuttuğu mesajını verir.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Hava romanında geçen “Efsane kahramanları bilgiye ulaşmak için denizde ve havada uzun ve çetin yolculuklara çıkarlar. Ulaşacakları menzil, zekâları ve ustalıkları kadar dayanıklılık ve kararlılıklarının da sınanacağı bu yolculuğa bağlıdır” (Uzuner, 2024a, s. 206) ifadeleri bilginin kolay elde edilen bir şey olmadığı mesajını verir. Emek isteyen her süreç insanı olgunlaştırır. Bilginin değeri ona ulaşmak için verilen mücadelede saklıdır. Bu bölüm hem mitolojik hem pedagojik bir öğreti taşır. Bilgiye giden yolculuk insanı bilgeleştirir.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Hava romanında Sahaf Semahat'ın çocukluğunda yaşadığı acıların sevgi ve saygıyla iyileşmesi de öğrenmenin bir yanıdır: “Çorum'daki o müthiş aile dayanışmasına dâhil edilişim, kişiliğime yönelik sevgi ve saygıyla özgüven kazanışım...” (Uzuner, 2024a, s. 105) Burada öğrenme, yalnızca bilgi edinmek değil sevgi, saygı, şefkat ve güven yoluyla ruhun iyileşmesidir.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Toprak romanında öğrenme isteği yalnızca bilgi edinme süreci olarak değil insanın kendini geliştiren, özgürleştiren ve hayata daha bilinçli bakmasını sağlayan temel bir eğitim değeri olarak işlenir. Defne'nin öğrenmeye duyduğu sürekli ilgi çocukluk yıllarından itibaren şekillenmiş bir kişisel tutku olarak sunulur. Roman boyunca hem Umay Nine hem de Defne'nin çevresindeki karakterler öğrenmenin sadece okul ve diploma ile sınırlı olmadığını, yaşamın her alanına yayılan bir merak ve keşif süreci olduğunu vurgular. Bu değer, Defne'nin şu içten ifadesinde belirginleşir: “Öğrenmek daha çok öğrenme isteğini uyandırır. İyidir. Gerçi Aysu, benim ve Umay Ninem' in dünyanın en işe yaramaz bilgilerine düşkün olduğumuzu söyler ya...” (Uzuner, 2024c,s. 206) Bu satırlar, öğrenmenin insan ruhunu besleyen bir süreç olduğunu gösterirken aynı zamanda

toplumda “gereksiz bilgi” olarak küçümsenen şeylerin bile kişiyi geliştiren, düşünce ufkunu genişleten bir niteliği olduğunu ima eder. Uzuner burada öğrenme arzusunun sosyal çevrenin yargılarından etkilenmemesi gerektiğini vurgular.

Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları Toprak romanının başka bir bölümünde dil–düşünce ilişkisi üzerinden öğrenmenin zihinsel gelişime katkısı açık biçimde dile getirilir: “Dili iyi kullanmak, yazıp okumak, düşünmeyi ve fikri geliştiriyor. O damarı keserseniz düşünmek ve fikir üretmek zaten kaynağından kurutulmuyor mu?” (Uzuner, 2024c, s. 208). Bu cümle dilin düşünceyi şekillendiren bir araç olduğunu ortaya koyar. İnsan dili ne kadar iyi kavarsa düşünce üretme kapasitesi de o kadar gelişir. Böylece Uzuner, öğrenme arzusunu yalnızca bilgi toplamaktan ibaret olmadığını düşünme becerisini sürekli taze tutmaktan ibaret bir eğitim değeri olarak sunar.

Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları Toprak romanının ilerleyen bölümlerinde bu değer, farklı bir açıdan da pekiştirilir. Attila’nın düşünce özgürlüğüyle ilgili şu sözü, öğrenme ve düşünmenin ne denli iç içe olduğunu yeniden hatırlatır: “Aslında hepimiz biliyoruz ki asıl mesele daima düşünmek ve düşünceleri yaymak özgürlüğüdür!” (Uzuner, 2024c, s. 209) . Bu yaklaşım öğrenmenin başkalarıyla paylaşıldığında toplumun gelişimine katkı sağlayan bir sorumluluk olduğunu da ortaya koyar. Böylece Uzuner, öğrenmenin hem bireysel içsel yolculuk hem de toplumsal bir görev olduğu fikrini destekler.

Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları Su romanında Defne’nin Umay Nine ile ilişkisine dair verilen bu sahne, eğitimin sadece okulda alınan bir süreç olmadığını; sevgi, ilgi ve dikkatle aktarılan bir yaşam kültürü olduğunu gösterir. Defne, “Umay Ninem bana okuma ve yazma, toplama ve çıkartma, kuşların, toprağın, rüzgârın ve karıncaların sesini duyma; duyduklarımı da anlamayı öğreteli çok olmuştu” der (Uzuner, 2024b, s. 94). Bu cümle Umay Nine’nin yalnızca akademik becerileri değil doğayı anlama, duyma ve yorumlama gibi çok yönlü bir öğrenme yaklaşımını Defne’ye kazandırdığını gösterir.

Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları Su romanında geçen “Tabii onun zamanında okuyan, meslek sahibi kadın azdı. Kendisi gerçekten de görgülü, bilgili bir hanımdır” ifadesi (Uzuner, 2024b, s. 120) okuma kültürünün ve eğitim almanın insanı nasıl hem görgülü hem de entelektüel olarak geliştirdiğini sade ama etkili bir biçimde ortaya koyar. Bu sözler eğitimin bir meslek edinme aracı olmaktan öte kişiyi hayata hazırlayan, ufkunu genişleten ve sosyal ilişkilerinde incelik kazandıran temel bir değer olduğunu gösterir.

Uzuner bu sözlerle özellikle geçmişte kadınların eğitim imkânlarının sınırlı oluşuna değinirken buna rağmen kendini bilgiyle donatmayı başarmış kadınların güçlü duruşlarını görünür kılar. Buradaki hanımın “görgülü” ve “bilgili” olarak tanımlanması, eğitimin bireyin hem karakterini hem de yaşam anlayışını nasıl zenginleştirdiğini vurgular. Böylece metin; okumanın insanı olgunlaştırdığı, bilgiyi günlük hayata taşıdığı ve kişiyi daha bilinçli bir bireye dönüştürdüğü yönünde güçlü bir eğitim mesajı verir.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında Defne Kaman'ın çocukluk yıllarına ilişkin anlattığı bu sahne eğitim değerlerini tersinden gösteren güçlü bir örnektir. Defne okul yıllarında maruz kaldığı dışlayıcı öğretmen tutumunu şu sözlerle aktarır: “*Bilmiş bir çocuk olduğum doğrudu ama çocuktum. Öğretmenimin unuttuğu buydu ve üç yıl boyunca beni her fırsatta diğer çocuklardan ayırıp kenarda bıraktı ve her konuda 'öteki'leştirerek yabancılaştırdı. Hep cezalandırdı. Onun beni sevmesini çok isterdim ama bana her bakışında, benim Hugo, Çelebi, Yusuf Has Hacip ve diğerlerini okumuş olmamdan çok onun bunları okumadığını bilmeme kızdığımı anladım*” (Uzuner, 2024b, s. 142).

Bu bölüm bir öğretmenin sahip olması gereken temel eğitim değerlerinin -şefkat, kapsayıcılık, adalet, eşitlik ve pedagojik duyarlılık- bu öğretmende bulunmadığını gösterir. Çocuğun “bilmişlik” olarak algılanan merak ve öğrenme isteğinin cezalandırılması, yalnızlaştırılması, hatta kıskançlıkla karşılanması eğitim sisteminde zaman zaman görülebilen hatalı yetişkin davranışlarının örneğidir. Yazar bu olumsuz tutumu bilinçli bir şekilde aktararak okuyucuya iyi öğretmenin nasıl olmaması gerektiğini hissettirir.

Defne'nin yaşadığı bu deneyim aynı zamanda bir çocuğun duygusal gelişimi üzerindeki öğretmen etkisini de çarpıcı biçimde ortaya koyar. Sevilme isteği karşılanmayan, sürekli cezalandırılan ve ayırıştırılan çocuğun yaşadığı “yabancılaştırma” modern eğitim psikolojisinin üzerinde hassasiyetle durduğu bir konudur. Bu nedenle anlatı hem öğretmenlerin mesleki sorumluluğunu hatırlatır hem de okura doğru pedagojik yaklaşımın değerini kavratır. Yazar, bu durumu aktarırken tersinden bir eğitim değeri oluşturmakta; kötü örnek üzerinden iyi öğretmenin nasıl olması gerektiğini sezdirerek okuyucunun zihninde öğretmenlik mesleğinin etik çerçevesini güçlendirmektedir.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında Defne Kaman'ın çocukluk anılarında aktardığı bu öğretmen figürü, eğitim değerlerinin nasıl yanlış uygulanabileceğini gösteren çarpıcı bir örnektir. Defne, öğretmenin kendisine yönelttiği sözleri şöyle aktarır:

“*Sen önce ezberini yap, sonra uçarsın, yüzersin, her ne şeye. Bak, sınıfın da dikkatini dağıtıyorsun, susun bakayım! Sen ne yaramaz şeysin be. Şimdi de senin yüzünden herkes hayvan olmak istiyor! Susun diyorum şimdi, hepinizi müdüre yollarım ha!*” (Uzuner, 2024b, s. 143). Bu sözlerde öğretmenin çocuğun doğal merakını, hareketliliğini ve öğrenmeye yönelik özgün yönelimlerini anlamak yerine ezberci bir kalıba zorladığı hemen fark edilir. Öğretmen, sınıf disiplinini sağlamak adına tehdit ve korkutma yoluna başvurmakta; çocukların bireysel farklılıklarını tamamen göz ardı etmektedir. Bu yaklaşım, çağdaş eğitim anlayışında üzerinde önemle durulan öğrenci merkezli, yapıcı ve kapsayıcı pedagojik yaklaşımın tam tersidir.

Yazar, bu olumsuz örnek üzerinden okura iyi bir öğretmenin nasıl olması gerektiğini sezdirir. Çocuğun merakını besleyen, bireysel farklılıklarını tanıyan, hareketliliğini yaratıcılık ve öğrenme fırsatına dönüştüren bir öğretmen modelini savunur. Defne'nin yaşadığı bu kötü deneyim, öğretmenin davranışlarının çocuk psikolojisi üzerindeki etkilerini de açık biçimde gösterir. Ezberci, cezalandırıcı ve anlayışsız bir öğretmen tutumunun çocukta özgüven kaybı, dışlanma ve öğrenmeden soğuma gibi sonuçlar doğurabileceği metnin altına ince bir biçimde işlenmiştir. Bu nedenle bu bölüm hem bir eleştiri hem de bir değer aktarım aracıdır. Kötü örnek, iyi öğretmenin sahip olması gereken şefkat, sabır, empati ve bireyselleştirilmiş eğitim anlayışının önemini güçlü bir biçimde gösterir.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında Defne Kaman'ın öğretmenlik üzerine yaptığı bu içten değerlendirme, romanın eğitim felsefesinin merkezine yerleşen güçlü bir mesaj taşır. Defne, çocukluk döneminde karşılaştığı olumsuz öğretmen figürlerinden yola çıkarak iyi bir öğretmenin nasıl bir “mucize” olduğunu şu sözlerle dile getirir: “*Hayatta tek bir mucize vardır, o da genç yaşta iyi bir öğretmene rastlamaktır!*”, diyen o yazar doğru söylemiştir. *Çocukken karşımıza çıkan hoşgörüsüz, katı, mutsuz rol modellerin hayatımızı ne fena kararttığını çoğumuz iyi bilir. Çünkü bizler hayal kurmanın aşağılandığı ve/ya tehlikeli sayıldığı bir kültürün çocuklarıyız. Benim mucizem okulda ya da mahallede, bir kitapta ya da bir akraba toplantısında çıkmamıştı. Benimki evdeydi ve adı Umay Bayülgen'di. O benim anneannemdi. Kam'dı, otacıydı, bilgeydi, ozandı, şifacıydı, masalcıydı, sağduyuydu, tabiat anaydı; o basiret gözüydü ve beni kurtardı*” (Uzuner, 2024b, s. 145).

Bu satırlarda Defne'nin çocukluk yıllarında maruz kaldığı baskıcı, hayal gücünü küçümseyen ve bireysel farklılıkları tanımayan öğretmenlerin yarattığı karanlık atmosfer, çok canlı bir şekilde resmedilir. Hayal kurmanın bile tehlikeli görüldüğü bir kültürde büyümenin, bir çocuğun ruhunda bıraktığı izler sezdirilir. Fakat aynı paragrafta, bu karanlığı dağıtan bir

ışığın -Umay Nine'nin- varlığıyla anlam kazanır. Yazar burada, “iyi öğretmen” kavramını yalnızca sınıf içinde ders anlatan biri olarak değil bir çocuğun zihnini, ruhunu, merakını ve kimliğini yoğuran bir rehber olarak ele alır. Defne'nin ifadesiyle Umay Bayülgen sadece bir anneanne değildir, aynı zamanda bir bilge, bir masalcı, bir şifacı, bir otacı, bir ozan ve en önemlisi bir kurtarıcıdır. Onun bilgeliği, doğayla uyumu, sağduyusu ve sevgi dolu yaklaşımı Defne'nin hayatını dönüştüren gerçek bir “öğretmenlik mucizesi” ne dönüşür. Bu anlatı modern pedagojinin temel kavramlarıyla da örtüşür. Bir çocuk için en etkileyici öğretmen ona dünyayı güzelleştiren hayal gücünü geri veren, bireyselliğini kabul eden, onun ruhunu iyileştiren kişidir. *Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su* romanında Defne Kaman'ın çocukluk yıllarına dair hatırladığı şu sözler: “Olasılıkla bana öğretilenlerin çok azını hatırlıyordum, ancak, öğrenmenin ve keşfetmenin sarhoş edici zevk tohumu bir kere ekilmişti içime.”(Uzuner, 2024b, s. 248) okuma sevgisi ve eğitim alma bilincinin nasıl oluştuğunu etkileyici biçimde ortaya koyar. Defne'nin bu cümlesi, bilgi biriktirmekten ziyade öğrenme isteğinin esas olduğunu anlatır. Kişi zamanla öğrendiklerinin bir kısmını unutabilir fakat öğrenmenin verdiği haz, merak duygusu ve keşfetme heyecanı bir kez ruhuna yerleştiğinde artık hayat boyu süren bir yönlendiriciye dönüşür. Bu zevk tohumunun Defne'nin içine çocuk yaşta ekilmiş olması, aile ve çevrenin bir çocuğun eğitim yolculuğundaki belirleyici rolünü açıkça gösterir.

Defne'nin geçmişe dair bu içsel değerlendirmesi özellikle Umay Ninesi ve Korkut Dede'sinin ona sunduğu sevgi dolu, merak uyandıran, öğrenmeyi teşvik eden aile ortamının ne kadar etkili olduğunu da sezdirir. Bu yaşlı bilge figürlerin ona masallar, bilgiler, kitaplar ve deneyimler aracılığıyla aktardığı değerler, bir çocuğun yalnızca öğrenmesine değil öğrenmeyi sevmesine de zemin hazırlamıştır. Yazar burada çok önemli bir noktayı vurgular: Eğitim yalnızca okuldan ibaret değildir, ailede başlar, evde şekillenir, merakla büyür.

Defne'nin yetişkinlikte çevreye duyarlı, bilgili, araştıran bir gazeteci hâline gelmesinin temelinde çocukluk çağında aldığı bu ilk eğitim, sevgi, ilgi ve öğrenmeye dair teşvikin payı büyüktür. Böylece bu paragraf, okuma sevgisinin ve eğitimin hem bireysel gelişim hem de toplumsal bilinç açısından taşıdığı değeri güçlü bir biçimde ortaya koyar.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Ateş romanında Umay Nine, torununa öğrenmenin sürekliliğini öğütlerken şu sözleri söyler: “Fakat her şeyden önemlisi, sevgili kızım, insanın merakını kaybetmemesidir. Merak, hayatın ateşidir. Merak etmeyen insan sadece bir et yığındır”(Uzuner, 2023, s. 87). Bu cümle Uzuner'in düşünsel dünyasının

özüdür. Yazar merakı insanın varoluş enerjisiyle eş tutar. Merak duygusunu yitiren kişi, yaşamdan da uzaklaşır. Eğitim bağlamında bu ifade öğrenmenin içsel motivasyonla sürdürülebileceğini gösterir.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Ateş romanında, öğrenmenin insan için doğal bir ihtiyaç olduğu şu ifadelerle vurgulanır: “Aslında onun sevdiği şey öğrenmektir. Hatta yeni bir şey öğrenmediği günler, derslerdeki tekrardan sıkıldığı için okulu terk edip eve dönüyor, bunun bir itaatsizlik olarak öbür çocuklara kötü örnek olduğunu düşünen öğretmenlerin çoğu ona kızsalar da, sınav sonuçları başarılı olan kıza ceza veremiyorlardı” (Uzuner, 2023, s. 120). Burada öğrenme, disiplinle değil içten gelen bir merakla ilişkilendirilir. Yazar, insanın öğrenme arzusunu doğuştan gelen bir güç olarak görür.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Ateş romanında Umay Nine, merak ve öğrenmeyi dua ile birleştirir. Torun çocuğuna şöyle seslenir: “Ah seni merak eden aklınla, öğrenme sevincinle, soran sorgulayan kalbinle dünyamıza armağan eden göklere, yerlere, sulara, ağaçlara, yaratana şükürler olsun Ayçöreğim” (Uzuner, 2023, s. 122). Bu dizelerde bilgi, doğayla ve inançla bütünleşir. Yazar, insanın öğrenme eylemini kutsal bir deneyim olarak görür. Bilgi edinmek, Tanrı'ya şükretmenin bir biçimidir.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Ateş romanında Umay Bayülgen, bilgi ve hakikat arasındaki ilişkiyi açıklar: “Bak Ayçöreğim, bizim Altay mitolojimizde evreni meydana getiren dördüncü unsur kabul edilen ateş, aslında bilgiyi, doğru haberi, gücü temsil eder. Şimdi sana inanması zor gelse de insanlık tarihinde daima en büyük savaş, bilgiyi kimin elinde tutacağı konusunda olmuştur. Doğru bilgi, bütün güçler arasında daima en büyük güçtür. Çünkü bilgi, ateş gibi aydınlatır, görmeyi sağlar, aynı zamanda karanlığın verdiği korkuyu yok eder” (Uzuner, 2023, s. 134). Bu alıntıda ateş, “bilginin sembolü” olarak işlenmiştir. Ateşin hem aydınlatıcı hem yakıcı yönü, bilginin sorumluluk gerektirdiği anlamına gelir. Bilgi insanı özgürleştirdiği kadar sınavdan da geçirir.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Ateş romanında yazar, Türk edebiyatının ilk mesnevisi Kutadgu Bilig'e gönderme yapar ve kadim bilgeliği hatırlatır: “Semahat de geçmişte başka bir sıkıntılı zamanda senin gibi Defnem'in yolunu ışık tutmuş, hiçbirimizin aklına gelmeyen kıymetli Kutadgu Bilig'den beyitler çözerek karanlığı aydınlatmıştı. 'İyilik eden sonunda iyilik bulur evlatlarım,' diye Semahat'e gülümsedi Umay Nine.” (Uzuner, 2023, s. 103). Bu cümlede bilgi yalnızca öğrenilecek bir olgu değil nesiller arası aktarılacak bir

miras olarak sunulur. Yazar, kadim eserlerin günümüz insanına yol gösterebileceğini, bilginin geçmişle gelecek arasında bir köprü olduğunu anlatır.

Balık İzlerinin Sesi romanında anlatıcının “*Hiçbir not, hiçbir derece, unvan, şan, şöhret kaygısı olmadan insanların birbirine bilgi ve deneyimlerini aktardıkları bu eğitim biçiminin ileride bütün eğitim kurumlarının da yöneleceğinden hiç kuşku yok. Çünkü eğitim ve öğrenimde en etkili tek yöntemin bu olduğunu sonunda normal insanlar da keşfedecekler*” sözleri (Uzuner, 2021f, s. 35) romanın eğitim felsefesine dair güçlü bir bakışı ortaya koyar. Yazar eğitimin özünü sınav, derece, rekabet ya da statü üzerinden değil; insanın insana dokunması, deneyim aktarımı ve doğal öğrenme akışı üzerinden temellendirir. Bu yaklaşım, modern pedagojide giderek daha fazla önem kazanan işbirlikçi öğrenme, usta-çırak etkileşimi, yaşantısal bilgi aktarımı ve öğrenmenin topluluk içinde gerçekleşmesi gibi temel ilkelere paralel bir anlayış sunar. Roman burada, bilginin değerinin resmî ölçütlerle değil paylaşımın niteliğiyle belirlenmesi gerektiğini sezdirir. Ayrıca “normal insanların da keşfedecek olması”, eğitimin doğasına dair bu sezginin zamanla toplumsal bir farkındalığa dönüşeceği yönünde umut taşır. Bu yönüyle metin okura öğrenmenin en etkili biçiminin insanî temas, karşılıklı etkileşim ve gönüllü paylaşım olduğunu hatırlatarak yaşam boyu öğrenme, dayanışma, bilgi alçakgönüllülüğü ve ortak gelişim gibi eğitim değerlerini güçlü biçimde görünür kılar.

Balık İzlerinin Sesi romanında Romain’ın annesinin kendisine “*Öğrenimini tamamlayacaksın. Hiçbir şeyin eksik olmayacak. Merak etme...*” dediğini aktarırken (Uzuner, 2021f, s. 153) aile desteğinin eğitim sürecindeki güven duygusunu nasıl beslediğini açık biçimde ortaya koyar. Annenin bu cümlesi, çocuğun geleceğine yönelik güçlü bir teminat gibidir; yalnızca maddi değil aynı zamanda duygusal bir güvence sunar. Eğitim değerleri açısından bu ifade öğrencinin öğrenme motivasyonunu belirleyen en temel kaynaklardan birinin aileden gelen güven telkini olduğunu gösterir.

Romain’ın “*hiçbir şeyin eksik olmayacak*” sözünü bu kadar içselleştirmesi, annesinin sunduğu destek ve koruyucu yaklaşımın onun akademik ve kişisel gelişiminde bir istikrar duygusu yarattığını sezdirir. Romanın aynı sayfasında Romain’ın “*Annemin evrenin yapısı konusundaki tanımı fizik kitabındaki yazılardan çok daha mantıklı, güvenilir ve çok daha yararlıydı.*” demesi ise (Uzuner, 2021f, s. 93) deneyimsel bilginin eğitimdeki tamamlayıcı rolünü vurgular. Bu cümle formal ve teorik bilginin yanında yaşantıya dayalı, sezgisel ve halk bilgeliği niteliği taşıyan bilgi türlerinin de öğrenme sürecini zenginleştirdiğini gösterir. Annenin sade ama yerinde açıklamasının fizik kitabından daha yararlı bulunması, öğrenmenin

yalnızca akademik metinlerle sınırlı olmadığını aile, çevre ve günlük yaşamın da öğrenme alanları oluşturduğunu hatırlatır.

Bu iki alıntı birlikte düşünüldüğünde roman, eğitimin yalnızca okul ve öğretmenlerle sınırlı olmadığını, aile desteği, yaşam deneyimi, güven duygusu ve sezgisel açıklamalarla güçlenen çok katmanlı bir süreç olduğunu öğretir. Böylece eser hem duygusal hem bilişsel boyutlarıyla eğitimin aile içinde başlayan organik bir yolculuk olduğunu etkileyici bir biçimde görünür kılar.

İstanbulular romanında Ayhan'ın “*Haklısın ama kurt gibi düşünürsen haklısın, fakat sen insan olmak için bu atölyede heykel çalışıyorsun. İnsan doğulmuyor, insan olunuyor biliyor musun?*” sözleri (Uzuner, 2024d, s. 39) insanın karakterinin ve ahlaki yönünün eğitim, emek ve öz disiplinle şekillendiği düşüncesini merkeze alır. *İstanbulular* romanında bu ifade eğitimin yalnızca teknik bilgi değil kişisel gelişim ve toplumsal sorumluluk bilinci kazandırma görevini de vurgulayan önemli bir eğitim değeridir. Cümleler, insan olmanın sürekli bir öğrenme ve kendini geliştirme süreci olduğunu etkileyici bir biçimde ortaya koyar.

Uzun Beyaz Bulut Gelibolu romanında Ali Osman'ın “*Onun kadar cevval ve zeki binlerce vatan evladının okur-yazar olmaması inanılır gibi değil.*” diyerek Anadolu köylüsünün eğitimsizliğine dikkat çekmesi ise romanın toplumsal eğitim sorunlarına dönük eleştirel bakışını yansıtır. Bu ifadeye eklenen “*Biz zabitlerin yüreği harbin ateşi kadar memleketin bu cehaletiyle de yanmaktadır*” cümlesi, dönemin eğitim imkânsızlıklarının bir zabitin vicdanında nasıl bir yangına dönüştüğünü anlatır (Uzuner, 2021g, s. 125). Böylece yazar, Osmanlı'nın son döneminde Anadolu köylüsünün eğitimden yoksun bırakılmasının hem bireysel potansiyelin ziyan olmasına hem de toplumun genel kalkınmasının gecikmesine yol açtığını güçlü bir biçimde vurgular. Bu ifadeler Hüseyin'in kişisel erdemleri üzerinden saygı, hürmet ve iyi niyet gibi değerleri görünür kılarken aynı zamanda eğitim alabilse çok daha ilerleyebilecek Anadolu gençlerinin kaybedilen potansiyeline de dikkat çeker. Yazar, eğitim fırsatlarının genişletilmesi hâlinde zeki ve çalışkan Anadolu çocuklarının ülkeye büyük katkılar sağlayabileceğini ima eder. Dolayısıyla bu bölümde hem bireysel değerlerin ahlaki önemi hem de eğitim sistemlerinin toplumsal gelişimdeki rolü açık bir eğitim değeri olarak sunulmaktadır.

Uzun Beyaz Bulut Gelibolu romanında Ali Osman'ın düşünceleri, Birinci Dünya Savaşı'nın ardından toplumun nasıl ayağa kalkabileceğine dair önemli bir zihniyet

dönüşümünü temsil eder. Uzuner, karakterin gelecek vizyonunu aktarırken onun şu sözlerine yer verir: “*Artık vatan büsbütün bağımsız ve hür olduğundan hepimiz memleketimiz ve milletimiz için eğitim ve iktisat sahalarında yapılması zaruri reformlar üzerine derin bir sohbe dalacağız. Çünkü pek meşakkatli ve kanlı bir tecrübeden, elbette Çanakkale’nin de dâhil olduğu Zaferi Nihayî’den sonra artık Türk milletinin ancak ilim, irfan ve fen yolundan başka yolda ilerleyemeyeceği anlaşılmıştır*” (Uzuner, 2021g, s. 136).

Bu ifadeler romanın temel eğitim değerlerinden biri olan bilimsel ilerleme ve eğitim yoluyla kalkınma düşüncesinin en açık biçimde dile getirildiği paragraflardan biridir. Ali Osman’ın sözlerinde savaşın acı bilançosundan çıkarılan dersin artık toplumun geleceğinin yalnızca askerî başarılarından değil eğitim, bilim, ekonomi ve modernleşme reformlarından geçtiği yönündeki farkındalık olduğu görülür. Bu durum, romanın savaş sonrası toplumlarda eğitimin bir yeniden inşa aracı olduğuna dair güçlü mesajını yansıtır. Ayrıca karakterin “ilim, irfan ve fen yoluyla ilerlemek” ifadesi yalnızca bireysel öğrenmenin değil; ulusal ölçekte bilimsel düşüncenin benimsenmesinin gerekliliğine işaret eder. Eğitim değerleri bağlamında bu bilgiler okumanın, bilgi üretmenin, bilimsel yöntemle düşünmenin, ekonomik reformlarla birleşen toplumsal değişimin ne kadar hayati olduğunu ortaya koyar. Bu yönüyle yazar, eğitimi yalnızca bireysel bir gelişim alanı olarak değil bir milletin kaderini belirleyen stratejik bir güç olarak resmeder. Dolayısıyla bu bölüm eğitim alma, okuma kültürü geliştirme, bilime yönelme ve toplumun geleceğini eğitimle şekillendirme gibi temel eğitim değerlerinin roman bağlamında ideolojik bir çerçeveye kavuştuğu en güçlü örneklerden biridir.

4.1.1.5. Doğa sevgisi, Çevre bilinci ve İklim Değişikliği

Buket Uzuner’in *Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları Ateş* romanında doğa sevgisi, yalnızca çevreci bir duyarlılık değil insanlık değerlerinin bir parçası, iyilik ve vicdanın yansıması olarak kurgulanmıştır. Yazar, doğayı bir “yaşam alanı” değil “yaşamın kendisi” olarak ele alır. Romanın kahramanları doğaya saygı, hayvanlara merhamet ve çevre bilincini içselleştirmiş kişilerdir. Romanda Umay Nine’nin doğa üzerine yaptığı konuşma, doğanın kutsallığına işaret eder: “*‘Aman aman! Zaten bir şehirde birden fazla havaalanı yapmak akla ziyan Tuğrul’cuğum. Her havaalanı, insanın tabiatın, topraktan, börtü böcekten, ağaçtan, kuştan hırsızlığıdır.’* Diyerek içini çekti Umay Nine. *‘Ah o zavallı kuşlar, sadece havai fişekler sebebiyle ölmüyor ki! Biz gökleri vızır vızır metal kuşlarla işgal ettik; havayı bile hayvan canlardan çaldık! Göçmen kuşlar da kaybolduğunda biz insanlar artık gıda bulamayacağız! Ah, günahımız büyük, çok!’*” (Uzuner, 2023, s. 47). Bu sözlerle Uzuner, doğayı insanın

sömürüsüne açan modern dünyayı eleştirir. Umay Nine'nin diliyle doğaya yönelik saygısızlık insanlığın kendi sonunu hazırlayan bir körlüktür. Doğanın dengesi bozulduğunda insanın varlığı da tehlikeye girer.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Ateş romanında yazar çevre kirliliği ve tüketim kültürünü sert bir biçimde eleştirir: “*Tepelerindeki plaj şemsiyesinin üzerinde, sağlığa zararları bilinmesine rağmen en çok yoksulların içtiği, dünyada en fazla tek kullanımlık pet şişe atığı oluşturan bir şekerli-gazlı içeceğin reklamı vardı. Plastik atıkların doğadaki tüm canlıları ve doğayı yok ettiği artık herkes tarafından bilinmesine rağmen yönetim kurullarında dünyanın en iyi üniversitelerinde okumuş, en zeki ve kültürlü insanların büyük maaşlarla yer aldığı bu gazlı içecek şirketi, kendi içeceğini satan işletmelere, dünyanın her kıtasında bedava güneşlikler, tenteler, minderler, peçeteler, tuzluk-biberlik gibi hediyeler dağıtıyordu.*” (Uzuner, 2023, s. 92). Bu bölümde yazar doğa tahribatının kapitalist çıkarlar ve bilinçsiz tüketim nedeniyle oluştuğunu vurgular. Romanda pet şişe gibi günlük bir nesne üzerinden çevresel farkındalık yaratılır.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Ateş romanında Küçük Defne'nin okul müsamere sahnesi aracılığıyla çocuklara hayvan sevgisi aşılanması: Küçük Defne'nin okul müsameresinde oynadığı tiyatro oyununda avcı rolünü üstlenirken hayvanlara zarar verilmesine rıza göstermeyip sahnedeki gösterinin sonunda elindeki tüfeğini yere atıp avcılığın kötülükleri ve hayvanların da canı olduğu üzerine ateşli bir konuşma yapınca en büyük alkışı o almıştı. Eve gelip dedesine, ‘*Avcının kötü olarak kalmasına rıza veremezdim, dedeciğim*’, demişti (Uzuner, 2023, s. 296). Bu sahne, çocuk karakter üzerinden doğa sevgisinin nasıl eğitilebileceğini gösterir. Küçük Defne'nin eylemi, masumiyetle gelen vicdanın bir tezahürüdür. Yazar çocukların doğaya duyarlı yetiştirilmesinin geleceğin en önemli ahlaki yatırımını olduğunu vurgular.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Ateş romanında Defne Kaman karakteri, doğa ve hayvan sevgisini bir gazeteci olarak eyleme dönüştüren modern bir simgedir: “*Yani Defne Kaman, canlıların canını korumak için doğru haberci olmak istemiş. Haberciliği, reklamcılık, pazarlamacılık gibi gören sözde gazetecilerden ya da yönetenin istediği haberleri yapan ‘iliştirilmiş gazeteciler’ den değil*” (Uzuner, 2023, s. 103). Burada yazar Defne'nin çevre bilincini bir ahlaki sorumluluk olarak ele alır. Gazetecilik, doğa ve insan hakları savunusuyla birleşir. Defne'nin doğa sevgisi yalnızca romantik bir duygu değil toplumsal vicdanın sesi olarak karşımıza çıkar.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Ateş romanının sonunda Umay Nine, insanlığın doğayla bağını yeniden kurması gerektiğini hatırlatır: “*Ama şundan eminim; insanlık önünde sonunda yeniden tabiata ve hayvanlara saygı duymayı hatırlayacaktır oğlum. Ya da...*” (Uzuner, 2023, s. 361). Bu cümle romanın çevre felsefesinin özetidir. Yazar doğaya saygıyı insan olmanın özüne dönüş olarak görür. Doğayı korumak, yalnızca bir ekolojik görev değil insanın kendini ve geleceğini korumasıdır.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Ateş romanında Uzuner, kadının doğayla kurduğu bağ üzerinden hayvanları koruma fikrini temellendirir: “*Çünkü çocukları, yaşlıları, hayvanları ve tabiatı koruyan, besleyen kadın, evin ve ocağın, yemeğın ve aşın, sağlığın ve hayatın, yani sürdürülebilirliğin temelidir*” (Uzuner, 2023, s. 166). Burada kadın doğayı yaşatan dişil enerjinin sembolü hâline gelir. Yazar doğayı koruma bilincini kadının koruyucu yönüyle özdeşleştirir.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Ateş romanında Umay Nine'nin şu sözleri doğaya karşı insanın sorumluluğunu özetler: “*O çocuklara el veriyorsan, gitmeden birkaç ağaç dikiyorsan, bu geride kalanlara meyve ve gölge versin, kuşlara, solucanlara ve mantarlara yuva olsun diyedir*” (Uzuner, 2023, s. 417). Ağaç dikmek, Uzuner'in dünyasında yalnızca çevresel bir eylem değil insanlığın devamına katkı anlamına gelir. Doğayla kurulan bu bağ, hem inanç hem ahlak boyutunda kutsal kabul edilir.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında iklim krizi ve çevresel sorunlara yönelik farkındalık, yazarın toplumsal duyarlılığı artırmak amacıyla bilinçli biçimde işlediği temalardan biridir. Eserin ilgili bölümünde küresel ısınmanın etkileri şöyle ifade edilir: “*‘Yüzyılın en sıcak yazı’ küresel ısınmanın bir sonucu olarak gündeme otururken ne bu felakete yol açan insanlığın artan açgözlü tüketim hırsı ne de aynı nedenden artan göç, kıtlık ve nüfus sorunlarına dair endişeler dile getiriliyordu*” (Uzuner, 2024b, s. 28). Bu ifade bireylerin ve toplumların göz göre göre büyüyen çevre felaketine karşı ne kadar duyarsız olabildiğini gözler önüne sermektedir.

Bu sahne çevre bilinci, iklim farkındalığı, tüketim ahlakı, sorumluluk, eleştirel düşünme ve küresel vatandaşlık değerlerini güçlendirmektedir. Yazar insanların artan tüketim iştahının yalnızca bireysel bir sorun olarak düşünmez, dünya çapında bir krize dönüşen küresel ısınmanın temel sebebi olduğunu çarpıcı bir dille gösterir. Bu yönüyle ifadeler, genç

okuyucular için çevreye duyarlı bir yaşam tarzının neden zorunlu olduğunu anlatan etkili bir değerdir.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında doğa sevgisi, çevre etiği ve kanaatkârlık temaları Defne Kaman'ın gazete yazısı aracılığıyla derinlikli biçimde işlenir. Defne, kadim bir öğretiyi aktarırken şöyle der: “*Son ağaç öldüğünde, son ırmak zehirlendiğinde ve son balık tutulduğunda parayı yiyemeyeceğimizi anlayacağız.*” (Uzuner, 2024b, s. 33). Bu Kızılderili atasözü, insanlığın doğayı hunharca tüketmesinin nihai sonucunu çarpıcı bir metaforla özetler. Bu ifade çevre bilinci, doğa sevgisi, kaynakları verimli kullanma, kanaatkârlık, sürdürülebilir yaşam ve insan-doğa ilişkisini yeniden düşünme gibi temel değerleri güçlendirir. Atasözündeki imgeler —son ağaç, son balık, son ırmak— doğanın tükenebilirliğine dikkat çekmektedir.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında Defne Kaman'ın gazete yazısında aktardığı geleneksel öğreti, insanın doğayla kurduğu ilişkinin etik boyutunu derin bir biçimde yansıtır. Defne, kadim bir davranış biçimini şu sözlerle anlatır: “*Ağaca ihtiyacından daha fazlasını kesmeyeceğine, bundan böyle yediği her yemişin çekirdeğini, tohumunu aynı yerlerde toprağa gömeceğine söz vererek, ağacın canına ve onu yaratan güçlere dua edermiş*” (Uzuner, 2024b, s. 36). Bu ifade hem doğaya saygının hem de tüketim bilincinin köklü bir kültürel pratikle nasıl iç içe geçtiğini gösterir.

Anlatılan ritüel doğa sevgisi, kanaatkârlık, israf etmeme, sürdürülebilir yaşam, şükür, çevre bilinci ve doğal döngüye katkı gibi değerleri destekler. İhtiyacından fazlasını almamak ve yediği her meyvenin çekirdeğini yeniden toprağa gömmek, bir gelenekten öte doğayla uyumlu yaşama dair güçlü bir etik duruştur. Bu tür uygulamalar, genç bireylere tüketim alışkanlıklarının sonuçlarını düşünmeyi ve doğaya karşı sorumluluk taşımayı öğretir.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında çevre bilinciyle ilgili çarpıcı bir eleştiri, “*Artık öğle olmak üzereydi, artan sıcağın etkisiyle kalabalık yavaş yavaş dağılırken çevreci olduğunu iddia eden insanlar dâhil yedikleri ve içtikleri her şeyin ambalajını ve çöplerini yerlere atarak meydanı terk ediyordu*” cümlesinde görülür (Uzuner, 2024b, s. 197). Bu sahne, yalnızca çevre kirliliğini göstermekle kalmaz; aynı zamanda modern insanın tutarsızlığını, riyakârlığını ve değerlerle eylemler arasındaki uçurumu gözler önüne seren güçlü bir eleştiri niteliğindedir.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında yazar kendisini “çevreci” olarak tanımlayan kişilerin bile en basit çevresel sorumlulukları yerine getirmemesini özellikle vurgulayarak, günümüz toplumundaki gösterişçi çevreciliğe dikkat çeker. Bir başka deyişle çevre sevgisi yalnızca sloganlarla, protestolarla veya sosyal medya paylaşımlarıyla değil gündelik yaşam pratiklerinde, en küçük davranışlarda, çöplerimizi yere atmamak gibi temel bir bilinçle kendini göstermelidir. Roman, gerçek doğa sevgisinin ancak davranışlarla ispatlanabileceğini güçlü bir biçimde hatırlatır. Bu sahne aynı zamanda çevre bilincinin yalnızca bilgi değil bir tutarlılık meselesi olduğunu da açığa çıkarır. Değerlerle davranış arasında kopukluk olduğunda ortaya çıkan bu ikiyüzlülük hem doğaya zarar verir hem de toplumsal vicdanı zedeler. Yazar, tam da bu nedenle doğaya yönelik sevginin samimi ve sürdürülebilir olması gerektiğini vurgular. Böylece okura, çevresel ahlakın sadece büyük projelerde değil günlük yaşamın küçük seçimlerinde başladığı mesajı verilir.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında Umay Bayülgen'in “*Plastikten içmem! Plastik, insan ırkının sonunu getirecek lanetli bir icattır*” sözleri (Uzuner, 2024b, s. 217) hem doğaya duyduğu derin saygıyı hem de insanlığın geleceğine dair taşıdığı kaygıyı güçlü bir biçimde ortaya koyar. Bu ifade yalnızca bir tercih beyanı değildir; Umay'ın çevresel bilinç düzeyinin ne kadar yüksek olduğunu, doğaya verilen zararın aslında insana verilen zarar olduğunu kavradığını göstermektedir. Yazar, bu küçük cümlenin içine geniş bir ekolojik farkındalık sığdırır: Plastik, yalnızca doğayı kirleten bir atık değil aynı zamanda insan sağlığını tehdit eden, doğal döngüyü bozan ve uzun vadede yaşamın sürdürülebilirliğini tehlikeye atan bir unsurdur.

Umay'ın bu tepkisi, modern dünyanın tüketim alışkanlıklarına karşı duruşunu da sembolize eder. Onun plastik karşıtı tutumu okura şu mesajı verir: Doğayı korumak insanı korumaktır. Bu nedenle çevresel duyarlılık yalnızca ekolojik bir bilinç değil aynı zamanda insani bir değerdir. Yazar, Umay Nine üzerinden özellikle genç kuşaklara güçlü bir ekolojik etik sunar: Günlük hayatın küçük seçimleri bile doğanın kaderini belirleyebilir. Bu nedenle bireysel farkındalık ve bilinçli tüketim, toplumsal dönüşümün anahtarıdır.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında Ümit Kaman'ın, Defne Kaman'ın odasında masanın üzerinde gördüğü “*Yaşamak tabiatın 'efendi'si değil, onun parçası olduğunu hissetmektir, çünkü ona döneceğiz!*” cümlesi (Uzuner, 2024b, s. 274) yalnızca bir motto değil, Defne'nin yaşam felsefesinin özüdür. Defne'nin bu sözü çalışma masasının üzerine yerleştirmiş olması, onun doğayla kurduğu derin bağın günlük hayatının

merkezinde durduğunu gösterir. Ümit Kaman'ın bu cümleyi gördüğünde etkilenmesi ise doğaya duyulan sevgi ve saygının ne kadar güçlü bir içsel çağrı olduğunu okura sezdirir. Bu ifade doğayı yalnızca bir kaynak ya da tüketilecek bir nesne olarak değil insanın ayrılmaz bir parçası olan yaşayan, nefes alan, kutsal bir bütün olarak gören bir anlayışı taşır. Defne Kaman'ın bu bilinçle yaşaması karakterinin doğaya olan sevgisini, duyarlılığını ve sorumluluk hissini açıkça ortaya koyar.

Yazar bu sahneyle okura şu önemli mesajı verir: İnsan, tabiatın hâkimi değil onun bir parçası, ona emanet bir varlıktır. Dolayısıyla doğayla uyumlu yaşamak sadece çevreci bir tercih değil insanın kendi özüne, kendi kaynağına sadık kalmasının bir gereğidir. Defne'nin bu sözü her okur için gündelik hayatın içinde bir uyarıcı, bir hatırlatıcı gibidir. Doğaya saygı duyan bir yaşamın ne kadar değerli olduğunu fark ettirir.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında, Umay Bayülgen'in "*Hayvan da ağaç da candır Evlâdım! Kaldı ki Yunus sadece bir yunus değildir*" sözleri (Uzuner, 2024b, s. 318) romanın doğa ve hayvan sevgisi temasını en özlü biçimde ifade eden pasajlardan biridir. Bu cümle Umay Bayülgen'in dünyaya bakışındaki bütüncül canlılık anlayışını yani doğadaki her bir varlığın aynı derecede değerli ve saygıyı hak eden bir canlı olduğunu vurgular. Umay Bayülgen'in bu sözleri eğitsel bir değerini yani tüm canlılara karşı eşitlik bilincinin miras gibi yeni kuşaklara aktarılmasıdır. Onun dile getirdiği bu anlayış modern insanın çoğu zaman unuttuğu çok önemli bir gerçeği yeniden hatırlatır: İnsanın doğadan üstün olmadığı aksine doğanın bir parçası olduğu ve doğadaki her canlının yaşam hakkına saygı duyması gerektiği.

Buket Uzuner'in *Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Toprak* romanı dörtlemenin diğer kitaplarında olduğu gibi doğa sevgisini, hayvanlara duyulan şefkati ve ekolojik farkındalığı hem olay örgüsünün hem de karakterlerin temel değerlerinden biri hâline getirir. Roman, doğaya karşı duyarsızlığın yalnızca çevreyi değil insan ruhunu ve toplumların ahlaki yapısını da çürüttüğünü sayısız örnekle gösterir. Doğa sevgisinin roman boyunca sürekli olarak yeniden vurgulanan en önemli yönlerinden biri, *canların* yani tüm varlıkların birbirine bağlı olduğu düşüncesidir. Umay Ninenin sözleri bu anlayışın özünü şöyle aktarır: "*Çünkü canlar bize süslü yalanlarla dayattıkları gibi rekabet değil, dayanışma için yeryüzüne gelmişlerdir. Çünkü canların devamı birbirlerine yardımlarına bağlıdır. Bu münasebetle canların iyiliği için çalışan Gökler, Topraklar, Ormanlar, Sular ve Ateş korur*" (Uzuner, 2024c, s. 288).

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Toprak romanında en güçlü biçimde işlenen temalardan biri insanın doğayla kurduğu ilişkinin ahlaki bir sorumluluk olduğudur. Buket Uzuner, doğayı yalnızca fiziksel bir çevre olarak değil insanın varlığının devamını sağlayan, kültürel olarak “Toprak Ana” şeklinde kişileştirilen canlı bir varlık olarak sunar. Bu yaklaşım doğaya saygı duymanın bir eğitim değeri olarak ne kadar önemli olduğunu roman boyunca pek çok karakterin sözleriyle hissettirir. Bu bağlamda eserin en çarpıcı cümlelerinden biri şöyledir: “İnsanın kurtuluşu ve mutluluğu *Toprak'ın kurtuluşundadır. İnsan artık 'Toprak Ana'sına karşı suç işlemeye devam etmek yerine, şimdi hemen onun bir parçası olduğunu yeniden hatırlamak zorundadır.*”(Uzuner, 2024c, s. 367) Bu ifade doğanın insandan ayrı bir unsur değil bizzat insanın yaşam kaynağı olduğuna işaret eder. Doğaya zarar veren kişinin aslında kendisine zarar verdiği fikri, hem ekolojik bilincin hem de manevi sorumluluğun altını çizer. Uzuner böylece okura şunu anlatır: İnsanın mutluluğu ancak doğayla uyum içinde yaşadığı sürece mümkün olabilir.

Defne Kaman ve Umay Nine gibi karakterler aracılığıyla bu mesaj sık sık yinelenir. Doğaya zarar vermek yalnızca çevresel bir tahribat değil aynı zamanda insani değerlerden sapma ve toplumsal bir bilinç eksikliği olarak sunulur. Romanda doğanın canlı bir varlık gibi betimlenmesi, okurun ona karşı daha derin bir saygı duymasını sağlar. Bu yönüyle *Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Toprak*, okurunu çevre etiği konusunda eğiten, doğaya duyarlı bireyler yetiştirmenin önemine dikkat çeken güçlü bir eserdir.

Buket Uzuner'in *Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Hava* romanı, çevre bilincini ve ekolojik duyarlılığı yalnızca bir tema olarak değil, tüm kurguya yayılmış bir değer sistemi olarak ele alır. Roman boyunca Defne Kaman, Kumru, Umay Bayülgen ve diğer karakterler aracılığıyla doğaya, hayvanlara, iklim sorunlarına ve çevreye dair çok güçlü mesajlar verilir. Eser, doğaya yönelik vurdumduymazlığın hem insanlığın geleceğine hem de gezegenin bütün canlılarına vereceği zararın altını çizer. Romanın erken sayfalarında Defne Kaman'ın çevreye yönelik duyarlılığı güçlü bir ifadeyle ortaya konur. Defne şöyle der: “*Hepimiz Tabiat Ana'ya kendi küçük çıkarlarımız için ihanet eden evlâtlarıyız.*”(Uzuner, 2024a, s. 28). Bu cümlede Defne'nin doğaya karşı duyarlılığı, doğa sevgisi, çevre ahlakı ve ekolojik sorumluluk duygusu öne çıkar. İnsanların doğayı kendi çıkarları uğruna tahrip etmesini “ihamet” olarak tanımlaması, yazarın ekolojik yıkımı etik bir ihlal olarak gördüğünü gösterir. “İhamet” kelimesi özellikle doğanın canlı bir varlık gibi ele alındığını göstermekte, doğaya karşı

işlenen suçları ahlaki bir zemine taşımaktadır. Bu ifade öğrenciler için “insanın doğa ile uyumlu yaşaması gerektiğini” güçlü biçimde hatırlatan bir değer niteliğindedir.

Romanın çevre teması iklim değişikliği vurgusuyla daha da derinleşir. Uzuner, iklim krizini yalnızca bilimsel bir gerçek olarak değil toplumsal duyarsızlık üzerinden de anlatır: “Zaten kış ortasında yaz benzeri tatil ve hafta sonu planları yapmak dışında, iklimlerin değişmesini, kışların ısınıp yazların cehennem sıcaklaşmasını, artan selleri ve orman yangınlarını çiftçiler, köylüler ve itfaiyeciler dışında henüz dert eden çok kimse yoktu.” (Uzuner, 2024a, s. 34). Bu ifade insanların iklim değişikliğine karşı kayıtsızlığını hatta vurduymazlığını gözler önüne serer. İnsanların doğada olan büyük kırılmaları tatil fırsatı gibi algılaması, toplumun çevre felâketlerine duyarsızlığını gösterir. Yazar burada “çiftçi, köylü, itfaiyeci” gibi doğa ile doğrudan ilişkili insanların farkındalığını öne çıkararak şehirli insanların konfor odaklı yaşamlarının çevresel bilinçsizlik yarattığını vurgular. Bu sahne, çevre bilincinin sadece bir konu değil, bir kültür eksikliği olduğunu ifade eder.

Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları Hava romanının en güçlü çevre eleştirilerinden biri, Defne Kaman’ın soruşturmaya konu olan gazetede yazdığı makalede ortaya çıkar. Defne şöyle uyarır: “Çünkü biyolojik çeşitlilik yaşamdır. Çünkü nükleer sızıntı, nükleer atık radyasyondur; ölümcüldür. Çünkü güneş ve rüzgâr enerjisinin çok bol olduğu bir dönemde yaşıyoruz.” (Uzuner, 2024a, s. 129). Bu bölüm çocuklara, gençlere ve gelecek kuşaklara dair güçlü bir etik sorumluluk vurgusudur. Defne’nin: “Biyolojik çeşitlilik çocuklarımızdır, yeğenlerimizdir, torunlarımızdır” (Uzuner, 2024a, s. 129) şeklindeki yaklaşımı çevreyi soyut bir kavram olmaktan çıkarıp somut bir “gelecek kuşağı” sorumluluğuna dönüştürür. Bu, romanın en öğretici çevre pasajlarından biridir.

Umay Bayülgen’in doğaya bakışı roman boyunca derin ve felsefidir. Onun ifadeleri özellikle çevre ahlakı açısından bir rehber niteliğindedir: “Tabiatın bize emanet edilmiş bir farmakoloji deposu olmadığını aklımızla itiraf edip, gönlümüzle kabullenmeliyiz, diyorum. Bu gezegendeki gözle görünür ve görünmez hayvanlar bizim kölemiz ya da erzak dolabımız değildir” (Uzuner, 2024a, s. 181). Bu ifadeler insanın doğayı sahiplenme, yönetme, hükmetme iddiasının yanlışlığını anlatır. İnsan doğanın kralı, amiri ya da sahibi değildir; doğa ile birlikte yaşamak zorunda olan bir misafirdir. Hem hayvanlara hem bitkilere hem de ekosistemin bütününe hiyerarşik bir üstünlükle yaklaşmak hatalıdır. Bu ifadeler çevre bilincini yalnızca davranış düzeyinde göstermez, düşünce ve değer düzeyinde öğretir.

4.1.1.6. Çalışkanlık, Azim ve Kararlılık

Türk Dil Kurumuna göre çalışkanlık, “çalışkan olma durumu” şeklinde tanımlanmaktadır. Çalışkan ise “çalışmayı seven, çalışmaktan kaçınmayan, gayretli” olarak açıklanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2026).

Yine Türk Dil Kurumuna göre azim, “bir işteki engelleri yenme kararlılığı, sebat” anlamına gelmektedir (Türk Dil Kurumu, 2026). Azim, bireyin karşılaştığı güçlükler karşısında vazgeçmemesi ve hedefe ulaşma yönünde ısrarcı bir tutum sergilemesi şeklinde açıklanabilir. Azim, öğrenme sürecinde sürekliliği ve hedef odaklılığı destekleyen temel psikolojik ve ahlaki niteliklerden biridir.

Kararlılık, “kararlı olma durumu, kesinlik, sebat” şeklinde tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2026). Kararlılık, bireyin bir düşünce ya da eylem doğrultusunda net bir tutum benimsemesi ve bu tutumu sürdürmesi anlamına gelir ve öz güven, irade gücü ve hedefe bağlılık kavramlarıyla yakından ilişkilidir.

Buket Uzuner, *Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Toprak* romanında çalışkanlık ve azmi yalnızca bireysel bir erdem olarak anlatmaz, aynı zamanda toplumsal ilerlemenin temel şartı olarak ele alır. Kemal Yörüklü'nün hayat hikâyesi, bu değerlerin romandaki en güçlü örneğidir. Kemal, lise yıllarından itibaren kendi kaderini çalışarak değiştirme çabasına girer. Yazar, onun bu emeğini şöyle aktarır: “Ancak liseyi bitirir bitirmez, beş parasız, Ankara'ya kaçıp, turizm yüksekokuluna kaydolması büyük şehirde dışıyla turnağıyla kazıyarak tutunmaya çalışması, kendini rehber olmaya vermesi, gece kurslarına gidip İngilizce öğrenmesi...” (Uzuner, 2024c, s. 30). Burada çalışkanlık yalnızca bir davranış değil insanı bulunduğu yerden yukarı taşıyan süreklilik isteyen bir irade hâline gelir.

Kemal'in üniversite hayatı boyunca da bu değer daha da belirginleşir. Yaz tatillerinde bile memleketine dönmeyen Kemal, geçimini sağlamak için farklı işlerde çalışır: “Kemal yaz tatillerinde de Ankara'da kaldı, bulaşıkçılıktan çaycılığa, bütünlemeye kalan liselilere tarih, Türkçe, edebiyat dersi vermeye kadar farklı yaz işlerinde çalıştı, iki yıl Çorum'a hiç dönmedi” (Uzuner, 2024c, s. 34). Bu cümlelerde çalışmanın yalnızca ekonomik bir zorunluluk olmadığı, aynı zamanda bir yaşam disiplini hâline geldiği görülür.

Kemal, liseyi bitirir bitirmez Ankara'ya gidip turizm okuluna kaydolur; büyükşehirde “dışıyla turnağıyla kazıyarak” tutunmaya çalışır. Yazar, onun “gece kurslarına gidip İngilizce

öğrenmesini” özellikle vurgulayarak çalışmanın kişisel gelişimdeki önemine dikkat çeker (Uzuner, 2024c, s. 30). Kemal’in bu çabası okura, emek vermenin fırsatların kapısını açacağı mesajını verir.

Uzuner, Kemal’in eğitmenlerden gördüğü desteği de çalışkanlık temasına dâhil eder. Üniversitedeki idealist hocalarından biri, onun İngilizce kurs ücretinin yarısını gizlice öder. Romanda bu durum şöyle aktarılır: Öğretmeni *“kurs ücretinin yarısını ödediğini Kemal’in asla bilmediği”* bir yardımla ona öğrenme yolunda kapı aralamıştır (Uzuner, 2024c, s. 35). Bu sahne hem öğretmen desteğinin hem de çalışkan bir öğrencinin daha ileriye taşınmasının önemine işaret eder. Bu azim ve çabanın sonucu olarak Kemal mesleğinde de ilerleme kaydeder. Yazar, onun başarı yolculuğunu şu sözlerle özetler: *“Kemal o yıl girdiği memurluk sınavını kazandı İngilizcesini sabahlara kadar kitap ve –o zaman internet olmadığından- kasetli teypten çalışarak ilerletti ve iki yıl sonra Ankara’ya gidip bakanlıkta sınava girerek, mesleğinde önemli bir yükselme sınavı sayılan ‘kokartlı rehber sertifikası’ nı aldı. ”* (Uzuner, 2024c, s. 37). Bu başarı, çalışkanlığın ve kararlılığın uzun vadede karşılık bulduğunu gösteren güçlü bir örnektir.

Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları Toprak romanında kararlılık yalnızca Kemal’in meslek hayatıyla sınırlı değildir onun kişisel istek ve hayalleri için de geçerlidir. Romanda şu ifade bunu ortaya koyar: *“Kemal o sıralarda sabahlara kadar uykusuz kalarak tarih ve arkeoloji çalışıyor, gelecekte İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü’nde üst düzey müdür olmayı hayal ediyordu”* (Uzuner, 2024c, s. 39). Bu cümlelerde kararlılık, insanın hayallerini besleyen itici güç olarak resmedilir. *Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları Toprak* romanında Uzuner, çalışkanlığı tek yönlü bir başarı hikâyesi gibi değil insanın kendini gerçekleştirme biçimi olarak sunar. Kemal’in maddi zorluklara rağmen yılmaması, doğru bilgiye ulaşmak için çaba göstermesi ve kendini sürekli geliştirmesi, romanda genç okurlara verilen en güçlü eğitsel mesajlardan biridir.

Buket Uzuner, *Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları Toprak* romanında çalışkanlık ve azmin bireyin kaderini nasıl dönüştürdüğünü özellikle Kemal Yörüklü’ nün yaşam öyküsü üzerinden anlatır. Kemal’in genç yaşta kendi imkânlarıyla hayata tutunması, öğrenme arzusunu hiç kaybetmemesi ve mesleğinde ilerlemek için büyük fedakârlıklarla çalışması, romanın en belirgin eğitim değerlerinden birini oluşturur. Aynı bölümde, çalışmanın insanı olgunlaştırdığına dair bir örnek olarak Karaca’nın öğrenme süreci verilir. Annesi tarafından

“*derin sevgi ve sonsuz sabırla sarılan*” Karaca’nın gelişimi (Uzuner, 2024c, s. 41) çocuğun başarıya ulaşmasında sevgi ve sabrın çalışkanlıkla nasıl bütünleştiğini de gösterir.

Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları Toprak romanının ilerleyen bölümlerinde Akın Kaman’ın da çalışma disiplinine dair önemli bir tespit yaptığını görürüz. Akın Kaman Umay Bayülgen için “ ‘*Bana dünyada hiçbir sır olmadığını, önyargısız ve anlamak için baktığımızda her şeyi göreceğimizi ancak idrak etmek için çok çalışmak gerektiğini söylemişti*’ ” der (Uzuner, 2024c, s. 89). Bu ifade çalışmanın yalnızca meslek değil insanı insan yapan temel bir değer olduğunu hatırlatır.

Tüm bu örnekler birlikte değerlendirildiğinde *Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları Toprak* romanında çalışkanlık ve azim bireyin kaderini belirleyen, toplumsal ilerlemeyi mümkün kılan ve genç kuşaklara aktarılması gereken temel eğitim değerlerinden biri olarak sunulur.

Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları Hava romanında çalışkanlık, azim ve sorumluluk bilinci; karakterlerin davranışları, mesleklerine bağlılıkları ve zor zamanlarda gösterdikleri kararlılık üzerinden çok güçlü biçimde işlenir. Buket Uzuner özellikle Defne Kaman ve Kumru karakterleriyle, çalışkanlığın yalnızca bireysel bir çaba değil, toplumsal bir sorumluluk olduğunu anlatır.

Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları Hava romanın önemli sahnelerinden birinde Defne ve Kumru’nun diğerlerinin gezmeye gittiği bir anda oturup dosyaları yeniden incelemesi şöyle verilir: “*Yaza benzeyen tuhaf kış gününde diğerleri Kayseri Saat Kulesi’nin bulunduğu Atatürk Meydanı’na doğru yürüyüşe çıktıktan sonra ertesi günkü duruşma hakkında biraz daha çalışmak için misafirhanede kalan Kumru ile Defne, birkaç kahve içip, davaya neden olan gazete yazısını tekrar gözden geçirmişlerdi*” (Uzuner, 2024a, s. 134). Bu ifadelerde çalışkanlık, şevk, sorumluluk bilinci ve davaya duyulan inanç açıkça görülür. İnsanlar dinlenmeyi tercih ederken Defne ve Kumru’nun çalışmayı tercih etmesi, öğrenciler için örnek teşkil eden bir akademik ve mesleki duruştur. Defne’nin gazeteciliğe Kumru’nun avukatlığa duyduğu saygı ve bağlılık, çalışmayı bir “görev ahlakı” hâline getirmektedir. Bu özellikle gençlere "başarı tesadüf değildir" mesajını verir.

Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları Hava romanında Kumru yalnızca çalışkan bir avukat değildir aynı zamanda dürüst, dürüstlüğü mesleki bir ilke hâline getiren, emek vererek

başarı elde eden bir karakterdir. Kumru'nun şu sözleri onun meslek ahlakını gösterir:“ *Ben her zaman dürüst olmayı severim. Bu yüzden sana karşı da açık davranacağım*”(Uzuner, 2024a, s. 273). Bu cümlede öğrenciler için çok önemli bir etik mesaj vardır: Çalışkanlık, yalnızca çok çalışmak değildir aynı zamanda doğruluk, açıklık ve samimiyetle yapılan iş. Kumru hem çalışkan hem dürüst bir avukattır. Bu tavrı, mesleğinde başarıyı getiren niteliklerden biridir ve okuyucu için model niteliğindedir.

Roman boyunca Defne'nin haksızlıklara boyun eğmeyen yapısı, onun mücadele ruhuyla birlikte sunulur. Daha önceki bölümlerde belirttiğimiz gibi Defne haksızlık ve zorluklardan sonra ayağa kalkıp yeniden mücadele etmeyi bilen bir karakterdir. Bu nedenle onun çalışkanlığı yalnızca bir “emek” değildir, aynı zamanda bir varoluş mücadelesidir. Bu tavır genç okurlara şu mesajı verir: Ne olursa olsun mücadele etmeye devam et. Haksızlığa karşı ses çıkarmak sorumluluktur. Çalışkanlık ve adalet arayışı birbirinden ayrılmaz.

Defne'nin Kumru'ya söylediği şu sözler, hem azim hem de sorumluluk bilincinin çok güçlü bir ifadesidir: “*Belki insanlık bu gezegende hiçbir zaman adalet ve eşitliğe kalıcı olarak ulaşamayacak ama her yüzyılda birkaç basamak yukarı çıkarabildiğimiz bir adalet merdiveni önümüzde uzanıyor. Bizden önceki namuslu ve onurlu insanlar gibi biz de mücadeleye devam edeceğiz*” (Uzuner, 2024a, s. 136).

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında annelik yalnızca biyolojik bir bağ olarak değil; “*azim, kararlılık ve bitmeyen bir emek*” olarak resmedilir. Umay Bayülgen, anneliğin özünü tanımlarken şöyle der: “*Çocukları için hayırlı işler kurmak peşinde bir ömür koşar. Onların mutlulukları konusunda asla umutlarını kaybetmezler. Zaten annelik asla pes etmemektir. İnsan ancak kendi evlat sahibi olunca anlar bu çabayı...*” (Uzuner, 2024b, s. 26). Bu ifade anneliğin içinde barındırdığı derin fedakârlığı ve hiç bitmeyen sorumluluk duygusunu güçlü bir şekilde ortaya koyar.

Bu sahne “azim, kararlılık, sorumluluk bilinci, fedakârlık ve mücadele ruhu” gibi temel değerleri destekler. Umay'ın sözlerinde vurgulanan “asla pes etmeme” tutumu özellikle genç okuyucular için önemli bir yaşam becerisi niteliği taşır. Annelik üzerinden verilen bu mesaj hayatın farklı alanlarında da kararlılıkla yol almaya dair güçlü bir metafor sunar.

Uzuner, toplumsal bellekte büyük karşılığı olan “anne figürü” üzerinden değer aktarımında bulunur. Annelik, burada yalnızca duygusal bir kimliğin yanında kültürel ve etik

bir sorumluluk alanı olarak ele alınır. Bu yaklaşım değerler eğitiminin “model alma” ilkesiyle paralel şekilde, genç okura azim ve kararlılığı etkin biçimde aktarır. Böylece roman, annelik üzerinden toplumun sürekliliğini sağlayan emek ve direnci görünür kılarak önemli bir kültürel ve etik mesaj sunar.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında Semahat'ın Defne Kaman hakkında söyledikleri onun gazetecilik anlayışının ne kadar özverili ve vicdanlı bir temele dayandığını açık biçimde gösterir. Semahat, Ümit'in “*Sen Defne Kaman'ı tanıyor musun Semahat Abla?*” sorusuna şu yanıtı verir: “*Kişisel olarak değil ama yani hani ‘o ne yazsa okurum’ diyecek kadar beğenirim yazılarını. Çok sağlam kadındır. Artık sayısı çok azalan sahici, vicdanlı muhabir gazetecilerdendir. Çevre katliamları, sağlık ticareti, kaçakçılık ve çocuk ve kadın tacizleri, namus cinayetleri gibi çok önemli konuları didik didik araştırıp yazar. Ah canum, inşallah başına kötü bir şey gelmez!*” (Uzuner, 2024b, s. 61).

Bu ifadeler Defne'nin yalnızca görevini yapan bir gazeteci olmadığını toplum yararını gözeten, tehlikeli ve zorlu alanlara gönüllü olarak giren, doğruları ortaya çıkarmak için büyük fedakârlık gösteren bir karakter olduğunu ortaya koyar. Semahat'ın “çok sağlam kadındır” vurgusu, Defne'nin hem mesleki hem etik açıdan son derece güçlü bir duruşa sahip olduğunu hissettirir. Çevre tahribatından kadın cinayetlerine kadar toplumun kanayan noktalarını araştırıp yazması, onun çalışma disiplininin, cesaretinin ve toplumsal sorumluluk bilincinin bir göstergesidir. Uzuner, Defne Kaman üzerinden genç okurlara hem çalışkanlığın hem de toplumsal fedakârlığın önemini hatırlatan güçlü bir örnek sunar.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında geçen “*Karar verdiğimizde en önce sesimiz değişir, karar alan gücümüz sesimize ve sırtımıza yerleşir*” ifadesi (Uzuner, 2024b, s. 90) insanın bir şeye gerçekten niyet ettiğinde iç dünyasında başlayan dönüşümü etkileyici bir biçimde anlatır. Bu cümle karar vermenin yalnızca zihinsel bir süreç olmadığını kişinin bedenine, duruşuna ve hatta ses tonuna yansıyan derin bir kararlılık hâli olduğunu gösterir.

Uzuner burada, azim ve kararlılığın insanın bütünlüğünü harekete geçiren bir güç olduğunu vurgular. Bir karar alındığında, kişinin sesi değişir çünkü artık içsel bir netlik ve hedefe yönelmiş bir irade vardır. Aynı şekilde “*sırtına yerleşen güç*” benzetmesi, yükümlülük almaktan korkmayan, hedefe doğru yürümeye hazır bir kararlılığı temsil eder. Bu yönüyle

metin özellikle genç okuyucular için, kararlılığın başarıya giden yolda ne kadar önemli bir eğitim değeri olduğunu sade ama etkili bir dille ortaya koyar.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanındaki “...işini sevmeden yapanların başkalarının para, zaman ve emeğini nasıl harcadıklarına bir kez daha kızdı.” ifadesi (Uzuner, 2024b, s. 105) çalışkanlık değerinin yalnızca çok çalışmakla değil işi severek ve sorumluluk bilinciyle yapmakla anlam kazandığını gösterir. Bu cümlede işini gönülsüzce yapan insanların hem kendilerine hem çevrelerine zarar verdiği emek, zaman ve moral gibi kıymetli değerleri israf ettiği vurgulanır. Uzuner burada bir işi hakkıyla yapmanın bir ahlak meselesi olduğunu sezdirir. İşini severek yapan kişinin hem üretken hem de vicdanlı davranacağı; işine özen göstermeyen kişinin ise çevresindekilere yük olacağı sade ama güçlü bir anlatımla gösterilir. Bu yönüyle pasaj genç okuyuculara iş disiplini, sorumluluk bilinci ve çalışkanlık gibi temel eğitim değerlerini içten bir gözlemlerle aktarmaktadır.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında “Bir şeye karar verene kadar bütün yanlışlardan geçip ayakta kalabilmek işin en zor yanıdır” ifadesi (Uzuner, 2024b, s. 117) kararlılığın yalnızca nihai bir sonuca ulaşmak değil o sonuca gidilen yolda yapılan hatalara rağmen ayakta kalabilme direnci olduğunu etkileyici bir biçimde ortaya koyar. Bu söz, karar verme sürecinin aslında bir öğrenme yolculuğu olduğunu, insanın doğruyu bulmadan önce pek çok yanlışla yüzleşmesinin doğal bir gelişim parçası olduğunu hatırlatır.

Uzuner burada sabrın, dayanıklılığın ve irade gücünün kararlılık değerini oluşturan temel bileşenler olduğunu sezdirir. Başarıya ulaşmanın çoğu zaman hatalardan korkmadan her bir deneyimden güç alarak ve pes etmeden ilerlemekle mümkün olduğu mesajını verir. Bu yönüyle genç okura hata yapmanın bir başarısızlık değil, gelişimin bir parçası olduğunu öğreten önemli bir eğitim değeri sunar.

Kumral Ada Mavi Tuna romanında, Aras'ın “ÖSYM sonuçlarını beklerken boş duracak değil ya, Amerika'da gemi inşaat mühendisliği ile ünlü Michigan Üniversitesi'nin bir mühendislik öğrenci derneğine yazıyor, denizcilik, savaş gemileri teknolojilerini, navigasyon konusunda ne bulursa sömürürcesine okuyor. Gözlerinden ve ellerinden taşan zekâsını nerelere yönlendireceğine bazen şaşırıyordu.” şeklinde betimlenmesi, eserde çalışkanlık, öğrenme tutkusu, akademik disiplin ve bilimsel merak değerlerinin örnek bir biçimde işlendiğini gösterir (Uzuner, 2024e, s. 263).

Uzuner, Aras'ın bekleyiş sürecini bile boş geçirmemesini, bilgiye saldırırcasına yönelmesini ve kendini geliştirmeye yönelik güçlü iradesini, başarının asla bir rastlantı değil çaba, merak ve disiplinin birleşimi olduğunu göstermek için kullanır. Aras'ın yönlendirilmesi gereken zekâsı, doğru hedeflerle birleştiğinde yüksek bir potansiyele dönüşür. Genç okuyucular başarı, yetenekten önce sürekli çalışma ve öğrenme kararlılığı ister.

Kumral Ada Mavi Tuna romanındaki “*Bir süre sonra Aliye ile birlikte senfoni konserlerine ve sinemaya gitmeye başladık. Çılgınlar gibi okuyor ve öğrenmek, açıklarını kapatmak için didiniyordu*” ifadesi bireyin yalnızca ders çalışarak değil kültürel etkinliklere katılarak da kendini geliştirebileceğini vurgular (Uzuner, 2024e, s. 358).

Uzuner bu cümlelerle yaşayan, dinamik ve sürekli öğrenen bir gençlik modeli çizer. Aliye'nin eksikliklerini fark ederek onları kapatmaya yönelik yoğun çabası, kişisel gelişimin özüne işaret eder: İnsan kendini geliştirmek için önce kendi eksikliğini görmeli sonra da çabayla tamamlamalıdır. Roman bu bağlamda çalışkanlığı sadece akademik alanla sınırlandırmaz; sanat, müzik, kültürel birikim ve entelektüel merak da bu değerlerin bir parçasıdır.

Kumral Ada Mavi Tuna romanında geçen “*Aras'ın arkadaş sıkıntısı çektiği görülmüş değildi. Cesurdu Aras. Gözüpek ve atak. Adildi ve akıllıydı. Tam bir liderdi*” ifadesi Aras'ın güçlü karakter özelliklerinin onun akademik ve kişisel etik çabasını desteklediğini gösterir (Uzuner, 2024e, s. 70). Liderlik, çalışkanlığı yönlendiren bir güçtür. Uzuner bunu özellikle Aras karakteri üzerinden verir.

Kumral Ada Mavi Tuna romanında Tuna'nın “*Biri on bir öbürü on yaşında aslanlarım... Beni babam okutmadı. Ben onları okutacağım...*” sözleri, çalışkanlığın ve eğitime verilen önemin aile içi sorumluluk bilinciyle birleştiğini gösterir (Uzuner, 2024e, s. 99). Bu cümle romanın çalışkanlık temasını sadece bireysel gelişime değil gelecek nesillere aktarılan bir sosyal sorumluluk olarak tanımladığını kanıtlar.

Kumral Ada Mavi Tuna romanında Şair Doğan Gökay'ın “*Bırakın, gerçekten istiyorsa ve yeteneği varsa, o kendi eğitimini tamamlar!*” sözleri, çalışkanlığın sanatsal gelişim için bile vazgeçilmez olduğunu vurgular (Uzuner, 2024e, s. 293). Bu ifade bireyin ilerlemek için kendi kendini eğitime sorumluluğu taşıması gerektiğini gösterir. Sanatta yetenek kadar disiplinin de belirleyici olduğu mesajını taşır.

Uzun Beyaz Bulut romanında Beyaz Hala'nın babasına dair sözleri hem çalışma disiplininin hem de manevi değerlerin bir arada nasıl içselleştirildiğini gösteren güçlü bir eğitim değeri sunar. Uzuner, Beyaz Hala'nın babasını anarken onun köylülere “*Babam çalışmak en büyük ibadettir derdi*” dediğini ve babasının “*Allah'a açar içinden dua ederdi. Ne dilerdi, neye teşekkür ederdi heç kimse bilemez amma tahmin edebilirdi. Ah- aah güzel babam!*” diye andığını aktarır (Uzuner, 2021g, s. 249). Bu cümleler babanın hem çalışmayı kutsal bir sorumluluk olarak gördüğünü hem de içsel bir maneviyatla yaşamını sürdürdüğünü ortaya koyar.

Beyaz Hala'nın bu anlatısı üzerinden *çalışkanlık*, yalnızca ekonomik bir zorunluluk değil; bir ibadet bilinciyle birleşen ahlaki bir yaşam ilkesi olarak sunulur. Çalışmayı ibadet derecesinde yüceltmek, toplumda üretkenliğin, emeğin ve alın terinin kutsallığını vurgulayan bir kültürel yaklaşımı yansıtır. Babasının dua eden bir insan olması ise maneviyatın, şükür bilincinin ve içsel huzurun onun karakterinde ne kadar önemli olduğunu gösterir.

Eğitim değerleri açısından bu bölüm şu açılardan önemlidir: Çalışmanın erdem olarak görülmesi, genç kuşaklara emek vermenin değerini öğretir. Dua etme ve şükür bilinci, kişinin içsel dünyasını güçlendiren manevi bir yönelim sunar. Ebeveynlerin değerleri çocuklara örnek olur, bu da aile içinde değer aktarımını görünür kılar. Maneviyat ile çalışkanlığın birleşimi, hem dünyevi hem de içsel yaşamı besleyen bütüncül bir ahlak anlayışı oluşturur. Beyaz Hala'nın babasını özlemle anarken kullandığı “Ah ah güzel babam” ifadesi ise, bu değerlerin yalnızca öğretilmiş değil; sevgi ve saygıyla içselleştirilmiş birer yaşam rehberi olduğunu hissettirir.

İstanbulular romanında Ayhan'ın “*Hayır kolay pes etmem, aslında hiç pes etmem ben!*” diye başlayan cümlelerinde (Uzuner, 2024d, s. 234) yoksulluğa rağmen çalışarak kendini var eden bir çocuğun azmi güçlü biçimde işlenir. Yukarıdaki cümle sosyoekonomik dezavantajlara rağmen çaba, emek ve kararlılıkla kendini dönüştürebileceğini anlatan önemli bir eğitim değeridir. Ayhan'ın küçük yaşlardan itibaren taşlarla çalışması, kendini ifade etme çabası ve başkalarına da destek olma isteği, özveri ve çalışkanlığın toplumsal değerini pekiştirir.

İstanbulular romanında Yanis Seferis'in Belgin hakkındaki “*...araştırmacı, bilim aşkı ve inadı olan bir kişilik sahibidir*” ifadesi (Uzuner, 2024d, s. 108) akademik dünyada başarı için gereken çalışkanlık, merak ve bilimsel etik gibi değerleri ön plana çıkarır.

İstanbulullar romanında Belgin'in akademik süreçlere gösterdiği özen, genç okur için disiplinli çalışma ve bilimsel tutarlılık açısından örnek teşkil eder. Ayrıca ifadeler, bilime adanmışlık ve meslek etiği kavramlarının eğitimsel önemini derinleştiren nitelikte bir bulgudur.

4.1.1.7. Kadın Erkek Eşit(siz)liği, Toplumsal Cinsiyet Adaleti

Buket Uzuner'in romanlarında kadın figürü, yalnızca toplumsal roller içinde yer alan bir karakter değil; bilgelik, üretkenlik, dayanıklılık ve adaletin temsilcisidir. *Hava* romanının en güçlü ve en katmanlı değer temalarından biri, toplumsal cinsiyet eşitsizliği üzerine yapılan vurgulardır. Buket Uzuner, kadınların geçmişten günümüze yaşadıkları görünmezlik, dışlanma, aşağılanma, hor görülme, yalnız bırakılma ve ataerkil söylemlerle bastırılma durumlarını hem tarihsel hem kültürel hem de duygusal boyutlarıyla ele alır.

Roman, yalnızca kadınların yaşadığı zulmü göstermekle kalmaz aynı zamanda kadın dayanışmasının ve eşitlik mücadelesinin gerekliliğini de güçlü sahnelerle vurgular. Bu başlık altında değerlendirilecek ilk önemli ifade, erkeklerin kurduğu şehirlerin kadın ihtiyaçlarına göre tasarlanmamış olmasıdır. Romanın ilgili bölümünde şöyle geçer: “*Dünya’da mitolojik olduğu düşünülen birkaç şehir dışında, tüm şehirleri erkekler kurduğu için şehirler kadınların ihtiyaçlarına göre planlanmamıştır*” (Uzuner, 2024a, s. 46).

Bu ifade sadece şehir planlamasına yönelik bir eleştiri değildir; kadınların görünmezliğinin toplumsal sistemlere nasıl kodlandığına dair sosyolojik bir tespittir. Kadınların mekânlarda, şehirlerde, yapılarda, kamusal alanlarda görünmez oluşu aslında onların tarih boyunca karar mekanizmalarından dışlandığının bir özetidir. Uzuner'in eklediği “*Bir gün kadınların kurduğu bir şehir olursa, dünyanın eril yıkımlarla dolu tarihi ve kaderi bile değişebilir*” (Uzuner, 2024, s. 46) cümlesi, eşitliğin sağlanması hâlinde dünyanın daha adil ve daha yaşanabilir bir yer olacağına dair umut verici bir vurgudur.

Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları Hava romanının en sarsıcı ve en derin toplumsal cinsiyet eşitliği sahnesi ise yorumla ifade Defne Kaman ile Umay Bayülgen’in göz göze geldiği sahnedir. Bu sahne binlerce yıllık kadın acısının ve zulmünün iki kadının bakışında toplanmasıyla dramatik bir yoğunluk kazanır. Metinde şu ifadeler yer alır:

“*Aralarında iki kuşak fark olan aynı aileden iki kadın göz göze kaldılar. Dikkatle ve şefkatle birbirlerine baktılar. İki kadının gözlerinde, soylarındaki tüm kadınlar canlandı, yan*

yana dizilip hepsi birden ona baktılar. Binlerce yıldır sadece kadın oldukları için aşağılanan, itilip kakılan, alay edilen, görmezden gelinen, atasözlerinde utanç verici ifadelerle kötülünen, şeytanlaştırılan, cezalandırılması gerektiğine hükmedilen; babaları, kardeşleri, oğulları ve kocaları tarafından sadece boyun eğdiği ve annelikle yetindiği zaman kabul gören; akademiden atölyeye, patrondan meslektaşına, öğretmenden işçiye, akrabadan komşuya çoğu zaman sadece bir cinsel nesne olarak nitelendirilen binlerce kadın şimdi Defne Kaman ile Umay Bayulgen'in gözlerinde toplandı ve içlerinde birikmiş acının ve öfkenin enerjisini dayanışmaya dönüştürüp birbirlerine baktılar (Uzuner, 2024a, s. 199).

Bu bölüm kadınların tarih boyunca yaşadığı eşitsizliklerin kolektif bir travma olduğunu gösterir. Kadının toplumdaki varlığı tanınmamış, sesi kısılmış, kimliği bastırılmış, bedeni kontrol edilmiş ve yalnızca annelikle sınırlı kaldığında “kabul görmüş” bir yapı eleştirilir. Yazar, iki kadın karakterin gözleri aracılığıyla geçmişten bugüne tüm kadınları görünür hâle getirir.

Kadınların yaşadığı eşitsizlik bireysel bir sorunun ötesinde, kültürel ve tarihsel bir yaradır. Kumru Çalığı'nın “Kadınların meslek sahibi olmalarını istemek, doğal olarak özgür ve eşitlikçi bir demokrasi idealini desteklemek amaçlıdır.” sözleri de (Uzuner, 2024a, s. 147) toplumsal cinsiyet adaletinin ekonomik özgürlükle nasıl ilişkili olduğunu göstermektedir. Burada kadınlara yönelik hizmetlerin aslında demokrasiye, özgürlüğe ve eşit bir dünyaya hizmet ettiği vurgulanmaktadır.

Ayrıca *Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Hava* romanında Sahaf Semahat'in: “Eğer iyi bilmediğiniz anlaşılan bir konuda bir kadına hakaret etmekten duyduğunuz haz ve kibirden gözleriniz kapanmasaydı, kadınlara ancak yaşlanınca gösterilebilen saygıyı sorgulamak yerine asıl bu ülkede neden genç kadınlara saygı gösterilmiyor diye sorardınız” cümlesi (Uzuner, 2024a, s. 210) toplumda kadınlara yönelik yaş ayrımcılığını, cinsiyet temelli değersizleştirmeyi ve saygının yalnızca belirli yaş gruplarına verilmesini eleştirir. Bu da romanın toplumsal cinsiyet eşitsizliğini çok katmanlı bir bakış açısıyla ele aldığını göstermektedir.

Tüm bu örnekler birlikte ele alındığında *Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Hava* romanı kadınların tarihsel ve kültürel olarak yaşadıkları eşitsizliği görünür kılan, bu eşitsizliği sorgulayan ve kadın dayanışmasını güçlendiren çok güçlü bir edebi metindir. Roman, yalnızca eşitsizlikleri göstermekle kalmaz; aynı zamanda eşitlik mücadelesinin gerekliliğini

edebi bir güçle hatırlatır. Bu yönüyle eğitim açısından hem toplumsal farkındalık hem de değer aktarımı bakımından oldukça değerlidir.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Ateş romanında da yazar kadınların tarih boyunca bastırılmış, yanlış anlaşılmış ve kimi zaman “görünmezleştirilmiş” konumlarına dikkat çeker. Roman boyunca kadın karakterler hem bireysel direnişleriyle hem de düşünsel güçleriyle okuyucuya örnek olur.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Ateş romanında tarih boyunca kadınların kahramanlık hikâyelerinde bile “feda edilen” taraf olarak anlatılmasına dikkat çeker: “Görüyorsunuz değil mi? Kraliçe Ece, hatta Şahmeran bile olsa, efsaneye adını veren kahraman dahi olsa, yine kolayca feda edilen, hemen adanan kadındır. Sonra masallarda da hep en akıllı kadınlar ‘cadı’, bütün üvey anneler zalimdir, ama üvey babası tarafından başına fenalık gelmiş bir çocuk masalı, zekî, yaşlı dedelerin cadı olduğu efsane yoktur. Kulaktan kulağa geçerken nasıl sansürlenmişse artık” (Uzuner, 2023, s. 212).

Bu alıntı, ataerkil anlatıların kadın imajını nasıl biçimlendirdiğini gösterir. Uzuner burada kadınların tarih boyunca maruz kaldıkları önyargılara edebi bir eleştiri yöneltir. “Cadı” veya “fedakâr kadın” imgeleri, erkek merkezli toplumun ürettiği kalıplar olarak deşifre edilir.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Ateş romanında kadınların toplumdaki yerini tartışan en dikkat çekici pasajlardan biri Semahat’ in sözlerinde karşımıza çıkar: “*Amma yaptın ha Ali, burası Türkiye: Nevşehir, İstanbul, Mardin ya da Kayseri fark etmez. Burada kadın hâlâ Ortaçağ inançlarına göre değerlendirilir. Baksana, mitolojideki ender kadın kahramanı bile ‘zehirli ve sinsi’ diye yılanla özdeşleştirip dünyada tek bir tane bile dişi Şah yokken maranların şahını sırf bu nedenle dişileştirmişler*” (Uzuner, 2023, s. 226). Bu ifadede Uzuner, kadının simgesel olarak “yılan”la özdeşleştirilmesini sorgular. Şahmeran figürü üzerinden kadının bilge yönüyle değil “tehlikeli dişilik” imgesiyle hatırlanmasının, toplumdaki cinsiyetçi kodların bir yansıması olduğunu vurgular.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Ateş romanında Almanya’da yetişip Mardin’de görev yapan Dr. Ali’nin sözleriyle yazar, dışarıdan bir gözle Türkiye’deki kadın algısını tartışır: “*Kadına hem çok aşırı bir ilgi hem de öfke var Türkiye’de. Ben başka bir kültürde büyümüş bir erkek olarak bunu çok net görüyorum Semahat. Bak meselâ Almanya’da ‘kız babası çoktur ama ‘Kız babası olmak zordur’ diye bir söz yoktur. E bu sözü*

kim çıkarmış? Kızlar mı? Hiç sanmıyorum. Kadınları taciz edenler ve öldürenler kimse onlar icat etti. Çünkü kadınlara hayatı zorlaştıranları iyi tanıyorlar. Bir gün Türkiye’de kız babası değil, evlat babası olacak erkekler gelecek. Değişecek bu düzen. Babalar değer verecek kızlarına. Bir gün...” (Uzuner, 2023, s. 226). Bu diyalog, toplumsal cinsiyet farkındalığının kültürel boyutlarını ortaya koyar. Ali’nin gözlemleri, Türkiye’deki erkek egemen söylemin dışarıdan bir bakışla sorgulanmasını sağlar. Yazar, bu sahnede erkek karaktere vicdanlı bir rol yükleyerek kadın hakları mücadelesine ortak eder.

Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları Ateş romanının sonlarına doğru Umay Bayülgen karakteri, yaşadığı çağın ötesinde bir bilgelik ve içsel güç timsalidir. Dr. Ali Werther’in Umay Nine’ye söylediği şu sözler, kadının “rol model” olma potansiyelini gösterir: “*Sen çok acayip bir insansın Umay Nene ya. Ben dünya gezdim, çok insan tanıdım, empatisi yüksek olduğu için depresyona giren hastalarım oldu ama senin benzerin bir kişiye daha rastlamadım. Senin hayatını yazmalılar, rol model olursun sen*” (Uzuner, 2023, s. 406).

Umay Nine’nin cevabı ise yazarın kadın anlayışını özetler niteliktedir: “*İnsan yaşarken başkalarına yararlı olabiliyorsa, o kendisine yeter. Hayattan beklentiler biriktirmek yerine yola devam önemlidir*” (Uzuner, 2023, s. 406). Bu cevap kadınlığın özünü bilgelik, üretkenlik ve faydalı olma değerleriyle tanımlar. Uzuner’in kadınları, şikâyet eden değil, dönüştüren mağdur değil, öğreten karakterlerdir. Buket Uzuner, kadın kahramanlarını doğayla, masallarla ve kültürel mirasla bütünleştirerek onlara kolektif bir bilinç kazandırır. Umay Nine, Semahat, Defne Kaman ve Ayperi gibi karakterler hem bireysel hem de toplumsal farkındalığın öncüleridir.

Kumral Ada Mavi Tuna romanında geçen “*Cinsiyetler arası farkın saç, göz renkleri gibi ve kadar önemsiz olduğunu düşünmüşümdür hep. Kendi cinsiyetimden veya karşı cinsiyetten birisiyle dürüstlük, zekâ ve doğallık önemlidir benim için*” sözleri, eserde cinsiyet eşitliği, bireyin insan olarak değeri ve karakter merkezli bir bakış açısı gibi güçlü değerlerin işlendiğini gösterir (Uzuner, 2024e, s. 115). Uzuner burada cinsiyet farklarının toplumsal bir hiyerarşi kurmak için değil biyolojik bir çeşitlilik olarak görülmesi gerektiğini vurgular. İnsanları kadın erkek ayrımından öte dürüstlük, zekâ, doğallık gibi niteliklerle değerlendiren bir yaklaşım sunar. Bu bakış açısı genç okur için önemli bir mesaj taşır. İnsanı değerli kılan cinsiyeti değil karakteridir.

İstanbulular romanında “Bir yandan da içten içe özlem duydukları dünya, sık sık dile getirdikleri gibi kadınları duvarlar ve örtüler içine hapsolmuş, haddini bilen, erkek erkeğe iktidarın sürdüğü Doğu hayali değil. Aslında özgürlükleri içselleştirmiş, kadınların da ruhen ve bedenen özgür bireyler olmasını engellemeyen ve kendileriyle aynı Allah’a aynı cennete inanan Batı medeniyetlerine gizlice hayran olduklarında moderniteyi de reddedemiyorlar.” ifadesi (Uzuner, 2024d, s. 169) kültürel farklılıkların özgürlük bağlamında değerlendirilmesi gerektiğini vurgular. Romanda bu ifadeler, hoşgörünün toplumsal cinsiyet alanında da geçerli bir değer olduğunu ve kültürel modernleşmenin kadın özgürlüğüyle yakından ilişkili olduğunu gösterir. Bu bölüm kültürel çeşitlilik ve toplumsal dönüşüm eğitimi katkı sağlayan önemli bir bulgudur.

İstanbulular romanında Belgin’in “Ama zeki ve başarılı bir bilim insanı olmasına karşın kadın oluşu nedeniyle sessiz ve sözsüz bir uluslararası dille kendini kanıtlamaya itilişinin acısını iyi biliyordu” ifadesi (Uzuner, 2024d, s. 307) toplumdaki cinsiyet temelli ayrımcılığın birey üzerinde yarattığı baskıyı görünür kılar. *İstanbulular* romanında bu söylem, kadının değerini cinsiyete bağlayan toplumsal yapıların bireyin potansiyelini nasıl sınırladığını etkileyici biçimde ortaya koyar. Bu sahne toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesinin neden hâlâ hayati olduğunu gösteren güçlü bir eğitimsel bulgudur.

İstanbulular romanında Belgin’in “Peki hayatta oldukları halde kızlarını sevmeyen babalar, ya onlar? Düşüncesi bile içini yaktı!” cümlesi (Uzuner, 2024d, s. 307) ataerkil kültürün kız çocuklarına sevgi göstermekteki yetersizliğini eleştiren önemli bir cümledir. *İstanbulular* romanında bu içsel sorgulama, sevgi ve değer görmenin çocuk gelişimindeki yerini ve sevgi yokluğunun toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin temel kaynaklarından biri olduğunu vurgular. Eğitimsel açıdan ise adalet ve eşitlik kavramlarını duygusal düzeyde destekler.

İstanbulular romanında Ayhan’ın “Anelik deyince aklına sevgisi, sabrı ve fedakârlığı engin ve güçlü ama entelektüel birikimi, soyut kavrayışı ve teknik donanımı zayıf kadın karakterler gelen Ayhan’ın kafasındaki kadın kalıpları ve çapları İstanbul’a geldiğinden beri yıkılmıştı ve allak bullak olmuştu.” İfadeleri (Uzuner, 2024d, s. 399) toplumun kadınlara attığı dar ve ataerkil rollerin nasıl kırılabileceği üzerine güçlü bir farkındalık sunar. *İstanbulular* romanında bu pasaj, erkek bakış açısının dönüşümünü, cinsiyet eşitliği eğitiminde kritik öneme sahip olan “öğrenilmiş kalıpları sorgulama” davranışının bir örneği olarak sunar.

Buket Uzuner'in *Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Toprak* romanında kadın – erkek eşitliği, yalnızca güncel bir toplumsal mesele olarak değil, tarihsel ve kültürel kökleri olan bir insanlık değeridir. Yazar, roman boyunca hem geleneksel bakış açılarındaki eşitsizlikleri eleştirir hem de Anadolu'nun kadim kültürlerinde cinsiyetler arası denge ve adaleti hatırlatır. Böylece okuyucusuna, eşitliğin hem geçmişte hem günümüzde temel bir insan hakkı olduğunu sezdirir.

Romanın önemli bölümlerinden birinde Defne, İslamiyet öncesi Türk kültüründe kadının konumuna dikkat çekerek aslında eşitliğin bizim köklerimizde var olduğunu hatırlatır: “*Eski Türkler’ de harem yok Karaca, Türkler’ in kadın geleneklerinde her can değerli. Yani erkek kendini kurtla, kuşla, ağaç ve suyla tüm canlarla eşit görürken kadına üstünlük taslayamazdı*” (Uzuner, 2024c, s. 175). Bu ifadeler modern toplumda kaybedilen bir değer in aslında kültürel belleğimizde var olduğuna işaret eder. Uzuner burada “doğal eşitliği” bir kültür mirası olarak sunar, cinsiyet farkının güç ilişkisine dönüşmesinin tarihsel bir sapma olduğunu sezdirir.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Toprak romanının bir başka bölümünde kadınların sesinin bastırılması, kadın ozanların yok sayılması üzerinden eleştirilir. Yazar, Anadolu'nun sözlü kültür tarihinde kadınların sahneden dışlanmasına dikkat çeker: “*Anadolu’da yıllardır sesleri bastırılmış kadın halk ozanlarıyla yapılacak bir söyleşi yazı dizilerine dinamizm ve renk katacağı*” (Uzuner, 2024c, s. 328). Bu cümlede kadınların toplumda görünmez hâle getirilişine dair ince bir eleştiri vardır. Kadınların kültür üretimine katkısının gölgelenmesi, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin tarihsel sürekliliğine işaret eder. Uzuner, bu sessizliği görünür kılarak hem geçmişin unutulmuş kadınlarını hem de bugünün kadınlarını onurlandırır.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Toprak romanında eşitsizliğin aile içinde nasıl kendini gösterdiği de romanın başka bir sahnesinde ele alınır. Muhtar Körağaoğlu ile Kemal arasındaki diyalogta Kemal'in içinden geçirdiği şu cümleler erkek çocuk üstünlüğünün toplum tarafından nasıl içselleştirildiği anlatır: “*Oğlan çocuklarını kızlardan daha değerli bulan kız babaları, cinsiyeti belirleyen Y genini sadece erkeklerin taşıdığını bilmedikleri için hep karılarını suçlayan cahillerdir.*” (Uzuner, 2024c, s. 160). Bu cümle toplumdaki kadın–erkek ayrımının daha doğum anında başladığını acı bir şekilde ortaya koyar. Uzuner, bu kültürel yanlılığı yalnızca eleştirmez; aynı zamanda bilinçli bir okurun bu davranışın karşısında durması gerektiğini hissettirir.

Yazar, toplumsal cinsiyet adaletsizliğinin yalnızca kadınların değil, toplumun bütününün sorunu olduğunu savunur. Çünkü eşitsizlik, yalnızca kadınları değil, birlikte yaşama kültürünü de zedeler. Yine romanda cinsiyet farkının doğal bir üstünlüğe dayandırılmasının yanlışlığı şöyle vurgulanır: “*Türkçe, dünyadaki en demokratik dillerden biridir, çünkü ‘O’ dediğinde hem dişil hem eril tüm canları anlatırsın. Bizim mitolojimiz erkek–kadın farkı olmayan bir dilde yazılmıştır ve bu yüzden çok özeldir. Böyle eşsiz eserler ancak tüm canları eşit gören bir zihniyetin ana dilinde icat edilebilir.*” (Uzuner, 2024c, s. 103).

Bu ifade ile Uzuner, dilin kültür üzerindeki gücünü hatırlatır. Türkçedeki “o” zamirinin cinsiyet ayırmaması, eşitlik fikrinin dilin özüne işlendiğinin göstergesi olarak sunulur. Böylece kadın–erkek ayrımını toplumun yeniden üretmediği, bilakis ortadan kaldırdığı bir kültürel miras okuyucuya sunulur.

Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları Toprak romanının bütününe bakıldığında, Buket Uzuner kadın–erkek eşitliğini “hak” olarak değil, kültürel bir sorumluluk olarak ele alır. Umay Bayulgen’in “*Evet eski Türklerde kadın değerliymiş ama birçok Doğu toplumlarındaki gibi saksıda çiçek gibi sözde kendi iyiliği için ev içlerine hapsedilmiş, güzelliği çuvala saklanmış olarak değil. Kadın, bir kişi olarak eşit varlığıyla değerliymiş. Mitoloji yalan söylemez!*” (Uzuner, 2024c, s. 252). İfadelerine baktığımızda genler ve gelenekten gelen bakış açısının devam ettirilmesi gerektiği vurgulanır. Kadının toplumdaki yeri, hem modern hem de geleneksel bakış açılarıyla değerlendirilir; eşitsizliğin tarihsel köklerine dair eleştiriler yapılırken aynı zamanda eşitliğin kadim bir gelenek olduğu da vurgulanır.

Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları Su romanında ataerkil toplum yapısının kadına biçtiği roller, Ümit Kaman’ın içsel konuşmaları üzerinden güçlü bir eleştirel perspektifle aktarılır. Ümit, Defne’nin özgüvenli ve bağımsız tavrını gözlemlediğinde şu iç düşüncelere kapılır: “*Bunların yerine onun hayatın içinde neredeyse genç bir erkek gibi cesaret ve güvenle dolaşmasının kendini huzursuz ettiğini anlayınca, bu durumlarda beyinde çalan alarmın etkisiyle konuyu ivedilikle uzaklaştırdı aklından. Bu, onun hiç bilmediği bir kadın rolüydü. Kendilerine öğretilen toplumsal cinsiyet rollerinin dışındaki örneklerle karşılaşmak, özellikle kendi cinsiyet ve iktidarlarından rol çalındığını düşünen insanlar için kaygı vericidir*” (Uzuner, 2024b, s. 31-32). Bu satırlar, erkek egemen bir toplumda güçlü bir kadının varlığının nasıl tehdit olarak algılanabildiğini ortaya koyar; toplumsal cinsiyet eşitliği,

eşitlikçi düşünce, basmakalıp yargıları sorgulama, adalet, özgürlük ve farklılığa saygı gibi değerlerin önemine dikkat çeker. Defne'nin güçlü duruşunun Ümit'i rahatsız etmesi, toplumsal olarak kadına hangi rolleri "uygun" gördüğümüzü ve bunların dışına çıkan kadınların nasıl yargılandığını gösterir. Bu durum, genç bireylere toplumsal cinsiyet kalıplarını fark etmeleri ve bu kalıpları sorgulamaları gerektiği mesajını verir.

Uzuner'in burada yaptığı, ataerkil zihniyetin işleyişini karakterlerin iç dünyası üzerinden göstermektir. Kadınların kamusal alanda güç kazanmasının bazı erkeklerde tehdit algısı yaratması, toplumsal cinsiyet çalışmalarının temel tartışma konularından biridir. Bu nedenle söz konusu sahne, romanın toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamındaki en güçlü değer aktarım örneklerinden biridir.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında kadınların maruz kaldığı şiddet ve eşitsizlik, toplumdaki ataerkil yapıların eleştirisi bağlamında güçlü biçimde işlenir. Umay Bayülgen'in sözlerinde bu durum şu şekilde dile getirilir: "*Eski kocaların karılarına yaptıklarını bir duysanız insanlığınızdan utanırsınız, inanın...*" (Uzuner, 2024b, s. 21). Bu cümle toplumda kadına yönelik şiddetin ne denli yaygın ve kanıksanmış olduğuna dair sert bir yüzleşme niteliği taşır; adalet, eşitlik, toplumsal cinsiyet duyarlılığı, kadına saygı, şiddet karşıtlığı ve insanlık onuru kavramlarını doğrudan destekler. Umay'ın sözleri, kadının erkeğin yanında ikinci plana itilmesini ve erkeğin kadına değer vermemesi gibi toplumsal bir yanlış keskin biçimde eleştirir. Aynı zamanda okuyucuya bu davranışların normalleştirilmemesi gerektiğini hatırlatır. Özellikle genç bireylerde kadın-erkek eşitliğine yönelik farkındalık oluşturmak için bu tip edebi sahneler oldukça işlevseldir.

Uzuner, burada kadına yönelik şiddetin "bireysel bir problem"den çok ötede sosyo-kültürel öğretilerle pekiştirilen bir toplumsal gerçeklik olduğunu gösterir. Bu yaklaşım toplumsal cinsiyet çalışmalarında sıkça vurgulanan yapısal eşitsizliklere dikkat çekmesi bakımından değerlidir. Yazar, roman karakteri Umay aracılığıyla okuru bu eşitsizliklere karşı duyarlı olmaya davet eder.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında kadınlara yönelik şiddet ve eşitsizliğin toplumsal arka planı, Aysu'nun Defne'ye dair söyledikleri üzerinden bir kez daha vurgulanır. Aysu, erkeklerin kadınlara uyguladığı şiddeti gündeme getirirken şu ifadeyi kullanır: "*Ya, sanki başka konu kalmadı da bu kez hayvan keser gibi karılarını kesen o cellât heriflerin peşine düştü biricik kız kardeşim Defne Kaman!*" (Uzuner, 2024b, s. 22). Bu sözler

toplumda kadına yönelik şiddetin nasıl normalleştirildiğini ve çoğu zaman gündemin dışına itildiğini acı bir gerçeklikle gözler önüne serer; kadın hakları, adalet, eşitlik, şiddet karşıtlığı, toplumsal duyarlılık ve insan hakları gibi temel değerlerin önemini bir kez daha vurgular. Yazar burada, kadına şiddet konusunun neden bu kadar az konuşulduğunu sorgularken, okuyucuya “doğallaştırılan” şiddetin kabul edilemezliğini hissettirir. Aysu’nun sözleri, hem erkek şiddetinin vahametini hem de toplumun buna karşı duyarsızlaşmasını sert bir dille eleştirir.

Roman, bu sahneyle birlikte okuyucuyu kadına yönelik şiddetin yapısal boyutlarını düşünmeye davet eder ve eşitsizliği bireysel bir mesele olmaktan çıkarıp toplumsal bir sorun olarak çerçeveler. Bu yönüyle bölüm, değerler eğitimi açısından güçlü bir farkındalık oluşturur.

Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları Su romanında Ümit Kaman’ın gözünden verilen bu sahne, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin gündelik hayatın en temel alanlarına kadar nasıl sirayet ettiğini çarpıcı bir biçimde ortaya koyar. Ümit’in “O zaman 22 yaşında, oy ve vergi vermeye, ehliyet almaya yetkin bir yetişkin birey olan Tasvir’e, evlenmek istediği erkeği seçme hakkı gibi, okumak istediği romanı bile özgürce seçme hakkı verilmiyor...” sözleri (Uzuner, 2024b, s. 45) kadının toplum içindeki konumunun nasıl geleneklerle daraltıldığını yansıtır. Tasvir’in bu duruma “milyonlarca kadın gibi gelenekler yüzünden olduğuna inanarak isyan etmeyi aklına bile getirmemesi”, ataerkil yapının kadınlar üzerinde oluşturduğu görünmez baskıyı daha da belirginleştirir. Buket Uzuner bu anlatımla, kadının hem duygusal hem entelektüel seçim özgürlüğünden mahrum bırakılmasının bireyin yaşamını nasıl sınırladığını gösterirken aynı zamanda eşitlik bilincinin bir eğitim değeri olarak ne kadar önemli olduğunu da okuyucuya hatırlatır

Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları Su romanında Sahaf Semahat’ in kadınlara atfedilen geleneksel roller üzerine yapılan bu tespiti, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini eleştiren önemli bir noktaya işaret eder: “O okula başladığı yıllardan beri hâlâ Türkiye’nin hemen her yerinde ilkokula gönderilecek kadar şanslı küçük kızların ister okuryazar ister üniversite mezunu olsun, eninde sonunda ‘hayırlı’ bir kismetle ve ‘hayırlısıyla’ evlenip kendini sadece ailesine ve kocasına adanması beklenmektedir” (Uzuner, 2024b, s. 57-58) ifadesi, kadının toplumda erkeğe hizmet eden bir konuma indirgenmesini açık bir biçimde eleştirir.

Bu sözler eğitim almış olmanın bile kadına tam bir özgürlük sağlamadığını, geleneksel cinsiyet kalıplarının kadınları hâlâ görünmez bir çerçeve içine hapsedtiğini gösterir. Uzuner, bu eleştirel bakışı Semahat üzerinden aktararak, kadınların birey olarak var olma hakkını, kendi hayatına yön verme özgürlüğünü ve toplumsal rollerin değişmesi gerektiğini güçlü bir eğitim değeri olarak öne çıkarır.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında sahaf Semahat'in aktardığı bu bölüm, kadınların toplumda ikinci plana itilmesinin ekonomik, mesleki ve entelektüel boyutlarını çarpıcı biçimde ortaya koyar. “...kadının diploması sadece ve sadece bir çeyiz olarak kabul görmekteydi. Bir kadının kendisine ait mesleği, parası ve hayatı olabileceği; hayatını sevdiği bir mesleğe, felsefeye, matematiğe ya da şiire adayabileceği düşüncesi Türkiye’de Kaf Dağı’nın gerçekte var olmasından çok daha ütöpikti.” sözleri (Uzuner, 2024b, s. 58) kadının birey olarak varlığının nasıl sistematik biçimde sınırlandırıldığını gösterir. Burada kadınların sahip oldukları eğitimin dahi yalnızca evlilik piyasasında bir “artı değer” olarak görülmesi, onların ekonomik özgürlük ve mesleki varlıklarını gerçekleştirmelerinin engellenmesi eleştirilir.

Uzuner, bu ifadelerle kadının yalnızca erkeğin yanında anlam bulan bir “yardımcı kimlik”e indirgenmesinin toplumsal adalet açısından kabul edilemez bir durum olduğunu vurgular. Böylece roman kadınların kendi hayatlarını kurabilmeleri için eşit fırsatların ve ekonomik bağımsızlığın bir eğitim değeri olarak ne kadar önemli olduğunu güçlü bir dille hatırlatır

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında geçen “Gazetecilik, bırak bayanları, erkekler için bile zor iş bizim memlekette komiserim. Her mânâda tehlikeli yazmak, çizmek falan... Bayanlar daha kolay işlerde çalışmalı. Bana kalsa bayanlar evinin kadını olsun, çocuklarına baksın en doğrusu ama...” sözleri (Uzuner, 2024b, s. 121) toplumdaki köklü cinsiyetçi bakış açısını çarpıcı bir biçimde görünür kılar. Bu ifadeler kadınların kamusal alanda çalışmasının hâlâ bazı çevreler tarafından uygun görülmediğini, tehlikeli veya zor kabul edilen işlerin erkeklere ait sayıldığını ve kadının asıl yerinin “ev” olduğuna dair geleneksel anlayışın sürdürdüğünü gösterir.

Uzuner, bu ifadeleri özellikle karakterlerin ağzından vererek kadınların mesleki tercihlerini kısıtlayan, onların yeteneklerini ve emeklerini değersizleştiren önyargıları eleştirir. Bu tür yaklaşımlar, kadının birey olarak varlığını sınırlarken, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini

yeniden üretir. Söz konusu sahnede, kadınların hem çalışma hayatında hem toplum gözünde ikinci plana itilmesinin halen bir norm olarak kabul edilmesi, romanın temel değerlerinden biri olan “eşitlik” eğitiminin önemini daha da belirgin hâle getirir

Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları Su romanında yer alan bu çarpıcı değerlendirme, toplumda kadın bedeninde bulunan zekânın çoğu zaman görmezden gelindiğini, hatta tehdit olarak algılandığını gösterir: “Zekâ geçici değildir, üstelik köreltilmezse, yıllar içinde tecrübeyle serpilir, parlar, iktidar için güzellikten daha fazla işe yarar. Ancak bir kadın bedenindeki zekâ hiç de aranan bir şey değildir, zeki kadınlar kadar erkekleri korkutan iki şey daha vardır güzel erkekler ve çok iri zenci erkekler” (Uzuner, 2024b, s. 137).

Bu alıntı kadın–erkek eşitsizliği, toplumsal cinsiyet yargıları ve zekânın cinsiyetlendirilmesi üzerine önemli bir eğitim değeri sunar. Yazar, kadın zekâsının tarihsel ve toplumsal olarak tehdit kabul edilmesini, iktidar alanlarının erkek egemenliğinde şekillenmesiyle ilişkilendirir. Kadının güzelliği yüceltilirken zekâsının görmezden gelinmesi, kadının toplumsal rolünü daraltan ve değersizleştiren bir bakış açısına işaret eder.

Aynı zamanda erkeklerin tehdit algılarının da toplumsal kodlarla beslendiğini gösterir: Güzel erkeklerin “tehlikeli” bulunması ya da fiziksel olarak iri siyahî erkeklerin korku nesnesine dönüştürülmesi, cinsiyetçi ve ırkçı kalıpların nasıl iç içe geçtiğinin kanıtıdır. Böylece yazar tüm bireylerin bedensel özelliklerine göre kategorize edildiği bir zihniyeti eleştirir.

Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları Su romanının ilgili bölümünde (Uzuner, 2024b, s. 162) Sahaf Semahat’in Defne Kaman için duyduğu endişe üzerinden yazar, Türkiye’de kadına yönelik şiddet ve eşitsizlik konusuna güçlü bir eleştirel vurgu yapar. Semahat’in sözleri hem bir kaygıyı hem de toplumsal bir yüzleşme ihtiyacını içinde barındırır: “İnşallah Defne’nin başına korktuğum gibi bir fenalık gelmemiştir! İnşallah kadınlara yapılan zulüm karşısında benim gibi, sinip saklanmayan bu kadının sesi de boğulmaz! İnşallah herkesten daha ilerici, liberal, demokrat, her ne püsürse mangalda kül bırakmayan erkekler yine sadece kadın olduğu için onun arkasını dönmez. Ah bu inşallahlar...”

Semahat' in art arda sıraladığı “İnşallah”lar yalnızca bir temenni değil aynı zamanda yıllardır çözülemeyen toplumsal bir yaranın sembolik ağırlığını yansıtır. Kadına yönelen şiddetin normalleştiği, kadın sesinin susturulduğu, erkeklerin ise eşitlik söylemini yalnızca teoride savunduğu bir düzene duyulan öfke, Semahat' in iç çekişlerinde kendini gösterir. Onun bu sözleri, modern toplumda kadınların hâlâ “sesini duyurmak için mücadele etmek zorunda olduğu” gerçeğinin altını çizer. Semahat' in Defne'ye duyduğu hayranlık, onun “susmayan bir kadın” oluşundan kaynaklanır. Bu yönüyle Defne, okur için model bir figüre dönüşür; cesaretin, adalet duygusunun ve eşitlik mücadelesinin bedenleşmiş hâlidir.

Ayrıca Semahat' in erkekler için söylediği “*her ne püsürse mangalda kül bırakmayan*” ifadesi, toplumda kendisini ilerici gibi gösterip aslında kadın hakları konusunda sessiz kalan erkek figürünün ironik bir eleştirisidir. Bu eleştiri, yazarın toplumsal ikiyüzlülükle savaştığını da açıkça ortaya koyar. Sonuç olarak bu sahne kadın-erkek eşitsizliği, adalet arayışı, toplumsal bilinç ve kadına yönelik şiddete karşı duyarlılık gibi eğitim değerlerini güçlü bir şekilde yansıtır. Semahat' in içten, sarsıcı sözleri aracılığıyla romanda kadın dayanışmasının ve kadın mücadelesinin hayati önemi bir kez daha vurgulanır.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında sahaf Semahat'in sözleri (Uzuner, 2024b, s. 167) kadınların en temel haklarından biri olan boşanma hakkının bile elinden alınabildiği dahası bu hakka yönelen her talebin ölümle sonuçlanabildiği acı bir toplumsal gerçeği gözler önüne serer. Semahat'in isyanındaki cümle, bu vahim durumu bütün çıplaklığıyla dile getirir: “*Ona, dövüp sövdükleri için kendilerinden boşanmak isteyen karılarını, bu kez de boşanmasınlar diye öldüren erkek bozuntuların cinayetlerini nasıl açıklayacaktık ki?*”

Bu ifade kadınların hem fiziksel hem psikolojik şiddete maruz kaldığı üstelik bu şiddetten kurtulmak için “ayrılma” hakkını kullanmaya kalktıklarında dahi ölümle cezalandırıldıkları bir sistemin eleştirisidir. Romanın bu bölümü şiddeti mümkün kılan toplumsal cinsiyet düzeninin yapısal sorunlarını görünür kılar.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında Tasvir'in ölüm haberini paylaşan Ümit Kaman'ın “*Tasvir bugün intihar etmiş Semahat Ablâ! Onu kendi seçtikleri biriyle evlendirmek için İstanbul'a getirmişler...*” sözleri (Uzuner, 2024b, s. 177) romanda kadın-erkek eşitsizliğinin ne kadar köklü ve yıkıcı bir toplumsal sorun olduğunu gözler önüne serer. Bu cümlede dile getirilen acı gerçek, Türkiye'de kadınların istemedikleri kişilerle

evlendirilmesinin tarih boyunca defalarca tekrarlanan bir pratik olmasına rağmen aynı zorlamanın erkekler için çok daha istisnai bir durum olduğuna yapılan güçlü bir eleştiridir.

Yazar bu sahnede Tasvir'in yaşadığı trajediyi toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yarattığı sistematik baskının bir sonucu olarak sunar. Tasvir'in istemediği biriyle evlendirilmeye zorlanması, kadınların asırlardır yaşadığı benzer dayatmaların erkeklerde dahi ne kadar derin yaralar açtığını gösteren çarpıcı bir örneğe dönüşür. Böylece okur, kendisine tanınan seçim hakkı elinden alınmış bir insanın, hangi cinsiyetten olursa olsun nasıl bir ruhsal çöküşe sürükleneceğini açıkça görür.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanının bu bölümünde, Türkiye'de kadın olmanın zorluklarına yönelik vurgu son derece çarpıcı bir biçimde dile getirilir. Metindeki “*Ancak Türkiye’de kadın olmaktan daha zor bir şey vardır; o da genç ve yalnız bir kadın olmaktır.*” (Uzuner, 2024b, s. 184) ifadesi, kadınların özellikle gençlik ve yalnızlıkla birleştiğinde katlanarak artan toplumsal baskılarla karşı karşıya bırakıldığını gösterir. Bu cümle romanın genelinde sıkça işlenen kadın-erkek eşitsizliğinin ve kadınların toplumsal hayatta karşılaştığı görünmez baskıların güçlü bir temsili niteliğindedir. Yazar, bu cümleyle okuru hem empatiye hem de toplumsal farkındalığa davet eder.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında Semahat' in öfke ve hüznle söylediği “*İlle ölmek mi gerekiyor bu memlekette senin de bir birey olduğunu, kadın olarak senin de insan olduğunu, bir tenin, bir kalbin ve bir miden olduğunu anlamaları için ya!*” sözleri (Uzuner, 2024b, s. 233) kadın-erkek eşitsizliğine yapılan en sert ve en sarsıcı eleştirilerden biridir.

Bu cümledeki isyan yalnız Semahat'in değil toplumda sesi duyulmayan tüm kadınların ortak sesidir. Yazar burada, kadının değerinin ancak yokluğunda fark edildiği acı ve çarpıcı gerçeği gözler önüne serer. Bir kadının insan olduğunu, acı çektiğini, sevindiğini, üzüldüğünü, var olduğunu hatırlatmak zorunda kalması bile başlı başına eşitsizliğin büyüklüğünü gösterir.

Semahat' in “*bir tenin, bir kalbin ve bir miden var*” vurgusu, kadınların uzun yıllar boyunca yalnızca bir “yüke”, bir “göreve”, bir “hizmet eden varlığa” indirgenmiş olmasına yönelik bir başkaldırıdır. Bu sözler kadının toplumda birey olarak görülmesi gerektiğini, bunun da ancak ölüm gibi trajik bir olaydan sonra fark edilmesinin korkunç bir çarpıklık

olduğunu dile getirir. Yazar, bu sahne aracılığıyla okuru rahatsız eden bir gerçeklikle yüzleştirir: Kadının değeri neden ancak yokluğunda anlaşılır hâle geliyor?

Bu sorunun altını çizen Semahat, romanın en güçlü toplumsal eleştirilerinden birini yaparak hem empati çağrısında bulunur hem de eşitsizliğin köklerine ışık tutar. Bu bölüm kadınların görünmez kılınmasını, seslerinin bastırılmasını ve birey olarak tanınmamlarını eleştiren önemli bir değer aktarımıdır.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında anlatılan genç kadın S.N.'nin hikâyesi (Uzuner, 2024b, s. 302) Türkiye'de kadınların hâlâ karşı karşıya kaldığı yapısal eşitsizliklerin çarpıcı bir örneği olarak sunulur. Henüz 16 yaşındayken kendisinden 10 yaş büyük amcasının oğluyla zorla evlendirilmesi; altı yıl boyunca şiddet, baskı ve işkence altında yaşaması; daha 21 yaşında dört çocuk annesi olarak yaşam sevincini kaybetmiş hâle gelmesi, kadının toplumdaki yerinin nasıl sistematik bir biçimde geri plana itildiğini gözler önüne serer.

Yazarın “*yüz binlerce Türkiyeli kadından biriydi*” vurgusu, bu hikâyenin bireysel değil toplumsal bir yara olduğunu anlamamızı sağlar. S.N.'nin, eğer bu geleneksel baskılara maruz kalmasaydı avukat olmak istediğini, emek verip mesleğini icra ederek kendi hayatını kurmayı hayal ettiğini söylemesi ise kadınların potansiyellerinin nasıl erkenden söndürüldüğüne dair güçlü bir sosyolojik eleştiridir.

Bu bölümde Buket Uzuner, kadının çocuk yaşta evlendirilmesi, aile içi şiddete maruz bırakılması, eğitim ve meslek hakkından mahrum edilmesi gibi durumların yalnızca bireysel trajediler değil, kadın-erkek eşitsizliğinin kültürel, ekonomik ve toplumsal temellerini ortaya koyan yapısal sorunlar olduğunu gösterir. Böylece roman, okura hem empati kurdurur hem de bu eşitsizliklere karşı toplumsal bir farkındalık geliştirmesi için çağrıda bulunur.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında S.N.'nin aktardığı sözler (Uzuner, 2024b, s. 305) Türkiye'de kadınların maruz bırakıldığı ataerkil baskının en sert biçimlerinden birini gözler önüne serer. S.N. kocasının kendisine şu cümleleri söylediğini aktarır: “*Eğer benden boşanırsan seni öldürmem gerekecek kız. Çünkü bir erkekten boşanılmaz; ancak erkek karıyı boşar! Allah böyle emretmiş! Erkekleri dünyadaki bütün canlardan üstün yaratmış.*”

Bu sözler yalnızca bireysel bir tehdidin değil, derin bir ataerkil zihniyetin, kültürel olarak yeniden üretilen bir erkek üstünlüğü inancının dışavurumudur. Kadının ayrılma hakkının gasp edilmesi, dinî söylemlerin manipüle edilerek erkek egemenliğini meşrulaştırmak için kullanılması ve boşanma talebinin ölüm tehdidiyle bastırılması, Türkiye’de hâlâ birçok kadının hayatını kısıtlayan temel sosyal sorunları roman aracılığıyla görünür kılar.

Buket Uzuner burada bu cümleleri olduğu gibi aktarmakla yetinmez; satır aralarında okura güçlü bir mesaj iletir: Bu zihniyet kendiliğinden değişmez; değişim ancak eğitimle mümkün olur. Yazar, özellikle küçük yaşlardan itibaren hem kız hem erkek çocuklarının toplumsal cinsiyet eşitliği bilinciyle yetiştirilmesi gerektiğine dikkat çeker. Erkek çocuklarının “ayrıcalıklı”, kız çocuklarının ise “itaatkâr” yetiştirilmesi gibi kalıplaşmış modellerin kırılmadığı sürece kadınların özgürleşemeyeceğini vurgular.

Dolayısıyla bu sahne romanın temel eğitim değerlerinden biri olan eşitlik, adalet ve insan hakları bilincinin altını çizer. S.N.’nin yaşadıkları, toplumda süregelen eşitsizliğin somut bir yansıması olarak okura hem duygusal hem de düşünsel bir farkındalık kazandırmayı amaçlar.

4.1.1.8. Eşitlik

Türk Dil Kurumu’na göre eşitlik, “eşit olma durumu, müsavat” şeklinde tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2026). TDK’de “eşit” ise “değer, nitelik, nicelik bakımından bir ve aynı olan; aralarında fark bulunmayan” olarak açıklanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2026).

Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları Ateş romanında eşitlik kavramı, insanın doğayla ve diğer insanlarla kurduğu bağ üzerinden genişletilir, Umay Nine Ali Werther arasındaki konuşmada şu ifadeler geçer: “ ‘*İrkçilik bir kurmaca, düzmece, uydurmadır oğlum. Tabiatı ırk diye bir şey yoktur’ diye, su gibi yatıştırıcı, temiz hava gibi iyileştirici bir sesle konuştu Umay Nine, neden sonra: ‘Bir Ankara kedisi için kendisi sadece bir kedidir, yaşıyordur...’ ”* (Uzuner, 2023, s. 176). Bu ifadede, Uzuner eşitliği yalnızca kadın-erkek düzeyinde değil, tüm canlılar arasında bir etik değer olarak ele alır. Kadın, doğayla eşitlik bilincinin de taşıyıcısıdır.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Hava romanında Umay Bayülgen'in söylediği “Haklısın evladım. Alkışlar sana! İşte bu güzel bilgiyi, her kim ki soyunun veya dininin üstünlüğüyle, ırkının beyazlığıyla ve cinsiyetinin erkekliğiyle kibirleniyorsa onlara söyleyeceksin” ifadesi de eşitlik temasını farklı bir boyutuyla ele alır (Uzuner, 2024a, s. 180). Eşitlik yalnızca dezavantajlı grupların savunması gereken bir hak değildir; üstün konumdaki kişilerin de bu eşitliği savunması gerekir. Yani eşitlik, yalnızca bir mücadele değil; aynı zamanda bir etik duruştur.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Hava romanında Kumru Çalığı'nun şu sözleri eşitliği çok boyutlu bir değer hâline getirir: “Kadınların meslek sahibi olmasını istemek, doğal olarak özgür ve eşitlikçi bir demokrasi idealini desteklemek amaçlıdır.”(Uzuner, 2024a, s. 147). Kumru eşitliği yalnızca cinsiyet üzerinden değil toplumsal olarak dezavantajlı tüm gruplar üzerinden ele alır. Bu, romanın en bütüncül eşitlik yaklaşımıdır.

Defne Kaman'ın kendilik bilinciyle başlayıp doğadaki tüm varlıkların eşitliğine uzanan düşünsel arayışı, *Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su* romanının en güçlü değer aktarım sahnelerinden birini oluşturur. Defne, kendisini ve dünyayı anlamaya çalıştığı çocukluk dönemine dair şu sözlerle hem bireysel farkındalığını hem de doğayla kurduğu derin bağı dile getirir.

“Ben Defne Kaman olarak doğmuştum ve kendimi korumam, kendi dünyamın devamı için çok gerekliydi. Ben Aysu olamazdım, Aysu da Defne. Herkes tek yaratılmıştı, herkes farklıydı, ama kimse kimseden üstün değildi. Bir ağaç, bir tavşan, bir kuş, bir elma, bir damla su, bir avuç toprak, bir nefes hava ve her canlı farklı ama eşit derecede önemliydi. ‘Bütün canlılar candır!’ İşte öğretmenim ve annemin bilmediği şey buydu.” (Uzuner, 2024b, s. 145).

Bu satırlarda Defne, önce kendi kimliğine tutunmanın önemini kavrar. Başkası olmaya çalışmanın insanı köklerinden uzaklaştıracağını ninesinin naif bilgeliğiyle öğrenir. Fakat paragrafın asıl gücü, bu kişisel farkındalıktan doğanın bütününe yayılan geniş bir etik bakış açısı üretmesidir. Defne'nin bir ağacı, bir damla suyu, bir kuşu ya da bir avuç toprağı insanla eşit düzeyde değerli görmesi, yazarın doğa merkezli dünya görüşünü titizlikle kurduğu bir zemine oturur.

Bu yaklaşım, insanı doğanın efendisi değil, onun yalnızca bir parçası olarak gören bir bilinci işaret eder. Defne'nin “*bütün canlar candır*” vurgusu, doğadaki hiçbir varlığın diğerinden üstün olmadığına dair güçlü bir ekolojik etik sunar. Böylece yazar çocukluk anılarının masum diliyle, çevre sevgisini, hayvanlara duyulan merhameti ve tüm varlıkların eşitliği düşüncesini okuyucuya doğal bir duygudaşlıkla aktarır.

Öğretmenin ve annenin bilmediği şeyin Defne tarafından bu kadar küçük yaşta sezilmiş olması ise romanın karakter inşasında önemli bir ipucu verir: Defne'nin duyarlılığı rastlantısal değil, yaşadığı çevre, aldığı aile terbiyesi ve ninesinin dünyaya bakışıyla yoğrulmuş özel bir bilinç halidir. Bu bilinç, daha sonra onun gazetecilikteki vicdani duruşuna, çevre aktivizmine ve hak savunuculuğuna dönüşecektir.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında Sahaf Semahat' in, “*Hani şu Defne Kaman'ın 'HES Artık!' diye bir çevre manifestosu vardı, çok sevmiştik geçen yıl ya; orada kadim Şamanlık geleneğimizde her canlıya eşit değer verdiğimizizi anlatıyordu ya...*” sözleri (Uzuner, 2024b, s. 193) romanın hem insan sevgisini hem de eşitlik ilkesini derinlemesine işleyen bölümlerinden biridir. Semahat'ın bu ifadeleri, yalnızca doğaya yönelik bir duyarlılığı aktarmakla kalmaz insanın insana ve insani değerlere nasıl yaklaşması gerektiğine dair çok güçlü ahlaki bir çerçeve sunar.

Burada vurgulanan *eşitlik*, yalnızca insanlar arasındaki toplumsal eşitlikle sınırlı değildir. Kadim Şamanlık geleneğinin temelinde yer alan “*her canlının bir ruhu ve değeri olduğu*” anlayışı, yaşamı büyük bir bütün olarak gören bir bilgelik taşır. Bu bakış açısına göre hiçbir canlı diğerinden üstün değildir; bir ağacın, bir su damlasının, bir yunusun ya da bir insanın değeri aynı yaşam halkasına ait olmalarından gelir. Yazar bu yaklaşımı günümüz dünyasına taşıyarak, modern insanın kaybettiği vicdan ve merhamet duygusuna da dikkat çeker.

İstanbulular romanında “*Oysa 21. yüzyılın Türkiye'sinde hâlâ arkası olmayan düz vatandaşın işi zordu, uzundu, yorucu ve bıktırıcıydı.*” ifadesi (Uzuner, 2024d, s. 182) modern toplumda eşitliğin kağıt üzerinde var olmasına rağmen, fiili hayatta hâlâ belirgin sınıfsal adaletsizliklerin sürdüğünü ortaya koyar. İstanbulular romanında bu cümle bürokratik süreçlerde adalete erişimin herkes için eşit olmadığına, imkânı, bağlantısı ve “arkası” olanların avantajlı konumda bulunduğuna yönelik eleştirel bir farkındalık sunar. Bu ifadeler

yurttaşlık bilinci, devlet–halk ilişkisi ve sosyal adalet temalarının güçlü bir eğitimsel taşıyıcısıdır.

Kumral Ada Mavi Tuna romanında geçen “*Kimse varlıklı değildi ama ne kavga, ne aşağılama ne de abartma, kibirlenme vardı aramızda.*” ifadesi eserdeki eşitlik, toplumsal uyum, alçakgönüllülük ve sınıfsal önyargısızlık değerlerinin güçlü bir göstergesidir. Uzuner, bu cümleyle ekonomik yoksunluğun insanları kötüleştirmedigini; aksine paylaşım kültürünün, dayanışmanın ve karşılıklı saygının bu insanların hayatında temel bir yer tuttuğunu ortaya koyar (Uzuner, 2024e, s. 41).

Bu yaklaşım genç okura, toplumun huzurunun kibirden arınmış, birbirine saygı duyan bir topluluk modelinden geçtiğini öğretir. Böylece roman, sosyal eşitliğin yalnızca ekonomik koşullarla ilgili olmadığını, asıl eşitliğin insanların birbirine değer veriş biçiminde ortaya çıktığını vurgular.

Kumral Ada Mavi Tuna romanında Tuna’nın “*Zenginliğin gösterilmesi, paranın konuşulması ayıptı, görgüsüzlük belirtisiydi. İnsanlık ve komşuluk tedavüldeydi hâlâ, ama kimse kimsenin işine ve özgürlüğüne burnunu sokup kendi inanç ve âdetlerini dayatmazdı. Başkasını rahatsız etmediği sürece kimsenin inancı veya inançsızlığı öbürününkinden daha önemli ve/ya kutsal değildi.*” sözleri, toplumda eşitlik, özgürlük, karşılıklı saygı ve çoğulculuk gibi değerlerin nasıl içselleştirildiğini gösterir (Uzuner, 2024e, s. 42).

Bu paragraf romanın en güçlü sosyal adalet mesajlarından biridir. Uzuner burada özgür bir toplum için gerekli üç önemli değeri öne çıkarır: İnanç özgürlüğü, kişisel alana saygı, dayatmasız yaşam kültürü. Bu yaklaşım, toplumsal barışın ve dayanışmanın temelini oluşturur.

Kumral Ada Mavi Tuna romanında geçen “*...Aras’ın daha alt bir sosyal sınıftan geliyor olmasını kesinlikle önemsememişti. Bundan hepimiz emindik. Çünkü kendi kocası da böyleydi. Pervin Gökay sınıf derdinde olmayacak kadar kendine güvenen, kültürlü ve gerçek bir insandır.*” sözleri, sosyal sınıf ayrımını reddeden güçlü bir değer sunar (Uzuner, 2024e, s. 267).

Uzuner burada kibirli çocukları doğrudan eleştirmek istemez, okura ne yapılmaması gerektiğini göstermek için kullanır. Böylece roman, alçakgönüllülüğü övmekle kalmaz; kibir ve şımarıklığın zararlı sosyal etkilerini de görünür kılar.

Uzun Beyaz Bulut romanında Beyaz Hala'nın çocukluk anılarına dair sözleri, aile içinde eşitlik ve hakkaniyet ilkesinin nasıl içselleştirildiğini gösteren önemli bir eğitim değeri sunar. Uzuner, Beyaz Hala'nın babası ve annesiyle ilgili hatırladıklarını aktarırken onun şu ifadeleri kullandığını belirtir: “*Babam bizim üçümüzü de hiç ayırmadan severdi. Birimize İstanbul'dan iskarpin getirse üçümüze de getirirdi. Bana fistan dikilirse kardeşlerime mintan dikilirdi... Anam taslarımızı eşit yemekle kor, hiçbirimize hak geçirmezdi.*” (Uzuner, 2021g, s. 259).

Bu sözler aile içindeki sevgi biçimi ne olursa olsun, ebeveynlerin eşit davranma bilincine sahip olduklarını gösterir. Beyaz Hala'nın babasının hediyeleri her zaman çocukları arasında eşit bölüştürmesi, annesinin ise yemekleri dağıtırken hakkaniyeti gözetmesi, aile içinde ayırım yapmama ilkesinin güçlü bir yansımasıdır. Hatta annesinin çocuklarına eşit yaklaşması, adalet bilincinin sevginin ötesinde bir etik sorumluluk olarak algılandığını gösterir.

4.1.1.9. Birlik, Beraberlik ve Dayanışma

Türk Dil Kurumu'na göre birlik, “bir olma durumu; beraberlik, vahdet” şeklinde tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2026).

Türk Dil Kurumu'na göre beraberlik, “birlikte olma durumu” olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2026). Beraberlik, bireylerin fiziksel ya da düşünsel anlamda bir arada bulunmalarını ifade eder. Ancak birlik kavramına kıyasla daha çok birlikte bulunma hâlini vurgular. Beraberlik; sosyal uyum, paylaşım ve ortak hareket etme bilinciyle ilişkilidir.

Türk Dil Kurumu'na göre dayanışma, “dayanışmak işi; bir topluluğu oluşturanların duygu, düşünce ve ortak çıkarlarında birbirlerine karşılıklı bağlanmaları” şeklinde tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2026). *Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su* romanında “*Böylece, aynı yüzyılda, aynı ülkenin farklı şehirlerinde aynı din ve anadile sahip olarak doğan, ama kendilerine hiç danışılmadan konmuş gelenek ve töre adındaki kurallar yüzünden birbirinden ayrı düşen üç yetişkin insan, çok sıcak bir yaz günü bir hastane bahçesinde, sahici gözyaşlarının sembol olduğu bir zeminde, gönüllerini yan yana açtılar*” cümlesi (Uzuner, 2024b, s. 226) romanın en güçlü toplumsal değer sahnelerinden birini oluşturur.

Bu sahnede Semahat, Ümit ve Tasvir'in ablası Yunus'un, farklı şehirlerde ve farklı yaşam koşullarında büyümüş olmalarına rağmen ortak acılar, ortak insanlık hâlleri ve ortak değerler etrafında birbirlerine yaklaşmaları, yazarın birlik, beraberlik ve dayanışma temasını ne kadar derin işlediğini gösterir. Geleneklerin, törelerin ve toplumsal baskıların insanları birbirinden uzaklaştırdığı bir düzende üç yetişkinin bir araya gelip kalplerini açabilmeleri, insani dayanışmanın iyileştirici gücünü ortaya çıkarır.

Bu sahne yalnızca bir buluşma değil aynı zamanda bir iyileşme anıdır. Yazar, insanların yüz yüze gelerek, konuşarak, duygularını paylaşarak yaralarını sardığını; dayanışmanın yalnızca fiziksel bir birliktelik değil ruhsal bir onarım olduğunu hissettirir. Birbirlerini yıllarca hiç tanımamış olsalar bile ortak bir acının gölgesinde yan yana durabilmeleri, insanın aslında ne kadar derin bir bağ kurma kapasitesine sahip olduğunu gösterir.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında Buket Uzuner, insan ilişkilerinin en yalın ve en değerli yönünü vurgulayan etkileyici bir cümleye yer verir: “Çıkarısız paylaşılan saf mutluluk o kadar eşsiz ve nadir bir güzelliştir ki, onun bu yüzden dünyada daima en çok kıskanılan ve satın alınamayacak tek mutluluk olduğu söylenir.” (Uzuner, 2024b, s. 280). Bu ifade *karşılıksız paylaşmanın, dayanışmanın ve birlik içinde olmanın* insani ilişkilerde nasıl dönüştürücü bir güce sahip olduğunu çarpıcı biçimde anlatır. Uzuner burada mutluluğun satın alınabilir bir nesne olmadığını ancak insanın gönlünden çıkan samimi bir paylaşım olduğunda gerçek anlamına kavuşan bir duygu olduğunu hissettirir.

Metindeki “çıkarsız ve saf mutluluk” vurgusu, modern dünyanın rekabetçi, bencil yapısına karşı insani bir direnç noktası gibidir. İnsanların birlikte var olarak, birbirine destek vererek büyüdüğü; dayanışma içinde paylaştıkça güçlendiği fikri romanın bu satırlarında derinlemesine işlenir. Ayrıca bu ifade “Birlikten kuvvet doğar.” anlayışının edebi bir yansımasıdır. Paylaşmanın değeri sadece maddi şeylerle sınırlı değildir; mutluluğun, sevincin ve umudun paylaşıldıkça çoğaldığını okura duyumsatır.

Buket Uzuner *Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Toprak* romanında birlik ve beraberliğin önemini çoğu zaman karakterlerin iç dünyalarındaki kırılmalar üzerinden gösterir. Özellikle Defne Kaman'ın yaşadığı yalnızlık anları, insanın bir başına kaldığında hissettiği derin boşluğun eğitsel ve duygusal karşılığını güçlü biçimde ortaya çıkarır.

Dayanışmanın önemi ise Umay Nine'nin öğretici sözlerinde daha evrensel bir düzeyde ele alınır. Romanda şöyle denir: “*Hayatta kalmak için dayanışmak, türümüzün bir içgüdü, gönül borcu...*” (Uzuner, 2024c, s. 249).

Bu ifade dayanışmanın insanlık tarihinin temel bir yaşam stratejisi olduğunu göstermektedir. Uzuner, roman boyunca karakterlerini bireysel değil kolektif bir bilinçle hareket etmeye yönlendirir. Böylece yardımseverlik ve dayanışma, romanın temel insani değerlerinden biri olarak öne çıkar.

Defne, Anadolu'nun ortasında bir otel odasında yapayalnız kaldığı o sabah, insanın dayanışmaya ve yakınlığa ne kadar muhtaç olduğunu şu cümlelerle hissettirir: “*Defne Kaman, bir yaz sabahı, Anadolu'nun ortasında şık bir otelin on ikinci katındaki odasında tek başına kimsesiz kalakalmıştı. İnsanın, yüreği çok daraldığında konuşacak tek bir yakın bulamaması kadar kalp kırıcı çok az şey vardır.*” (Uzuner, 2024c, s. 325).

Bu ifade birlik ve beraberliği soyut bir kavram olmaktan çıkarıp insanın temel bir ihtiyacı haline getirir. Uzuner burada dayanışmanın bireyin varoluşunu güçlendiren bir destek mekanizması olduğunu vurgular.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Toprak romanın sonlarına doğru Umay Ninenin söylediği şu sözler ise hem dayanışmayı hem de kolektif bilincin iyileştirici gücünü bir kez daha ortaya koyar: “*Aşağılanma ve dışlanma korkusuyla her an bütün devreleri yanmaya hazır bekleyen insan beynini, mucizevi dokunuşla iyileştiren sihirli sözcüklerden biridir: 'hepimiz' ”* (Uzuner, 2024c, s. 438). Bu cümle dayanışmayı psikolojik bir iyileşme yöntemi olarak ele alır.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Ateş romanında Umay Bayülgen, torununa cesaretin ve dayanışmanın birbirinden ayrılmayan iki değer olduğunu Aristoteles'in cümleleriyle öğütler: “*Beni dinle akıllı torunum, unutma; cesaret hiçbir şeyden korkmamak değildir; yok öyle aptallık! Cesaret, neden korkulacağını ve nelerden korkulmayacağını bilmektir, demiş bir akıllı kişi. Her zaman yardım alacak dostlar edin, yardımlaş, yardım istemekten çekinme, yalnız kalma, bir-lik ol, dayanış ve destek bul.*” (Uzuner, 2023, s. 315).

Bu sözlerde Umay Nine, dayanışmayı bir “erdem” olarak tanımlar. Yalnız başına doğruluk arayışı yetersizdir; iyilik, paylaşarak güçlenir. Yazar, toplumsal bağların kopuşunun bireysel yalnızlıkları derinleştirdiğini ima eder.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Ateş romanında yazar, insanın başkalarına el uzatmasının hayati anlamı kıldığını anlatır: “*Sonra bakıyorsun ve bütün kötülöklere rağmen arada bir yerlerde insanla hayırlı, güzel çocuklar doğduğunu görüyorsun. O çocuklara el veriyorsan, gitmeden birkaç ağaç dikiyorsan, bu, geride kalanlara meyve ve gölge versin, kuşlara, solucanlara ve mantarlara yuva olsun diyerdir. Eğer birkaç çocuğun önündeki yolu kapatan engelleri açıyorsan zaten bu dünyadaki cenneti yaşamışsın demektir.*” (Uzuner, 2023, s. 417-418). Bu alıntı dayanışmanın doğayla, çocuklarla ve gelecekle olan sürekli döngüsünü anlatır. Yardımlaşmak, yalnız bugünü değil geleceği de inşa eden bir sorumluluktur.

Umay Bayülgen, *Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Ateş* romanının ilerleyen sayfalarında kötülüğe karşı iyilerin bir araya gelmesi gerektiğini vurgular: “*Daha ne olsun oğul? Bu akşam asıl önemli olan iyilerin bir araya gelmesi, dayanışmasıdır ki bu hiç kolay değildir. Çünkü iyiler dağınık halde yaşarlar. Halbuki kötüler işbirlikçi olduğundan hep beraber yaşarlar. Kötülere meydan bırakmamanın tek yolu iyilerin birleşmesidir*” (Uzuner, 2023, s. 392). Bu sözler, “birlikten kuvvet doğar” anlayışının edebi bir yansımasıdır. Yazar, bireysel kahramanlık yerine kolektif iyiliğin gücünü ön plana çıkarır.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Ateş romanında gazeteci Atilla Gültekin ve Dr. Ali Werther'in diyalogunda dayanışmanın evrensel boyutu bir kez daha vurgulanır: “*Bak Ayperi,*” diye fısıldayarak konuşmaya devam etti gazeteci Atilla Gültekin. “*Doktor. Ali Werther dün beni aradığında bana biraz yazar Bertolt Brecht'ten bahsetti. Hitler'in kitaplarını yaktığı dönemde Finlandiya'ya sürgüne giden bu Alman yazarın meşhur 'Kurtuluş yok tek başına, ya hep beraber ya hiçbirimiz' şiirini, Defne ile çocuğu kurtarma plânının mottosu, parolası yaptık*”(Uzuner, 2023, s. 385). Bu paragraf, dayanışmanın insanlık düzeyinde bir sorumluluk olduğunu anlatır. Uzuner burada edebi bir referansla dayanışmayı küresel bir değer hâline getirir.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Ateş romanının sonlarına doğru Ayperi karakteri geçmiş kuşaklardan aldığı dayanışma bilincini geleceğe taşır: “*İyilik yetmez Umay Nine. Benim gibi düşünen çok genç var. Bizim sınırlar ötesinde birleşmek, dayanışmak ve az tüketimle çok paylaşımaya dayalı yeşil politikaları, şimdiki ekonomik sistemin yerine koymamız gerekir. Siz eskiden 'imece' dermişsiniz ya, işte o yani*” (Uzuner, 2023, s. 417). Bu ifadeler imece kültürünü çağdaş bir çevre bilinciyle buluşturur. Uzuner, dayanışmanın geleceğin sürdürülebilir yaşam modeli olduğunu savunur.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Ateş romanının sonunda Defne Kaman'ın ödül konuşması, romanın ana mesajını özetler: “*Bu akşam burada bir kez daha gördük ki kurtuluş gerçekten tek başına kazanılamaz. Ancak hep beraber dayanışarak ve bir arada... Elimizde doğru haberin ateşini taşıdığımız sürece ülkemizde, dünyada, tabiatta kazanacağız*” (Uzuner, 2023, s. 446). Bu sözlerle yazar dayanışmayı hem ahlaki hem de toplumsal bir kurtuluş yolu olarak sunar. Dayanışma, doğanın ve geleceğin de korunmasının teminatıdır.

Buket Uzuner'in *Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Ateş* romanında birlik, beraberlik ve dayanışma kavramlarını ahlaki bir zorunluluk olarak işlenmiştir. Roman boyunca yazar, bireyin yalnız başına kurtuluşunun imkânsız olduğunu; dayanışmanın hem iyiliğin hem de insanlığın devamı için gerekli olduğunu vurgular.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Hava romanında birlik ve beraberlik, toplumsal huzurun ve sosyal dayanıklılığın temelini oluşturan değerler arasında önemli bir yer tutar. Buket Uzuner farklı karakterlerin birbirleriyle kurdukları ilişkiler, destek mekanizmaları ve ortak mücadele alanları aracılığıyla toplumun ancak birlik içinde güçleneceğini anlatır. Roman boyunca bireysel kibir, ayrıştırıcı söylemler ve çatışmalar yerine toplumsal dayanışmanın önemi vurgulanır.

Birlik ve beraberlik temasının en güçlü işlendiği pasajlardan biri Umay Bayülgen'in toplumun artık çatışma yerine uyum aradığına dair yaptığı açıklamadır. Umay Bayülgen şöyle der: “*İnsanlar artık kavga etmek, ayrışmak değil, anlaşmak, birleşmek ve yan yana durmak istiyorlar. Bundan böyle, her kim ki sadece gücünü sınamak uğruna fesat çıkaracaktır, bilsin ki hemen dışlanacaktır*” (Uzuner, 2024a, s. 213). Bu sözler toplumsal uyumun ancak birlikle sağlanabileceğini kötülük ve fesat çıkarmanın ise toplumsal huzuru bozan ve artık toplum tarafından kabul görmeyen davranışlar olduğunu açıkça belirtir.

Uzuner'in burada vurguladığı önemli nokta şudur: Bir toplum, birlik içinde güçlenir, ayrışma ve kavga ise toplumsal dokuyu zayıflatır, kötü niyetli kişiler artık toplumun genel iradesi tarafından dışlanacaktır. Bu sahne hem bireysel hem toplumsal düzeyde barış, huzur, anlayış ve dayanışmanın değerini öne çıkarır. Romandaki olay örgüsü gösterir ki birlik sağlandığında karakterler zorluklarla daha kolay başa çıkar, davalar güç kazanır ve iyilik daha hızlı yayılır.

Birlik duygusunun en güzel tamamlayıcı örneklerinden biri de romanın genel atmosferidir. Defne, Kumru, Umay, Ertuğrul Türel, Sahaf Semahat, Güneş Aytan gibi birbirinden farklı karakterler, farklı yaş grupları, farklı meslekler, farklı hayat deneyimleri olmasına rağmen ortak bir “iyi niyet” ve “hakikat mücadelesi” etrafında birleşirler. Bu, bireysel farklılıkların değil ortak değerlerin toplumu bir araya getirdiğini gösterir.

Uzun Beyaz Bulut Gelibolu romanının bu bölümünde savaş sonrası toplumun içinden geçtiği zor yıllar, birlik ve dayanışmanın hayati önemini ortaya koyan güçlü bir sosyolojik bağlam sunar. Uzuner, dönemin koşullarını “*Ama savaş sonrasında katlik yıllarıydı, birlik ve dayanışma ruhu hayatta kalabilmek adına zorunluydu.*” (Uzuner, 2021g, s. 31) sözleriyle aktarırken toplumun bireysel çabalarla aşamayacağı ölçüde derin bir yoksulluk ve travmayla karşı karşıya olduğunu vurgular.

Yazarın küçük çocukların babasız büyümesi, yaşlı anne ve babaların oğulsuz kalması ve ülkenin “*yokluk ve nekahet sancularıyla kıvrınması*” gibi ayrıntıları romanın içine işlemesi, dayanışma kültürünün yalnızca toplumsal bir davranış değil dönemin şartlarında varoluşsal bir gereklilik olduğunu gösterir. Bu bağlamda birlik duygusu, savaşın yarattığı yıkım karşısında toplumsal iyileşmeyi mümkün kılan en temel değer olarak görünür. Barış zamanlarında “skandal sayılabilecek” davranışların bile bu koşullarda anlamını yitirmesi, toplumun dayanışma merkezli bir etik anlayışı zorunlu olarak benimsediğini ortaya koymaktadır.

İstanbulular romanında Ulviye Yeniçağ’ın gençlere hitap ederken söylediği “*Bakin sizi biraz sert davranmış olabilirim ama biz bu milletin Birinci Cihan Harbi’nde- ki öz-Türkçesi Birinci Dünya Savaşı’dır- büyük bir Haçlı ordusuna karşı verdiği kahramanca savunmayı her köşesi işgal edildiği halde direnen babalarımızdan, ninelerimizden dinleyerek büyümüş bir nesiliz. Size şaka gelebilir...Ancak Çanakkale’yi geçilmez kılan sizin, benim atalarımızdı!. Ama bu milleti Kürt, Laz, Çerkez, Balkan, Arap, Fars diye bölerseniz Misak-ı Millî’nin bir önemi kalmaz...*” ifadesi (Uzuner, 2024d, s. 26) toplumsal bütünlüğün tarihsel hafızayla kurulan güçlü bağını ortaya koymaktadır.

İstanbulular romanında bu vurgu, ulusal birliğin toplumun farklı etnik ve kültürel unsurlarını ortak bir çatı altında buluşturan değer olduğunu göstermekle kalmaz aynı zamanda genç kuşaklara kolektif dayanışmanın bir vatandaşlık sorumluluğu olduğunu öğretir. Bu

yönüyle metin birlik, dayanışma ve ortak kimlik bilincinin eğitsel değerini güçlü biçimde vurgular.

4.1.1.10. Düşünce Özgürlüğü

Türk Dil Kurumu'na göre “düşünce”, “zihnin kavrayış ve tasarlama gücü, fikir” olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2026). “Özgürlük” ise “herhangi bir kısıtlamaya, zorlamaya, şarta bağlı olmama durumu; serbestlik” anlamına gelmektedir (Türk Dil Kurumu, 2026).

Değerler eğitimi bağlamında düşünce özgürlüğü; eleştirel düşünme becerisi, farklı görüşlere saygı, hoşgörü ve demokratik bilinçle yakından ilişkilidir. Eğitim ortamlarında düşünce özgürlüğünün desteklenmesi, öğrencilerin bağımsız düşünebilme ve sorgulama yetilerini geliştirmeleri açısından önem taşımaktadır.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Toprak romanında Buket Uzuner özgürlük, eşitlik ve adalet kavramlarını hem bireysel hem de toplumsal düzeyde sürekli canlı tutar. Bu değerler, yalnızca karakterlerin dünyasında değil romanın düşünsel omurgasında da temel taşlardır. Yazar özellikle Kemal Yörüklü'nün sözleri aracılığıyla özgürlüğün bir lütuf değil doğuştan gelen bir hak olduğunu vurgular. Bu tema, romanda şu güçlü ifadeyle somutlaşır: *“Bütün gençlik senin istediğin gibi olmak zorunda değil! Bu memlekette artık herkes kendine doğru geldiği gibi yaşayacak!”* (Uzuner, 2024c, s. 454).

Kemal'in bu çıkışı bireyin kimliğini ve yaşam tarzını özgürce seçebilme hakkının altını çizer. Aynı zamanda otoritenin bireyin iç dünyasına müdahale etme çabasına karşı ciddi bir duruştur. Burada Uzuner, özgürlüğün yalnızca siyasi bir mesele olmadığını, gündelik yaşamda da sürekli savunulması gereken bir değer olduğunu gösterir.

Adalet kavramı da romanda sık sık tartışılır. Kemal'in *“herkes kendine doğru gelen gibi yaşamalı”* sözü, bireysel adaletin toplumsal adaletin temel koşulu olduğunu ima eder. Yazar, bireyin kendi hayatına dair karar verebilmesinin, toplumsal eşitlik ve adaletin yapı taşlarından biri olduğunu düşünür. Uzuner böylece romanda şu mesajı verir: Gerçek adalet ve eşitlik, insanların birbirlerinin yaşam tercihlerini yargılamadığı bir düzenle mümkündür. Toplumun huzuru da bireylerin özgür birer özne olabilmesiyle sağlanır.

Kumral Ada Mavi Tuna romanında, Wayland'ın "Gözlerimiz için ışık ne anlama geliyorsa insan akli için de özgürlük (düşünce ve yayın özgürlüğü) o anlama gelir," sözleri, barışın yalnızca fiziksel şiddetin yokluğu değil özgür düşüncenin varlığı olduğunu vurgular (Uzuner, 2024e, s. 184). Uzuner burada savaşın derin nedenlerinden birinin özgürlüğün bastırılması düşüncenin zincire vurulması ve insanların kendini ifade edememesi olduğunu sezdirir.

İfade özgürlüğü bir barış hâlinin ön koşuludur: Özgür olmayan toplumlar barışını koruyamaz.

Kumral Ada Mavi Tuna romanında geçen "Kendini belli etmek, farklılıklarını göstermek ve daha fazlasını, daha iyisini istemek henüz bu topraklarda yasak ve günahı..." ifadesi, Uzuner'in toplum eleştirisini en yoğun yansıttığı pasajlardandır (Uzuner, 2024e, s. 280).

Bu cümle bireyin toplum içinde kendisini özgürce ifade edememesinin yarattığı baskı ortamını ve bunun kültürel, psikolojik sonuçlarını gözler önüne serer. Uzuner burada toplumun farklılıkları tehdit olarak algılama eğilimini eleştirir. Bireyin potansiyelini gerçekleştirmesinin önündeki engeller, sosyal normlar ve geleneksel baskılar tarafından yükseltilmektedir toplumsal iklimde oluşur.

Hava romanında eşitlik teması düşünce özgürlüğüyle doğrudan bağlantılıdır. Umay Bayülgen'in sözleri romanın evrensel insan hakları bağlamındaki en açık uyarılarından biridir: "Orta Dünya'daki en büyük günah, kişileri fikirlerinden dolayı suçlamaktır." (Uzuner, 2024a, s. 70). Bu ifade düşünce özgürlüğünü toplumların ilerlemesi için vazgeçilmez bir değer olarak sunar. Fikirlerin bastırılması eşitsizliğin, adaletsizliğin ve otoriterliğin temelidir.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Toprak romanında düşünce özgürlüğü, bireyin kendini var etmesinin temel koşulu olarak işlenir. Uzuner, farklı karakterlerin sözleriyle düşüncenin baskılanmasının yalnızca bireysel değil toplumsal çöküşe yol açacağını vurgular. Bu çerçevede düşünmenin, sorgulamanın ve fikri özgürce dile getirmenin bir hak değil bir var oluş zorunluluğu olduğu roman boyunca defalarca hatırlatılır.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Toprak romanın önemli sahnelerinden birinde Attila, düşüncenin sınırlanamayacak kadar hayati bir ihtiyaç olduğunu şöyle dile getirir: "Aslında hepimiz biliyoruz ki, asıl mesele daima düşünmek ve düşünceleri yaymak

özgürlüğüdür!” (Uzuner, 2024c, s. 209). Bu cümle insanın zihinsel bir varlık olarak anlam kazandığını, düşüncenin dolaşıma girmediği bir toplumda hem bireysel hem de kolektif çürümenin kaçınılmaz olduğunu gösterir.

Benzer biçimde romanın ilerleyen bölümlerinde Güneş Bey, ifade özgürlüğünün yokluğunda zihnin nasıl köreldiğini ve yaratıcılığın nasıl tükendiğini güçlü bir uyarıyla açıklar:

“Düşünce ve ifade özgürlüğü olmayan yerde beyin nefes alamaz müdür Bey! Düşünmek, hayal etmek, tartışmak, hatta inanmak veya inanmamak bile sınırlandırıldığı için beyinler ya gidiyor, gidemeyenler de...” (Uzuner, 2024c, s. 507). Bu sözler düşüncenin baskılanmasının fiziksel bir boğulmaya benzetilmesiyle çarpıcı bir anlam kazanır. Uzuner burada “nefes alma” metaforu üzerinden düşünce özgürlüğünün yaşamsal değerini vurgular.

Defne ise dil ile düşünce arasındaki bağı öne çıkararak fikrin gelişebilmesi için dilin zengin ve özgür kullanılmasının zorunlu olduğunu hatırlatır: “Dili iyi kullanmak, yazıp okumak, düşünmeyi ve fikri geliştiriyor. O damarı keserseniz düşünmek ve fikir üretmek zaten kaynağından kurutulmuyor mu?” (Uzuner, 2024c, s. 208) Bu alıntı düşüncenin bir kültür, dil ve ifade ortamı gerektirdiğini; dilin zayıfladığı yerde zihnin de köreldiğini anlatır.

Düşünce özgürlüğüne yapılan en güçlü vurgulardan biri, Karaca'nın Defne'ye söylediği şu sözlerle karşımıza çıkar: “Biliyor musun Defne, ben bazı ülkelerin anayasalarını inceledim. Değiştirilemez ilk madde olarak: ‘düşünmek ve konuşmak özgürlüğü kişilerin vazgeçilmez hakkıdır.’ yazan ülkeler var” (Uzuner, 2024c, s. 175). Bu cümlede düşünce özgürlüğünün anayasal güvence altına alınması gereken bir insan hakkı olduğu ifade edilir. Karaca'nın genç yaşta bu bilince sahip olması, onu romanın en aydınlık karakterlerinden biri hâline getirirken Uzuner aynı zamanda genç neslin özgür düşüncenin taşıyıcısı olacağı mesajını verir.

Son olarak romanın ilerleyen bölümlerinde Vali Sabahattin Ali Okur, eğitimin özü ile düşünce özgürlüğünün ilişkisini şu cümleyle dile getirir: “Eğitim, bilgiden çok düşündürmeyi, kişinin kendi fikrini özgürce yaratıp, bunu yine özgürce ifade etmeyi amaçlamalıdır!” (Uzuner, 2024c, s. 526). Bu ifade Uzuner'in romanlarında inşa ettiği eğitim felsefesinin özüdür: Öğrenci bilgi yüklenen bir kap değil düşünen ve düşündüğünü söyleyebilen özgür bir birey olmalıdır.

4.1.1.11.Yaşama sevgisi, Yaşama Bağlılık

Türk Dil Kurumu'na göre “sevgi”, “bir kimseye veya bir şeye karşı duyulan güçlü ve içten bağlılık duygusu” olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2026). “Yaşam” ise “canlı olma durumu, hayat” anlamına gelmektedir (Türk Dil Kurumu, 2026).

Türk Dil Kurumu'na göre “bağlılık”, “birine karşı sevgi, saygı ile yakınlık duyma ve gösterme, sadakat” anlamına gelmektedir (Türk Dil Kurumu, 2026).

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında verilen bu küçük fakat anlamlı örnek, yaşam sevgisi ve sağlığı önemseme değerini incelikli bir biçimde öne çıkarır. Amerikalı ilk siyahî müzikal besteci Eubie Blake' in 100. doğum gününde söylediği “*Eğer bu kadar uzun yaşayacağımı bilseydim kendime daha iyi bakardım!*” sözü (Uzuner, 2024b, s. 47) hem ironik hem de düşündürücü bir nitelik taşır. Bu ifade insanın hayatı boyunca sahip olduğu bedene ve sağlığa gereken özeni göstermesi gerektiğini hatırlatan evrensel bir mesaj niteliğindedir. Aynı zamanda yaşamı ciddiye alma, kendine değer verme ve uzun vadeli bir yaşam farkındalığı oluşturma açısından güçlü bir eğitim değeri taşır. Uzuner, tek bir cümle aracılığıyla sağlıklı yaşama bilincinin bireyin yaşam kalitesini nasıl etkilediğini, insanın kendine iyi bakmasının hem kendine hem çevresine duyduğu saygının göstergesi olduğunu okuyucuya hissettirir. Bu ifadeler, genç okurlara yaşamın kıymetini anlama ve sağlıklı bir yaşam pratiği geliştirme konusunda önemli bir örneklik sunar.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında geçen “*Bazen bir kuş sesi bile hayatın yaşamaya değer, alınan her nefesin ümit dolu olduğunu hatırlatmaya yeter.*” ifadesi (Uzuner, 2024b, s. 99) yaşamın en küçük ayrıntılarında bile umut taşıdığına dair güçlü bir mesaj içerir. Bu cümle insanın çoğu zaman fark etmeden geçtiği küçük güzelliklerin aslında ruhu besleyen, hayata bağlayan önemli işaretler olduğunu hatırlatır. Uzuner, bir kuş sesinin bile yaşam sevincini yeniden uyandırabilecek bir güce sahip olduğunu söyleyerek, umudun dışsal büyük olaylarda değil doğanın sunduğu sıradan ama derin anlamlı anlarda saklı olduğunu vurgular. Bu anlatım, yaşam sevgisi ve hayata bağlılık değerlerini sade ama etkili bir şekilde işler okuyucuya her nefesin kıymetini bilmenin, küçük mutlulukları görmenin ve hayata umutla sarılmanın önemini hissettirir.

Uzuner'in *Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su* romanında Semahat karakteri için kullanılan “*Nevşehir'de sabahları erkenden kalkar, civil civil bir sevinçle güne başlardı. Her gün yeni bir umut, her sabah yeni bir güneşti o zamanlar...*” ifadesi (Uzuner, 2024bb, s. 125) yaşam sevgisinin ve hayata bağlılığın güçlü bir göstergesidir. Bu cümleler Semahat' in

hayatı coşkuyla karşılama biçimini, her günü yeni bir başlangıç ve fırsat olarak görmesini yansıtır. Bu tutum bireyin ruh sağlığını besleyen, dayanıklılığını artıran ve yaşama karşı iyimser bir perspektif geliştiren önemli bir eğitim değeridir.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında Sahaf Semahat'ın Umay Bayülgen'e dair gözlemleri, yaşama sevincini koruyan güçlü bir ruh hâliyle tanındığını gösterir. Semahat, Umay Bayülgen'i "...özgüvenli duruşu ve insanı yoran yaşama sevinciyle, Ümit'in tasvirine uygun olarak, otoriter ve bilgiç ama onun hiç bahsetmediği biçimde, sadece kızlara özgü bir tür hınzırlığın pırlantısıyla eğlenceli, yaşsız ve karizmatik" bulduğunu söyleyerek onu tarif eder (Uzuner, 2024b, s. 204). Bu ifade yaş almanın ruhu yaşlandırmadığını, aksine kişinin hayata ilişkin tutumunun onu her daim diri ve canlı kıldığını vurgular.

Umay Bayülgen'in enerjik, karizmatik ve "yaşsız" olarak algılanması, okur için güçlü bir eğitim mesajı taşır. Gerçek yaşam sevgisi insanın iç dünyasıyla, hayata tutunma biçimiyle ve çevresine yaydığı olumlu enerjiyle ilgilidir. Yazar, Umay'ın bu özelliklerini özellikle göstererek yaşamı sevmeyi, hayat karşısında dimdik durmayı ve özgüveni besleyen bir yaşama bağlılığı örnekletir.

Ayrıca Semahat' in gözlemi bir kadının karizmasının bilgelik, özgüven, sevecenlik ve hınzır bir mizah gibi "yaşamı taşıyan" niteliklerden doğduğunu ortaya koyar. Bu yönüyle Umay Bayülgen okuyucu için hem güçlü bir kadın figürü hem de neşeli ve direngen bir yaşamın mümkün olduğuna dair bir umut kaynağına dönüşür.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Hava romanında Defne'nin Kumru'ya söylediği şu cümle bilgelik ve hayat sevgisinin en güçlü birleşimidir: "Ama sevmeyi, âşık olmayı, şarkı söylemeyi, gülmeyi, hasret çekmeyi ve kavuşmayı ihmal etmeden. Bunu lütfen unutma Kumru." (Uzuner, 2024a, s. 137). Bu ifade zor koşullara rağmen yaşamdan kopmamanın, hayata bağlanmanın, insanî duyguları diri tutmanın önemini öğretir. Hayatı sevmek, romanda bir "yaşam felsefesi" ve aynı zamanda bir "direniş biçimi" olarak sunulur. Bu değer, özellikle gençler için ruh sağlığı açısından çok kıymetlidir. Uzuner burada yaşam sevgisini, bilgelikle harmanlanmış bir eğitim değeri olarak okura sunar.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Toprak romanında yaşam sevgisi, insanın hem kendi varlığına hem de çevresindeki canlılara gösterdiği özen üzerinden ele alınır. Buket

Uzuner, özellikle Kemal karakterinin iç sesi ve yaşam değerlendirmeleri aracılığıyla bu değeri güçlü biçimde işler. Romanın ilerleyen bölümlerinde Kemal'in kendi hayatını ve yaşadıklarını sorgularken kurduğu şu cümle, yaşam sevgisinin ne kadar derin bir farkındalıkla verildiğini gösterir: “*İnsan hayatı sevdiğini ille ölürken mi anlardı?*” (Uzuner, 2024c, s. 376)

Bu cümle hem yaşamın değerini hem de insanın yaşamı sevmeyi çoğu zaman geç fark ettiğini anlatır. Buket Uzuner burada yaşam sevgisini iyilik yapma, insanca yaşama, başkalarının hayatına dokunma ile ilişkilendirir. İyilikle hatırlanan, iyilikle yaşayan bireyin gerçekten yaşamı sevdiği mesajını verir. Kemal'in sorgulaması, insanın hayata bağlılığının nasıl yaşadığıyla anlam kazandığını ortaya koyar. Yaşama sevgi duymak doğaya, insana, hayvana, aileye, geçmişe, kültüre ve en önemlisi iyiliğe bağlı kalmakla bütünleşir. Bu nedenle Buket Uzuner, yaşam sevgisini yalnızca bireysel bir duygu olarak değil eğitsel bir değer olarak işler okurun yaşamı daha bilinçli ve değerli kılacak davranışlar geliştirmesini hedefler.

Balık İzlerinin Sesi romanında Romain'in “*Gözlerinde Afife, senin gözlerindeki hüznün altında benim hiçbir zaman sahip olamadığım kadar büyük bir yaşama isteği var. Umudun, yaşamın, inancın, saflığın ve kahkahanın olanca güzelliği var sende.*” sözleri (Uzuner, 2021f, s. 208) romanın yaşama bağlılık ve yaşam sevgisi temasını en yoğun ve duygusal biçimde işlediği bölümlerden biridir. Yazar burada Romain'in bakışı aracılığıyla gençliğin içsel parıltısını, umudu ve yaşama yönelişi idealize ederken aynı zamanda insanın yaşam enerjisinin nereden beslendiğine dair derin bir pedagojik soru da ortaya koyar.

Romain'in kendinde eksik gördüğü bu yaşama isteğinin başkasında fazlasıyla bulunduğunu fark etmesi, bireyin kendini başkaları üzerinden tanıma ve kıyaslama sürecini de açığa çıkarır. Eğitim değerleri açısından bu ifade umut duygusunun, yaşama bağlılığın, içsel canlılığın ve hayata karşı olumlu tutum geliştirmenin birey için ne kadar temel olduğunu güçlü bir şekilde vurgular. Yazar, hüznün altına gömülü bile olsa yaşam sevincinin kendine ait bir ışığı olduğunu, bireyin bu ışığı fark ettiğinde hem kendini hem de çevresini dönüştürecek bir güçle donandığını sezdirir. Roman, yaşama isteğini yalnızca biyolojik bir dürtü değil insanı ayakta tutan psikolojik ve duygusal bir değer olarak konumlandırarak okura umut, dayanıklılık ve yaşamın güzelliklerini fark etme becerisinin eğitsel önemini etkileyici biçimde hatırlatır.

4.1.1.12. Maneviyat, Şükür, Dua

Türk Dil Kurumu'na göre maneviyat, “manevi şeylerin bütünü, maddi olmayan değerler” şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2026). “Manevi” ise “madde ile ilgili olmayan, ruhsal, tinsel” anlamına gelmektedir (Türk Dil Kurumu, 2026).

Şükür, “Tanrı’ya duyulan minnettarlığı dile getirme, hamdetme” anlamına gelmektedir (TDK, 2026).

Dua ise “Tanrı’ya yalvarma, yakarma” şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2026).

Uzun Beyaz Bulut Gelibolu romanında Ali Osman’ın ailesine yazdığı mektuptaki ifadeler savaş koşullarında bile bireyin şükür bilinci, tevekkül anlayışı ve manevi dayanıklılığı nasıl koruduğunu gösteren güçlü bir eğitim değeri niteliği taşır. Uzuner’in aktardığı üzere Ali Osman, mektubunda “*Burada Allah’a şükür aç değiliz.*” diyerek (Uzuner, 2021g, s. 124) içinde bulunduğu koşullar ne kadar zor olursa olsun şükretmeyi bir yaşam ilkesi hâline getirdiğini ifade eder.

Bu söz yalnızca dinî bir ifadeden ibaret değildir; aynı zamanda insanın yaşadığı sıkıntıları kabullenebilme, zorluklara karşı içsel bir direnç geliştirebilme ve moral değerlerini koruyabilme gücünü temsil eder. Şükür, roman bağlamında, bireyin olumsuzluklara rağmen umudunu korumasına ve psikolojik dayanıklılık göstermesine katkıda bulunan önemli bir manevi ilkedir. Ayrıca askerlerin doğa, kader ve hayatın akışı karşısında geliştirdiği tevekkül tutumu, savaşın sert gerçekliği içinde moral dengelerini korumalarına yardımcı olur. Bu yönüyle cümle, şükür duygusunun bireyin ruhsal iyileşmesinde ve zor koşullarda ayakta kalmasında nasıl işlevsel bir değer olduğunu gösterirken aynı zamanda genç okurlara içsel güç, sabır ve umut gibi eğitim değerlerinin manevi boyutunu da öğretmektedir.

Uzun Beyaz Bulut Gelibolu romanında Beyaz Hala’nın babasına dair sözleri, hem çalışma disiplininin hem de manevî değerlerin bir arada nasıl içselleştirildiğini gösteren güçlü bir eğitim değeri sunar. Uzuner, Beyaz Hala’nın babasını anarken onun köylülere “‘*Çalışmak en büyük ibadettir.*’ derdi” dediğini ve babasının “*Allah’a açar içinden dua ederdi, ne dilerdi, neye teşekkür ederdi heç kimse bilemez amma tahmin edebilirdi. Ah-aah güzel babam!*” diye andığını aktarır (Uzuner, 2021, s. 249). Bu cümleler babanın hem çalışmayı kutsal bir sorumluluk olarak gördüğünü hem de içsel bir maneviyatla yaşamını sürdürdüğünü ortaya koyar.

Kumral Ada Mavi Tuna romanında, Mürşide Hanım'ın “*Beş vakit namaz kılar, sık sık Kur'an ve Yasin okurdu.*” şeklinde anlatılması eserde maneviyat, dua, şükür ve içsel huzur arayışı gibi eğitimsel değerlerin özenle işlendiğini gösterir (Uzuner, 2024e, s. 53). Uzuner, Mürşide Hanım'ı yalnızca dini görevlerini yerine getiren biri olarak değil yaşamın zorlukları karşısında dua ve şükürün sağladığı dinginlikle ayakta duran bir bilgelik figürü olarak sunar. Bu yönüyle karakter, genç okurlara manevi pratiklerin bireyin ruhsal dayanıklılığını güçlendirebileceğini; şükür duygusunun ise hem hayata hem de çevresindeki insanlara karşı daha olumlu bir bakış açısı geliştirmeye yardımcı olduğunu sezdirir. Romanın bu bölümünde dua etmenin yalnızca ritüel bir eylem olarak değil aynı zamanda kişisel denge, sabır ve içsel olgunluk kaynağı olarak ele alınması, maneviyatın eğitsel bir değer olarak derinlikli bir şekilde işlendiğini ortaya koyar.

Kumral Ada Mavi Tuna romanında Tuna'nın dedesinin “*Ah evlatçıklarım, Allah kimseyi vatansız, hiç kimseyi yurtsuz koymasın! Büyük Allah'im bu memleketi bir daha düşman çizmesi altında ezdirmesin! Allah sizleri korusun!.. Yüce Rabbim iç kimseyi vatanından mahrum, sürgün etmesin!..*” sözleri, duanın ve şükürün yalnızca bireysel bir maneviyat değil aynı zamanda kolektif hafızayı ve vatan sevgisini besleyen bir değer olarak işleve sahip olduğunu gösterir (Uzuner, 2024e, s. 59). Uzuner bu cümlelerle dedenin yaşanmış acıları, göç ve sürgün deneyimlerini bir dua diliyle aktararak genç kuşaklara hem “vatanın kıymetini bilme” hem de “hayata ve sahip olunanlara şükretme” bilincini öğretir.

Dedenin içten yakarışı maneviyatın toplumsal barış ve birlik duygusuyla bütünleştiğini, duanın ise hem korunma isteğinin hem de geçmişte yaşanan zorlukları unutmamanın sembolü olduğunu hissettirir. Böylece roman, dua ve şükür değerlerinin yalnızca dinî bir ritüel olmadığını; aynı zamanda aidiyet, vatan sevgisi, minnet ve hatırlama kültürü ile iç içe geçtiğini güçlü bir biçimde ortaya koyar.

Kumral Ada Mavi Tuna romanında, Tuna'nın “*Camiden çıkarken dedemin yüzü nur gibi ışıldar, dudaklarından fısıltılarla dökülen dualar arasında ikimize bakıp bizimle nasıl gurur duyduğunu ve Tanrı'ya şükür ettiğini hissederdik.*” sözleri eserde maneviyat, şükür bilinci ve kutsal mekânların ruhsal etkisi gibi eğitim değerlerinin bütünlüklü bir şekilde işlendiğini gösterir. Uzuner, dedenin camiden çıkarken yüzüne yansıyan “nur gibi ışık” betimlemesiyle ibadet mekânlarının insan ruhunda bıraktığı dinginliği ve içsel huzuru görünür kılar.

Dedenin torunlarına bakarken duyduğu gururu şükürle birleştirmesi, maneviyatın bireysel bir ritüelden öte aynı zamanda nesiller arası bağı güçlendiren ve aile içi sevgiyle bütünleşen bir değer olduğunu hissettirir. Bu sahne, genç okura şükürün yalnızca “Allah’a teşekkür etmek” değil aynı zamanda insanın sahip olduğu ilişkilere, aileye ve yaşam deneyimine karşı duyduğu farkındalık ve minnet duygusu olduğunu öğretir (Uzuner, 2024e, s. 171).

Kumral Ada Mavi Tuna romanında Tuna ve Musa’nın “Onları Allah çıkarttı karşımıza. Hepsi ama hepsi Allah’ın sevgili kulları” demesi ve ardından Hatice Hanım’ın “Ni demek can evladım, kim olsa yapardı. Dinimiz insan sevgisidir can oğullar. Allah ‘Seni seveni severim’ buyurmuş.” sözleri eserde insan sevgisi, tevazu, şükür ve dinî değerlerin sosyal ilişkilere yansımaları gibi temel eğitim unsurlarının güçlü bir yansımasıdır (Uzuner, 2024e, s. 320).

Hatice Hanım’ın “dinimiz insan sevgisidir” sözü, maneviyatın özünün ayrıştırmak değil birleştirmek, merhameti ve dayanışmayı güçlendirmek olduğunu öğretir. Uzuner, bu ifadeleri toplumda sevgi ve hoşgörünün dinî bir yükümlülük olarak konumlandığını göstermek için kullanır. Böylece roman, dinî değerlerin doğru anlaşıldığında bireyin toplumsal ilişkilerini yumuşattığını, insanı diğerlerine karşı daha duyarlı kıldığını etkili biçimde ortaya koyar.

Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları Su romanında dua ve şükür kavramları, özellikle Umay Bayülgen’in bilgece ifadeleri aracılığıyla okuyucuya aktarılır. Umay, duanın insanı ve sevdiklerini hayatta tutan bir güç olduğunu vurgularken şöyle der: “*Bu dua sevdiklerinizi ve sizi hayatta tutar!*” (Uzuner, 2024b, s. 21). Bu kısa ama derin anlamlı cümle, duanın bireyin içsel denge, dayanma gücü ve umut kaynağı olduğuna işaret eder.

Eğitim değerleri açısından bu ifade şükür, dua, manevî güç, iç huzur, ruhsal dayanıklılık ve umudu koruma gibi temaları destekler. Umay’ın sözleri, duanın insanların hayat mücadelesinde nasıl bir destek unsuru hâline geldiğini, özellikle zor zamanlarda bir dayanma noktası sunduğunu göstermektedir. Bu yaklaşım, genç okuyuculara ruh sağlığının da bir değer alanı olduğunu hissettiren önemli bir örnektir.

Uzuner, bu ifadeyi kullanarak kültürel bellekte yer alan manevî dayanışma biçimlerine dikkat çeker. Dua etmenin bireyin psikolojik esnekliğini artırdığına dair modern psikoloji

literatürüyle örtüşen bu sahne duaların bireyde oluşturduğu umut, sabır ve direnç gibi duygusal kazanımları ön plana çıkarır. Böylece roman, dua kavramını kültürel bir değer ve psikolojik bir destek mekanizması olarak işler.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında Defne Kaman'ın aktardığı kadim ritüeller, eski Türk topluluklarının doğayla kurduğu derin ve bütüncül ilişkiyi etkileyici bir biçimde yansıtır. Gazete yazısında bu kültürel pratik şöyle anlatılır: “*Isındıktan ve doyduktan sonra bu çocuklar, kadınlar ve erkekler hep beraber birbirlerinden kaçmadan, korkmadan yan yana ateş başında davul çalıp dans ederek göklere, ayağa, güneşe, suya, havaya, toprağa, ateşe, ağaca şükürün duası ederlermiş.*” (Uzuner, 2024b, s. 37). Bu ifade doğanın yaşam üzerindeki belirleyici rolünün bilincinde olan toplumların içten şükran duygusunu ritüelleştirdiklerini gösterir.

Eğitim değerleri açısından bakıldığında bu cümleler şükür, kanaatkârlık, birliktelik, doğayla barışık yaşam, manevî duyarlılık, çevre bilinci ve tüketim ahlakı gibi çok katmanlı değerler içerir. Doğaya şükretmek, insanın sahip olduğu nimetlerin farkına vararak tüketimde ölçülü davranmasını öğreten önemli bir etik tutumdur. Ateş etrafında el ele toplanmak, topluluk bilincinin güçlenmesine ve ortak değerlerin paylaşılmasına da katkı sağlar.

Buket Uzuner'in *Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Ateş* romanında ise “şükür” ve “dua”, insanın varlıkla ve vicdanla kurduğu manevi bağın ifadesidir. Romanın kahramanlarından *Umay Nine*, inancı eyleme dönüştürerek okuyucuya “inanmanın erdemini” öğretir.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Ateş romanında *Umay Nine*'nin dua ettiği sahne, hem edebi hem de felsefi bir derinlik taşır: “*Ey göklerin, ey tabiatın, ey Dünya'nın sevinci! Ey hiçbir canı birbirinden üstün tutmayan hakkın savunucusu, zayıfın yanında zalimin karşısında duran gönül dostu! Sen bilirsin! Bir suçu itiraf etmek, iyileşmek için ilk şarttır. Çok gecikse bile torunum Aysu' nun bu zehri nihayet kalbinden atmasına vesile olduğun için sana gönlümden bin şükran, kökümünden bin alkış*” (Uzuner, 2023, s. 43). Bu ifadelerde dua, yalnızca Tanrı'ya yakarışı anlatmaz, insanın içsel arınma ve farkındalık süreci olarak görülür. *Umay Nine*, torununun iyileşmesine vesile olan olaylar karşısında şükrederken, aynı zamanda yaşamın acılarını kabullenme olgunluğunu sergiler.

Benzer biçimde *Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Ateş* romanının devamında yazar, Umay Nine'nin çevresindekilere dua ederek dokunduğunu anlatır: “*Yaşlı kadının tuniğinin kollarındaki püsküller, derin suların üzerinde yumuşak bir esintiyle oluşan huzurlu dalgalar gibi genç kızın sırtında salınıyordu. Onun şifalı elleriyle sırtını sıvazladığı insanlara sarıldığında, gözlerini kapatıp iyiliğin hâlâ var oluşuna şükrederek dua ettiğini bilen Semahat, bunun yerine şimdi gözleriyle havaalanını kolağan ettiğinin farkına varınca Defne için daha da endişelenmeye başladı.*” (Uzuner, 2023, s. 52).

Bu satırlarda *şükür* ve *dua*, birer yaşam biçimi haline gelir. Umay Nine için dua, dilde kalan bir sözden çok daha ötede şefkatli bir dokunuş, insanla insan arasındaki görünmeyen bir bağıdır.

Uzuner'in inanç değerlerini ele alışında dikkat çeken bir diğer bölüm, *Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Ateş* romanının sonlarına doğru yazar Zerdüşt inancına gönderme yaparak iyiliğin inançla birleştiğinde kötülüğü yenebileceğini anlatır: “*Zerdüştler, iyilik ilahının ancak hiç sönmeyen yanar Ateş sayesinde kötülük ilahını yeneceğine inanırlar. İnançları gereği o Ateş asla söndürülmez.*” (Uzuner, 2023, s. 260). Burada “ateş” metaforu, hem bilgi hem de imanın sürekliliğini temsil eder. İnanç, durağan bir teslimiyet değil iyilik uğruna yanmaya razı bir kararlılıktır.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Ateş romanında yazar Umay Nine'nin dualarında ve inanç vurgularında insanın kendisiyle tabiatla ve yaratıcısıyla kurduğu bütünsel dengeyi yüceltir. Bu yönüyle dua, hem ruhsal bir terapi hem de insanın varoluşuna anlam katan bir farkındalık eylemidir.

Romanın başlarında geçen bir başka dua sahnesinde Umay Nine Doktor Havinyaz'a şöyle seslenir: “*Mucize gecelerin, sevincin. İyi dostların bol olsun Havinyaz kızım. İyilikle dolu kalpleri bencillikle, hırsıyla, hasetle kıranlar kendi kalplerini kaybetsin!*” (Uzuner, 2023, s. 107). Bu dua, yazarın insan sevgisini inanç değerleriyle birleştiren felsefesini özetler. Uzuner, iyiliğin yalnızca dille edilen bir dua olmadığını; dua eden insanın aslında kötülüğe karşı direnen insan olduğunu anlatır.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Ateş romanında Umay Nine, merak ve öğrenmeyi dua ile birleştirir: “*Ah seni merak eden aklınla, öğrenme sevincinle, soran sorgulayan kalbinle dünyamıza armağan eden göklere, yerlere, sulara, ağaçlara, yaratana*

şükürler olsun Ayçöreğim” (Uzuner, 2023, s. 122). Bu dizelerde bilgi doğayla ve inançla bütünleşir. Yazar, insanın öğrenme eylemini kutsal bir deneyim olarak görür. Bilgi edinmek, Allah’a şükretmenin bir biçimidir.

Sonuç olarak Buket Uzuner’in *Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları Ateş* romanında şükür, dua ve inanç insanın hem kendini hem çevresini onarma biçimi olarak yer alır. Umay Nine’nin duası, bilgiyle inancın birleştiği bir manevi bilgelik örneğidir.

4.1.1.12.Dürüstlük, Riyakârlığın, Yalanın Kötülüğü

Türk Dil Kurumu’na göre dürüstlük, “dürüst olma durumu” şeklinde tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2026). “Dürüst” ise “doğru sözlü, hile yapmayan, özü sözü bir olan” anlamına gelmektedir (Türk Dil Kurumu, 2026).

Türk Dil Kurumu’na göre riyakârlık, “riyakâr olma durumu” olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2026). “Riyakâr” ise “iki yüzlü, içi başka dışı başka olan kimse” anlamına gelmektedir (Türk Dil Kurumu, 2026).

Türk Dil Kurumu’na göre yalan, “gerçeğe uymayan, asılsız söz” anlamına gelmektedir (Türk Dil Kurumu, 2026). “Kötülük” ise “kötü olma durumu; zararlı, olumsuz davranış” şeklinde tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2026).

Uzun Beyaz Bulut Gelibolu romanında Beyaz Hala’nın Vicky’ ye söylediği sözler, Türk askerinin savaş sürecindeki ahlaki duruşunu özetleyen son derece önemli bir eğitim değerine işaret eder. Uzuner, Beyaz Hala’nın ifadesini “*Türkler, Gelibolu’da adil ve dürüst savaştılar Viki Hanım.*” şeklinde aktarırken (Uzuner, 2021g, s. 173) savaşın bütün yıkıcılığına rağmen Türk ordusunun adalet, dürüstlük ve onurlu davranış ilkesinden sapmadığını vurgular.

Bu ifade savaşın tek amacının yok etmek olduğu bir ortamda bile Türk askerlerinin düşmana karşı adil, ölçülü ve kurallara bağlı hareket ettiğini gösterir. Adalet burada sadece hukuki bir kavram olarak değil savaşın bile kendi içinde bir onur ve etik anlayışına sahip olması gerektiğini hatırlatan ahlaki bir tutum olarak karşımıza çıkar. Dürüstlük ise savaşın manipülasyon, hile ve ihanet gibi olumsuz yönleriyle karşıtlık oluşturarak Türk askerinin sahici ve ilkeli duruşuna işaret eder.

Beyaz Hala’nın bu vurgusu, romanın genel perspektifinde Türk askerinin karakterini yalnızca cesaretle değil aynı zamanda ahlaki bütünlükle tanımladığını gösterir. Eğitim değerleri açısından bakıldığında bu cümle özellikle genç okurlara dürüst davranmanın, adil

olmanın ve onuru zedelemeyen hareket etmenin hem bireysel hem toplumsal düzeyde ne kadar kıymetli olduğunu öğretir. Savaş gibi en sert koşullarda bile bu değerleri korumanın önemi, romanın ahlaki mesajını güçlendiren temel bir unsurdur.

Buket Uzuner'in *Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Ateş* romanında doğruluk ve dürüstlük, kahramanların yaşam biçimini yönlendiren temel değerlerdendir. Romanda Defne Kaman karakteri aracılığıyla doğruluğun ve hakikatin simgesel anlamı şöyle vurgulanır: *“Umay Nine'nin, her ne pahasına olursa olsun, hakikati aramak ve haklının yanında durmak için verdiği mücadele sırasında başı belaya girince ortadan kaybolan torunu, gazeteci Defne Kaman...”* (Uzuner, 2023, s. 43).

Bu ifadede Defne Kaman, hakikat uğruna mücadele eden bir kahraman olarak resmedilir. Yazar, onun gizemli kayboluşunu “doğruluk yolunda verilen bedel” metaforuyla bütünleştirir. Defne'nin tekrar ortaya çıkışı, doğru yoldan sapanların değil, hakikate sadık kalanların sonunda kazandığına dair sembolik bir anlatımdır.

Defne Kaman, *Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Ateş* romanında yalnızca doğruyu arayan değil aynı zamanda dürüstlük ve alçakgönüllülükle örnek bir insan figürüdür. Yazar, Defne'nin toplumdaki duruşunu şu ifadelerle açıklar: *“Haklısın Ertuğrul Dede, zaten bizim anaokulu Defne'nin katılmasıyla çok büyüdü. Mardinli bebeler de gelmeye başladı. Hani var ya çocuklara her kültürde, her ana dilde masallar anlatılır, resim ve şarkı öğretilir değil mi? Hah, yani bunlar atla deve değil dersin ya! Valla atla deveymiş Umay Ninem. Ben bu masal anlatma yeteneğini bir tek Mardin'imizin ünü Mezopotamya'da Şehrazad kadar yaygın Masalcı Kadını'nda bilirdim. Ama senin torunun sadece yaptığı haberlerle, dürüstlüğü ve alçak gönüllülüğüyle hayran olduğumuz bir gazeteci değilmiş meğer!”* (Uzuner, 2023, s. 57). Bu paragrafta Defne Kaman dürüstlüğün ve alçakgönüllülüğün temsilcisidir. Onun karakterinde bilgiyle erdemin, sözle eylemin birleştiği görülür.

Romanda doğruluk ve bilgi arasındaki ilişki Umay Bayülgen'in sözleriyle açıklanır: *“Bak Ay Çöreğim, bizim Altay mitolojimizde evreni meydana getiren dördüncü unsur kabul edilen 'ateş', aslında bilgiyi, doğru haberi, gücü temsil eder. Şimdi sana inanması zor gelse de insanlık tarihinde daima en büyük savaş, bilgiyi kimin elinde tutacağı konusu olmuştur... Doğru bilgi bütün güçler arasında daima en büyük güçtür, çünkü bilgi ateş gibi aydınlatır, görmeyi sağlar, aynı zamanda karanlığın verdiği korkuyu yok eder.”* (Uzuner, 2023, s. 134).

Burada ateş metaforu, doğru bilginin ve dürüstlüğün simgesine dönüşür. Ateş, yalanı ve karanlığı yok eden, insanı aydınlığa ulaştıran hakikat gücünü temsil eder.

Yazar, doğruluk temasını yalnızca soyut bir erdem olarak bırakmaz; gazetecilik etiği üzerinden somut bir meslek ahlakına taşır. Defne Kaman'ın şu sözleri dürüstlüğün hem bireysel hem de profesyonel bir sorumluluk olduğunu gösterir: “*Biz gazeteciler, tıpkı gerçek peşindeyken olduğu gibi meslektaşlarımıza atılan iftiraları incelerken de ilkeli olmak zorundayız. Çünkü her mesleğin ilkeleri, ahlakı ve namusu vardır, olmalıdır. Eğer yoksa yapılan yanlış, yalan ve sahte haberlerle sadece kendi adınızı değil mesleğinizdekileri de kirletirsiniz*” (Uzuner, 2023, s. 427).

Bu alıntı, Uzuner'in *doğruluk* değerini çağdaş bağlamda yeniden yorumladığını gösterir.

Hakikat arayışı, hem bireysel hem de toplumsal bir mücadeledir. Yazarın mesajı nettir: Dürüstlük, bilginin ateşiyle birleştiğinde insanı hakikate ulaştırır.

Son olarak *Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Ateş* romanında Umay Nine doğrulukla birlikte sabrın ve gücün önemini de vurgular: “*Hem bak Ay Çöreği, yaşadığı bu haksızlık ve zulme rağmen hayatta kalarak küllerinden yeniden doğan Ateş kışu Hüma-U-may güçlenmiş oldu. Kişiyi öldürmeyen zorluk onu güçlendirir. Ben Defne'min şimdi her zamankinden daha güçlü, sabırlı ve dirayetli olduğunu biliyorum*” (Uzuner, 2023, s. 88).

Bu sözlerde “Ateş kuşu” metaforu, doğruluk uğruna yanıp küllerinden doğan insanı temsil eder. Defne Kaman, bu yönüyle modern bir Simurg figürüdür; hakikat için yanmayı, yanarken de aydınlatmayı göze almıştır.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında Ümit Kaman'ın iç sesi, onun hayatı boyunca benimsediği temel etik ilkelere dair önemli bir ipucu verir. Ümit'in “*Kalp kırmayı, hak yemeyi sevmem*” sözü (Uzuner, 2024b, s. 69) onun adaleti gözeten, kimseye haksızlık etmeme konusunda bilinçli bir duruş sergileyen bir karakter olduğunu gösterir. Bu ifade Ümit'in kendi iç dünyasında olduğu kadar sosyal ilişkilerinde de doğruluğu ve dürüstlüğü ilke edindiğini ortaya koyar.

Yazar, Ümit'in bu sözleri aracılığıyla dürüstlük ve hak yememek gibi ahlaki değerlerin bir insanın karakterini nasıl şekillendirdiğini sessiz ama etkili bir biçimde aktarır. Ümit'in kendi kurallarına sadık, vicdanıyla uyumlu bir yaşam sürmesi, onu okuyucu için örnek bir

figüre dönüştürür. Ve bu cümle adaletli olmanın ve kimseye haksızlık etmeden yaşamının bir eğitim değeri olarak ne kadar kıymetli olduğunu güçlü biçimde açıklar.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında, Atilla'nın "*Hakikat eğilir ama kırılmaz!*" sözü (Uzuner, 2024b, s. 310) eserin değer dünyasında merkezi bir yere sahip olan doğruluk, dürüstlük ve hakikate bağlılık kavramlarını güçlü bir şekilde özetler. Atilla'nın bu ifadesi, yalnızca bir cümle olmanın ötesinde, romanın temel etik duruşunu temsil eden bir hayat prensibidir. Bu söylem, okura şunu hatırlatır: Hayatta ne kadar baskı altında kalırsak kalalım, hangi güçler doğruları eğmeye çalışırsa çalışsın, hakikat asla yok edilemez. Bükülür, gecikir, gölgelenir; fakat en sonunda yine kendini gösterir. Bu, hem bireysel vicdanın hem de toplumsal adaletin temelidir.

Atilla'nın sözü, Defne Kaman'ın kişiliğiyle de doğrudan örtüşür. Defne, dörtlemenin tüm kitaplarında olduğu gibi *Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su* romanında da hakikatin izini süren, doğruluktan kopmayan bir gazeteci figürü olarak karşımıza çıkar. Onun mesleki cesareti ve etik duruşu, Atilla'nın cümlesinin yaşayan bir örneğidir. Bu nedenle bu söz hem Defne'nin karakterine bir gönderme niteliği taşır hem de okura açık bir mesaj verir.

Buket Uzuner *Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Toprak* romanında yalan, riyakârlık ve ikiyüzlülüğü bireysel bir ahlak sorunu olarak bunları; görmez toplumların, kültürlerin ve hatta tarihin üzerinde iz bırakan bir mesele olarak ele alır. Yazar bu değerleri özellikle tarihsel bir örnek üzerinden anlatarak hem bireysel hem toplumsal düzeyde dürüstlüğün önemini vurgular.

Romanın ilk sayfalarında geçen Kadeş Savaşı sahnesi buna çarpıcı bir örnek oluşturur. Kemal ile vali arasındaki konuşmada, tarihteki yanlış anlatımların, abartıların ve bilinçli manipülasyonların nasıl ortaya çıktığı açık bir biçimde anlatılır. Uzuner bu durumu şu sözlerle ortaya koyar: "*Daha ne yapsın? Kadeş Savaşı'nda Hititler'i yendiği yalanını bütün dünyaya yaydı. Bu ona yetmedi; yalan propagandasını taşlara resmetti, yazılara kaydetti*" (Uzuner, 2024c, s. 26).

Bu alıntı yalanın en eski zamanlardan beri gücü elinde tutmak isteyenler tarafından nasıl kullanıldığına dikkat çeker. Buket Uzuner okuyucusunun zihninde bu örneği, güncel dünyadaki bilgi kirliliği ve manipülasyon pratikleriyle bilinçli biçimde ilişkilendirir.

Roman bu sahnede yalnızca yalanın zararını göstermekle kalmaz, Anadolu'nun hakikati er ya da geç açığa çıkaran adalet duygusuna da vurgu yapar. Vali ve Kemal arasındaki konuşmanın devamında şu sözler geçer: “*Ama ne oldu? Sonunda Hititleri yenemediği ve Kadeş Antlaşması'nı kuzu kuzu mühürlediği ortaya çıktı mı? Çıktı. Nerede çıktı? Burada: Anadolu'da! Anadolu yalancıyı, riyakârı ve zalimi mutlaka bağrından söker, atar!*” (Uzuner, 2024c, s. 26).

Bu güçlü ifade yalanın kalıcı olamayacağını, hakikatin er ya da geç ortaya çıkacağını simgeleyen bir tür kültürel hafıza mesajı niteliğindedir. Uzuner'in sıkça başvurduğu bu “Anadolu bilgeliği”, ahlaki dürüstlüğün bu coğrafyanın temel değerlerinden biri olduğunu yıllara yayılan bir süreklilik içinde hatırlatır.

Tüm bu anlatımların arka planında Uzuner, okuyucuya net bir eğitimsel mesaj verir: Yalan, geçici güç sağlar; fakat toplumların vicdanı, kültürlerin hafızası ve adalet duygusu uzun vadede hakikati öne çıkarır. Bu nedenle roman, dürüstlüğü toplumların da huzur içinde yaşayabilmesinin şartı olarak sunar. İnsan ilişkilerinde olduğu kadar kamusal yaşamda da şeffaflık, doğruluk ve adalet, Uzuner'in dünyasında temel birer erdemdir.

4.1.1.13. Ahlaklı ve Namuslu Olma

Türk Dil Kurumu'na göre ahlak, “bir toplum içinde kişilerin uymak zorunda oldukları davranış biçimleri ve kuralları” olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2026).

Türk Dil Kurumu'na göre namus, “ahlak kurallarına ve toplumsal değerlere bağlılık, dürüstlük” anlamına gelmektedir (Türk Dil Kurumu, 2026).

Uzuner'in *Uzun Beyaz Bulut Gelibolu* romanında Gazi Ali Can Çavuş'un kişiliğine ilişkin anlatılar, Türk toplumunun tarihsel ve kültürel olarak önem attığı namus, şeref ve ahlaki dürüstlük değerlerinin somut bir yansımasıdır. Yazar çevresindekilerin sohbetlerinin çoğu zaman “*Gazi Alican Çavuş'un ne denli namuslu, cömert, iyi, yürekli ve dini bütün bir Müslüman olduğu üzerineydi*” gibi ifadeleri aktararak (Uzuner, 2021g s. 39) karakterin toplumsal hafızada nasıl bir ahlaki örnek olarak konumlandığını ortaya koyar.

Bu ifadeler romanın savaş gazisini etik değerleriyle tanıttığını gösterir. Namus ve şeref, bireyin hem kendine hem de toplumuna karşı taşıdığı sorumlulukların bir göstergesi olarak değerlendirilir. Bu nedenle Alican Çavuş'un cömertliği, iyiliği ve dini değerlere bağlılığı, okur için yalnızca karakter analizi değil aynı zamanda ahlaki bir model niteliği taşır.

Roman, bu yönüyle erdemli olmanın savaş kahramanlığı kadar önemli olduğuna işaret eder; bireyin davranışlarında dürüstlük, onur ve iyi niyetin kalıcı etkisine vurgu yapar. Böylece pasaj namuslu ve şerefli olmanın toplumsal ilişkilerdeki belirleyici rolünü, eğitsel bir değer olarak görünür kılmaktadır.

Romanın bu kısmında Beyaz Hala'nın babasıyla ilgili sözleri, onur ve namus kavramlarının bireyin yaşamına yön veren temel ahlaki ilkeler olarak nasıl içselleştirildiğini göstermektedir. Uzuner, Beyaz Hala'nın babasına dair “*Babam onursuz hiçbir şey yapmadı. O onurlu bir insandı. Onuruyla yaşadı ve onurlu öldü*” ifadelerine yer vererek (Uzuner, 2021g, s. 51) karakterin yaşamının bütününe sinmiş *ahlaki bütünlüğü* vurgular. Bu cümleler yalnızca bireysel bir övgü değil toplumun onura yüklediği etik anlamı da yansıtır.

Romanın bağlamında onur, kişinin hem kendisine hem de topluma karşı dürüst, ilkeli ve tutarlı bir yaşam sürme sorumluluğunu ifade eder. Beyaz Hala'nın babasının bu tutumunu gururla anması, aile içinde aktarılan ahlaki değerlerin önemine işaret eder. Onur ve namus, burada bireyin kendi karakteriyle bütünleşmiş, hayatını yönlendiren bir erdemsel duruş olarak ele alınır. Böylece bu cümle okura insanın davranışlarını şekillendiren ahlaki temellerin kuşaklar boyunca aktarılabilceğini, özellikle aile bağları aracılığıyla güçlendiğini gösterir. Beyaz Hala'nın sözleri hem *namus ve onur* kavramlarının kültürel önemini hem de bir insanın yaşamını bu değerlere göre sürdürmesinin bir eğitim modeli oluşturduğunu açık biçimde ortaya koymaktadır.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Ateş romanında gazetecilik mesleği, ahlaki bir duruşun sembolü olarak işlenir. Yazar, Defne Kaman'a şu sözleri söyler: “*Biz gazeteciler tıpkı gerçeğin peşindeyken olduğu gibi, meslektaşlarımıza atılan iftiraları incelerken de ilkeli olmak zorundayız. Çünkü her mesleğin ilkeleri, ahlaki ve namusu vardır, olmalıdır. Eğer yoksa yapılan yanlış, yalan ve sahte haberlerle sadece kendi adınızı değil mesleğinizi de kirletirsiniz*” (Uzuner, 2023, s. 427).

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında sahaf Semahat'ın karakterine dair verilen bu kısa ama güçlü ifade, onun vicdanlı ve ilkeli duruşunu açık bir biçimde ortaya koyar. Semahat, “*Komiserim bak sen beni tanırsın. Kalp kırmayı, hak yemeyi sevmem.*” der (Uzuner, 2024b, s. 69). Bu söz onun hem kimseye haksızlık yapmaktan kaçınan hem de insan ilişkilerinde nezaket ve adaleti önceleyen bir kişilik olduğunu gösterir.

Uzuner, Semahat üzerinden dürüstlüğün ve vicdanlı davranmanın önemini sade bir anlatımla vurgular. Semahat'ın bu tutumu, ahlaki değerlere bağlılığın sözde kalmaması, günlük hayatın her alanında uygulanması gerektiğini hissettirir. Karakter, genç okurlara hem adil olmanın hem de insan kırmaktan kaçınmanın bir erdem olduğunu gösteren güçlü bir örnek hâline gelir.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında Ümit Kaman'ın Defne hakkında yaptığı değerlendirme hem dürüstlüğün hem de namuslu bir duruşun toplumda nasıl riskli bir konuma yerleştiğini çarpıcı bir biçimde ortaya koyar. Ümit, internette Defne'nin yazılarını okuduktan sonra duyduğu hayranlıkla birlikte kapıldığı kaygıyı şöyle dile getirir: “İnternette bazı yazılarını okuyunca bu kadının gerçekten namuslu bir gazeteci olduğunu düşünmeye, öyle düşününce de korkmaya başladım. Hem namuslu insan hem de yazar oldun mu başına iyi işler gelmiyor maalesef...” (Uzuner, 2024b, s. 165).

Bu sözler dürüstlüğün ve adaletli olmanın her zaman toplumda karşılığı olan bir erdem gibi görülse de özellikle güç ilişkilerinin çarpık olduğu ortamlarda bir tür tehlike anlamına gelebildiğini gösterir. Ümit'in burada duyduğu korku, namuslu bir gazetecinin varoluşunun bile tehdit olarak görülebildiği bir toplumsal yapıya işaret eder. Bu cümleler etik duruşun bedelini anlatan bir toplumsal eleştiridir.

Defne Kaman'ın “*namuslu*” oluşu özel hayatının yanında mesleki ahlakında da kendisini gösterir. Bu nedenle Ümit'in korkusu aslında Defne'ye duyduğu saygının bir yansımasıdır: Dürüstlüğünü, adaletini ve hakikat ısrarını koruyan bir gazetecinin bu özellikleri nedeniyle hedef hâline gelebileceğini fark etmek onu derinden üzer.

Yazar, bu kısa ama etkili ifadelerle dürüstlüğün, erdemli olmanın ve “*namuslu yaşamının*” yalnızca toplumsal karşı duruş gerektiren bir cesaret olduğunu gösterir. Metin, okura dürüstlüğün yalnızca öğretilmesi gereken bir değer olmadığını, savunulması gereken bir ilke olduğunu sezdirir.

Buket Uzuner, *Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Toprak* romanında toplumsal ahlakın iki önemli kavramı olan *namus ve şeref* üzerine de dikkat çeker. Bu kavramların çoğu zaman yanlış anlaşıldığını, özellikle ataerkil yapılarda kadının davranışlarıyla özdeşleştirilerek tek taraflı bir yük haline getirildiğini roman boyunca eleştirir. Muhtar

Köragaoğlu'nun ağızından aktarılan şu cümle geleneksel algıyı çarpıcı biçimde ortaya koyar: “*Elbette kadın iffetli, çocuk saygılı, erkek de şerefli olacaktı*” (Uzuner, 2024c, s. 294).

Bu cümle toplumun kadın, erkek ve çocuk için hazır kalıplar oluşturduğunu ve ahlak algısının çoğu zaman cinsiyete göre şekillendiğini göstermektedir. Uzuner, bu ifadeyi sorgulayıcı bir bağlamda sunarak okuru mevcut kabuller üzerinde yeniden düşünmeye davet eder. Böylece “*namus*” ve “*şeref*” kavramlarının cinsiyetçi bir anlayışla değil insanın bütünsel ahlaki duruşuyla ilgili değerler olması gerektiğini sezdirir. Romanda bu tür ifadeler, toplumun hatalı yerleşmiş normlarını eleştiren bir araç olarak kullanılır.

Uzuner, namus ve şeref gibi kavramların kadının değil, insanın taşıması gereken erdemler olduğunu okura ustalıkla hissettirir. Aynı bölümde Muhtar'ın karısının şu sözleri yer alır: “*Okumak, sonuçta ilim, irfan sahibi olmak sevaptır*” (Uzuner, 2024c, s. 294). Bu ifade ise namus ve şerefin yalnızca biyolojik veya toplumsal rollerle değil bilgi edinme ve ahlaklı birey olma üzerinden de tanımlanabileceğini gösterir. Böylece Uzuner, namusu yalnızca bedensel bir kavramla sınırlandırmaz; onu erdem, bilgi, ahlak ve vicdanla bağlantılı bir değer olarak yorumlama imkânı sunar.

Bu iki alıntı birlikte ele alındığında roman; namus ve şeref kavramlarının toplumsal cinsiyet rolleriyle nasıl sınırlandırıldığını, ancak özünde ahlaki bilinç, bilgi, vicdan ve insanlık onuru üzerinden şekillenmesi gerektiğini ve bireyin bu kavramları yeniden anlamlandırma gücüne sahip olduğunu okura hissettirir.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Hava romanında Kumru'nun hem çalışkan hem dürüst olması da romanın ahlaki duruş temasını güçlendiren bir öğedir: “*Ben her zaman dürüst olmayı severim. Bu yüzden sana karşı açık davranacağım*”(Uzuner, 2024a, s. 273). Kumru'nun dürüstlüğü hem mesleki etik hem de insanların güvenini kazanma açısından çok önemli bir örnektir. Romanda dürüstlük, iyiliğin ayrılmaz bir parçası olarak sunulur.

İstanbulular romanında Yaris Seferis'in Belgin için söylediği “*Ne meslektaşlarının makalelerini, ne öğrencilerin fikirlerini çalar! Çok asildir, entelektüel etiğe sahip, has bilimcidir o!*” sözleri (Uzuner, 2024d, s. 250) akademik dünyada etik duruşun önemini vurgulayan güçlü bir örnektir. İstanbulular romanında bu ifade bilimsellik ile ahlakın birbirinden ayrılmaması gerektiğini hatırlatan önemli bir eğitim mesajıdır. Belgin'in

dürüstlüğü, gençlerin akademik hayatta karşılaşabileceği etik sorunlara karşı doğru tutumu göstermeleri açısından model niteliği taşır.

4.1.1.14.Misafirperverlik

Misafirperverlik, toplumsal ilişkilerde önemli bir kültürel değer olarak kabul edilmektedir. Türk Dil Kurumu'na göre “misafirperverlik”, “konuğu ağırlamaktan hoşlanma, konuğa iyi davranma” anlamına gelmektedir (Türk Dil Kurumu, 2026).

Uzun Beyaz Bulut Gelibolu romanında Türkiye köylülerinin betimlendiği bu bölüm Anadolu kültürünün iki temel değeri olan *misafirperverlik ve alçakgönüllülük* kavramlarını öne çıkarır. Romanda köylülerin, “*kendilerinden olmayan herkesi yabancı saymalarına*” rağmen misafirperverliklerini sürdürmeleri Türk toplumunun tarihsel olarak misafiri kutsal kabul eden değer dünyasını yansıtır. Alçakgönüllülük ise bireyin kendini yüceltmeden sade ve ölçülü bir yaşam anlayışıyla toplumsal ilişkiler kurmasını ifade eder. Bu alıntı, köylülerin mütevazı yaşam biçimlerini ve dışarıdan gelenlerle kurdukları mesafeli ama saygılı iletişim tarzını göstererek romanın kültürel değerler bağlamında önemli bir örneğini oluşturur. “*Türkiye köylüleri çok konuksever, alçakgönüllü ve kalenderdir ama kendilerinden olmayan herkesi ‘yabancı’ sayar; yabancılarla da asla güvenmezler*”(Uzuner, 2021g, s. 21).

Uzun Beyaz Bulut Gelibolu romanında sayfasında yer alan bu ifade Anadolu kültürünün en köklü değerlerinden biri olan *misafirperverliği* güçlü bir biçimde yansıtır. Uzuner, bu kültürel geleneği anlatırken “*Bu topraklarda misafir sevilir. Belki de misafir sonunda evine döneceği için ama içtenlikle sevilir. Yüzyıllardır böyledir; bu topraklara dostça ayak basan herkesi misafir saymakla başlayan o dillere destan Türk konukseverliği bir efsane değildir. Bu memlekette yaşayan ve buraya konuk olmuş herkes bunu iyi bilir.*” sözlerine yer verir (Uzuner, 2021g, s. 197). Bu ifadeler, Türk toplumunun tarihsel hafızasında yer etmiş olan misafire değer verme, onu koruma ve ağırlama geleneğinin yalnızca bir davranış biçimi değil; bir kültür ve yaşam felsefesi olduğunu gösterir.

Romanın bu bölümünde misafirperverlik, yalnızca yabancıyı ağırlamak şeklinde dar bir çerçevede sunulmaz aksine, kültürlerarası hoşgörü, içtenlik ve insani sıcaklıkla birleşen geniş bir değer alanı olarak karşımıza çıkar. Misafirin “sonunda evine dönecek” olsa bile yine de içtenlikle sevilmesi, bu değerın karşılık beklemeyen bir iyilik anlayışıyla temellendiğini gösterir. Yazar, Türk konukseverliğinin bir “efsane” olmadığını özellikle vurgulayarak hem ulusal bir kimlik ögesi hem de insanî bir erdem olan misafirperverliği okura tanıtır.

Eğitim değerleri açısından ise misafire saygı duymayı, yabancıyı bağrına basmayı, insani sıcaklık ve hoşgörü göstermeyi oğreten güçlü bir örnektir. Özellikle genç okurlar için kültürel bir miras olarak misafirperverliğin taşıdığı anlam; toplum olma bilincinin, dayanışmanın ve insan sevgisinin temel yapı taşlarından biri olarak görülmektedir.

Uzun Beyaz Bulut Gelibolu romanında Vicky’ye yönelik anlatım, Ece Yaylası köylülerinin köklü kültürel değerlerini görünür kılar. Uzuner, Vicky’nin köylüler tarafından nasıl algılandığını anlatırken “*Viki kibar ve saygılı bir insandı, ama her Şeyden önce bir misafirdi. Misafire saygı göstermek Eceyaylası köylülerinin atalarından kalan bir kültür mirasıydı*” ifadelerine yer verir (Uzuner, 2021g, s. 206). Bu cümle misafire saygı duymanın nesiller boyunca aktarılan kültürel bir sorumluluk olduğunu gösterir. Köylülerin misafiri baş tacı etmesi, Türk kültürünün en belirgin eğitim değerlerinden biri olan misafirperverliği merkeze alır.

Aynı sayfada yazarın, köylülerin medya mensuplarına karşı davranışlarını aktarırken “*Őımarıklıktan ve saygısızlıktan hiç haz etmeyen Eceyaylası köylüleri bu nedenle medya mensuplarına sessiz ve soğuk davranıyor; ama sıranın kendilerine gelmesini sabırla bekliyorlardı.*” Şeklindeki ifadeleri (Uzuner, 2021g, s. 206) toplumsal nezaket beklentisini açıkça ortaya koyar. Bu sahne, saygısızlığın toplum tarafından hoş görülmediğini, buna karşın köylülerin soğukkanlılıkla ve sabırla kendi sıralarını beklediklerini gösterir. Sabır burada olgunluk, toplumsal düzeni gözetme ve karşıdaki kişinin uygunsuz davranışına rağmen kendi değerlerinden ödün vermeme hâlidir.

Bu iki anlatı birlikte değerlendirildiğinde roman bir yandan misafirperverlik, misafire saygı ve kültürel hoşgörü gibi geleneksel erdemleri vurgularken diğer yandan saygısızlığa karşı durma, nezaketi nceleme ve sabır gibi modern eğitim değerlerinin önemini de ortaya koymaktadır. Köylülerin hem misafire karşı içten davranışları hem de saygısız davranışlar karşısında gösterdikleri bilinçli mesafe, eğitsel açıdan örnek bir davranış modelidir.

4.1.1.15.Sabır, Sebat, Dayanma gücü

Sabır ve sebat, bireyin karşılaştığı güçlükler karşısında dayanıklılık göstermesini ve hedeflerine ulaşma sürecinde istikrarlı bir tutum sergilemesini ifade eden temel değerler arasında yer almaktadır. Türk Dil Kurumu'na göre sabır, “acıya, üzüntüye, sıkıntıya katlanma, dayanma” anlamına gelmektedir (TDK, 2026). Sebat ise “bir işi sonuna kadar götürme, direnme, kararlılık gösterme” şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2026).

Uzun Beyaz Bulut Gelibolu romanında Meryem'in tutumu, özellikle aile içi ilişkiler bağlamında şefkat, sabır ve fedakârlık değerlerinin somut bir örneğini oluşturur. Yazar, Meryem'in Gazi Ali Can'ın zor dönemlerinde gösterdiği desteği “*Meryem'in, Gazi Ali Can'ın buhran dönemlerinde gösterdiği özveri, şefkat ve sabır da her babayığidin harcı değildi.*” sözleriyle aktarırken bu davranışların olağanüstü ve örnek niteliği taşıdığını vurgular (Uzuner, 2021g, s. 31). Romanın bu bölümünde Meryem'in eşinin travmaları karşısında gösterdiği anlayış, yalnızca duygusal bir bağlılık değil aynı zamanda bir insanlık değeri ve toplumsal bir erdem olarak öne çıkar.

Yazarın Meryem'in bu fedakârlıklarla “yaşının evleneceği erkekten büyük olması ayıbını örttüğünü” belirtmesi; toplumun geleneksel yargılarına rağmen sevgi, sadakat ve dayanışmanın ahlaki üstünlüğüne işaret eder. Bu durum Meryem'i sabır ve şefkatin ilişkileri iyileştirici gücünü temsil eden önemli bir karakter konumuna getirir. Böylece pasaj zor zamanlarda eşe duyulan derin anlayışın ve özverili tutumların eğitim değeri açısından ne denli kıymetli olduğunu göstermektedir.

Uzun Beyaz Bulut Gelibolu romanında Beyaz Hala hakkında yapılan değerlendirme onun kişiliğinde içselleşmiş olan güçlü olma, sabırlı olma ve direngenlik değerlerini açık bir biçimde ortaya koyar. Yazar karakteri değerlendiren kişinin zihninden geçen “*Güçlü, sabırlı, direngen ve akıllı bir yaşlı kadın!*” düşüncesini aktararak (Uzuner, 2021g, s. 110) Beyaz Hala'nın yaşamı boyunca edindiği ahlaki ve zihinsel dayanıklılıkla öne çıktığını vurgular.

Bu tanımlama, Beyaz Hala'nın hayatın zorlayıcı koşullarına karşı geliştirdiği dirençli tutumu okuyucuya örnek bir eğitim değeri olarak sunar. Sabırlı olma, bilinçli bir şekilde güç toplamayı ve mücadele etmeyi içeren bir erdemdir. Beyaz Hala'nın direngenliği ise karşılaştığı zorluklara teslim olmayan, aksine onlarla baş edebilme kapasitesini gösteren bir ruh hâlini temsil eder. Bunun yanında “akıllı bir yaşlı kadın” olarak betimlenmesi onun

sezgisel bilgeliğini, yaşam deneyimini doğru değerlendirme becerisini ve öğrenme-öğretme yönünü destekler.

Romanın bu bölümü özellikle genç okurlar için hayat karşısında sağlam durabilme, güçlü olma ve sabrı bir güç kaynağına dönüştürme gibi eğitsel değerlerin önemini somutlaştırmaktadır. Böylece Beyaz Hala, anlatı içinde yalnızca yaşlı bir karakter değil aynı zamanda dirençli duruşu, olgunluğu ve aklıyla toplumsal hafızada yer eden bir bilgelik figürü hâline gelmektedir.

Uzun Beyaz Bulut Gelibolu romanında Üsküplü İskender'in sözleri, insanın sahip olduğu irade gücünü, sabır yetisini ve sebat etme kapasitesini felsefi bir bakışla ortaya koyar. Uzuner, karakterin bu içsel gücü açıklarken Üsküplü'nün "*Sadece insana mahsus olan o irade gücüdür ki yüce Allah'ın bizlere en büyük lütfudur, Mülâzım Efendi. İnsan denen canlı bu sebepten dayanıklıdır. Çünkü arzularına kavuşabilmek için sabredebilir, dayanır, sebat eder.MS*" sözlerine yer verir (Uzuner, 2021g, s. 131-132). Bu ifadeler, insanın zorluklar karşısında ayakta kalabilme yetisinin temelinde sabır ve kararlılık olduğunu güçlü bir biçimde vurgular.

Üsküplü'nün bu değerlendirmesi, sabrın insana mücadele gücü veren, hedeflerine ulaşmak için süreklilik sağlayan aktif bir irade biçimi olduğunu gösterir. Bu yönüyle sabır ve sebat, bireyin yaşadığı kırılma anlarında hayata tutunmasını sağlayan önemli eğitim değerleridir. Yazar, bu pasajda sabrı insanın "dayanıklılığı" ile ilişkilendirerek irade gücünün insanı diğer canlılardan ayıran yönüne dikkat çeker. Bu yaklaşım, hem manevi hem de psikolojik bir dayanıklılığın eğitsel değerini açığa çıkarır.

Roman bağlamında Üsküplü İskender'in bilgece sözleri genç okurlara sabır ve sebatın başarıyla, olgunlaşmayla ve hayatta kalmayla olan doğrudan ilişkisini öğretir. Böylece sabır, yalnızca bireyin zorluklara tahammülü değil hedeflere ulaşmada kararlı olma, emek verme ve içsel gücü kullanma gibi çok yönlü bir ahlaki erdem olarak sunulur.

Kumral Ada Mavi Tuna romanında Hatice Hanım'ın Tuna'ya söylediği "*Sabredeceksin can oğlum. Sabırsız adam ya kendi başını yer ya da maskara olur!*" sözü, eserde sabır kavramının yalnızca ahlaki bir erdem değil yaşamı doğru yönetme becerisi olarak ele alındığını gösterir. (Uzuner, 2024e, s. 278).

Uzuner bu cümlede sabırsızlığın bireyi hem duygusal hem sosyal anlamda zor duruma düşürebileceğini, sabrın ise olgunlaşmanın ve doğru karar vermenin temel koşulu olduğunu vurgular. Hatice Hanım'ın sesi romanda bir "halk bilgeliği" taşıyıcısı olarak yankılanır.

Kumral Ada Mavi Tuna romanında Tuna'nın "Bu kadar nefret ve şiddet nasıl sığar insan bedenine?" diyerek nefretin yıkıcı doğasına hayret etmesi, eserde öfke yönetimi, içsel dinginlik ve insanî olgunluk temalarının öne çıktığını gösterir (Uzuner, 2024e, s. 335).

Uzuner, nefretin insanı içten içe çürüten bir zehir olduğunu, öfkenin kontrolsüz kaldığında hem bireye hem çevresine zarar verdiğini dile getirir. Bu yaklaşım, romanın "kin tutmamak, nefret biriktirmemek, affedebilmek" gibi değerleri önemsediğini kanıtlar (Uzuner, 2024e, s. 335). Bu sahne genç okura, olgunluğun, öfkeyi büyütmekte değil onu yönetebilmekte olduğunu öğretir.

Kumral Ada Mavi Tuna romanında Musa'nın "Yüce Rabbim kinden nefretten arınırsız buyurmuştur" şeklindeki ifadesi, sabır ve olgunluk değerinin manevi boyutunu açıklar. Romanda, Şair Doğan Gökay'ın "Aptallar unutulur. Unutmak cahilliğe yol açar. Kinciler unutmaz ama bilgilerini kendilerini yok edecek yönde harcarlar. Akıllılar unutmayan ama bilgilerini kendileri ve idealleri için olumlu enerjiye çevirebilenlerdir" (Uzuner, 2024e, s. 194) sözü, eserin en derin felsefi pasajlarından biridir.

Bilgelik, geçmişi taşımayı bilmek ama onunla zehirlenmemektir. Bu temanın roman genelinde tekrar tekrar işlendiğini gösteren küçük ama etkili bir örnek, Tuna'nın kendisini zorlayan toplumsal ve kişisel koşullar karşısında sürekli "derin nefes alma, içinden sayma, sakinleşme" eğiliminde olmasıdır. Bu tutum romanın ana felsefesine hizmet eder: Olgunluk, duyguların efendisi olmaktır.

Buket Uzuner'in *Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Hava* romanında bilgelik değerleri; sabır, sezgi, iç ses, vicdan ve ruhsal olgunluk temalarıyla birlikte sunulur. Yazar özellikle Umay Bayülgen ve Defne Kaman karakterleri üzerinden bilgelik kavramını hem geleneksel Türk kültürünün kadim öğretileriyle hem de modern dünyanın ruhsal ihtiyaçlarıyla harmanlayarak aktarır. Bu bölümde romanın hem psikolojik hem kültürel hem de etik açıdan ele aldığı bilgelik değerleri incelenmektedir. Romanın önemli sahnelerinden biri de Defne'nin yaşadığı içsel gerilim, sabır eğitimi bağlamında şöyle ifade edilir: "Sabah ola, hayrolaydı. Ancak uyanabilmesi için önce uyku hâline geri dönmesi gerekiyordu. Bu yüzden sabırla

uyumayı bekledi.” (Uzuner, 2024a, s. 32). Bu sahne, en olumsuz görünen durumlarda bile sabır göstermenin, bekleyebilmenin, sakinliğin önemini öğrenciye sezdirir. Sabır, burada bilinçli bir duruş ve zor durumlarla başa çıkma becerisidir.

Bu değer genç okuyucular açısından çok önemlidir çünkü modern çağın hız kültüründe sabır göstermek giderek zorlaşmış fakat bir o kadar da gerekli bir beceri hâline gelmiştir. Uzuner, bu sahneyle sabrın öğretilbilir ve içselleştirilebilir bir eğitim değeri olduğunu vurgular.

Romanın bilgelik temasının en yoğun işlendiği bölümlerden biri Defne'nin Kumru'ya verdiği öğüttür: *“Bilge Kam bizim kadim geleneğimizdir ve kendi iç sesimiz olarak binlerce yıldır bizi korur. İç sesimiz bize doğru ve adil yolu gösterir. Paniğe kapıldığında derin nefes al, korkuyu kara bir duman gibi cisimleştir ve nefesinin gücüyle itip uzaklaştır. İç sesini dinle Kumru, vicdanını temiz tut, karşındakine, o öz, ninen bile olsa âdil ol”* (Uzuner, 2024a, s. 135-136).

Bu paragrafta vicdan, adalet, duygu yönetimi, öz-farkındalık ve kişisel bilgelik öğretilmektedir. Bu, romanın en güçlü değer aktarım noktalarından biridir. Defne'nin “korkuyu kara bir duman gibi itmek” öğretisi ise modern psikolojideki duygu kontrolü ve nefes terapisi tekniklerini hatırlatır. Bu sahne, öğrencilerin kendi iç seslerini takip etmeyi, panik anlarında duygu düzenlemesi yapmayı ve vicdanı bir ahlaki pusula olarak kullanmayı öğrenmeleri açısından çok değerlidir.

Defne'nin Kumru'ya söylediği şu sözler de bilgelik eğitimi açısından büyük önem taşır: *“Bak etrafına, bak hayat devam ediyor. Biz hayattayız, sağlıklıyız ve yenilmedik. Belki insanlık hiçbir zaman kalıcı adalet ve eşitliğe ulaşamayacak ama her yüzyılda birkaç basamak yukarı çıkarabildiğimiz bir adalet merdiveni var. Bizden önceki namuslu insanlar gibi biz de mücadeleye devam edeceğiz”* (Uzuner, 2024a, s. 136-137).

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında Ümit Kaman'ın içsel dünyası, sabır ve hoşgörü temalarının öne çıktığı önemli bir bölümde derinlik kazanır. Yazar, Ümit'in karakterini şu cümleyle betimler: *“Acının insanı uyuşturan kimyası, zaten sabrı ve hoşgörüyle hayat felsefesi yapmış bir gelenek içinde büyümüş olan Ümit'in son iki yıldır kendi hayatını bir başkasının kiymiş gibi dışarıdan seyretmesine yol açıyordu”* (Uzuner, 2024b, s. 41). Bu

ifade Ümit'in acı deneyimler karşısında sabır geliştirdiğini ve hoşgörülü bir kişiliğe büründüğünü açıkça ortaya koyar.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında Sahaf Semahat'in betimlendiği bu bölüm, onun kişiliğinde bir araya gelen sabır, kültürel birikim ve kitap sevgisini etkileyici bir biçimde gösterir. Semahat için kullanılan “*artık sayısı azalan sahaflara özgü, sabırlı, derinlikli, çok kültürlü, kitap kurdu*” ifadeleri (Uzuner, 2024b, s. 46) onun yalnızca mesleki bir kimlik değil aynı zamanda örnek alınabilecek bir yaşam felsefesi taşıdığını gösterir. Bu betimleme sabırlı olmanın, kültürel olarak donanımlı bir birey olmanın ve kitaplarla kurulan derin ilişkinin kişiyi nasıl olgunlaştırdığını okuyucuya hissettirir. Uzuner'in Sahaf Semahat üzerinden çizdiği bu portre, gençlere hem okuma kültürünün önemini hem de kültürel zenginliğin kişiliğe kattığı değerleri aktaran güçlü bir eğitim mesajıdır

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanının ilerleyen bölümlerinde Kutadgu Bilig'in “*Dinle bak, bilgili insan ne der; /Aceyle yapılan işin pişmanlığı yıllarca sürer*” şeklindeki sözleri (Uzuner, 2024b, s. 129) sabrın eğitim değerleri açısından ne kadar önemli olduğunu açık biçimde ortaya koymaktadır.

Bu ifade aceleciliğin bireyi hataya sürüklediğini, sabırlı davranmanın ise hem sağduyuyu hem de doğru karar verme becerisini güçlendirdiğini gösterir. Yazar burada geleneksel bilgelik sözleri aracılığıyla okuyucuya toplumsal bir deneyimi aktarır: İnsanın hem özel yaşamında hem de toplumsal hayatta kalıcı ve doğru sonuçlara ulaşabilmesi çoğu zaman sabırla hareket edebilmesine bağlıdır. Kutadgu Bilig'in bu uyarısı, romanın genelinde sıkça vurgulanan “olgunlaşma”, “kendini geliştirme” ve “karar verirken acele etmemek” gibi değerlerle de uyumludur. Böylece sabır hem bireysel erdem hem de kültürel bir deneyim olarak metnin değerler dünyasında anlam kazanır.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında Buket Uzuner, Mevlânâ'nın bilgelik dolu bir sözünü romana yerleştirerek sabır ve direnç değerini okura güçlü bir şekilde hatırlatır: “*Her şey üstüne gelip seni dayanamayacağına noktaya getirdiğinde sakın vazgeçme! Çünkü orası, gidişatın değişeceği yerdir!*” (Uzuner, 2024b, s. 288).

Bu söz, romanın tematik yapısı içinde yalnızca bir alıntı olarak yer almaz; karakterlerin yaşadığı zorluklara, sıkışmışlık hissine ve kırılma anlarına anlam katan bir yol gösterici niteliği taşır. Uzuner, Mevlânâ'nın bu evrensel öğüdünü kullanarak hem

karakterlerin içsel yolculuğunu hem de okurun kendi yaşam deneyimlerini derinleştiren bir mesaj verir.

Bu cümlede sabır, edilgen bir bekleyiş olarak değil insanın en zor anlarında bile direnç gösterebilme, umudunu koruyabilme ve yeniden doğma ihtimaline tutunabilme becerisi olarak sunulur. Mevlânâ'nın sözü, okuyucuya şunu sezdirir: İnsanın en çok sıkıştığı yer, aslında kırılma değil, dönüşüm noktasıdır. Bu bağlamda Uzuner, sabrın bir erdem olarak yalnızca dayanmak anlamına gelmediğini aynı zamanda insanın kendi içsel gücünü keşfetmesini sağlayan bir süreç olduğunu hissettirir. Romanın çok katmanlı yapısı içinde Mevlânâ'nın bu bilgisi, hem karakterlere hem de okura bir tür ruhsal dayanak sunar.

Uzun Beyaz Bulut Gelibolu romanında Beyaz Hala için kullanılan “*Her zamanki gibi doğru zamanı sabırla beklemekteydi.*” ifadesi (Uzuner, 2021g, s. 213) onun hayat karşısındaki olgun, dengeli ve bilinçli tutumunu yansıtır.

Beyaz Hala'nın sabırlı tutumu, roman boyunca onun bilge kişiliğini tamamlayan özelliklerden biridir. Doğru zaman gelmeden harekete geçmeme, olayları sabırla takip etme ve kararlarını aceleye getirmeme gibi davranışlar, eğitim değerleri açısından özellikle *özdenetim, itidal, bilinçli bekleyiş ve sebat* kavramlarıyla ilişkilidir. Bu yaklaşım, genç okurlara sabrın yalnızca beklemek değil doğru anı sezebilme, duyguları kontrol edebilmek ve bilinçli kararlar alabilmek için gerekli bir erdem olduğunu öğretir. Beyaz Hala karakteri sabrın bir güç ve bilgelik göstergesi olduğunu temsil eder. Zamanı doğru kollayabilen, aceleci olmayan ve hayatın ritmini anlayarak davranan bir insan profili olarak romanın eğitimsel mesajını güçlendirir.

Uzun Beyaz Bulut Gelibolu romanında Beyaz Hala hakkında yapılan değerlendirme onun kişiliğinde içselleşmiş olan güçlü olma, sabırlı olma ve direngenlik değerlerini açık bir biçimde ortaya koyar. Yazar, karakteri değerlendiren kişinin zihninden geçen “*Güçlü, sabırlı, direngen ve akıllı bir yaşlı kadın!*” düşüncesini aktararak (Uzuner, 2021g, s. 110) Beyaz Hala'nın yalnızca yaşının getirdiği deneyimle değil aynı zamanda yaşamı boyunca edindiği ahlaki ve zihinsel dayanıklılıkla öne çıktığını vurgular.

Bu tanımlama, Beyaz Hala'nın hayatın zorlayıcı koşullarına karşı geliştirdiği dirençli tutumu okuyucuya örnek bir eğitim değeri olarak sunar. Sabırlı olma, yalnızca bekleme ya da katlanma olarak gösterilmez, sabır bilinçli bir şekilde güç toplamayı ve mücadele etmeyi

içeren bir erdemdir. Beyaz Hala'nın direngenliği ise karşılaştığı zorluklara teslim olmayan, aksine onlarla baş edebilme kapasitesini gösteren bir ruh hâlini temsil eder. Bunun yanında “akıllı bir yaşlı kadın” olarak betimlenmesi onun sezgisel bilgeliğini, yaşam deneyimini doğru değerlendirme becerisini ve öğrenme-öğretme yönünü destekler.

4.1.1.16. Tevazu, Alçakgönüllülük, Kibrin yıkıcılığı

Türk Dil Kurumu'na göre tevazu, “alçak gönüllülük” anlamına gelmektedir (TDK, 2026).

Alçakgönüllülük, “alçak gönüllü olma durumu, tevazu” şeklinde tanımlanmaktadır. (TDK, 2026). “Alçak gönüllü” ise “kendini büyük görmeyen, başkalarını küçümsemeyen” anlamına gelmektedir (Türk Dil Kurumu, 2026).

Kibir TDK'de, “kendini başkalarından üstün görme, büyülenme” anlamına gelmektedir (TDK, 2026). Kibir; bireyin kendisini aşırı derecede yüceltmesi ve başkalarını küçümsemesi şeklinde ortaya çıkan olumsuz bir tutumdur.

Kumral Ada Mavi Tuna romanında, Tuna'nın annesinin “*Hem çok güzel, hem meslek sahibi, kültürlü hem de hanım hanımcık. Üstelik hırçın ve kibirli de değil!*” sözleri, aile içinde karakter temelli bir eş seçme anlayışının altını çizer. Bu ifadede güzellik bir değer olarak geçse de asıl vurgulanan nitelikler şunlardır: meslek sahibi olmak, kültürlü olmak hanımefendilik, hırçınlık ve kibirden uzak durmak. Uzuner burada toplumsal değerlerin cinsiyet üzerinden oluşmadığını; davranış, görgü, kültür ve olgunluk üzerinden şekillendiğini gösterir. Bu yaklaşım romanın insan merkezli etik yapısını güçlendirir (Uzuner, 2024e, s. 344).

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Ateş romanında “*Umay Nine ne köylü ne de kentli hiçbir kalıba uymuyordu. Kibirsiz, doğal ve önyargısız tavrı, düzgün Türkçesiyle tam tatlı bir büyükanne duygusu yaratmışken, bu kez kadının verdiği bilgilerle 1950'lerde Eczacılık Fakültesi'nde okumuş, meslek ve ekonomik bağımsızlık sahibi olduğu ortaya çıkıyordu.*” (Uzuner, 2023, s. 87). Bu ifadede kadının gücü, hem bilgiyle donanmış bir aklın hem de alçak gönüllülüğün birleşimi olarak sunulur. Uzuner, bağımsız kadın modelini “*bilge, çalışkan, üretken ve kibirsiz*” nitelikleriyle tanımlar.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Ateş romanında Defne Kaman'ın sözleri, hem iyiliğin hem de tevazuun bir insanı nasıl olgunlaştırdığını gösterir: “*Çocukken Dedem Korkut ile Ninem Umay'dan sadelik, iyilik, alçakgönüllülük öğrendim. İnsanın bu gezegendeki*

tabiatın efendisi değil onun bir parçası olduğunu öğrendim. İnsanın bu gezegendeki tabiatın efendisi değil, onun sadece bir parçası olduğunu öğrendim ” (Uzuner, 2023, s. 276). Defne'nin bu sözleri, hem ahlaklı bireyin doğayla kurduğu bağı önemini hem de alçak gönüllülüğün bilgelikle eşdeğer olduğunu gösterir. Uzuner'in kahramanları “öğreten” değil öğrenmeye açık ve paylaşılan insanlardır.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında Komiser Ümit'in sahneye girişi Buket Uzuner'in karakter inşasında bilinçli olarak öne çıkardığı mütevazı güç temasını berrak biçimde yansıtır. Ümit sade bir tişört ve kot pantolonla “*kararlı ve kibar*” duruşundan ödün vermeden gösterişli bir otel salonuna girer. Bu sahne tam da gösterişin, abartılı tavırların ve şekilsel üstünlüklerin ön planda olduğu bir ortamda, asıl değerli olanın karakter ve duruş olduğunu vurgular.

Uzuner burada Ümit'in dış görünüşüyle değil kişiliğiyle ağırlık kazandığını sezdirir. Onun yalın kıyafeti, içtenlik ve samimiyeti temsil ederken karşısına çıkan yılların gazetecisi Cemal Dokuzoğlu'nun “abartılı tiyatral tavırları” yapaylığı ve gösterişi temsil eder (Uzuner, 2024b, s. 295). Böylece yazar iki farklı insan tipini yan yana getirerek okura açık bir mesaj verir:

Gerçek saygınlık, dış görünüşten değil; kararlı, kibar ve tutarlı bir karakter olmaktan gelir.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında Ümit'in “*Çünkü onlar bütün inananlar içinde bir tek kendilerini üstün kabul ederler!*” sözleri (Uzuner, 2024b, s. 241) kibir duygusunun toplumsal ve bireysel düzeyde nasıl zararlı bir noktaya ulaştığını güçlü biçimde ortaya koyar.

Bu kısa cümle, aslında büyük bir gerçeği ifşa eder: Kibir, insanı körleştirir. Kendini diğerlerinden üstün görmek, bir kişinin yalnızca kendi hakikatine tutunmasına, başkalarının varlığına, düşüncesine, inancına veya yaşam biçimine değer vermemesine yol açar. Ümit'in bu değerlendirmesi, yazarın kibri eleştirirken aslında daha geniş bir toplumsal meseleye de parmak bastığını gösterir. Üstünlük iddiası, hem çatışmanın hem de ayrışmanın temel nedenidir.

Yazar burada sosyal ilişkileri bozan bir güç olduğunu sezdirir. Kibirli kişi, kendi doğrularını mutlaklaştırırken başkasının varlığını yok sayar; bu durum hem empatiyi hem de

sağlıklı iletişimi tamamen tahrip eder. Aslında yazarın okura vermek istediği mesaj şudur: Üstünlük iddiası, insanın insana yabancılaşmasının başlangıcıdır.

Bu sahnede Ümit'in gözlemine eşlik eden eleştirel ton, kibrin bireyleri yalnızlaştırdığını, toplumları kutuplaştırdığını ve insanlık ortak paydasını zayıflattığını göstermektedir. Dolayısıyla yazar, kibir karşıtı bir değer olarak alçakgönüllülüğün, eşitlik duygusunun ve saygının önemini derin bir şekilde hissettirir.

Ümit Kaman'ın sözleri insan sevgisine dair önemli bir çelişkiyi gözler önüne serer. Ümit şöyle der: “*Her din, her töre, herkes hep insan sevgisi diye başlıyor da... Herkes kendisini inancının, töresinin en üstün ve en iyisi olduğuna, ölümüne iddialı! Nasıl bir sevgidir ki bu böyle, en üstün olmak uğruna kendi çocuklarını yok eder!*” (Uzuner, 2024b, s. 171).

Bu ifadelerde Ümit, insan sevgisinin yalnızca söylemde kalıp davranışa yansımadağı durumları eleştirir. Toplumların, geleneklerin, hatta bireylerin kendilerini “en doğru”, “en üstün”, “en haklı” görme eğiliminin—yani kibrin—insan sevgisiyle bağdaşmadığını güçlü bir biçimde vurgular. Yazar burada sevgiden bahseden insanların aynı zamanda başkalarını ötekileştirmesinin yarattığı ahlaki tutarsızlığı gün yüzüne çıkarır.

Yazar Ümit aracılığıyla “üstünlük iddiası”nın insanı körleştiren bir kibir olduğunu ve bu kibrin en sonunda bireye de topluma da zarar verdiğini çarpıcı bir şekilde anlatır. Ümit'in “kendi çocuklarını yok eder” ifadesi, kibrin sevgiyi bile yozlaştırabilecek kadar tehlikeli bir duygu olduğuna işaret eder.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında Semahat'in Defne Kaman'a dair yaptığı bu değerlendirme, onun kişiliğinin sade ama güçlü niteliğini ortaya çıkarır. Semahat, “*Ben onun daha hiç kendini boydan boya sergilediği bir fotoğrafını görmedim ama ne kadar zeki ve âdil bir insan olduğunu biliyorum.*” der (Uzuner, 2024b, s. 62). Bu ifade Defne Kaman'ın zekâsı, adalete olan bağlılığı ve yaptığı işin niteliğiyle tanınmak isteyen bir kadın olduğunu gösterir.

Yazar burada, günümüz toplumunda sıkça rastlanan gösteriş kültürüne ince bir eleştiri getirirken gerçek değerlerin insanın iç dünyasında ve eylemlerinde bulunduğunu vurgular. Defne'nin kendini görünür kılma çabasına girmemesi, tam tersine görünmezlik içinde adalet için çalışması, onun karakter derinliğini okura güçlü şekilde hissettirir. Adalet duygusuyla

hareket eden, işini sessiz ama etkili bir biçimde yapan bu duruş; eğitim değeri olarak hem tevazuu hem de etik çalışma anlayışını örnekler.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Toprak romanında samimiyet ve tevazu Buket Uzuner'in karakterleri aracılığıyla öne çıkardığı en belirgin insani değerlerden biridir. Yazar, sahici ve içten davranışlarla kurulan ilişkilerin insan ruhundaki iyileştirici etkisini hem olumlu hem de olumsuz örneklerle görünür kılar. Bu değerler bazen karakterlerin birbiriyle kurduğu sıcak bağlarda, bazen de tevazudan uzak kişilerin yarattığı tedirginlikte kendini gösterir.

Samimiyet, özellikle Defne'nin insanlarla kurduğu ilişkilerde açıkça görünür. Üvey annesiyle karşılaştığı ilk anda hissettiği doğal yakınlık, samimiyetin sadece aile bağıyla değil içten bir iyi niyetle de kurulabileceğini gösterir. Yazar bu sahneyi şu sözlerle aktarır: *“Defne'yi sanki yıllardır tanıdığı biriymiş, hatta uzun zamandır görüşmediği bir akrabasıymış gibi doğal, neredeyse insanın içini acıtacak kadar samimi gülümsedi. Gülüşünde 'bizim birbirimizden bir alıp vereceğimiz olamaz' güveni ve garantisi vardı”* (Uzuner, 2024c, s. 231). Burada samimiyet, insanın yüreğini rahatlatan bir temas biçimi olarak sunulur; iki insan arasında hiçbir hesap ya da beklenti olmadan kurulan sıcaklık, romanın ruhunu belirleyen değerlerden biridir.

Tevâzu ise yazarın hem olumlu hem de olumsuz örnekler üzerinden işlediği bir diğer önemli davranış biçimidir. Uzuner, alçakgönüllülüğün değerini göstermek için bazen tam tersi bir karakter yaratır ve kibrin yıkıcı etkisini görünür kılar. Umay Nine'nin anlattığı örneklerden biri bunu açıkça gösterir: *“Ayten, anne babası kadar parlak değildi; ancak bunu alçakgönüllülükle kabullenmek yerine, kibrine yenik düştü.”* (Uzuner, 2024c, s. 241). Bu kısa cümlede bile tevazuun yokluğunun insanı nasıl bencillige sürüklediği ve kişisel gelişimin önünü kapattığı güçlü biçimde hissettirilir. Uzuner burada tevazu bir eksiklik değil, insan olmanın olgun bir göstergesi olarak sunar.

Romanın genel atmosferinde samimiyet ve tevazuun, insanlar arasındaki bağları güçlendiren, iletişimi kolaylaştıran, toplumsal huzuru sağlayan temel değerler olarak öne çıktığı görülür. Buket Uzuner, bu kavramları öğretici bir üslupla değil, karakterlerin doğal davranışları üzerinden sezdirir. Okur, Defne'nin samimi gülüşlerde huzur bulduğunu, kibirle hareket eden kişilerin ise hem kendilerine hem çevrelerine zarar verdiğini adım adım deneyimler.

Bu yönüyle *Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Toprak*, okura yalnızca bireysel erdemleri değil, bu erdemlerin sosyal hayattaki karşılığını da gösteren incelikli bir roman olarak dikkat çeker. Samimiyetin insan ruhuna açtığı kapılar, tevazuun kişiyi olgunlaştıran gücü ve kibri terk etmenin insana sağladığı özgürlük, Uzuner'in bu bölümde öne çıkardığı eğitimsel mesajlar arasında yer alır.

Samimiyetin tamamlayıcısı olan tevazu ise Güneş Aytan karakterinde somutlaşır. Çoruma yeni gelmiş bir araştırmacı olmasına rağmen “*samimi ve mütevazı kişiliği sayesinde*” hem halk hem de köylüler tarafından kısa sürede benimsenmesi (Uzuner, 2024c, s. 20) tevazuun toplumda gerçek karşılığını nasıl bulduğunu gösterir. Uzuner tevazuu; abartısız, gösterişsiz ama güçlü bir insanlık hâli olarak resmeder. Bu üç değer, romanda sıkça tekrar eden bir ahlaki altyapıyı oluşturur: İyi insan olmak, gösterişle değil nezaketle; üstünlük iddiasıyla değil alçakgönüllü bir duruşla mümkündür.

Kumral Ada Mavi Tuna romanında geçen “*Kimse varlıklı değildi ama ne kavga, ne aşağılama ne de abartma, kibirlenme vardı aramızda.*” ifadesi, eserdeki eşitlik, toplumsal uyum, alçakgönüllülük ve sınıfsal önyargısızlık değerlerinin güçlü bir göstergesidir (Uzuner, 2024e, s. 41). Uzuner, bu cümleyle ekonomik yoksunluğun insanları kötüleştirmedeğini; aksine paylaşım kültürünün, dayanışmanın ve karşılıklı saygının bu insanların hayatında temel bir yer tuttuğunu ortaya koyar.

Bu yaklaşım genç okura, toplumun huzurunun maddi refaktan değil kibirten arınmış, birbirine saygı duyan bir topluluk modelinden geçtiğini öğretir. Böylece roman, sosyal eşitliğin yalnızca ekonomik koşullarla ilgili olmadığını, asıl eşitliğin insanların birbirine değer veriş biçiminde ortaya çıktığını vurgular.

Kumral Ada Mavi Tuna romanında, “*Ada'nın doğum günü kutlamalarına mahalle dışından başka çocuklar da katılırdı... Çoğu bize benzemeyen şımarık, kibirli çocuklardı.*” ifadesi, şımarıklık ve kibrin toplumsal uyuma zarar veren olumsuz davranış örnekleri olduğunu gösterir (Uzuner, 2024e, s. 170). Uzuner burada kibirli çocukları doğrudan eleştirmek için değil okura ne yapılmaması gerektiğini göstermek için kullanır. Böylece roman, alçakgönüllülüğü övmekle kalmaz; kibir ve şımarıklığın zararlı sosyal etkilerini de görünür kılar.

İstanbulular romanında “*Kibir ki dünyadaki en büyük kötülük, en eski günahdır, en çok sahibini etkiler.*” ifadesi (Uzuner, 2024d, s. 441) bireyin etik gelişimini engelleyen temel bir zihinsel tuzağa işaret eder. *İstanbulular* romanında kibrin toplumu zehirleyen bir davranış biçimi olduğunu vurgular. Eğitimsel açıdan bu ifade karakter ve değer eğitiminin temel konularından biri olan alçakgönüllülüğün önemini hatırlatır.

4.1.1.17.Cesaret ve Kahramanlık

Türk Dil Kurumu’na göre cesaret, “yüreklilik, korkusuzluk, yiğitlik” şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2026). “Cesur” ise “korkusuz, yürekli” anlamına gelmektedir (TDK, 2026). Bu tanım doğrultusunda cesaret; bireyin korku, tehlike veya zorluk karşısında geri çekilmemesi ve doğru olduğuna inandığı davranışı sergileyebilmesi olarak değerlendirilebilir.

Türk Dil Kurumu’na göre kahramanlık, “kahraman olma durumu; yiğitlik, büyük fedakârlık ve cesaret gösterme” şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2026). “Kahraman” ise “yiğitliği, cesareti veya önemli başarıları ile ün kazanmış kimse” anlamına gelmektedir (TDK, 2026).

Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları Su romanında, Umay Bayülgen’in “*Boşver evladım, sen doğru bildiğin yolda yürü ve gerisini cesurca göğüsle.*” sözü (Uzuner, 2024b, s. 319) eserin değerler dünyasında cesaret ve kararlılık kavramlarını en berrak hâliyle ortaya koyar. Umay Bayülgen yalnızca Defne’ye değil aslında tüm okurlara; kendi doğrularını savunmanın, inandığı yolu kararlılıkla yürüyebilmenin hayattaki en büyük güç olduğunu hatırlatır.

Bu ifadede Umay Bayülgen’in, bireyin başkalarının beklentilerine göre şekillenmiş bir yaşam yerine kendi inançlarıyla kurduğu bir hayatı savunduğu açıktır. Devamındaki değerlendirmesinde, hayatını kendi doğrularıyla cesurca kuran biri olmanın sonuçlarını şu sözlerle yansıtır: “*Ben hâlâ kendi doğrularımın kurduğum hayatımı yaşamaya devam ederken onların çoğu başkalarının kuralları ile düzenlenmiş eğlencesiz uzun hayatlarını mal-gözlü, cimri ve çok sıkıcı yaşlılar olarak sonlandırmaya hazırlanıyorlar*” (Uzuner, 2024b, s. 319).

Bu karşılaştırma, kararlılıkla ve cesaretle kendi yolunu seçen bireyin ne kadar özgür ve diri bir yaşam sürdüğünü; buna karşılık başkalarının onayıyla, toplumun katı kurallarıyla yaşamayı seçenlerin ise ruhsuz ve sıkıcı bir ömre mahkûm olduklarını ifade eder.

Umay Bayülgen'in sözleri, genç okura şu önemli eğitsel mesajı taşır: Kişinin kendi doğrularını savunması, karakterinin temel taşıdır; cesaretle alınmış kararlar ise hayatı anlamlı ve özgün kılar. Ayrıca kararlılık değerlerinin nasıl iç içe geçtiğini gösteren güçlü bir örnektir.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında Ümit Kaman'ın Tasvir'e dair söylediği “*Keşke ben de onun kadar cesur olsaydım...*” sözü (Uzuner, 2024b, s. 178), romanda cesaretin bir eğitim değeri olarak nasıl konumlandığını açıkça ortaya koyar. Bu kısa ama yoğun anlam taşıyan cümle, cesaretin yalnızca fiziksel bir güç olmadığını; aksine karakterle, kendini gerçekleştirmeyle ve hayata karşı duruşla ilgili bir erdem olduğunu gösterir.

Ümit'in bu iç döküşü, kişinin kimi zaman hayranlık duyduğu bir başkasında kendi eksik bıraktığı yanlarını görmesi bakımından oldukça insanidir. Tasvir'in cesareti, onun gözünde yalnızca bir davranış değil aynı zamanda örnek alınası bir kişilik niteliği hâline gelir. Böylece okur, cesaretin bireyin yaşamındaki dönüştürücü gücünü fark eder. Cesaret, bireyi kendi sınırlarının dışına çıkarır. Korkuya rağmen doğru olanı savunmayı sağlar. Kendi hayatını şekillendirme cesareti gösteremeyenin, başkalarının hayatına imrenmesine sebep olur. Ümit'in “keşke” ile başlayan dileği, aslında birçok insanın içindeki pişmanlıkları ve daha güçlü bir benlik arzusunu seslendirir. Bu yönüyle yazar, cesaretin hem bireysel hem toplumsal yaşam için vazgeçilmez bir değer olduğunu hatırlatır.

Buket Uzuner'in *Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Ateş* romanında “cesaret” kavramı, karakterlerin içsel gücüyle ve hakikatin peşinden gitme iradesiyle bütünleşir. Cesaret, yalnızca tehlikeye karşı koymak değil aynı zamanda doğrular uğruna direnmek, korkuya teslim olmadan aklını ve vicdanını koruyabilmektir. Romanda Defne Kaman'ın karakteri bu yönüyle öne çıkar: “*Defne Kaman, hayatta kendi hatalarından ötürü her düştüğü veya başkalarınınca her düşürüldüğünde bağırıp çağırmadan, hakaret etmeden ve ağlayıp sızlamadan kalkıp kafasına koyduklarını yaşamak üzere başka bir yolculuğa başlamaya cesaret eden bir kadındı.*” (Uzuner, 2023, s. 50)

Bu ifadelerde yazar, Defne'nin hayat karşısında dimdik duruşunu, yılmadan yeniden başlamayı bilen bir kadın oluşunu kahramanlıkla özdeşleştirir. Cesaret, Defne Kaman için bir seçim değil yaşam biçimidir. Yazar burada okuyucuya “cesaretin sessiz bir direniş” olduğunu sezdirir. Romanın ilerleyen bölümlerinde, *Umay Nine*'nin torunu *Ayperi*'ye söylediği şu sözlerde de cesaretin kaynağının akıl olduğu vurgulanır:

“Kötü şeyler her zaman olabilir Aybalam. Bundan böyle her korktuğunda aklını ve cesaretini hatırla. Bırakma kendini. Söz ver bana Ayperi’ m. Aklını korursan, korkunu kontrol edebilirsin”(Uzuner, 2023, s. 35). Bu sözlerde korkunun insani bir duygu olduğu kabul edilmekle birlikte akıl ve bilincin korkuyu yönetmedeki rolü öne çıkar. Umay Nine’nin ögüdü, cesaretin zihinsel olgunluk ve farkındalık olduğunu gösterir.

Benzer şekilde *Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları Ateş* romanında korku–umut ikilemi üzerinden cesaretin psikolojik boyutu işlenir: “İnsanları yöneten iki temel güdü vardır. Korku ve umut. İnsanlar zor zamanlarda ya korkuya ya da umuda teslim olur. Korkmak sağlıklıdır. Sadece aptallar korkmaz. Fakat akıllılar korkarken bile korkunun sebebini aramaktan vazgeçmez, umudun ateşini söndürmezler” (Uzuner, 2023, s. 284). Burada Umay Bayülgen cesareti korkusuzlukla değil korkuya rağmen ilerleyebilmekle tanımlar.

Uzun Beyaz Bulut Gelibolu romanında yer alan ifade Türk ordusunun zor zamanlarda duyduğu ihtiyaç üzerinden cesaret, liderlik ve manevi güç kavramlarını merkeze alır. Uzuner, bu düşüncüyü aktarırken “Türk ordularının başında hakiki cesaret ve liderlik vasıflarına sahip bizden birilerinin adına ve şanssızlığına manen(tinsel olarak) büyük ihtiyaç vardır” şeklindeki değerlendirmeye yer verir (Uzuner, 2021, s. 157). Bu sözlerin alt metninde tarihsel bağlamı düşündüğümüzde Mustafa Kemal’in kişiliği ve liderlik özellikleri açıkça işaret edilir.

Romanın bu bölümü, özellikle Mustafa Kemal’in savaş sürecindeki kararlılığını, ileri görüşlülüğünü ve askerlerine moral veren karizmatik liderliğini ima eder. Cesaret burada savaş meydanında gösterilen fiziksel bir yüreklilik değil aynı zamanda kriz anlarında doğru karar verebilme, sorumluluk üstlenebilme ve tüm bir milleti motive edebilme kapasitesi olarak yorumlanır. Liderlik ise bir komutanın hem askeri becerisini hem de insanlara güven aşıl原因 manevi otoritesini temsil eder.

Eğitim değerleri açısından ise cesur olmanın, zor durumlarda yılmadan karar verebilmenin ve güçlü bir liderlik sergilemenin önemini gösterir. Yazar, Mustafa Kemal’in sembolik varlığı üzerinden bir ülkenin kaderini değiştirebilecek nitelikte bir liderliğin nasıl bir ruh hâli gerektirdiğine işaret eder. Bu nedenle metin, liderliğin yalnızca makamla değil moral güç, cesaret, dirayet ve vizyonla şekillendiğini ortaya koyar.

4.1.1.18. Kötü Alışkanlıklardan Uzak Durma Bilinci

Türk Dil Kurumu'na göre alışkanlık, “bir şeye alışmış olma durumu; belli şartlar altında hep aynı biçimde gerçekleşen davranış” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2026). “Kötü” ise “istenmeyen, zararlı, olumsuz” anlamına gelmektedir (TDK, 2026). Bu tanımlar doğrultusunda kötü alışkanlık; bireyin tekrar eden ve kendisine ya da çevresine zarar veren davranış örüntüleri olarak değerlendirilebilir. Değerler eğitimi bağlamında kötü alışkanlıklar; bireyin fiziksel, ruhsal ve sosyal gelişimini olumsuz etkileyen davranış biçimleri olarak ele alınmaktadır.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında Ümit Kaman'ın şu sorusu, toplumda sıkça karşılaşılan bir genelleme üzerinden aslında kötü alışkanlıkların birey ve meslek hayatı üzerindeki olumsuz etkilerine dikkat çeker: “*Gerçi adam alkolikmiş ama ben içki kokmayayım bir de! Ya neden bu gazeteciler falan hep alkoliktir, Semahat Abla?*” (Uzuner, 2024b, s. 170).

Ümit'in bu ifadesi doğrudan bir eleştiri içermez fakat cümlenin arka planında alkolizmin bireyi hem fiziksel hem ruhsal açıdan tüketen bir alışkanlık olduğuna dair toplumsal bir farkındalık yatar. Burada özellikle “gazetecilerin alkolik olduğu” yönündeki kalıplaşmış yargıya gönderme yapılırken yazarın altını çizdiği esas mesele, alkolün bireyin yaşamını, üretkenliğini ve ruhsal bütünlüğünü tehdit eden bir bağımlılık olmasıdır.

Bu sahnede Ümit, meslek ayrımı olmaksızın her insanın kötü alışkanlıklardan uzak durması gerektiğini sezgisel biçimde dile getirir. Böylece roman, alkol gibi zararlı bağımlılıkların hem bireyin sağlığını hem de sosyal ilişkilerini yıprattığına ilişkin bir bilinç kazandırmayı amaçlar. Özellikle gazetecilik gibi yoğun dikkat, etik sorumluluk ve zihinsel berraklık isteyen mesleklerde bu tür alışkanlıkların yıkıcı etkileri daha görünür hâle gelir.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında Semahat' in iç dünyasına açılan bu sahnede, karakterin kendisiyle yaptığı yüzleşme üzerinden alkolün birey üzerindeki yıkıcı etkileri çarpıcı bir şekilde aktarılır. “...alkoliklerin bir sonraki aşamada unutkanlıktan ötürü mahcup olmayı da unuttuklarını öğrenmişti ama o böyle biri olmak istemiyordu! Yok, bırakacaktı bu mereti, acılarını ve pişmanlıklarını alkolle uyuşturmayı, dün gece yaşananları unutmayı, alkolik olarak yaşamayı kabul etmeyecekti” (Uzuner, 2024b, s. 182) sözleri hem Semahat' in içsel mücadelelerini hem de alkolün kişiyi nasıl kimliğinden ve özsaygısından uzaklaştırabileceğini gösterir.

Bu bölümde yazar, Semahat' in kendi değerleriyle çatışmasını okura hissettirirken aynı zamanda alkole sığınmanın bir çözüm üretmediğini, acıları derinleştiren geçici bir yanılısama olduğunu vurgular. Semahat' in “böyle biri olmak istememesi”, bireyin kendi hayatına yön verme iradesinin önemini hatırlatır. Alkolün hafızayı ve insanın kendine duyduğu saygıyı aşındırdığı fikri, eğitim değeri açısından dikkat çekici bir mesaj taşır.

Bu paragraf okura açıkça öğüt vermeden, karakterin dönüşümünü göstererek sağlıklı yaşam, öz denetim ve irade gibi değerlerin önemini sezdirir. Semahat' in kendi acılarıyla yüzleşmeyi seçmesi, kaçış yerine iyileşmeyi tercih etmesi, kötü alışkanlıklardan uzak durmanın birey için nasıl bir özgürleşme anlamına geldiğini örnekleyici bir biçimde yansıtır.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında Umay Bayülgen'in genç bir garson gence söylediği “*Yalnız sen doktora gideceğine ve alkolü keseceğine söz vereceksin, tamam mı?*” sözü (Uzuner, 2024b, s. 205) zararlı alışkanlıklardan uzak durmanın romanda önemli bir eğitim değeri olarak nasıl işlendiğini açık biçimde ortaya koyar.

Umay Bayülgen'in bu cümlesi topluma karşı duyduğu sorumluluk duygusunun bir yansımasıdır. Tanımadığı genç birine bile sevgi ve şefkatle yaklaşması, yazarın Umay karakterini “iyileştirici”, “rehberlik eden”, hatta yer yer “bilge bir öğretmen” gibi konumlandığını gösterir. Umay Bayülgen, hem romanın dünyasında hem de okur için güçlü bir rol modelidir.

Bu sahne, zararlı alışkanlıklardan uzak durmanın bireyin iradesinden çok daha fazlası olduğunu—doğru bir rehber, destekleyici bir sese, güven veren bir büyüğe ihtiyaç duyulduğunu—hatırlatır. Umay'ın tavrında, insanın başkasının hayatına dokunmakla aslında toplumsal iyileşmeye katkı sağladığına dair ince bir mesaj bulunur. Yazar burada, gençlere seslenen bir didaktik tavra da bürünür: Birinin elinden tutmak, ona doğru yolu göstermek, iyi niyetle yapılan küçük bir müdahalenin bile yaşamları değiştirebileceğini hissettirir.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında geçen sahnede Ümit Kaman'ın “*Üstüne üstlük adamın alkolik olduğunu bütün memleketin bilmesi, güvenilirliğini de ortadan kaldırıyordu.*” değerlendirmesi (Uzuner, 2024b, s. 297) kötü alışkanlıkların bireyin toplumsal itibarını nasıl zedelediğine dair güçlü bir mesaj sunar.

Yazar burada alkolizmi bireysel bir zaaf olarak ele almaz; bunun aynı zamanda kişinin güvenilirliğini, karakter algısını ve sosyal saygınlığını nasıl olumsuz etkilediğini gösterir.

Ümit'in bu yorumu, toplumda güven duyulan insanların yaşam tarzlarıyla da örnek olmaları gerektiğini hatırlatır. Çünkü özellikle kamusal sorumluluk taşıyan kişiler için kötü alışkanlıklar, sadece kendilerine zarar vermez; temsil ettikleri değerlere ve çevrelerine de gölge düşürür. Buket Uzuner böylece okura, ahlaki bütünlük ile kişisel davranış arasındaki bağın önemini sezdirir.

4.1.1.19. Fedakârlık

Türk Dil Kurumu'na göre fedakârlık, “bir amaç uğruna ya da gerçekleştirilmesi istenen herhangi bir şey için kendi çıkarlarından vazgeçme, özveri” şeklinde tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2026). “Fedakâr” ise “kendi çıkarlarını başkalarının iyiliği için feda edebilen, özverili” anlamına gelmektedir (Türk Dil Kurumu, 2026).

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Toprak romanında fedakârlık, yalnızca büyük kahramanlıklarla olmaz, çoğu zaman sessizce yapılan ama derin anlamlar taşıyan davranışlarla görünür kılınır. Defne Kaman'ın babası da bu değerın en güçlü temsilcilerinden biridir. Roman boyunca Defne'nin babasına dair anıları, onun ailesi için yaptığı gizli fedakârlıkların yavaş yavaş gün yüzüne çıkmasını sağlar. Defne, yıllar sonra gerçeği öğrendiğinde babasının sevgisinin ne kadar büyük ve derin olduğunu şu cümleyle ifade eder: “Çünkü babam beni hep sevmiş ve kollamış aslında. Görüşemeyişimizin nedeni, onun canı gönülden inanarak yaptığı büyük fedakârlıkmış...” (Uzuner, 2024c, s. 321).

Bu sözler romanın atmosferine içten bir sızı bırakır. Defne'nin babası kendi mutluluğu ya da hayatının rahatlığı pahasına bile olsa, kızının iyiliği için doğru bildiği yoldan sapmamış, gerektiğinde geri çekilmiş ama sevgisini hep korumuştur. Uzuner burada fedakârlığı bir ebeveynin sessiz ama güçlü sevgisi üzerinden somutlaştırır. Ayrıca fedakârlığın yalnızca bir aile içi sorumluluk olmadığını, aynı zamanda bir insanlık görevi olduğunu vurgular.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Toprak romanı, fedakârlığın toplumsal versiyonunu Muhtar Korağaoğlu'nun zihninde görürüz: “Vatan, millet, bayrak, din, namus, şeref, aile; hepsi bir düzenin parçasıydı. Bu yüzden düzenin bozulmaması için gerekirse her türlü fedakârlığı yapar ve yaptırırdı.” (Uzuner, 2024c, s. 292). Bu cümle fedakârlığın bazen aşırılığa kaçabilecek yanlarını da göstererek daha eleştirel bir yön sunar.

Uzun Beyaz Bulut Gelibolu romanında Meryem'in tutumu, özellikle aile içi ilişkiler bağlamında *şefkat, sabır ve fedakârlık* değerlerinin somut bir örneğini oluşturur. Yazar,

Meryem'in Gazi Ali Can'ın zor dönemlerinde gösterdiği desteği "*Meryem'in, Gazi Ali Can'ın buhran dönemlerinde gösterdiği özveri, şefkat ve sabır da her babayığidin harcı değildi.*" sözleriyle aktarırken bu davranışların olağanüstü ve örnek niteliği taşıdığını vurgular (Uzuner, 2021g, s. 31). Romanın bu bölümünde Meryem'in eşinin travmaları karşısında gösterdiği anlayış, yalnızca duygusal bir bağlılık değil aynı zamanda bir insanlık değeri ve toplumsal bir erdem olarak öne çıkar. Yazarın, Meryem'in bu fedakârlıklarla "yaşının evleneceği erkekten büyük olması aybını örttüğünü" belirtmesi toplumun geleneksel yargılarına rağmen sevgi, sadakat ve dayanışmanın ahlaki üstünlüğüne işaret eder. Bu durum Meryem'i, sabır ve şefkatin ilişkileri iyileştirici gücünü temsil eden önemli bir karakter konumuna getirir. Ayrıca zor zamanlarda eşe duyulan derin anlayışın ve özverili tutumların eğitim değeri açısından ne denli kıymetli olduğunu göstermektedir.

Uzun Beyaz Bulut Gelibolu romanının bu bölümünde Ali Osman'ın ailesine yazdığı mektup, vatan sevgisi, birlik duygusu ve fedakârlık değerlerinin güçlü bir şekilde işlendiği önemli bölümlerden biridir. Uzuner, askerın vatan bilincini ailesine şu sözlerle ilettiğini aktarır: "*Bu vatan bizimdir ve onu birlikte müdafaa etmekteyiz*" (Uzuner, 2021, s. 121). Bu ifade vatan savunmasının toplumsal bir sorumluluk olduğuna işaret ederek birlik ruhunu pekiştirir.

Ali Osman'ın mektubundaki bu vurgu, yalnızca askerlik görevinin gerekliliklerini anlatmakla kalmaz; aynı zamanda vatan sevgisinin içtenlik ve gönüllülük temelli bir ahlaki duruş olduğunu gösterir. Fedakârlık, burada hem bedenle hem de ruhla verilen bir emek olarak ortaya çıkar. "*Birlikte müdafaa etmek*" ifadesi, bireylerin ortak bir amaç uğruna kenetlenmesinin, barış ve özgürlüğün korunmasında ne kadar hayati olduğunu vurgular ve vatani koruma bilincini; sevgi, bağlılık ve fedakârlık temellerinde şekillenen bir eğitim değeri hâline getirir

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında Defne Kaman'ın kişiliğini belirleyen en güçlü özelliklerden biri, hiçbir kişisel çıkar gözetmeksizin tüm canlılara karşı duyduğu sorumluluk duygusudur. Ümit Kaman, Defne'yi düşünürken bu durumu şu cümleyle fark eder: "*Defne Kaman'ın hiçbir kişisel menfaat beklemeden sadece insani ve vicdani nedenlerle hayvan, bitki, insan hayatına yani 'canlar'a kendini adadığını düşünmeye başladı.*" (Uzuner, 2024b, s. 34). Bu ifadeler, Defne'nin yaşam felsefesinin merkezinde özgecilik ve vicdani duyarlılığın yer aldığını açıkça gösterir.

4.1.1.20. Kıskançlığın kötülüğü

Türk Dil Kurumu'na göre kıskançlık, “kıskanç olma durumu; bir kimsenin üstünlük göstermesine, sevilen birinin başkasıyla ilgilenmesine katlanamama, haset” şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2026). “Kıskanç” ise “kıskançlık duyan, haset eden” anlamına gelmektedir (TDK, 2026).

Bu tanım doğrultusunda kıskançlık; bireyin sahip olmadığı bir özelliği, başarıyı veya ilgiyi başkasında gördüğünde bundan rahatsızlık duyması şeklinde açıklanabilir. Değerler eğitimi bağlamında kıskançlık, bireyin sosyal ilişkilerini zedeleyebilen ve empatiyi azaltabilen olumsuz bir duygu durumu olarak değerlendirilmektedir.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Ateş romanında Buket Uzuner, masalcı kadın karakteri üzerinden kadınların tarih boyunca nasıl kıskanıldığını anlatır: “*Tabii onu ciddiye almayan başka masalcılar, destancı ve Şahmeran ustaları vardır ama onların hepsi erkektir. Masalların gücünü kıskanırlar. Kadınların başarısını sevmeyenlerin çoğu onlardan korkan erkeklerdir.*” (Uzuner, 2023, s. 59). Bu cümleler kadınların bilgi ve söz gücü nedeniyle erkekler tarafından bastırılmasına yönelik tarihsel eleştiridir. Uzuner burada kadın hikâye anlatıcılığını, masalın ve sözün gücüyle feminist bir simgeye dönüştürür.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında Defne karakterinin iç sesiyle aktarılan şu sözler, bireysel farklılıkların kabul edilmesi ve kıskançlık duygusunun insan ilişkilerindeki yıkıcı etkisi üzerine güçlü bir eğitim değeri sunar: “*İnsanlardan iyi ve kötü yanlarımla farklı olduğumu saklayarak, ancak ideal vatandaş ve kız tipini oynayarak iletişim kurabildiğimi öğrendiğimde, kendimi engellemiş hissedip onlara kızardım. Henüz insanların öz kardeşlerinin bile kendilerinden farklı, daha zeki ve daha güzel, daha melankolik veya dalgın, daha hızlı veya hevesli, daha yavaş veya derin, daha ayakları yere basar veya coşkulu, daha tutkulu veya hırslı, daha cömert veya hazcı, daha meraklı veya eğlenceli olmasını kıskandıklarını bilmediğim yıllardı*” (Uzuner, 2024b, s. 135).

Yukarıdaki cümleler özellikle kıskançlık, bireysel farklılıkları kabullenme ve kendini olduğun gibi ifade edebilme değerlerini öne çıkarır. Karakterin, “ideal vatandaş/kız” kalıbına uymaya çalışırken kendi kişiliğini bastırması, toplumun dayattığı rollere karşı bireyin yaşadığı içsel çatışmayı gözler önüne serer. Yazar bu satırlarda insanların hatta kardeşlerin bile birbirlerinin özelliklerini kıskanabileceğini hatırlatarak kıskançlığın ne kadar doğal ama bir o kadar da yıpratıcı bir duygu olduğunu vurgular. Kişinin kendisini saklamaya zorlanması, hem psikolojik bir baskıya hem de toplumsal iletişimin zayıflamasına yol açar. Bu nedenle metin,

eğitim değeri açısından Şu önemli mesajı taşır: Bireyin kişisel özelliklerini kabul etmesi, başkalarının farklılıklarını kıskançlık yerine saygıyla karŐılamayı öğrenmesi sağlıklı bir toplumsal yaşamın temelidir.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında Umay Nine'nin Defne'ye küçük yaşta verdiği bu öğüt, farklı olana karşı duyulan korkunun ve kıskançlığın insan ilişkilerini nasıl zehirleyebileceğini yalın ama gtl bir biçimde ifade eder. Umay Nine, “*İnsanlar kendilerinden farklı, hızlı ve yetenekli olanlardan korkar. Korkunca da bağırır ve çağırır; bu sözüm kulağına kpedir, hiç çıkarma!*” der (Uzuner, 2024b, s. 94). Bu cümle kıskançlığın ve önyargının kaynağında çoğu zaman “korku” olduğunu; insanların kendilerini tehdit altında hissettiklerinde saldırganlaŐtıklarını gösterir.

Uzuner bu sahnede, çocuklukta verilen doğru bir ğdn bireyin karakter gelişiminde ne kadar önemli bir yer tutabileceğini de vurgular. Farklı olmanın, yetenekli olmanın veya hızlı düşünmenin cezalandırıldığı değil değer gördüğü bir toplumun gerekliliği bu sözlerle sezdirilir. Umay Nine'nin “kulağına küpe olsun” diyerek altını çizdiği Şey, kıskançlık ve tahammülsüz lğn insanın hem kendisine hem çevresine zarar veren bir tutum olduğudur. Bu yönüyle pasaj genç okura kıskançlıkla başa çıkmayı, farklılıkları kabul etmeyi ve olumsuz duygular yerine anlayış geliştirmeyi öğreten önemli bir eğitim değeri taşır.

4.1.1.21. Hayvan Sevgisi

Türk Dil Kurumu'na göre hayvan, “duyuları ve hareket yeteneği olan, içgüdü ile yaşayan canlı varlık” Şeklinde tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2026). “Sevgi” ise “bir kimseye veya bir Şeye karşı duyulan gcl ilgi ve bağlılık duygusu” anlamına gelmektedir (Türk Dil Kurumu, 2026).

Bu tanımlar doğrultusunda hayvan sevgisi; bireyin hayvanlara karşı Şefkat, merhamet ve koruma isteği duyması olarak değerlendirilebilir. Değerler eğitimi bağlamında hayvan sevgisi; empati, merhamet ve sorumluluk gibi temel insani değerlerle yakından ilişkilidir.

Hayvan sevgisi, bireyin yalnızca insanlara değil, tüm canlılara karşı duyarlılık geliştirmesini destekler. Bu yönüyle evre bilinci ve yaşam hakkına saygı gibi değerlerin gelişimine de katkı sağlar. Özellikle ocukluk döneminde hayvan sevgisinin kazandırılması, bireyin duygusal gelişimi ve toplumsal uyum becerileri açısından önemli görülmektedir.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında Umay Bayülgen'in “*Hayvan da ağaç da candır Evlâdım. Kaldı ki yunus sadece bir yunus değildir!*” sözleri (Uzuner, 2024b, s.

318) romanın doğa ve hayvan sevgisi temasını en özlü biçimde ifade eden pasajlardan biridir. Bu cümle Umay Bayülgen'in dünyaya bakışındaki bütüncül canlılık anlayışını, yani doğadaki her bir varlığın aynı derecede değerli ve saygıyı hak eden bir canlı olduğunu vurgular.

Umay Bayülgen'in bu sözleri yalnızca çevresel bir duyarlılık çağrısı değildir aynı zamanda eğitsel bir değerini yani tüm canlılara karşı eşitlik bilincinin miras gibi yeni kuşaklara aktarılmasıdır. Onun dile getirdiği bu anlayış, modern insanın çoğu zaman unuttuğu çok önemli bir gerçeği yeniden hatırlatır: İnsanın doğadan üstün olmadığı; aksine doğanın bir parçası olduğu ve doğadaki her canlının yaşam hakkına saygı duyması gerektiği.

“*Kaldı ki Yunus sadece bir yunus değildir*” ifadesi, tek bir hayvanın bile sembolik bir değere sahip olduğunu, doğadaki her canlının aslında bütünün bir parçası olduğunu ve yok oluşunun yalnızca o tür için değil bütün ekosistem için bir kayıp olduğunu sezdirir. Bu ifadeler okura güçlü bir mesaj bırakır: Doğaya sevgiyle yaklaşmak, yalnızca çevre bilinci değil; aynı zamanda derin bir insanlık değeridir. Bu yönüyle Umay Bayülgen'in sözleri, hem doğa sevgisi hem de tüm canlılara eşit değer verme bilincini içeren önemli bir eğitim değeri sunmaktadır.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında Buket Uzuner, yunusların tutsak edildiği eğlence merkezlerindeki acımasız uygulamalara dikkat çeken güçlü bir sahne kurar. Metinde “*Yunus parklarında sadece para için robot gibi kullanılan, sonra da havuzlardaki yüksek ses dalgaları ve yaşadıkları esaret yüzünden intihar ederek ölen yüzlerce akrabası gibi zorla değil, kendi isteğiyle ve engin denizlerde yüzüyordu*” ifadeleri yer alır (Uzuner, 2024b, s. 279).

Bu anlatım, hayvanların eğlence amacıyla tutsak edilmesinin ne kadar vahşi ve insanlık dışı bir uygulama olduğunu çarpıcı bir dille ortaya koyar. Uzuner burada yalnızca bir yunusun özgürlüğe kavuşmasını betimlemekle kalmaz; okuru, hayvanların sessiz acılarına tanıklık etmeye davet eder.

Özellikle “*intihar eden yunuslar*” vurgusu bu canlıların duygusal ve zihinsel kapasitelerini, acıyı hissedebilme güçlerini ve tutsaklığın onlarda yarattığı derin travmayı gözler önüne serer. Romanda özgür bir şekilde engin denizde yüzebilen Yunus'un görüntüsü, hayvanların doğalarına uygun yaşamaları gerektiği ve hiçbir canlının para için sömürülemeyeceği düşüncesini pekiştirir. Bu sahne, hayvan haklarına saygı, etik yaşam ve

ekolojik adalet gibi eğitim değerlerini de içeren oldukça güçlü bir mesaj taşır. Uzuner, okura sessizce şu soruyu sorar: Bir canlının özgürlüğünü elinden almanın bedeli nedir ve bunun karşılığında insan gerçekten “eğlenmiş” olur mu?

Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları Su romanının ilgili bölümünde yazar, hayvan sevgisini doğrudan anlatmak yerine sahnenin duygusal etkisi üzerinden okura sezdirir. Kadıköy İskelesi Meydanı’ndaki kalabalığın, denizdeki yunus balığını izlerken oluşturduğu kargaşa ve gürültünün yunusa zarar verebileceği yönündeki betimleme (Uzuner, 2024b, s. 188) özellikle Sahaf Semahat’ in bu durum karşısında duyduğu iç sıkıntısıyla birleşince canlıya karşı duyarlılığın güçlü bir örneğine dönüşür.

Semahat’ in kalabalığın coşkusundan değil yunusun incinebilme ihtimalinden rahatsızlık duyması, onun canlıyı “seyirlik bir nesne” olarak değil korunması gereken bir varlık olarak gördüğünü ortaya koyar. Bu duyarlılık, yazarın roman boyunca sıkça altını çizdiği “bütün canlılara eşit mesafeden sevgi ve saygı gösterme” ilkesinin somut bir yansımasıdır.

Ayrıca sahnedeki gerilim –insan kalabalığının eğlence ve merak güdüsü ile yunusun sessiz kırılma anı arasındaki tezat– modern toplumun çevreye ve hayvanlara yaklaşımına yönelik ince bir eleştiri niteliği taşır. Yazar, bu sahne aracılığıyla okura şunu hatırlatır: Gerçek hayvan sevgisi, yalnızca hayranlık duymak değil onun huzurunu, güvenliğini ve yaşam hakkını gözetmeyi gerektirir. Semahat’ in üzüntüsü, bu değerlerin içselleştirilmiş bir örneği olarak romanın eğitim değerleri arasında önemli bir yer tutar.

Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları Su romanı Defne Kaman’ın çocukluk yıllarına dair şu sözleri onun iç dünyasında hayvanlara yönelik derin sevgi ve hassasiyetin ne kadar erken yaşlarda şekillendiğini gösterir: “Güneşli havanın birden bozulması ve gökyüzünün kararması gibi içimde nedenini bilmediğim bir üzüntü başlar, aklıma birden bir arabanın ezdiği kedimiz gelir ve kana kana ağlamaya başlardım” (Uzuner, 2024b, s. 140).

Bu ifade Defne’nin içsel duyarlılığının doğrudan hayvan sevgisiyle bütünleştiği görülmektedir. Çocuk zihninde ani bir hava değişikliğinin bile kedilerle yaşadığı acı bir anıya bağlanması, onun empati kapasitesinin ne kadar yüksek olduğunun göstergesidir. Yazar bu sahne aracılığıyla okuyucuya sadece bir duygusallık değil canlıya değer verme, acıya ortak olma ve şefkatle tepki verme gibi temel eğitim değerlerini aktarır.

Defne'nin bir hayvanın ölümünü bu denli derin bir yas duygusuyla hatırlaması, çocukların hayvanlarla kurduğu bağın ne kadar güçlü olabileceğini vurgular. Bu bağ, ilerleyen sayfalarda Defne'nin çevreye, doğaya ve tüm canlılara karşı geliştirdiği vicdani duruşun da temellerini oluşturur. Böylece metin, hayvan sevgisinin bireyin etik gelişiminde nasıl belirleyici bir rol oynadığını açık bir biçimde ortaya koyar.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında Defne Kaman'ın karakterini şekillendiren en belirgin özelliklerden biri, onun hem hayvanlara hem de doğaya karşı duyarlı ve sorumluluk sahibi tutumudur. Aysu'nun Defne hakkında söylediği sözler bu durumu açıkça ortaya koyar: “*Sokak hayvanlarını değil sakat sokak hayvanlarını koruyacak mesela! Sonra Allah'ın Japonya'sında Yunus katliamını protesto için yollara düşer... 'nükleersiz Türkiye' diye Sinoplara gider*” (Uzuner, 2024b, s. 22). Bu ifadeler Defne'nin yalnızca hayvanlara yardım etmeyi bir görev bilmediğini, aynı zamanda dünyadaki haksızlıklara karşı cesaretle ses çıkardığını da gösterir.

Bu sahne hayvan sevgisi, yardımseverlik, cesaret, toplumsal duyarlılık, vicdan, çevre bilinci ve aktif vatandaşlık gibi pek çok değeri aynı anda destekler. Defne'nin yalnızca bulunduğu çevredeki sorunlara değil dünyanın öbür ucundaki adaletsizliklere bile tepki vermesi, onun evrensel bir vicdan taşıdığına işaret eder. Yeni nesil için bu tutum, duyarsızlığa karşı bir duruş, adalete dair evrensel bir sorumluluk ve cesur bir örnektir.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında sahaf Semahat'ın karakteri, hem kitaplara hem de hayvanlara duyduğu derin sevgiyle örnek bir insan portresi çizer. “*Dükkânda 25.000'den fazla kitabı çocuğuymuş gibi sever ve tek tek tanır. Çoğu arkadaşı olan müşterilerine ve komşu esnafa sık sık 'Kitap ve hayvan sevmeyen insana güvenmem!' derdi*” ifadesi (Uzuner, 2024b, s. 57) onun dünyasının iki temel direğini açıkça ortaya koyar. Semahat'ın kitaplarla kurduğu birebir ilişki, bilgiye duyduğu saygının ve yaşam boyu öğrenme tutkusunun bir göstergesidir. Aynı zamanda hayvan sevgisi konusunda sergilediği bu net tavır, insanın merhamet, şefkat ve duyarlılık gibi değerleri hayatının merkezine alması gerektiğini vurgular. Uzuner, Semahat üzerinden hem kültürel hem duygusal bir duyarlılık örneği sunarak okura, bir insanın değerlerini şekillendiren sevginin çoğu zaman en küçük varlıklara gösterilen özenle başladığını hatırlatır.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Hava romanı hayvan sevgisi temasının güçlü olduğu sahnelerden biri Ertuğrul Amca'nın sözleridir: “*Et yeme konusu, özellikle endüstriyel*

çiftliklerde hayvanların çok fena koşullarda beslenip kesildiğini öğrendiğimizden beri, birçoğumuz için vicdan meselesine dönüştü” (Uzuner, 2024a, s. 77).

Bu cümlelerde mesele yalnızca et yemek değil hayvan hakları, hayvanlara eziyet, vicdan, etik ikilemler gibi konuların sorgulanmasıdır. Yazar, modern dünyanın endüstriyel sistemlerinin hayvanları nasıl birer makineye dönüştürdüğünü eleştirirken bireyin bu süreçteki etik sorumluluğunu da okuyucuya hatırlatır. Özellikle genç yaş grupları için çok önemli bir farkındalıktır: Hayvana zarar veren sistem, insanın vicdanını da yaralar.

Buket Uzuner’in *Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları Toprak* romanı, dörtlemenin diğer kitaplarında olduğu gibi doğa sevgisini, hayvanlara duyulan şefkati ve ekolojik farkındalığı hem olay örgüsünün hem de karakterlerin temel değerlerinden biri hâline getirir. Roman doğaya karşı duyarsızlığın yalnızca çevreyi değil insan ruhunu ve toplumların ahlaki yapısını da çürüttüğünü sayısız örnekle gösterir.

Doğa sevgisinin roman boyunca sürekli olarak yeniden vurgulanan en önemli yönlerinden biri, *canların* yani tüm varlıkların birbirine bağlı olduğu düşüncesidir. Umay Ninenin sözleri bu anlayışın özünü şöyle aktarır: “Çünkü canlar bize süslü yalanlarla dayattıkları gibi rekabet değil, dayanışma için yeryüzüne gelmişlerdir. Çünkü canların devamı birbirlerine yardım etmelerine bağlıdır. Bu münasebetle canların iyiliği için çalışanı Gökler, Topraklar, Ormanlar, Sular ve Ateş korur.” (Uzuner, 2024c, s. 288).

Hayvan sevgisi *Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları Toprak* romanının dokusuna ince ince işlenmiştir. Güneş Bey’in geyiklerle ilgili söyledikleri bu değerın güçlü bir örneğidir: “Geyik benim de sevdiğim bir hayvandır... Halbuki yanlış avlanma politikaları ve tabiat koruma konularındaki bilinçsizlikler nedeniyle eskiden bir geyik cenneti olan Hattuşa-Çorum bölgesinde koruma altında ancak yüz kadar geyik kalmış...” (Uzuner, 2024c, s. 198). Bu cümleler hayvanların yaşam hakkının insanın ekosisteme karşı sorumluluğunun bir parçası olarak görülmesi gerektiğini hatırlatır. Uzuner'in romanlarında geyiğin yol gösterici olarak bulunması boşuna değildir. Türk kökenli halklarda orman kuşağında yaşayanlar arasında gelişen efsanelerde geyik oldukça fazla yer tutar (Taşağıl, 2025, s. 118).

Yazar, aynı romanda Hz. Muhammed’in hayvanlara şefkatiyle ilgili kısa ama etkili bir değinide bulunarak bu sevgiyi dinlerüstü, evrensel bir değer olarak da sunar: “Hz. Muhammed Efendimizin hayvanlara karşı çok şefkatli olduğu da doğrudur.” (Uzuner, 2024c, s. 306). Bu

küçük cümle bile romanın ahlaki dünyasında hayvan sevgisinin insanlığın ortak vicdanı olduğunu gösterir. Burada doğayı korumanın yalnızca çevresel değil aynı zamanda etik bir zorunluluk olduğu açıkça görülür.

Hayvan sevgisi asıl olarak karakterlerin gündelik davranışlarında kendini gösterir. Örneğin Kemal'in Semahat'ın kedilerine dair gözlemi hem bir şefkat göstergesi hem de hayvanlarla kurulan içten bağın ifadesidir: “*Semahat kedilerini neredeyse çocuğu gibi seviyor ya!*” (Uzuner, 2024c, s. 358). Bu kısa cümle bile, hayvan sevgisinin romanın atmosferinde sıradan ve doğal bir değer olarak yer aldığını gösterir.

Romanın genelinde Uzuner, insanın doğadan ayrı bir varlık değil onunla birlikte var olan bir canlı olduğunu her fırsatta hatırlatır. Doğaya karşı sorumluluk bilincinin, hayvanlara gösterilen şefkatin ve ekolojik duyarlılığın yalnızca bireysel bir tercih değil, insanlık görevi olduğunu vurgular.

Yardımseverlik değeri yalnızca insan-insana ilişkilerde değil, insanın doğaya ve tüm canlılara karşı davranışlarında da belirir. Umay Ninenin şu sözleri bunu açıkça ifade eder: “*Memat diyorum, yani ölüm! Hepinizin unuttuğu şey o! kendi hayatınızın hakikaten başka canların korunmasına bağlı olduğu gerçeğini unutuverdiniz, hem de birkaç asır içinde!*” (Uzuner, 2024c, s. 437). Bu ifade yardımseverliğin yalnızca topluma değil, tüm canlılara yönelmesi gereken bir değer olduğunu hatırlatır.

Tüm bu örnekler birlikte değerlendirildiğinde *Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Toprak*, doğa ve hayvan sevgisini yalnızca bir tema olarak değil, insanlığın geleceğini belirleyen temel bir etik sorumluluk olarak işler. Uzuner'in mesajı nettir: Doğaya saygı duymayan, hayvanları korumayan bir toplum kendine de zarar verir. Doğayı seven insan ise hem kendi ruhunu hem de yaşadığı dünyayı iyileştirir.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Ateş romanında, küçük Defne'nin okul müsamere sahnesi aracılığıyla çocuklara hayvan sevgisi aşılanır: “*Okulun yıl sonu piyesinin başrolünde bir kral ve kraliçe vardı. Defne'nin oynadığı avcı küçük bir roldü. Fakat piyesin sonuna doğru Defne birden sahneye fırlayarak tahtadan tüfeğini yere atıp avcılığın kötülükleri ve hayvanların da canı olduğu üzerine ateşli bir konuşma yapınca en büyük alkışı o almış, aslında başrolü 'çalmış'tı'*” (Uzuner, 2023, s. 296).

Bu sahne, çocuk karakter üzerinden doğa sevgisinin nasıl eğitilebileceğini gösterir. Küçük Defne'nin eylemi, masumiyetle gelen vicdanın bir tezahürüdür. Yazar çocukların doğaya duyarlı yetiştirilmesinin, geleceğin en önemli ahlaki yatırımı olduğunu vurgular.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Ateş romanı Uzuner, kadının doğayla kurduğu bağ üzerinden hayvanları koruma fikrini temellendirir: “Çünkü çocukları, yaşlıları, hayvanları ve tabiatı koruyan, besleyen kadın, evin ve ocağın, yemeğın ve aşın, sağlığın ve hayatın, yani sürdürülebilirliğin temelidir” (Uzuner, 2023, s. 166). Bu cümlelerde kadın, doğayı yaşatan dişil enerjinin sembolü haline gelir. Yazar, doğayı koruma bilincini kadının koruyucu yönüyle özdeşleştirir.

4.1.1.22. Okuma Sevgisi ve Kültürel Bilinç

Türk Dil Kurumu'na göre okuma, “yazıyı veya basılı bir metni gözle inceleyerek anlamını kavrama” şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2026). “Sevgi” ise “bir kimseye veya bir şeye karşı duyulan güçlü ilgi ve bağlılık duygusu” anlamına gelmektedir (TDK, 2026). Okuma sevgisi bireyin yazılı metinlere karşı ilgi duyması, okumayı bir zorunluluk değil, isteyerek ve keyifle gerçekleştirilen bir etkinlik olarak benimsemesi şeklinde değerlendirilebilir. Değerler eğitimi bağlamında okuma sevgisi; öğrenmeye açıklık, entelektüel gelişim ve eleştirel düşünme becerileriyle yakından ilişkilidir.

Okuma sevgisi kazanan bireyler, bilgiye erişme ve bilgiyi değerlendirme konusunda daha bilinçli hareket ederler. Bu durum, bireyin hem akademik başarısını hem de kişisel gelişimini destekleyen önemli bir değer olarak kabul edilmektedir.

Türk Dil Kurumu'na göre kültür, “bir topluma veya halk topluluğuna özgü düşünce ve sanat eserlerinin bütünü, maddi ve manevi değerlerin tamamı” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2026). “Bilinç” ise “insanın kendisini ve çevresini tanıma, algılama ve kavrama yetisi” anlamına gelmektedir (TDK, 2026). Kültürel bilinç; bireyin ait olduğu toplumun değerlerini, geleneklerini, tarihini ve sanat birikimini fark etmesi, anlaması ve sahiplenmesi olarak açıklanabilir. Ayrıca kimlik gelişimi, toplumsal aidiyet ve kültürel süreklilik bakımından önem taşımaktadır.

Okuma sevgisi ile kültürel bilinç arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Okuma alışkanlığı, bireyin kendi kültürünü tanımasına ve farklı kültürleri anlamasına katkı sağlayarak kültürel farkındalığını artırmaktadır. Bu nedenle her iki değer, bireyin hem kişisel hem de toplumsal gelişimi açısından tamamlayıcı niteliktedir.

İstanbullular romanında Ayhan'ın Victor Hugo'nun Sefiller romanı üzerine yaptığı değerlendirme “O zaman anlamıştım ki, roman da diğer sanatçılar gibi hiçbir tarih, coğrafyanın ya da bilimin kendi çağının ayrıntılarını yansıtamayacağı kadar müthiş bir aynadır.” sözleriyle (Uzuner, 2024d, s. 266) ifade edilir. Romandaki bu cümle edebiyatın toplumsal analiz gücünü, sanatın bireyin dünyayı anlamasına katkı sunan yönünü ve iyi sanatçının insanı dönüştüren etkisini öne çıkarır. Eğitimsel açıdan ise okuma kültürünü, estetik duyarlılığı ve sanat yoluyla düşünsel gelişimi destekleyen önemli bir bulgudur.

Kumral Ada Mavi Tuna romanında, Tuna'nın savaş yolculuğu sırasında yanında bir kitap taşıması, eserde kitap sevgisi, okumanın ruhsal iyileştirici etkisi ve edebiyatın insana güç veren yönü gibi değerlerin güçlü bir şekilde işlendiğini gösterir. Tuna'nın “İnsanın eli

kitaba her dokunuşta kitaptaki sevgi ve derin özlem sözcükleri ısıya dönüşerek, teninde fiziksel olarak değer, buram buram yayılır...” sözleri, kitapla kurulan ilişkinin yalnızca zihinsel değil fiziksel ve duygusal bir deneyim olduğunu ifade eder (Uzuner, 2024e, s. 183).

Uzuner, karakterin bir şiir kitabını savaş gibi ölümcül bir yolculukta bile yanından ayırmamasını, edebiyatın insan ruhunu besleyen bir sığınak, güç kaynağı ve umut mekânı olarak ele alır. Genç okur için bu sahne okumanın zor zamanlarda insanı ayakta tutan bir dayanıklılık kaynağı olduğunu gösterir.

Kumral Ada Mavi Tuna romanında, Tuna'nın “*Kitapları sevmeyi, kitapların içinde izler sürmeyi ve onların arasına saklanmayı o öğretti bana diyebilirim.*” sözleri, iyi bir öğretmenin öğrencinin okuma sevgisini nasıl şekillendirebileceğini gösterir (Uzuner, 2024e, s. 93).

Kumral Ada Mavi Tuna romanında, “*Ayrıca çok okuyan, kültürlü ve hassas ruhlu bir insan olduğunuz yolunda bilgilendirildim.*” ifadesi romanın kültür–kişilik ilişkisini yücelten önemli göstergelerinden biridir (Uzuner, 2024e, s. 137). Uzuner burada kültürün, insanın hem duygu derinliğini hem düşünsel olgunluğunu artırdığını ortaya koyar. Kültürlü olmak, romanın dünyasında bir değer ve saygınlık ölçütüdür

Buket Uzuner, ***Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Toprak*** romanında okumanın hem bireysel gelişim hem de ahlaki olgunluk açısından taşıdığı önemi sık sık vurgular. Yazar, roman boyunca kitabı yalnızca bir bilgi kaynağı olarak değil insanın gönlünü ve ufkunu besleyen bir değer olarak işler. Bu bağlamda özellikle Muhtar Körağaoğlu'nun eşinin sözleri dikkat çeker. O, okumanın yalnızca bir alışkanlık değil ruhu yücelten bir eylem olduğunu şu ifadeyle dile getirir: “*Okumak sonuçta ilim irfan sahibi olmak sevaptır.*” (Uzuner, 2024c, s. 294).

Bu cümlede Uzuner, okumanın erdemle ilişkilendirilen yanına ışık tutar. Okumayı salt akademik bir faaliyet olmaktan çıkarır; onu manevi bir değer, insanın kendini geliştirme biçimi ve topluma fayda üretmenin bir yolu olarak sunar. Roman boyunca kitap okuyan karakterlerin (Defne, Akın Kaman, Güneş, Kemal vb.) diğerlerine göre daha bilinçli daha empatik daha üretken oldukları görülür. Böylece Uzuner, okuma eylemini hem kültürel hem de ahlaki bir sorumluluk olarak konumlandırır.

Okumayı “sevap” olarak nitelendiren bu söylem, toplumun inanç ve değer dünyasıyla da uyumlu bir mesaj verir. Yazar, okumanın yalnızca bireyin değil toplumun dönüşümünde de önemli bir rol oynadığını sezdirir. Bu nedenle *Toprak* romanında okuma, hem bir eğitim değeri hem de erdemli bir yaşam biçimi olarak karşımıza çıkar.

Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları Toprak romanında okuma sevgisi, bireyin hem zihinsel hem de duygusal gelişiminde belirleyici bir değer olarak sunulur. Özellikle Defne’nin çocukluk hatıralarında babasıyla kurduğu bağı merkezine yerleştirilen okuma eylemi, sadece bir alışkanlık değil kişilik gelişimini şekillendiren bir kültürel miras olarak yansıtılır. Defne’nin babasının uyumadan önce ona kitap okumasını anlattığı bölüm, okumanın aile içindeki duygusal bütünleşmeyi nasıl güçlendirdiğini örnekleyen önemli bir sahnedir. Metinde şöyle der: “*Küçükken çok severdin bunu. Geceleri sana bir bölüm okumadan uyumazdın. Annen kızardı, ‘daha bu kitap onun için erken, sokma aklına tuhaf şeyleri!’ derdi. Ama biz seninle bu kitaba bayılırdık*” (Uzuner, 2024c, s. 237).

Bu ifade okumanın bir çocuğun dünyasında nasıl hem güven duygusu hem de merak uyandırıcı bir unsur olduğunu hissettirir. Defne’nin ilerleyen yıllarda bilgiye ve düşünceye olan tutkulu yaklaşımının temelinde bu çocukluk deneyiminin bulunduğu sezdirilir. Uzuner, burada okuma sevgisini yalnızca kişisel bir alışkanlık olarak vermekle kalmaz onu, kültürel bir değer ve sağlıklı yetişmenin bir ön koşulu olarak işler. Babasıyla kurduğu bu sessiz ama güçlü bağ, Defne’nin yaşam boyu sürecek olan edebi duyarlılığının da kaynağıdır.

Ayrıca okuma eylemi, romanda bireysel gelişimin aracı olarak ve toplumların ilerleyebilmesinin temel unsuru olarak da ele alınır. Okuma sevgisi, romanın genel doğa-insan-kültür ekseninde derinleştirilen eğitim değerlerinden biridir.

Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları Su romanında okuma sevgisini en içten hâliyle hissettiren bölümlerden biri, Semahat’ in Ümit’e kitaplarla yol arkadaşı yaptığı sahnedir. Metinde: “*Ve o günden sonra Semahat, Ümit’in dert ortağı biraz da ablası oluvermiş, önce onu avutmak için eline hafif polisiye romanlar tutuşturmuş; sonra onun okumayı sevdiğini görünce polisiyeyi, suç ve fantezi edebiyata doğru genişletmişti. Okumak Ümit’e de iyi gelmiş, kelime hazinesi geliştikçe kendini daha iyi ifade eder olmuş, açılmıştı.*” cümleleri (Uzuner, 2024b, s. 60) okumanın insan ruhu üzerindeki sakinleştirici, iyileştirici ve dönüştürücü etkisini güçlü biçimde ortaya koyar.

Bu paragraf, kitapların yalnızca bilgi kaynağı tanımlamaz, aynı zamanda duygusal bir sığınak olduğunu gösterir. Ümit'in dili geliştikçe kendini ifade edebilmesi, içsel dünyasının genişlemesi ve hayata daha umutlu bakmaya başlaması, okumanın bireyin yaşam kalitesini nasıl artırdığını somut bir örnekle gözler önüne serer. Romanın sonunda Ümit'in hem arzu ettiği yaşama kavuşması hem de daha huzurlu bir hayata adım atması, kitapların onun dönüşümünde temel bir rol oynadığını hissettirir. Uzuner, bu anlatımla okuma kültürünün bir eğitim değeri olarak insan hayatına nasıl dokunduğunu, bireyi nasıl olgunlaştırdığını ustalıkla vurgular.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında Sahaf Semahat'in karakteri, hem kitaplara hem de hayvanlara duyduğu derin sevgiyle örnek bir insan portresi çizer. "Dükkânda 25.000'den fazla kitabı çocuğuymuş gibi sever ve tek tek tanır. Çoğu arkadaşı olan müşterilerine ve komşu esnafa sık sık, 'Kitap ve hayvan sevmeyen insana güvenmem' derdi" ifadesi (Uzuner, 2024b, s. 57) onun dünyasının iki temel direğini açıkça ortaya koyar. Semahat' in kitaplara kurduğu birebir ilişki, bilgiye duyduğu saygının ve yaşam boyu öğrenme tutkusunun bir göstergesidir. Aynı zamanda hayvan sevgisi konusunda sergilediği bu net tavır, insanın merhamet, şefkat ve duyarlılık gibi değerleri hayatının merkezine alması gerektiğini vurgular. Uzuner, Semahat üzerinden hem kültürel hem duygusal bir duyarlılık örneği sunarak okura, bir insanın değerlerini şekillendiren sevginin çoğu zaman en küçük varlıklara gösterilen özenle başladığını hatırlatır.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında geçen "Tabii onun zamanında okuyan, meslek sahibi kadın azdı. Kendisi gerçekten de görgülü, bilgili bir hanımdır..." ifadesi (Uzuner, 2024b, s. 120) okuma kültürünün ve eğitim almanın insanı nasıl hem görgülü hem de entelektüel olarak geliştirdiğini sade ama etkili bir biçimde ortaya koyar. Bu sözler, eğitimi bir meslek edinme aracı işlevinden çıkarıp kişiyi hayata hazırlayan, ufkunu genişleten ve sosyal ilişkilerinde incelik kazandıran temel bir değer olarak gösterir.

Uzuner bu pasajda, özellikle geçmişte kadınların eğitim imkânlarının sınırlı oluşuna değinirken buna rağmen kendini bilgiyle donatmayı başarmış kadınların güçlü duruşlarını görünür kılar. Buradaki hanımın "görgülü" ve "bilgili" olarak tanımlanması, eğitimin bireyin hem karakterini hem de yaşam anlayışını nasıl zenginleştirdiğini vurgular. Böylece metin okumanın insanı olgunlaştırdığı, bilgiyi günlük hayata taşıdığı ve kişiyi daha bilinçli bir bireye dönüştürdüğü yönünde güçlü bir eğitim mesajı verir.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanının bu bölümünde Sahaf Semahat'in yaşam öyküsü, okuma kültürünün ve eğitimin bireyin hayatına açtığı kapıları etkileyici bir şekilde görünür kılar. Çok sınırlı bir eğitim almış olmasına rağmen Semahat' in kitaplarla kurduğu derin bağ sayesinde hem maddi hem de manevi anlamda güçlendiğini okur hisseder. Metindeki “...kitapların kendine kazandırdığı ekonomik özgürlüğü ve zihinsel zenginliği şükranla kabullenmişti.” (Uzuner, 2024b, s. 185) ifadesi onun kitaplar aracılığıyla kendi kaderini nasıl dönüştürdüğünün güçlü bir göstergesidir.

Burada yazar, eğitimin yalnızca okul duvarları arasında gerçekleşmediğini, gerçek öğrenmenin bireyin kendi çabası ve merakıyla mümkün olduğunu vurgular. Semahat' in okumayı bir yaşam biçimi hâline getirmesi onu yalnızca kültürel olarak zenginleştirmekle kalmaz, aynı zamanda kendi işini kurmasına, ayakları üzerinde durmasına ve ekonomik özgürlüğe ulaşmasına imkân sağlar. Böylece okuma eylemi, bireyin kendini var etmesinin, kendine güveninin ve dünyayı anlama isteğinin sembolüne dönüşür.

Dahası, Semahat' in bu kazanımlarını “şükranla kabullenmesi”, onun hayata karşı alçakgönüllü duruşunu da ortaya çıkarır. Hem minnettarlığı hem de emeğinin kıymetini bilmesi, okurun gözünde Semahat'i sadece bir sahaf olarak bırakmaz; onu, hayatın anlamını kitaplarla yoğurarak bulmuş bilge bir karakter hâline getirir.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında Defne Kaman'ın çocukluk anısına ilişkin şu uzun ve zengin anlatımı onun edebiyatla, kültürle ve bilgiyle nasıl yoğrularak büyüdüğünü gösteren değerli bir örnektir: “Olay aynen şöyle olmuştu. Umay Ninemle bazı bölümlerini zaman tüneline gezer gibi okuyup bitirdiğimiz Evliya Çelebi Seyahatnamesi, tekerlemeler halinde ezberlediğimiz Kutadgu Bilig, komşunun hikâyesi gibi yakın bir duygudaşlıkla satır satır peşinden gittiğimiz Victor Hugo'nun Sefilleri ve kahkahalarla yere serilerek sanki naklen izlediğimiz Cervantes'in Don Kişot'u, Prenses Ayçöreği ile nehirlerde kuğu olup yüzdüğümüz Manas Destanı'nı gururuma yenilerek ve BKM oyunu kuralını bozarak ortaya dökmüştüm” (Uzuner, 2024b, s. 141).

Bu sahne, Defne Kaman'ın edebiyatla kurduğu ilişkinin sıradan bir okurluk olmaktan çıkarıp ev içi kültürel bir değer olduğunu açıkça ortaya koyar. Umay Nine'nin rehberliğinde yalnızca kitap okumamış; klasik eserlerle duygudaşlık kurmuş, destanları yaşamış, metinleri birer oyun ve yolculuğa dönüştürmüştür. Bu durum, aile içinde verilen eğitimin çocuk üzerindeki dönüştürücü gücünü gözler önüne serer.

Yazarın burada özellikle vurguladığı nokta, okumanın Defne'ye sadece bilgi katmadığı; aynı zamanda hayal gücünü, estetik algısını, empati kapasitesini ve kültürel bilinçlerini geliştirdiğidir. Evliya Çelebi'den Kutadgu Bilig'e, Sefiller'den Manas'a kadar uzanan bu geniş yelpaze, Defne'nin daha çocuk yaşta hem Doğu'nun hem Batı'nın büyük metinleriyle tanıştığını ve kültürlerarası bir görgü kazandığını gösterir.

Bu anlatım, okuyucuda da doğal bir karşılık uyandırır: Kendi çocukluk kitaplarını, okuma alışkanlıklarını ve belki de kendi çocuklarına bırakmak istediği kültürel mirası düşünmeye sevk eder. Böylece okuma sevgisi yalnızca Defne'ye ait kalmaz, romanın kendisinin bir eğitim değeri hâline dönüşür.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında Sahaf Semahat' in kitaplarla kurduğu ilişki, yalnızca bir okuyucunun okuma alışkanlığını göstermez; onun bilgiye duyduğu saygıyı, kültürel mirasa bağlılığını ve kitap sevgisinin insanı nasıl beslediğini gösteren çok özel bir anlatımdır. Semahat'in, “*Ancak ister ferahlandırısın, ister hüznülendirsın, özellikle geceleri dükkânda tek başına Kutadgu Bilig okurken sanki mutluluk bilgisinin yazarı Yusuf Has Hâcib'le karşılıklı çay içerlenmiş gibi bardağını onun şerefine kaldırıp havada hayalen tokuşturur, onu gülümseyerek başıyla selamlardı. Yusuf Has Hâcib de Semahat'e karşılık verir, bazen dertli, bazen bilge, bazen de çapkınca gülümserdi. Onları kitap kurtlarının yalnızken sık sık sevdikleri yazarlarla yaşadıkları çok özel bir dostlukla aşk karışımıydı*” sözleri (Uzuner, 2024b, s. 79) kitapların insan ruhuna nasıl eşlik ettiğini kusursuz bir şekilde ifade eder.

Bu paragrafta Semahat' in okuma deneyimi duygusal bir yolculuk, hatta yazarlarla kurulan hayalî bir dostluk olarak resmedilir. Kütüphane köşelerinde, gece sessizliğinde, bir kitabın dünyasına dalıp giden her okuyucunun yaşayabileceği bu benzersiz bağ, okurun ruhunu hem rahatlatır hem de zenginleştirir. Uzuner, Semahat üzerinden bilgi sahibi olmanın ve kitaplarla hemhâl olmanın bireyin iç dünyasını nasıl derinleştirdiğini gösterir; kitapları yalnızca nesne olmaktan çıkarıp birer “dost” mertebesine yükseltir. Bu sahne, okumanın insanı yalnızlıktan kurtaran, düşüncelerini besleyen, duygularını sakinleştiren ve onu bilgelikle buluşturan bir eylem olduğunu vurgular.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında yer verilen Kutadgu Bilig alıntısı, bilgi sahibi olmanın insanı nasıl yücelttiğini ve bilginin kişinin yaşam yolculuğundaki en güçlü rehber olduğunu vurgular. Metinde geçen “*Bilgili insan bu kaygı içinde nasıl*

kahkaha atar/ Ey bilgisiz, sen dağ keçisi gibi debelen dolaş” dizesi (Uzuner, 2024b, s. 79) bilginin insanı hem zihinsel hem ruhsal açıdan yükselten bir güç olduğunu ortaya koyar. Bu sözlerde, bilgili insanın zor zamanlarda bile kendini toparlayıp doğru yolu bulabileceği, ancak bilgisiz kişinin karanlıkta yolunu kaybetmiş gibi boşlukta savrulacağı vurgulanır. Böylece eğitim almanın, okumanın, düşünmenin ve kendini geliştirmenin insanın hayatta ayakta kalabilmesi için temel bir değer olduğu hissettirilir.

Uzuner’in bu dizeleri romana yerleştirmesi, Türk kültürünün kadim eserlerinden biri olan *Kutadgu Bilig* üzerinden okura hem kültürel bir miras hem de eğitimsel bir mesaj sunar. Bilgi ile cehalet arasındaki farkın bu kadar güçlü bir imgeyle anlatılması, okura bilgilenmenin yaşamı anlamlandırmadaki rolünü hatırlatan etkileyici bir eğitim değeri taşır.

Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları Su romanında yer verilen Kutadgu Bilig alıntısı, bilgeliğin insan ruhundaki derinliğini anlatan çok anlamlı bir ifadedir. “*Kişinin gönlü dipsiz bir deniz gibidir/ Bilgi onun dibinde yatan incilere benzer.*” düşüncesi (Uzuner, 2024b, s. 90) insanın iç dünyasında keşfedilmeyi bekleyen büyük bir potansiyel olduğunu hatırlatır. Bu benzetmede “inci”, bilgiye ve eğitime ulaşmak için emek veren kişinin ulaştığı kıymetli özü temsil eder.

Uzuner, bu dizeler aracılığıyla okumanın ve öğrenmenin kişinin iç dünyasını zenginleştirdiğini, bilgiye doğru yol alışın insan ruhundan kıymetli hazineler çıkardığını vurgular. Gönlün “dipsiz” oluşu, öğrenmenin sınırı olmadığını; bilgi arayan kişinin kendini sürekli yenileyen bir yolculuğa çıktığını ifade eder. Böylece hem kadim bilgelik hem de modern eğitim anlayışı bir araya gelerek bilgi sahibi olmanın insanı derinleştiren ve olgunlaştıran bir eğitim değeri olduğu güçlü biçimde hissettirilir.

Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları Su romanında Ümit Kaman’ın Defne için söylediği “*Tam bir kitap kurdudur kendisi... Ninesinin gözbebeğidir...*” ifadesi (Uzuner, 2024b, s. 152) Defne’nin karakterini şekillendiren en önemli eğitim değerlerinden birinin *okuma sevgisi* olduğunu açıkça ortaya koyar. Bu kısa ama anlam bakımından oldukça yoğun ifade, Defne’nin yalnızca kitap okuyan biri olmadığını; kitabı hayatının merkezine yerleştirmiş, okuma kültürünü kişilik gelişiminin ayrılmaz bir parçası haline getirmiş bir karakter olduğunu hissettirir.

Defne Kaman'ın roman boyunca sergilenen duyarlılığı, çevreye ve hayvana olan sevgisi, adalete bağlılığı, merakı, araştırmacı yönü ve vicdani duruşu düşünüldüğünde, onun “kitap kurdu” oluşu yalnızca bir hobi değildir. Okuma sevgisi, Defne'nin kendini yetiştirme biçiminin temel taşlarından biridir. Bu nedenle okuma, yalnızca bilgi edinmenin değil, karakter inşasının ve değerler dünyasının oluşumunun da merkezinde durur.

Ayrıca Defne'nin ninesi Umay Bayülgen'in “gözbebeği” olarak anılması, bu okuma kültürünün aile içinde beslendiğini, kuşaklar arası aktarımla zenginleştiğini ve Defne'nin dünyaya bakışını şekillendiren temel bir aidiyet bağının parçası olduğunu gösterir. Böylece okuma sevgisi yalnızca bireysel bir alışkanlık olarak gösterilmez, aile içinde yaşatılan kültürel bir miras olarak da görünür.

Okuyucu açısından bakıldığında Defne Kaman, tüm bu yönleriyle zaten romanın içinde bir “idol”, bir rol model niteliğindedir. Onun okuma tutkusu, merak eden ve öğrenmeye açık her birey için ilham verici bir niteliğe sahiptir. Okuma sevgisinin kişiyi nasıl derinleştirdiğini, zenginleştirdiğini ve hayata karşı daha duyarlı hâle getirdiğini Defne'nin kişiliğinde somut olarak görmek mümkündür.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanının ilgili bölümünde, yazar Sahaf Semahat' in yalnızca bir kitap satıcısı olmadığını, aynı zamanda “iyi bir okur” olduğunu etkileyici bir biçimde ortaya koyar. Semahat' in zihninde yaşayan roman kahramanları, onun dünyasında adeta gerçek dostlarının yerini almıştır. Metinde bu durum şu şekilde dile getirilir:

“Semahat'in iyi bir okur olarak daha derinlikli, ölümsüz roman karakterlerinden dostları vardı: Raskolnikof, Anna Karenina, Don Kişot, Malina, ölmeye yatan Aysel, Yenişehir'de Bir Öğle Vakti gezinen Olcay ve tabii nihayet kadınları insan olarak da sevebilmeyi başaran ve cinselliğe aşkı ekleyebilen Kumral Ada'nın Mavi Tuna'sı... Roman kahramanların veya yazarların yüzeysel veya derin olması sonucu değiştirmiyordu. İnsanın insana ettiği kötülüğün, kabalığın, zorbalığın açtığı yaralara şifayı yine insanların yarattığı kurmaca karakterlerde arayan milyonlarca okur gibi Semahat ve Ümit de ideal dostluğu kitaplarda buluyordu” (Uzuner, 2024b, s. 161-162).

Yazarın burada özellikle altını çizdiği nokta, kurmaca karakterlerin —gerçek insanların sebep olduğu acıların tamirinde— bir çeşit manevi pansuman işlevi görmesidir. Semahat' in ve Ümit'in yaşadığı iyileşme hâli, edebiyatın insan ruhuna şifa dağıtma

kapasitesinin evrensel bir deneyim olduğunu hatırlatır. Bu durum, okumanın insanı yeniden var eden, duygusal dayanıklılığını artıran, merhamet ve empatiyi besleyen bir yaşam pratiği olduğunu da sezdirir.

Ayrıca Semahat'ın seçtiği roman kahramanlarının çeşitliliği—Raskolnikof'un vicdan azabından Don Kişot'un idealizmine, Anna Karenina'nın trajedisinden Meaina'nın varoluş sancısına kadar—onun duygusal ve zihinsel dünyasının zenginliğini yansıtır. Bu karakterlerin hepsi, Semahat'ın ve Ümit'in yalnızlıklarını, kırgınlıklarını ve umutlarını aynalayan yoldaşlara dönüşür. Sonuç olarak bu sahne, kitapların yalnızca okunmakla kalmayıp insanın içsel dünyasında bir yuva kurduğunu, okurun kendisini kurmaca karakterlerde bulup dönüştürdüğünü anlatır. Semahat ve Ümit'in kitaplardan aldığı güç, romanın genelinde yer alan eğitim değerleri arasında *okuma sevgisi, kendini geliştirme ve duygusal iyileşme* başlıklarını güçlü biçimde destekler.

Ümit Kaman'ın Semahat'e söylediği sözler okuma kültürünün insana kazandırdığı derinliği ve ifade gücünü çok zarif bir biçimde ortaya koyar. Ümit şöyle der: “*Hadi gözünü seveyim Semahat Ablam, sen bu söz sanatından iyi anlarsın. Binlerce kitap okumuşsun. Her gün bu kitapların tozunu yutuyorsun. Konuştun mu bal damlıyor ağzından...*” (Uzuner, 2024b, s. 173).

Bu cümlelerde, çok okuyan bir insanın konuşma biçiminin nasıl inceldiği, düşünce dünyasının nasıl genişlediği ve bu birikimin fark edilir bir zarafete dönüştüğü açıkça hissedilir. Ümit'in “konuştun mu bal damlıyor” ifadesi, yalnızca güzel konuşmayı değil; kitaplarla yoğrulmuş bir bilgelik, olgun bir üslup, yumuşak ve insanı besleyen bir yaklaşım anlamına gelmektedir.

Yazar burada, okuma alışkanlığının insanın karakterine, iletişimine ve dünyayı anlama biçimine yaptığı katkıyı Semahat üzerinden somutlaştırır. Semahat'ın binlerce kitaptan süzülen kültürü, onun yalnızca bilgi sahibi olmasını değil, aynı zamanda insanlara yol gösterebilecek kadar olgun ve ölçülü birine dönüşmesini sağlar. Bu örnek okura şu mesajı verir: Okumak, sadece bilgi edinmek değil; düşünceyi, dili, davranışı ve insan ilişkilerini güzelleştiren bir eğitim değeridir.

Uzun Beyaz Bulut Gelibolu romanının bu bölümünde Beyaz Hala'nın kişisel gelişimi, okuma kültürü, merak duygusu ve sürekli öğrenme isteği bağlamında örnek bir eğitim değeri

olarak sunulur. Uzuner, Beyaz'ın eğitim serüvenini “*Beyaz, babasını hiç mahcup etmeden okudu, merak etti, sordu ve öğrendi*” sözleriyle aktarırken (Uzuner, 2021g, s. 33) onun öğrenmeye karşı aktif ve içsel bir motivasyon taşıdığını vurgular. Bu ifade eleştirel düşünme, soru sorma ve yeni bilgiye açık olma gibi çağdaş eğitim felsefesinin temel ilkelerinin karakter üzerinde somutlaştığını göstermektedir.

Beyaz'ın babasını “mahcup etmemek” yönündeki sorumluluk bilinci, aile desteğinin eğitim sürecindeki belirleyici rolüne işaret ederken sürekli merak etmesi ve soru sorması, öğrenmeyi pasif bir süreçten çıkarıp etkin bir zihinsel katılıma dönüştürür. Bu özellikleriyle Beyaz, roman içinde hem idealize edilen bir öğrenci modelini hem de eğitimin kişisel ve toplumsal yaşam üzerinde dönüştürücü etkisini temsil eden önemli bir figür hâline gelir. Böylece pasaj, okumanın ve merak etmenin aynı zamanda bireyin düşünsel gelişimini besleyen temel bir eğitim değeri olduğunu göstermektedir.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Ateş romanında Defne Kaman'ın yaşadığı içsel kırılma, okumayla yeniden ayağa kalkma çabasına dönüşür: “*Kaptan Kanat ve ailesinin evine misafir olarak yerleştikten sonra önce ormanda kısa yürüyüşlere çıktı. En sevdiği romanları tekrar okumaya çalıştı ama hiçbirini tamamlayamadı. Ne Donkişot ne Deniz Küstü, ne Yenişehir'de Bir Öğle Vakti, ne Bozkırkurdu! Gerçekten uğraştı, gerçekten denedi ama iştahı, hevesi, güveni kalmamıştı.*” (Uzuner, 2023, s. 140) Burada kitap okumak hayata tutunmanın bir yolu olarak kurgulanmıştır. Yazar, okumanın insanın yeniden doğuşunu simgelediğini anlatır.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Ateş romanında Uzuner, Türk-İslam düşüncesinin köklerine uzanarak bilgiyle iyilik arasındaki bağı hatırlatır: “*Semahat de geçmişte, başka bir sıkıntılı zamanda senin gibi Defnem'in yolunu ışık tutmuş, hiçbirimizin aklına gelmeyen kıymetli Kutadgu Bilig'ten beyitler çözerek karanlığı aydınlatmıştı. 'İyilik eden, sonunda iyilik bulur evlatlarım.' diye Semahat gülümsedi*” (Uzuner, 2023, s. 103). Bu alıntı, bilginin yalnızca akılla değil ahlaki erdemle birleştiğinde anlam kazandığını gösterir. Yusuf Has Hâcib'in “Mutluluk veren bilgi” anlayışı, Uzuner'in çağdaş romanında yeniden yorumlanmıştır.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Ateş romanında Umay Nine'nin Havinyaz' a sözleri, kadını yalnızca bir birey olarak tanımlamaz, kadının kültürel mirasın taşıyıcısı olduğunu gösterir: “*Masalların çekirdeğinde saklı olan bilgiyi görüp ona değer verenler,*

kutlu bir kültürün mirasçısı olmaya hak kazanırlar. ... Çünkü kadim kültürlerin vicdanî değerlerini ancak böyle kişiler korur” (Uzuner, 2023, s. 193).

4.1.1.23. İnsan sevgisi

Türk Dil Kurumu’na göre insan, “toplum hâlinde yaşayan, akıl ve konuşma yeteneği bulunan, düşünme ve anlama gücüne sahip canlı” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2026). “Sevgi” ise “bir kimseye veya bir şeye karşı duyulan güçlü ilgi ve bağlılık duygusu” anlamına gelmektedir (TDK, 2026). İnsan sevgisi; bireyin diğer insanlara karşı saygı, anlayış, şefkat ve değer verme duyguları geliştirmesi olarak değerlendirilebilir.

Uzun Beyaz Bulut Gelibolu romanında yer alan bu ifade bireyin sağduyulu ve insancıl yaklaşımının çevresindeki insanlar üzerinde nasıl iyileştirici bir etki oluşturduğunu gösteren önemli bir eğitim değeri örneğidir. Yazar, Beyaz Halanın kişilik özelliklerini aktarırken “*Sağduyusu ve insancılığı bizim huzursuz ruhlarımızda ilaç etkisi yaratıyor.*” sözlerine yer verir (Uzuner, 2021g, s. 71). Bu ifade kişinin, başkalarına sevgi, anlayış ve empatiyle yaklaşmasıyla toplumsal ilişkilerde iyileştirici bir güç haline geldiğini göstermektedir.

Sağduyu, bireyin olayları duygusal aşırılıklardan uzak, dengeli ve düşünceli bir çerçevede değerlendirme yeteneğini ifade eder. Roman bağlamında bu özellik, huzursuzluk ve belirsizlik içindeki insanların psikolojik yükünü hafifleten bir tür güven duygusu yaratır. İnsancılık ve insan sevgisi ise karakterin davranışlarını yönlendiren temel etik ilkeler olarak ortaya çıkar; karşısındaki insanın duygularını gözeten, insan onurunu esas alan bir yaklaşımı temsil eder. Bu yönüyle karakter, hem toplumsal uyumu besleyen hem de bireyler arası iletişimde barışçıl ve yapıcı bir rol üstlenen bir figür hâline gelir. Dolayısıyla bu pasaj, sağduyulu ve sevgi temelli bir yaklaşımın eğitim değerleri açısından önemini gösterirken bireyin insancıl tavrının çevresine şifa, güven ve huzur verebileceğini akademik bir netlikle ortaya koymaktadır.

Kumral Ada Mavi Tuna romanında, Hatice Hanım’ın “*Dinimiz insan sevgisidir can oğullar*” sözleri, eşitlikçi bir din anlayışını öne çıkarır (Uzuner, 2024e, s. 321). Bu yaklaşım ayrımcılığı, üstünlük taslamayı ve ötekileştirmeyi reddeder. İnsanın değeri inancından değil insan oluşundan gelir.

Kumral Ada Mavi Tuna romanında geçen Şeyh Galip'in "Kendine bir hoşça bak, âlemin öziüsün sen; varlıkların gözbebeği olan insansın sen" mısrası, insanın kendi değerini bilmesinin önemini hem tasavvufi hem de entelektüel bir çerçevede sunar (Uzuner, 2024e, s. 278). Bu alıntı bireyin özsaygısını güçlendirir, kendi değerinin farkına varmasını teşvik eder ve edebiyatın insana kendini tanıma imkânı sunduğunu gösterir.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında Defne Kaman'ın çocukluk yıllarına dair içtenlikle söylediği "İnsanı insandan, inancı inançtan üstün bulmayan seküler hümanizma tohumu içime ekildiğimde sadece bir çocuktum." ifadesi (Uzuner, 2024b, s. 248) insan sevgisinin ve eşitlikçi bir dünya görüşünün nasıl temellendiğini güçlü bir biçimde ortaya koyar.

Bu sözlerde Defne, daha çocukken ailesinin ona aşıladığı en temel insani değerden söz eder: hiçbir insanın diğerinden üstün olmadığı bilinci. Çocuğun zihnine ekilen bu "seküler hümanizma tohumu" aynı zamanda yaşamı anlamlandırma ve kendini dünyada konumlandırma şeklidir. Ailede verilen sevgi, saygı ve eşitlik değerinin, ilerleyen yıllarda kişiliğin merkezine nasıl yerleştiğini gösterir.

Yazar burada, insan sevgisinin erken yaşta kazanılmasının bir çocuğun tüm yaşamını nasıl şekillendirebileceğini incelikle işler. Defne'nin sözlerinden anlaşıldığı üzere, çocukluk çağında ailesinden gördüğü bu değer aktarımı, onun yetişkinlikteki adalet, eşitlik, özgürlük ve insan hakları hassasiyetlerine doğrudan zemin hazırlamıştır.

Gerçekten de bir çocuğun büyürken, "insanların birbirine üstün olmadığı" ilkesini aile ortamında öğrenmesi, onun ileride daha hoşgörülü, daha empatik, daha adil bir birey olmasını sağlar. Defne'nin de belirttiği gibi, insan sevgisinin aile tarafından ışılması—çocuğun içine sevgiyle üflenmesi—belki de bir insanın alabileceği en büyük değerdir. İnsan sevgisi çocuklukta öğrenilir; bu sevgiyle büyüyen çocuklar ise dünyayı iyileştiren yetişkinlere dönüşür.

4.1.1.24. Nezaketli Olma

Türk Dil Kurumu'na göre nezaket, “incelik, naziklik, görgü kurallarına uygun davranış” şeklinde tanımlanmaktadır (TDK 2026). “Nezaketli” ise “nazik, ince ve kibar davranan” anlamına gelmektedir (TDK, 2026). Bireyin söz ve davranışlarında saygılı, ölçülü ve incelikli bir tutum sergilemesi olarak değerlendirilebilir. Değerler eğitimi bağlamında nezaket; empati, saygı ve toplumsal uyumla yakından ilişkilidir.

Nezaketli davranışlar, bireyler arası iletişimi güçlendirir ve sosyal ilişkilerin sağlıklı biçimde sürdürülmesine katkı sağlar. Aynı zamanda çatışmaları azaltan ve karşılıklı anlayışı artıran bir sosyal değer olarak toplumsal yaşamın kalitesini yükseltmektedir.

Kumral Ada Mavi Tuna romanında geçen “*Güzelliğe kadar kibarlığı ve yalınlığıyla da gerçek bir yıldız olan Pervin Gökay*” ifadesi, eserin karakter merkezli değer anlayışını güçlendirir. Pervin Gökay ile yalnızca dış görünüşüyle değil; kibarlığı, nezaketi, inceliği ve yumuşak karakteri ile öne çıkarılır. Uzuner, bu karakteri özellikle toplumsal ilişkilerde zarafetin önemini göstermek için kullanır. Böylece okuyucuya güzelliğin yalnızca fiziksel değil; davranışsal bir nitelik olduğuna dair önemli bir mesaj verilir (Uzuner, 2024e, s. 123).

Uzun Beyaz Bulut Gelibolu romanının bu bölümünde Ali Osman'ın annesine yönelik ifadeleri, aile bireylerine duyulan saygı, nezaket ve minnet duygularının kültürel açıdan ne kadar güçlü bir şekilde yaşatıldığını gösterir. Uzuner, askerinin mektubunda annesine hitaben “*Sizin yüksek kültür seviyeniz, sosyete âdâbınız ve dillere destan güzelliğiniz, rahmetli pederim kadar muhitinizin de hayranlığına mazhar olmuştur.*” sözlerini aktardığında (Uzuner, 2021g, s. 76) Ali Osman'ın annesine duyduğu derin hürmeti, övgüyü ve takdiri ortaya koyar.

Bu tür ifadeler, yalnızca bir anneye duyulan sevgi ve şefkatin dışavurumu değildir aynı zamanda geleneksel aile yapısında büyüklerin bilgi, görgü ve kişilik itibarıyla temsil ettikleri değerlerin farkında olmanın da bir göstergesidir. Ali Osman'ın annesinin “yüksek kültür seviyesi” ve “sosyete âdâbı” üzerinden yaptığı bu övgüler, romanda aile içinde kadın figürüne atfedilen saygınlığı pekiştirir. Bu ifadeler, aile içi iletişimde saygılı hitap, güzel söz, ilgi ve takdir sunma gibi kültürel davranış kalıplarının bir eğitim değeri olarak aktarılmasını sağlamaktadır. Dolayısıyla bu mektup, sadece resmi bir itaat olarak görülmez; sevgi, nezaket ve samimi iltifatlarla güçlenen bir ahlaki bütünlük olarak görülür. Roman, Ali Osman'ın sözleri aracılığıyla okura, aile bireylerini onurlandırmanın, onları takdir etmenin ve saygıyla anmanın kültürel hafızadaki yerini hatırlatmaktadır.

Balık İzlerinin Sesi romanında, Güner karakterinin “*Konuşmaları, tavırları ölçülü, zarif ve espriliydi.*” biçiminde betimlenmesi (Uzuner, 2021f, s. 17) romanın iletişimde nezaket, özdenetim ve toplumsal uyum gibi temel eğitim değerlerini görünür kılan önemli bir ayrıntıdır. Yazar, bu ifadeyle karakterin kimseyi kırmadan, duyarlılığı elden bırakmadan ve zarif bir üslupla iletişim kurduğunu sezdirir. Bu tutum, özellikle genç okurlara sosyal etkileşimde saygılı bir dil kullanmanın, kendini ifade ederken ölçülü davranmanın ve konuşmada zarafeti korumanın önemini öğretir. Güner’in esprili yönü ise iletişimin yumuşatıcı bir aracı olarak sunulur; empatik ilişkiyi güçlendirir ve toplumsal etkileşimde pozitif bir atmosfer yaratır. Dolayısıyla bu sahne, romanın nezaket, iletişim becerisi ve özdenetim gibi eğitim değerlerini karakter merkezli bir anlatımla işlediğinin somut bir göstergesidir.

Balık İzlerinin Sesi romanında, anlatıcının komşusu Romain Gray’i “*Komşum Romain Gray oldukça girişken, diplomat ruhlu, neşeli, bir bakışta saygıdeğer etki yaratabilen, sihirbaz, yetenekli bir adamdı. Çok nazikti, yine de bu nezaketi hiç rahatsız etmiyor, yapay kaçmıyordu*” sözleriyle tanımlaması (Uzuner, 2021f, s. 25) karakterin sosyal ilişkilerde sergilediği doğal nezaket, içtenlik ve iletişim ustalığını öne çıkarır. Gray’in hem girişken hem de saygı uyandıran bir profil çizmesi, eğitim değerleri açısından bireyin toplum içinde güven, saygınlık ve olumlu etki yaratma becerisinin önemine işaret eder. Diplomat ruhlu oluşu, çatışmaları yumuşatma, insanları bir araya getirme ve uzlaşmacı bir dil kullanma gibi sosyal becerileri görünür kılar. En dikkat çekici yön ise nezaketinin “yapay kaçmaması”, yani doğallık ve samimiyetle birleşmiş bir incelik anlayışını temsil etmesidir. Roman, bu nitelikler aracılığıyla okura nezaketin içtenlikle yoğrulduğunda gerçek bir eğitim değerine dönüştüğünü sezdirir; böylece karakter üstünden saygı, samimiyet, sosyal iletişim yeterliği ve toplum içinde olumlu iz bırakma gibi değerler derinlemesine örneklenir.

Balık İzlerinin Sesi romanında Romain’in “*öyle kelli felli oturaklı bir beyefendi görünüşü, öyle görmüş geçirmiş yatıştırıcı ve inandırıcı bir ses tonu vardı ki değil dalga geçmek, onun şakalarının bile az şekerli olduğunu düşünüyordu insan*” biçimindeki betimlemesi (Uzuner, 2021f, s. 25) karakterin toplumsal ilişkilerde güven veren, olgun ve dengeli bir kişilik yapısına sahip olduğunu gösterir. Yazar burada yalnızca dış görünüşü değil, ses tonunun taşıdığı yatıştırıcılık ve inandırıcılık üzerinden de bir iletişimsel istikrar alanı kurar. Bu özellikler, eğitim değerleri açısından bireyin çevresine huzur veren, güven telkin

eden ve sözleriyle karşısındakine ciddiyet ve kararlılık hissettiren bir iletişim modeli sunduğunu göstermektedir.

Romain'in şakalarının bile “az şekerli” oluşu, onun abartıya kaçmayan, ölçülü mizah anlayışını ve duygularını kontrol edebilme becerisini açığa çıkarır. Bu yönüyle karakter, öğrenciler ve genç okurlar için olgunluk, özdenetim, güvenilirlik ve dengeli iletişim gibi temel eğitim değerlerinin somut bir yansımasına dönüşür. Yazar bu sahne aracılığıyla toplum içinde saygınlığın yalnızca bilgi ya da yaşla değil, aynı zamanda davranış ve iletişim tarzının niteliğiyle şekillendiğini güçlü biçimde göstermektedir.

Balık İzlerinin Sesi romanında, Edmond'un “*kibar ve gönül alıcı bir akıcılıkla konuşuluyor, heyecanlı ve ateşli pırıltılarla insanın tam gözbebeğini yakalıyor*” biçiminde betimlenmesi (Uzuner, 2021f, s. 91) romanın iletişim becerilerini bir eğitim değeri olarak öne çıkardığı güçlü pasajlardan biridir. Yazar, Edmond'un konuşma tarzını yalnızca estetik bir nitelik olarak sunmaz; aynı zamanda kibar hitabetin, gönül alıcı iletişimin ve sözün insanı yakalama gücünün sosyal ilişkilerde nasıl bir etki yarattığını gösterir.

Buradaki akıcılık, nezaketle birleştiğinde karakterin etrafındakiler üzerinde güven, sıcaklık ve hayranlık uyandıracak kadar güçlü bir etkileşim doğurur. “*İnsanın tam göz bebeğini yakalayan*” ateşli pırıltılar, sözlü iletişimin duygusal boyutuna işaret eder; bir ifadenin yalnızca içerikle değil, beden dili, ses tonu ve tutku ile bütünleştiğinde ne denli etkileyici olabileceğini somutlaştırır. Eğitim değerleri açısından bu sahne, genç okurlara iletişimde duygu katabilme, nazik bir üslup kullanma, insanları etkileme becerisi, dinleyiciyi önemseme ve sözel ifade olgunluğu gibi niteliklerin önemini sezdirir. Edmond'un konuşma biçimi, sözün gücünü sorumlulukla kullanmanın toplumsal ilişkileri güçlendiren bir değer olduğunu hatırlatır. Böylece roman, etkili iletişimi yalnızca teknik bir beceri değil, insanî bir zarafet ve eğitim değeri olarak konumlandırır.

4.1.1.25. Empati

Türk Dil Kurumu'na göre empati, “duygudaşlık” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2026). “Duygudaşlık” ise “bir kimsenin duygularını anlayıp paylaşma durumu” anlamına gelmektedir (TDK, 2026).

İstanbullular romanında Aleyna'nın “*Bu yüzden selamını aldığın hiç tanımadığın biri bile açken senin boğazından lokma geçmemesi gerekmez miydi İslamiyet'te*” sözleri (Uzuner,

2024d, s. 274) eğitimin ahlaki boyutunu görünür kılar. *İstanbulular* romanında bu ifade dinî öğretinin özündeki adalet, yardımlaşma ve insanlık değerlerinin toplum yaşamıyla nasıl bütünleştiğini gösterir. Ayrıca, etik duyarlılık, empati ve toplumsal sorumluluk bilincinin öğrenme sürecinin ayrılmaz parçası olduğunu vurgular.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında Semahat' in kendi iç konuşması olarak aktarılan şu sözler :“*Sonra, kendine benzemeyen 'başka'sını anlamak iyidir, hoştur, sevaptır diyorum. En sonunda 'başkasının da başkaları vardır ve onlardan etkilenmiştir,' diyorum ve onu da anlamaya çalışıyorum... Okuyorum, felsefecilere bakıyorum. Irkçılığı, kendine benzemeyenden nefreti, başkasının inancını yasakla, baskıyla değiştirmeye, başaramazsa kanla, ölümle ezmeye çalışanın muzafferliğine bakıyorum. Gördüğüm bu zavallı. Ne etik var, ne insanlık...*” (Uzuner, 2024b, s. 230) romanın empati ve insanlık değerlerine dair en güçlü pasajlarından biridir.

Bu bölümde Semahat, insanın kendisinden farklı olanı anlamasının ahlaki bir yükümlülük olduğunu dile getirir. Onun iç sesi, aslında yazarın da okura yönelttiği bir çağrı gibidir: İnsan, ancak kendisini başkasının yerine koyarak toplumsal barışa katkıda bulunabilir. Farklılıkların tehdit değil, doğal bir çeşitlilik olduğunu kabul etmek, empatiyi içselleştirmenin ilk adımıdır.

Semahat' in düşünceleri, tarihte ve günümüzde gördüğü örneklerle birleşince, hoşgörüsüzlüğün ve baskının insanlık adına nasıl yüz kızartıcı sonuçlar doğurduğunu da acı bir biçimde ortaya koyar. İnancı, kimliği, görünüşü veya duyarlılığı nedeniyle bir başkasını ezmeye, susturmaya, hatta yok etmeye çalışan zihniyetleri eleştirirken ‘*empati*’yi neredeyse insanlığın son sığınağı gibi konumlandırır.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Ateş romanında yazar empati duygusunun insanda çocukluktan itibaren kazandırılan bir değer olduğunu şu cümlelerle belirtir: “*Çocuklar ailelerinin onlara öğrettikleri değerlere göre utanmaları gereken durumlarda utanır ve yüzleri kızarır. Bazı yetişkinler büyüdüklerinde de utanma duygusunu kaybetmezler ama bunların sayısı çok azdır. Kendilerine yapılmasını istemedikleri herhangi bir şeyi başkalarına bilerek ve isteyerek yapanların çoğu utanma duygularını öldürüp gömmüş kişilerdir*” (Uzuner, 2023, s. 38). Bu alıntı, empati duygusunun ahlaki bir temele dayandığını vurgular. Uzuner, utanmayı vicdanın sesi olarak ele alır ve empati yoksunluğunun toplumsal yozlaşmaya neden olduğunu sezdirir.

Buket Uzuner ayrıca dua ve şükürün sevgiyle iç içe geçtiği bir bölümü Umay Nine aracılığıyla sunar. *Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Ateş* romanında Uzuner'in bilge karakteri *Umay Bayülgen*, empatiyi insanlığın en yüksek mertebesi olarak tanımlar: “*Biliyor musun torun çocuğum, hiç tanımadığı başka kişilerin uğradığı haksızlıklara üzülen bir insan yetiştirebilmek, milyarlarca para, mal, mülk kazanmaktan çok daha büyük bir zenginliktir. Çünkü yeryüzünden göçüp giderken insan yanına hiçbir şey alamaz ama son nefesinde arkasında insanlığın iyiliğine çalışacak bir tek kişi bile bıraktığını bilirse, adına ister sevap de ister ne dersene de ben ‘çok şükür yaşamama değmiş!’ huzuru derim.*” (Uzuner, 2023, s. 416). Bu ifadeler, iyiliğin kalıcı etkisini anlatır. İnsanın ölümden sonra geride bıraktığı en değerli miras, bir başka insana ilham olabilmektir.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Toprak romanında verilen şu tanım ise ahlak ile empati arasındaki ilişkiyi güçlü bir şekilde ortaya koyar: “*Ahlak, kendine yapılmasını istemediğini başkasına yapmamak ve yapılmasına engel olmaktır. Ahlak, bütün öteki canlıların hak ve sorumluluklarını kabul eden bir vicdan sözleşmesidir*” (Uzuner, 2024c, s. 366). Bu sözler, ahlakın yalnızca insanlar için olmadığını, tüm canlılar için geçerli bir sorumluluk olduğunu vurgular. Empati, merhamet ve adalet bir bütün olarak sunulur.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Toprak romanında empati insanın ahlaki gelişiminin temel taşlarından biri olarak işlenir. Buket Uzuner empatiyi bireylerin vicdanı, toplumsal barışın kaynağı ve etik davranışların başlangıç noktası olarak ele alır. Empati kavramı; doğaya, hayvanlara, insanlara ve tüm “canlara” yönelen bir bütüncül sorumluluk anlayışıyla romanda yer bulur.

4.1.1.26. Barışın önemi, Savaşın Kötülüğü

Türk Dil Kurumu'na göre barış, “savaşın bittiğinin bir antlaşmayla belirtilmesinden sonraki durum; uyum, karşılıklı anlayış ve hoşgörü” şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2026). Barış; yalnızca silahlı çatışmanın sona ermesi değil, aynı zamanda bireyler ve toplumlar arasında karşılıklı saygı, güven ve uzlaşımın hâkim olması anlamına gelmektedir.

Savaş, “devletlerin silahlı kuvvetlerinin karşı karşıya gelerek yaptığı silahlı mücadele” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2026). “Kötülük” ise “kötü olma durumu; zararlı ve olumsuz davranış” anlamına gelmektedir (TDK, 2026).

Savaşın kötülüğü; silahlı çatışmaların bireysel ve toplumsal düzeyde yol açtığı yıkım, can kaybı, ekonomik zarar ve kültürel tahribat ile açıklanabilir. Savaş, yalnızca fiziksel yıkıma değil; aynı zamanda psikolojik travmalara, toplumsal ayrışmaya ve kuşaklar arası etkilenmelere neden olmaktadır. Savaş, insan hakları, yaşam hakkı ve adalet ilkeleriyle çelişen bir olgu olarak değerlendirilmekte; buna karşılık barış kültürünün geliştirilmesi temel bir hedef olarak görülmektedir. Bu nedenle barış, savaşın karşıtı ve tamamlayıcı bir değer olarak eğitsel süreçlerde merkezi bir konuma sahiptir.

İstanbullular romanında Ayda'nın Alin'e seslenirken söylediği “ *Ve dayın sana ne anlatırsa anlatsın, dünya tarihinde hiçbir sorunun şiddete çözümediğini aklında tutmanı isterim Alin. Çünkü şiddet şiddeti, intikam intikamı doğurur. Şiddet bumeranga benzer ve her gün atıldığı noktaya döner. Lütfen daima aklın kadar sağduyuyu kullan kızım.*” ifadesi (Uzuner, 2024d, s. 426) barış eğitiminin temel ilkelerinden biri olan şiddetsizlik değerini merkeze alır. Bu söz, çatışma çözümü konusunda bireysel ve toplumsal bilinç geliştirmeyi hedefleyen önemli bir pedagojik mesaj içerir. Paragraf, karşılıklı anlayış, sağduyu ve diyalog temelli ilişkilerin bir toplumun barış kültürünü kuran ana dinamikler olduğunu güçlü bir biçimde vurgular.

Kumral Ada Mavi Tuna romanında, Doktor Kutlu'nun “*Savaş kimseyi galip çıkartmaz öğretmen. Canlı kalanların tümü yenilmiştir aslında.*” sözleri, Uzuner'in roman boyunca işlediği köktenci savaş karşıtlığının en yoğun ifadesidir (Uzuner, 2024e, s. 393).

Bu cümlede savaşın kazananı olmadığını, “hayatta kaldığı” için kendini şanslı sananların bile aslında ağır bir yenilgi yaşadığını; insanlığın ortak kaybına tanıklık ettiğini anlatır. Uzuner burada savaşın sadece ölümlerle değil; ruhsal çöküş, moral değerlerin zedelenmesi ve insanlığın karanlığa itilmesiyle ölçülen bir yıkım olduğunu ortaya koyar.

Kumral Ada Mavi Tuna romanında, Tuna'nın savaş yolculuğuna bir şiir kitabıyla çıkması, romanın barış temasıyla iç içe işlenmiş güçlü bir ayrıntıdır. Tuna şöyle der: “*İnsanın eli kitaba her dokunuşta kitaptaki sevgi ve derin özlem sözcükleri ısıya dönüşerek, teninde fiziksel olarak değer, buram buram yayılır...*” (Uzuner, 2024e, s. 183). Bu ifade savaş ortamında bile insan ruhunun edebiyatla, sevgiyle ve güzellikle ayakta kalmaya çalıştığını gösterir. Uzuner burada savaşın karanlığına karşı kitabı, şiiri, duyguyu bir tür barış ve insanlık direnişi olarak konumlandırır. Sanat savaşın yıkıcılığına karşı insan onurunu savunan sessiz bir silahtır.

Kumral Ada Mavi Tuna romanında, “*Aptallar unuturlar. Unutmak cahilliğe yol açar. Kinciler unutmaz ve bilgilerini kendilerini de yok edecek yönde harcarlar. Akıllılar unutmayan ama bilgilerini kendileri ve idealleri için olumlu enerjiye çevirebilenlerdir.*” ifadesi toplumsal hafıza ve tarih bilinci açısından eleştirel bir değere sahiptir (Uzuner, 2024e, s. 194). Uzuner burada toplumların hatalardan ders çıkarmaması, yanlış hafıza yönetimi, kinle beslenen politik kültürler gibi geniş kapsamlı sosyolojik eleştirilere kapı aralar. Bu cümle şunu ima eder: Toplum ya hatalarını unutup tekrar eder ya nefretle hatırlar ve yok olur ya da olgunlaşarak ilerler. **Uzun Beyaz Bulut Gelibolu** romanında Ali Osman'ın savaş sahnesine ilişkin sözleri, insanın insana yaptığı kötülüğün sınırlarını aşan bir vahşeti gözler önüne serer. Uzuner, karakterin yaşadığı sarsıcı deneyimi “*Çünkü insanın insana ettiği zulmün en büyüğünü gören yürek o an iflas etmiştir.*” cümlesiyle aktararak (Uzuner, 2021g, s. 127) savaşın birey üzerinde yarattığı derin ruhsal çöküntüyü dile getirir. Bu ifade savaşın yalnızca fiziksel yıkım olmadığını; aynı zamanda insanlık onurunu zedeleyen bir ahlaki iflas hâli olduğunu güçlü biçimde vurgular.

Ali Osman'ın bu sözleri aracılığıyla roman, okuyucuya savaşın ne kadar büyük bir insanlık trajedisi olduğunu hatırlatır ve barışın yaşamsal önemini ön plana çıkarır. Yazar, karakterin duygusal yıkımı üzerinden, insani değerlerin savaş ortamında nasıl sarsıldığını, insanın içindeki merhamet, vicdan ve adalet duygusunun savaş koşullarında nasıl örselendiğini gösterir. Böylece savaşın anlamsızlığını ve yıkıcılığını gösterir.

Eğitim açısından barış içinde yaşamının, insan onurunu korumanın ve şiddetten uzak bir toplumsal düzen kurmanın gerekliliğini vurgulayan güçlü bir değerdir. Savaş sahnesindeki acı, okura bir dönemin tarihi gerçekliğini sunmakla birlikte barışın, empati ve insanlık bilincinin ne kadar önemli olduğunu öğretir. Bu nedenle Ali Osman'ın sözleri, barış

kültürünün ve insan haklarına saygının eğitsel düzlemde ne kadar hayati olduğunu gösteren etkili bir anlatı örneğidir.

Uzun Beyaz Bulut Gelibolu romanında yer alan değerlendirme, savaşın iki tarafında yer alan ulusların zaman içinde nasıl güçlü bir dostluk kurabildiğini gösteren önemli bir tarihsel ve insani vurgudur. Uzuner, bu ilişkiyi anlatırken “*Türkiye ve Yeni Zelanda arasında tarihten gelen özel bağlar bulunması hasebiyle kuvvetli bir dostluk ilişkisi bulunduğu*” nu aktarır ve bu dostluğun “...bazı romantik veya kurgusal hikâyelerle çarpıtılmasının kimseye yarar sağlamayacağı”nı belirtir (Uzuner, 2021g, s. 209). Bu cümle savaş meydanlarında birbirine düşman görünen iki milletin, ortak acıların ve karşılıklı saygının sonucu olarak nasıl anlamlı bir dostluk geliştirdiğini göstermektedir.

Anzak askerleriyle Türk askerleri arasındaki bu bağ, savaşın yarattığı düşmanlığın ötesinde insanlık, karşılıklı anlayış, saygı ve empati gibi değerlerin kalıcı gücünü kanıtlar. Roman bağlamında bu dostluğun altının çizilmesi, tarihsel karşıtlıkların yerini zamanla barışa ve dayanışmaya bırakabileceğini göstermesi açısından bir eğitim değeri niteliği taşır. İki ülke arasında gelişen bu özel bağ, özellikle “öteki” olarak görülen kişi ya da toplumları insan olarak tanımanın, anlamaya çalışmanın ve barışçıl ilişkilere kapı açmanın önemini vurgular.

Bu bölüm, okura savaşın ardından bile barışın ve dostluğun mümkün olduğunu, hatta bu bağların son derece güçlü olabileceğini göstermektedir. Böylece roman düşmanlıkların geçici, insani bağların ise kalıcı olduğunu hatırlatır.

4.1.1.27. Vatanseverlik – Millî Kimlik – Aidiyet ve Toprak Sevgisi

Türk Dil Kurumu’na göre vatanseverlik, “vatanını seven ve bu uğurda her türlü özveriye katlanan kimsenin durumu, yurtseverlik” şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2026). “Vatansever” ise “vatanını seven, yurtsever” anlamına gelmektedir (TDK, 2026). Bireyin ait olduğu ülkeye karşı sevgi, bağlılık ve sorumluluk duygusu taşıması olarak değerlendirilebilir.

Kumral Ada Mavi Tuna romanında, Tuna’nın dedesinin “*Ah evlatçıklarım, Allah kimseyi vatansız, hiç kimseyi yurtsuz koymasın. Bu memleketi bir daha düşman çizmesi altında ezdirmesin. Yüce Rabbim, hiç kimseyi vatanından mahrum sürgün etmesin*” sözleri, vatan sevgisinin acıyla, dua ile ve tarihsel hafızayla nasıl iç içe geçtiğini gösterir (Uzuner, 2024e, s. 59).

Romanda, dedenin sürgüne dair sözleri, vatanın yokluğunun bireyin benlik algısında yarattığı boşluğu dramatik biçimde gözler önüne serer. “Vatansızlık” romanda mekânsal, kimliksel, duygusal ve toplumsal bir kayıptır. Uzuner bu tema üzerinden okura, yurdun yalnızca “sahip olunan” değil; aynı zamanda korunan, emek verilen ve sevilen bir değer olduğunu öğretir.

Uzuner burada vatan kaybının yalnızca politik bir mesele olmadığını; aynı zamanda ruhsal bir yara, insanın köklerini kaybetmesi anlamına gelen derin bir travma olduğunu vurgular. Torunlarına seslenen dede, vatani koruma sorumluluğunu manevi bir değer olarak görür ve aile hafızası aracılığıyla genç kuşaklara aktarır. Bu sahne, genç okura şunu öğretir: Vatan sevgisi bir üstünlük iddiası değil; aidiyet, emek, hatıra ve korunma duygusunun birleşimidir.

Kumral Ada Mavi Tuna romanında, Tuna’nın “Öfkemi, aşkı ve acımı İbranice değil, Türkçe bağıyorum çünkü geri kafalı adam. Gitmedim çünkü ben de bu ülke için vergi veriyorum, çalışıyorum ve burayı seviyorum! Duyuyor musun? Türkçe bağıyorum sana” sözleri, millî kimliğin günlük yaşamla, duyguyla ve emekle nasıl bütünleştiğini anlatır (Uzuner, 2024e, s. 161). Uzuner burada milliyetçiliği bağnaz bir ideoloji şeklinde nitelendirmez, aidiyetin içten gelen bir ifadesi olarak sunar. Tuna’nın Türkçe bağırması, dilin kimlikteki yerini ve duygunun dil üzerinden görünür hâle gelişini yansıtır. Ayrıca ülkeye vergi vermek, çalışmak ve burada yaşamak istemek, millî kimliği romantik değil; sorumlulukla örülü bir vatandaşlık bilinci olarak gösterir.

Kumral Ada Mavi Tuna romanında, Yüzbaşı Birol’un Tuna’ya “Şair Doğan Gökay’ın düşlediği ulusal sentezin parlak bir ürünüsünüz... Avrupalı standartlarında bir genç Türk; bağnaz değilsiniz, fanatik değilsiniz, kültürlü ve akıllısınız” demesi, yurtseverliğin romanda aydınlık, özgürlükçü, kültürel olarak donanımlı bir kimlik ile tanımlandığını gösterir. (Uzuner, 2024e, s. 337). Uzuner bu alıntıda millî kimliği kapalı, ötekileştirici, fanatik bir kimlik olarak sunmaz, eleştirebilen, düşünebilen, özgüvenli, kültürlü bir gençlik ideali olarak kurar. Bu nedenle romanda “vatanseverlik” bir slogan değil bilgi + kültür + özgür düşünce + ahlaki duruş birleşiminin bir sonucudur

Kumral Ada Mavi Tuna romanında, Tuna’nın “Gitmedim çünkü tıpkı senin gibi ben de burayım. Burada doğdum ve burada yaşamak istiyorum” sözleri, “vatan” kavramını

yalnızca siyasi bir toprak parçası olmaktan çıkarıp kimliğin varlık felsefesi hâline getirir (Uzuner, 2024e, s. 161).

4.1.1.28. Ailede Eğitim- Güven – Kültürel Aktarım

Türk Dil Kurumu'na göre aile, “evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar ve yakın akrabalardan oluşan toplum içindeki en küçük birlik” şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2026). Eğitim ise “bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişiklikler meydana getirme süreci” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2026).

Ailede eğitim; çocuğun ilk sosyal çevresi olan aile içinde değer, tutum ve davranış kalıplarını öğrenmesi süreci olarak değerlendirilebilir. Aile, bireyin kişilik gelişiminde ve değer kazanımında temel belirleyici konumdadır. Değerler eğitimi bağlamında aile; sevgi, saygı, sorumluluk, paylaşma ve dürüstlük gibi temel değerlerin ilk öğrenildiği ortamdır.

Aile içindeki eğitim süreci, yalnızca sözlü öğretilerle değil; model olma, tutarlı davranış sergileme ve duygusal destek sağlama yoluyla gerçekleşmektedir.

Türk Dil Kurumu'na göre güven, “korku, çekinme ve kuşku duymadan inanma ve bağlanma duygusu” şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2026). Bireyin kendisini emniyette hissetmesi ve karşısındaki kişiye inanması anlamına gelmektedir. Güven ortamında yetişen bireyler; kendine güven, başkalarına güven ve toplumsal uyum becerileri geliştirmektedir.

Ailede güven duygusunun oluşması; tutarlı ebeveyn tutumları, açık iletişim ve koşulsuz sevgi ile mümkündür. Bu nedenle güven, ailede eğitimin hem aracı hem de sonucu olarak değerlendirilebilecek temel bir değerdir.

Kumral Ada Mavi Tuna romanında, Tuna, babaannesi Mürşide Hanım'ın kültürlü bir kadın olmasından söz ederken “İkinci karısının ölümü ardından ilki gibi yas tutmayan dedem, bana ve ağabeyim Aras'a babaannemin okuduğu kitapları okuttu, sevdiği şarkıları öğretti. Hâlâ Teyfik Fikret'in “Ferda” şiirini ve İsmail Dede Efendi'nin şehnaz şarkısı” sana ey canımın canı efendim”i duyduğumda hemen babaannem yanıma gelip elimi tutmuş gibi sevinirim” der. Bu ifade eserde ailenin sanat ve kültür taşıyıcısı rolünü etkileyici bir derinlikle ortaya koyar (Uzuner, 2024e, s. 48).

Uzuner burada kültür aktarımını yalnızca bilgi düzleminde değil, duygusal hafıza ve hatıralar üzerinden kurar. Aile büyüklerinin çocuklara şiir, musiki, kitap sevgisi kazandırması, nesiller arasında kültürel süreklilik sağlar. Mürşide Hanım'ın müzik ve edebiyat yoluyla

bıraktığı iz, torunlarının kimliğinin bir parçasına dönüşür; bu da aile içinde sanatın eğitsel değerini güçlendirir.

Kumral Ada Mavi Tuna romanında annenin Tuna'ya söylediği “*Bu kızın çocukluğundan beri sana tutkun olduğunu sağır sultan bile duydu, sen habersizmiş gibi davranyorsun be evladım. Ondan iyisini mi bulacaksın? Hem çok güzel, hem meslek sahibi, kültürlü, hem de hanım hanımcık; üstelik hırçın ve kibirli de değil!*” sözleri, aile içindeki değer temelli rehberlik anlayışını yansıtır. Uzuner bu sahnede annenin, oğluna eş seçiminde yüzeysel ölçütlerden çok karakter, kültür, meslek sahibi olma, nezaket, alçakgönüllülük gibi insani nitelikleri hatırlattığını gösterir (Uzuner, 2024e, s. 344).

Bu durum romanda aile sevgi kaynağı, ahlaki yönlendirme ve değer öğretme işlevi olan bir kurum olarak konumlandırır. Anne, Tuna'ya duygusal olgunluk ve ilişkilerde sağlıklı tercih yapma becerisini kazandırmaya çalışan bir rehber niteliğindedir.

Kumral Ada Mavi Tuna romanında Tuna'nın “*Camiden çıkarken dedemin yüzü nur gibi ışıldar...*” sözleri yalnızca maneviyatı değil, aile bağlarının derinliğini de yansıtır. Dedenin torunlarına duyduğu gurur, sevgiyle iç içe geçen bir şükür bilinci oluşturur (Uzuner, 2024e, s. 171). Bu sahnede aile içi ilişkiler, ataların değerlerinin çocuklara nasıl geçtiğinin somut bir örneği hâline gelir.

Kumral Ada Mavi Tuna romanında, Tuna'nın Mürşide Hanım için “*Sanki o üst kattaki odasında kahve içiyor, kitap okuyordu...*” sözleri, aile büyüklerinin çocukluk belleğinde yarattığı duygusal ve koruyucu alanı temsil eder. Mürşide Hanım'ın sıcaklığı, sesi, kurabiyesi, kahvesi; hepsi bir araya gelerek aileyi çocuğun ilk sevgi, güven ve aidiyet alanı hâline getirir (Uzuner, 2024e, s. 48). Uzuner burada, aile büyüklerinin çocuk üzerinde bıraktığı izleri yüceltirken kuşaklar arası sevginin eğitsel yönünü de vurgular.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında Defne'nin Umay Nine ile ilişkisine dair verilen bu sahne, eğitimin yalnızca okulda alınan bir süreç olmadığını; sevgi, ilgi ve dikkatle aktarılan bir yaşam kültürü olduğunu gösterir. Defne, “*Umay Ninem bana okuma ve yazmayı, toplama ve çıkartma, kuşların, toprağın, rüzgârın ve karıncaların sesini duyma; duyduklarımı da anlamayı öğreteli çok olmuştu.*” der (Uzuner, 2024b, s. 94). Bu cümle Umay Nine'nin akademik becerilerin yanında doğayı anlama, duyma ve yorumlama gibi çok yönlü bir öğrenme yaklaşımını Defne'ye kazandırdığını gösterir.

Bu anlatım, iyi bir ailede yetişmenin çocuğun eğitimine ne kadar etkili bir katkı sağladığını hissettirir. Umay Nine, Defne'nin hem zihinsel hem duygusal gelişimine destek olan bir rehberdir; ona yalnızca bilgi değil, hayatı anlamlandırma biçimi de kazandırır. Eğitim değerleri açısından bakıldığında bu sahne okumanın, yazmanın, doğayı dikkate almanın ve düşünerek anlamlandırmanın bir çocuk için ne kadar kıymetli olduğunu güçlü bir şekilde vurgular. Uzuner, Defne'nin Umay Nine ile olan bağını anlatarak sevgi dolu bir aile ortamının öğrenme süreçlerini nasıl beslediğini ve bir çocuğu nasıl bütünsel bir bireye dönüştürdüğünü göstermektedir.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında Defne Kaman'ın kendi çocukluğuna dair “Güzel ve hırslı olan ablamdı; meraklı, hızlı ve eğlenerek öğrenen, öğrenmeye doyamayan bendim. Umay Ninem ile Korkut Dedem, öğrenmeyi benim için öyle eğlenceli bir oyuna çevirmişlerdi ki benim yerimde kim olsa aynısını yapabiliirdi” sözleri (Uzuner, 2024b, s. 138) aile içi eğitimin çocuğun kişilik ve öğrenme tutkusunun gelişimindeki belirleyici rolünü güçlü biçimde yansıtır.

Bu ifadeler, öğrenmenin yalnızca okulda olmadığını aile içinde de sevgiyle, sabırla ve oyunla yoğrulan bir süreç olduğunu gösterir. Defne'nin öğrenmeye olan bitmeyen merakının ve hızla kavrayabilen zihninin, aile büyüklerinin onu destekleyen yaklaşımıyla nasıl büyüyüp geliştiği açıkça görülür. Burada yazar, çocuğun doğuştan getirdiği özelliklerin önemli olduğunu kabul etmekle birlikte bu özelliklerin evde verilen eğitimle şekillendiğini, ailenin çocuğun karakterini “bir hamur gibi yoğurabilecek” etkide olduğunu vurgular.

Uzun Beyaz Bulut Gelibolu romanında Beyaz Hala'nın torunlarıyla ilişkisine dair sözleri, aile içi eğitimin ve kuşaklar arası değer aktarımının ne kadar güçlü bir süreç olduğunu gösteren önemli bir eğitim değeridir. Uzuner, Beyaz Hala'nın geçmişte babasından öğrendiklerini torunlarına aktardığını ifade ederken onun şu sözlerine yer verir: “babamın bana öğrettiklerinin hepsini buna öğrettim. Yazları benim bebem olurdu bu kerata.” (Uzuner, 2021g, s. 277). Bu cümleler ailede başlayan eğitimin yalnızca anne-babadan çocuklara değil aynı zamanda büyüklerden torunlara doğru devam eden doğal bir kültürel miras olduğunu gösterir.

Beyaz Hala'nın “babamın bana öğrettiklerinin hepsini ben de ona öğrettim” ifadesi, öğrenmenin sürekliliğini, eğitimin nesilden nesle aktarılan bir değer olduğunu ve aile içinde bilgi, kültür ve ahlakın paylaşımına güçlendiğini açıkça ortaya koyar. Torunuyla kurduğu sevgi

dolu ilişki (“yazları benim bebem olurdu”) ise eğitimi sadece bilgi aktarımı olarak sunmaz aynı zamanda duygusal bağ ve sevgi üzerinden gerçekleşen bütüncül bir süreç olarak vurgular.

4.1.1.29. Dilin ve Kültürün Önemi

Türk Dil Kurumu’na göre dil, “insanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma aracı” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2026). Dil; bireyin düşünce dünyasını şekillendiren, duygu ve fikirlerini ifade etmesini sağlayan temel iletişim aracıdır. Dil yalnızca bir iletişim sistemi değil; aynı zamanda kültürel aktarımın, kimlik oluşumunun ve toplumsal bütünleşmenin temel unsurudur.

Değerler eğitimi bağlamında dil; geleneklerin, ahlaki normların ve toplumsal hafızanın kuşaktan kuşağa aktarılmasını mümkün kılmaktadır. Dilin korunması ve doğru kullanımı, kültürel sürekliliğin sağlanması açısından büyük önem taşımaktadır.

Türk Dil Kurumu’na göre kültür, “bir topluma veya halk topluluğuna özgü düşünce ve sanat eserlerinin bütünü, maddi ve manevi değerlerin tamamı” şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2026).

Bu tanım çerçevesinde kültür; bir toplumun yaşam biçimini, değer sistemini, inançlarını ve sanatsal birikimini kapsayan geniş bir kavramdır. Kültür, bireyin kimliğini şekillendirirken aynı zamanda toplumsal aidiyet duygusunu güçlendirmektedir.

Dil ve kültür arasında güçlü ve karşılıklı bir ilişki bulunmaktadır. Dil, kültürün taşıyıcısı ve aktarıcısı konumundayken; kültür de dilin anlam dünyasını zenginleştirmektedir. Bu nedenle dilin korunması, kültürel mirasın korunması anlamına gelmektedir.

Eğitim bağlamında dil ve kültürün önemi; bireyin hem milli kimliğini tanıması hem de evrensel değerlerle uyumlu bir bilinç geliştirmesi açısından merkezi bir yere sahiptir.

Kumral Ada Mavi Tuna romanında, Yüzbaşı Birol’un Tuna’ya söylediği “*Bağnaz, fanatik değilsiniz. Kendinize güveniyorsunuz, kültürlü ve akıllısınız.*” ifadesi, romanda bağnazlık ve dar görüşlülüğün açık bir eleştirisidir (Uzuner, 2024e, s. 337). Uzuner burada toplumda sık görülen fanatizm, ötekileştirme, düşünceye kapanma, sorgulamadan kabul etme gibi davranışları reddeder. Aydın bireyin, toplumun bu karanlık tarafına karşı bir aydınlık modeli olarak yükselmesi gerektiğini vurgular.

Kumral Ada Mavi Tuna romanında, Doğan Gökay’ın “*Şu pazıl kelimesine artık bir Türkçe karşılık bulun, ayıp oluyor elin kelimelerini hırsızlamak ama!*” sözü, kültürel

yabancılaşmaya yönelik bir toplumsal eleştiridir. Bu ifade dilin, toplumun kimliği olduğunu; yabancı kelime kullanımının bilinçsizce yapılmasının bir özenti kültürüne dönüştüğünü anlatır. Uzuner bu eleştiriyle kültürel köksüzlüğe dikkat çeker ve topluma diliyle barışık, üretken bir kültür önerir (Uzuner, 2024e, s. 216).

Kumral Ada Mavi Tuna romanında, “Ayrıca çok okuyan, kültürlü ve hassas ruhlu bir insan olduğunuz yolunda bilgilendirildim.” ifadesi üzerinden Uzuner, toplumda çoğu kez değersizleştirilen kültürlü birey tipini yüceltir (Uzuner, 2024e, s. 137). Roman boyunca kitap okumanın, kültür sahibi olmanın ve sanatsal duyarlılığın, toplum tarafından yeterince önemsenmediği sık sık vurgulanır. Bu, kültürel eleştirinin önemli bir parçasıdır.

4.1.1.30. Aile sevgisi- Anne, Baba Tutumu

İstanbulular romanında Belgin’in “Evet, babası erkenden ölmüştü ama sevgisi hep onunla kalmıştı. Babasının verdiği kısacık 13 yıllık sevgi bütün yaşamını aydınlık kılmış, onu korumuştur.” şeklindeki düşünceleri (Uzuner, 2024d, s. 307) çocuklukta alınan sevginin yetişkinlik boyunca koruyucu bir duygusal zemin oluşturduğunu gösterir. *İstanbulular* romanında Belgin’in bu içsel değerlendirmesi, sevginin sürekliliğini ve bireyin yaşamını nasıl şekillendirdiğini gözler önüne serer. Eğitimsel açıdan bu sahne, aile içi sevginin psikolojik dayanıklılık yaratmadaki önemine güçlü bir vurgu yapar.

İstanbulular romanında Belgin’in annesiyle ilgili “Ana anaydı, daima verir, şikâyet etmez, sromaz, yargılamaz, sever, korur ve koşulsuz hazır beklerdi!” ifadesi (Uzuner, 2024d, s. 310) annenin temsil ettiği sınırsız sevgi ve şefkat modelinin önemini ortaya koyar. Bu cümle koşulsuz sevginin bireyin duygusal sağlığında ne kadar güçlü bir temel oluşturduğunu gösterir. Bu bölüm, aile içi şefkatin eğitsel değer taşıyan bir davranış örüntüsü olduğunu pekiştirir.

Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları Su romanında aile sevgisinin bireyin kişilik gelişimi üzerindeki etkisini anlatan bu bölüm, Uzuner’in aile kavramına verdiği önemi açıkça gösterir. Metinde “Bak biraz efsanevî olacak ama hani sigaraya, içkiye gerek duymayan ‘cool’ tipler vardır ya, gerçekten vardır böyle dingin, sakin, hafif çekingen gibi görünen ama çocuklukta beri acayip özgüvenli, belki çok sevilerek, pohpohlanarak büyümüşlerdir de çöplükte bile sultan gibi gezinirler hani...” cümleleri (Uzuner, 2024b, s. 64) kişinin ailesinden aldığı sevginin ve güvenin hayat boyu taşıdığı etkileri çarpıcı bir dille ortaya koyar.

Bu ifadelerde, sevgiyle büyüyen bir çocuğun ileriki yaşamında özgüvenli, sakin ve kendisiyle barışık bir bireye dönüşmesinin tesadüf olmadığı vurgulanmaktadır. Ailenin sunduğu güvenli ortam ve sevgi, bireyin dünyaya daha güçlü basmasını sağlayan temel bir eğitim değeri olarak sunulur. Uzuner, kişinin hangi aile ikliminde büyüdüğünün, onun yaşam tarzını, özgüvenini ve dünyaya bakışını nasıl şekillendirdiğini göstererek aile sevgisinin insan ruhu üzerindeki uzun vadeli etkisine dikkat çeker.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında Ümit'in anne ve babasına dair düşünceleri, iyi insan olma bilincinin hem ailede öğrenilen hem de yaşam boyu taşınan bir değer olduğunu gösterir. Ümit, ailesini “kimseye zararı dokunmayan, doğruluktan ayrılmayan, haram yemeyen, iyi insanlar” olarak tanımlar ve onlarla gurur duyduğunu ifade eder (Uzuner, 2024b, s. 86). Bu cümle Ümit'in karakterinde gördüğümüz dürüstlük, zararsızlık ve vicdanlı olma özelliklerinin tesadüf olmadığını; aileden aldığı güçlü bir değer mirasının sonucu olduğunu gösterir.

Uzuner, bu kısa sahneyle iyi insan olmanın yalnızca bireysel bir tercih olmadığını aynı zamanda aile içinde öğrenilen ve örneklerle pekişen bir süreç olduğunu vurgular. Ümit'in ailesinin mütevazı ancak onurlu yaşamı, okuyucuya “iyi insan”ın ölçüsünün mal varlığı veya toplumsal statü değil; karakter, dürüstlük ve kimseye zarar vermeden yaşamak olduğunu hatırlatır.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında Defne Kaman'ın çocukluğa dair yaptığı bu içsel hatırlama, yazarın aile sevgisini ve ailenin çocuğun ruhsal gelişimindeki belirleyici rolünü nasıl konumlandığını gösteren çok etkileyici bir cümledir. Defne, çocukluk döneminin tarifsiz güvenini ve sarsılmaz sevgi atmosferini şu sözlerle anlatır: “Ah elbette çocukluğun doğasındaki saflık ve ailenin getirdiği güvenle insanın içinin pır pır edişinde saklı o gizemli ümit!” (Uzuner, 2024b, s. 147).

Bu ifade çocuğun psikolojik dünyasında ailenin kurduğu güven ortamının ne kadar derin ve kalıcı bir etki bıraktığını sade ama çok güçlü bir dille ortaya koyar. Çocuklukta duyulan “pır pır ediş,” sevildiğini bilmenin, korunuyor olmanın ve ait olduğu bir dünyada güvenle büyümenin sembolüdür. Yazar bu duyguya “gizemli ümit” adını verir çünkü aile sevgisi bir çocuk için hem görünmez hem de sarsılmaz bir dayanak oluşturur.

Defne'nin bu cümlesi, eğitim değerlerinin en temel taşlarından birini işaret eder: Aile sevgisi ve güven duygusu, çocuğun dünyaya bakışını, özgüvenini, kişilik gelişimini ve umut duygusunu şekillendirir. Yazar, Defne'nin geçmişiyle her çocuğun ihtiyaç duyduğu temel duygusal gıdayı hatırlatır. Güvenle büyüyen bir çocuk, hayata daha cesur, daha meraklı ve daha umut dolu bir şekilde yaklaşır. Bu nedenle, ailenin sunduğu sevgi ve güven, bir eğitim değeri olarak romanın dokusuna özenle işlenmiştir.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Hava romanında aile, biyolojik bağlarla ifade edilmez; sevgi, dayanışma, şefkat ve duygusal destek üzerine kurulu geniş bir ilişki ağı olarak ele alınır. Buket Uzuner, özellikle travma yaşamış karakterler üzerinden ailenin iyileştirici gücünü, sevginin ruhsal bütünlük sağlayan yönünü ve dayanışmanın bireyi yeniden hayata bağlama etkisini güçlü bir biçimde işler. Romanın en etkileyici bölümlerinden birinde Sahaf Semahat, çocukluğundaki travmaları ve iyileşme sürecini şu sözlerle açıklar: “Çorum'daki o müthiş aile dayanışmasına dahil edilişim, kişiliğime yönelik sevgi ve saygıyla özgüven kazanışım...” (Uzuner, 2024a, s. 105).

Bu bölümde sevgi, saygı ve aile eliyle sağlanan güven ortamının ruhsal travmaları nasıl iyileştirdiği açıkça görülür. Sahaf Semahat'ın geçmişindeki olumsuzluklara rağmen sevgi dolu bir aile ortamına girerek hayata dönmesi, ailenin “onarıcı ve dönüştürücü bir değer” olarak konumlandığını gösterir. Öğrenciler için de çok kıymetli bir mesajdır: Sevgi, insan ruhunun en güçlü ilacıdır.

Uzuner'in eserlerinde aile, insanın hem sığınağı hem de karakterinin şekillendiği temel yerdir. *Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Toprak* romanında da aile bağlarının sıcaklığı, şefkatin iyileştirici niteliği ve merhametin insanı nasıl yücelttiği birçok farklı karakter üzerinden işlenir.

Ailenin güven veren yapısı başka sahnelerde de vurgulanır. Yazar, baba evinin insan için ne kadar anlamlı olduğunu şu ifadeyle verir: “İnsanın içinde yoksulluk ve/ya sıkıntı bile olsa hayatının en saf yıllarının geçtiği 'baba evi' güven ve sıcaklığı temsil eden bir sembol değil midir?” (Uzuner, 2024c, s. 230). Bu ifade ailenin maddi koşullarından bağımsız olarak taşıdığı duygusal değeri ortaya koyar.

Defne'nin Umay Nine'den aldığı nasihatler ise şefkat, merhamet ve insanlık değerlerini içeren geniş bir ahlaki çerçeve sunar. Umay Nine'nin Defne'ye söylediği şu

sözler, insanın kendisiyle yüzleşmesi gereken anlarda bile iyiliği hatırlaması gerektiğini vurgular:

“Bugüne kadar en sevmediklerin dâhil kimseye isteyerek kötülük yapmadığını; insanlara doğuştan getirdiği vasıflar yüzünden ayrımcılık göstermediğini, kendinden daha yoksul ve âcizden çalmadığını hatırla! Dik dur! Âdil olmaya çalıştığını, hayvan, bitki, toprak, ağaç, su, hava dâhil bütün canlılara saygı gösterdiğini hatırla!” (Uzuner, 2024c, s. 219).

Ailede sevgi ve samimiyet, Defne'nin üvey annesiyle olan ilişkisinde de olumlu bir örnek olarak karşımıza çıkar. Defne, daha ilk bakışta gördüğü içtenliği şu sözlerle aktarır: *“Defne'yi sanki yıllardır tanıdığı biriymiş, hatta uzun zamandır görüşmediği bir akrabasıymış gibi doğal, neredeyse insanın içini acıtacak kadar samimi gülümsedi. Gülüşünde bizim ‘birbirimizden bir alıp vereceğimiz olamaz’ güveni vardı”* (Uzuner, 2024c, s. 231). Bu anlatım, aile bağının sadece kan bağıyla değil iyi niyet, samimiyet ve güvenle kurulabileceğini gösterir. Uzuner, böylece “aile olmanın” duygusal bir seçim olduğunu vurgular.

Ailenin bir diğer önemli boyutu fedakârlıktır. Defne, babasının yıllar boyunca kendisi için yaptığı sessiz fedakârlıkları ancak büyüdüğünde fark eder ve şöyle der: *“Çünkü babam beni hep sevmiş ve kollamış aslında. Görüşemeyişimizin nedeni onun canı gönülden inanarak yaptığı büyük fedakârlıkmış...”* (Uzuner, 2024c, s. 321). Bu sözler, ebeveynlerin kimi zaman çocuklarının iyiliği için katlandıkları zorlukların çocuklar tarafından ancak zamanla anlaşılabilmesini gösterir. Uzuner burada fedakârlığı tatlı bir sitemin yerine olgun bir fark edişle anlatır.

Son olarak, aile bağlarının insanın ruh sağlığı ve dayanma gücü açısından taşıdığı önem romanın birçok yerinde görülür. Defne'nin Anadolu'nun ortasında bir otel odasında hissettiği yalnızlık bunu açıkça ortaya koyar: *“İnsanın, yüreği çok daraldığında konuşacak tek bir yakın bulamaması kadar kalp kırıcı çok az şey vardır”* (Uzuner, 2024c, s. 325). Bu cümlede aile yalnızca biyolojik bir bağdan öte zor zamanlarda insanı taşıyan duygusal bir destek sistemidir.

Kısacası Uzuner, *Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Toprak* romanında aileyi insanın hem ilk öğretmeni hem de en sağlam limanı olarak işler. Şefkat, fedakârlık, güven ve ait olma duygusu, roman boyunca karakterlerin gelişimini belirleyen temel değerlerdir. Bu

yönüyle eser, genç okurlara da aile bağlarının korunması ve sevginin kuşaklar arası aktarımı konusunda güçlü bir mesaj sunar.

Böylece romanda aile yalnızca biyolojik bağlarla çizilmez, şefkatle kurulan bir gönül birliği olarak resmedilir. Aynı zamanda iyi bir anne, iyi bir baba ya da iyi bir büyüğün, insanın kişiliğini nasıl şekillendirdiği açıkça gösterilir. Buket Uzuner'in *Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Toprak* romanında şefkat, merhamet ve iyilik toplumsal yaşamı onaran, insanı insan yapan temel değerler olarak ele alınır. Roman boyunca hem Kemal'in hem Defne'nin hem de Umay Ninenin davranışlarında bu değerlerin izlerini görmek mümkündür. Uzuner, şefkati eyleme dönüşmesi gereken bir sorumluluk olarak işler.

Bu sahne, şefkatin aile içinde kuşaklar arası aktarılan bir değer olduğunu gösterir. Kemal'in yalnızca kendi çocuğunu değil, sokaktaki hayvanları da koruması, şefkati hem genişleten hem de somutlaştıran bir davranıştır. Böylece şefkat bir duygusal edimin yanında eylem odaklı bir insanlık gereğidir.

Şefkatin çocuklara karşı nasıl olması gerektiği de romanda yer bulur. Ceylan'ın küçük Karaca'yı "derin sevgi ve sonsuz sabırla" büyütmesi, ebeveynlikte merhametin yerini somut biçimde ortaya koyar: "...annesin derin sevgi, sonsuz sabır ve büyük hayranlıkla sarıp sarmaladığı Küçük Karaca sağlıklı, normal bir çocuktur." (Uzuner, 2024c, s. 41). Burada merhamet sadece çocuğu korumak anlamına gelmez; aynı zamanda çocuğun özgüveninin gelişmesine, güvenli bağ kurmasına ve sağlıklı bir birey haline gelmesine katkı sağlar.

Aile değerleri kapsamında özellikle ebeveynliğin rolü roman boyunca sıkça vurgulanır. Kemal'in kızına duyduğu sevgi ve sorumluluk duygusu, okuyucuda güçlü bir "iyi baba" imgesi oluşturur. Kemal'in aile bağlarını tüm zorluklara rağmen koruduğunu gösteren şu sözleri bunun güzel bir örneğidir: "Ama yine de o benim oğlum Vali Bey! Karaca benim hayattaki tek ailem ve ben oğlum istiyorum!" (Uzuner, 2024c, s. 454). Bu alıntı, aile bağlarının doğal ve koşulsuz oluşunu vurgular. Uzuner'e göre aile, bireyi hayata bağlayan ve ona güç veren temel bir sığınaktır.

Balık İzlerinin Sesi romanında, "böyle bir anne sevgisiyle donanınca hayat insana daha çocukluğunun şafağında, bazı şeyler üstüne yemin ettiriyor ve bu yemini tutamıyorsun. Sonunda hiçbir şeyi umursamayan, hiçbir şeyden tat almayan bir adam durumuna geliyorsun." ifadesi (Uzuner, 2021f, s. 48) aile sevgisinin bireyin karakter gelişimindeki derin

ve bazen sarsıcı etkisini gözler önüne serer. Yazar burada anne sevgisini hem koruyucu hem de bireyin yaşam yolculuğunda onu duygusal olarak yükümlülük altına sokan bir güç olarak konumlandırır.

Çocukluk döneminde verilen yeminlerin tutulamaması, yetişkinlikte yaşanan hayal kırıklıkları ve kişinin kendisiyle hesaplaşmaması gibi durumlar, eğitim değerleri açısından duygusal dayanıklılık, sözünde durma, kendini tanıma ve hayatla baş etme becerileri bağlamında önem taşır. Roman, insanın zamanla “hiçbir şeyi umursamayan bir adama dönüşmesi” ifadesiyle, güçlü duygusal bağların zedelendiğinde nasıl kırılabilirlik ve motivasyon kaybına yol açabileceğini hatırlatır. Bu değerlendirme, okura aile sevgisinin yalnızca sıcak bir bağ değil, aynı zamanda sorumluluk, olgunlaşma ve duygusal esneklik gerektiren bir alan olduğunu sezdirir. Böylece eser, bireyin duygu dünyasında yaşadığı bu dönüşüm üzerinden aile bağları, duygusal olgunluk, sorumluluk bilinci ve hayata tutunma gibi temel eğitim değerlerini sorgulatan derinlikli bir perspektif sunar.

Balık İzlerinin Sesi romanında, başkahramanın “Benim annem yaşadığım her anın değerini vermem, mutluluk anlarının tadını çıkartmam konusunda söz istedi benden,” diye mırıldanması (Uzuner, 2021f, s. 48) bireyin yaşamı anlamlandırma biçiminde aileden gelen değer aktarımının belirleyici rolünü vurgular. Anne figürü, burada yalnızca sevgi değil; aynı zamanda bilinçli bir yaşam sürme, şükran duygusu ve mutluluğu fark etme gibi temel eğitim değerlerini çocuğa miras bırakan bir rehber işlevi görür. “Her anın değerini vermek” düşüncesi aracılığıyla, mutluluğun bir sonuç olmadığını, bir fark ediş ve içsel bir duruş olduğunu sezdirir.

Kahramanın annesine verdiği bu söz, aynı zamanda sorumluluk alma, duygusal olgunluk, öz-farkındalık ve hayata karşı bilinçli bir tutum geliştirme gibi eğitim değerlerini güçlendirir. Böylece eser, anne-çocuk ilişkisinin duygusal derinliği üzerinden yaşamı anlamlandırmanın ve mutluluğu bilinçli olarak sahiplenmenin insanı geliştiren yönlerini etkili bir şekilde görünür kılar.

4.1.1.31. İyilik, İyi İnsan Olma Bilinci

Türk Dil Kurumu'na göre iyilik, “iyi olma durumu; karşılık beklemeden yapılan yardım, lütuf” şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2026). “İyi” ise “istenilen, beğenilen nitelikleri taşıyan; kötülüğün karşıtı” anlamına gelmektedir (TDK, 2026).

İyilik; bireyin başkalarının yararını gözeterek, herhangi bir çıkar beklentisi olmaksızın olumlu ve yararlı davranışlarda bulunması olarak değerlendirilebilir. Değerler eğitimi bağlamında iyilik; yardımlaşma, merhamet, empati ve fedakârlık gibi temel insani değerlerle yakından ilişkilidir.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında yer alan “İnsanın daha birkaç gün önce hiç tanımadığı ve hiç çıkarı olmadığı birinin iyiliği için çabalayıp onun adına sevinebilmesi, kendi insanlığının sınanıp kanıtlandığı ender ânlardandır.” cümlesi (Uzuner, 2024b, s. 327) romanın merkezine yerleştirilen en güçlü insani değerlerden biri olan karşılıksız iyiliği çarpıcı biçimde ortaya koyar.

Bu ifade iyiliğin gerçek anlamının çıkar beklemeden yapılan, tamamen insan olmanın doğallığından doğan davranışlarda saklı olduğunu vurgular. Yazar burada insanın içsel olgunluğunun, karakterinin ve vicdanının aslında böyle anlarda görünür hâle geldiğini sezdirir. Bir yabancının mutluluğunu kendi mutluluğu gibi hissedebilmek, romanın genelinde de sıkça işlenen empati, merhamet ve erdem kavramlarının özüdür.

Bu anlayış, modern dünyanın hız ve çıkar ilişkileriyle örülü ortamında bile hâlâ korunabilen nadir bir erdem olarak sunulur. Yazar, bu sahne aracılığıyla çıkar güdülmeden yapılan iyiliklerin hem bireyin ruhunu beslediğini hem de toplumda dayanışma ve güven duygusunu güçlendirdiğini hatırlatır. Dolayısıyla bu ifadede yalnızca iyilik değil, aynı zamanda insanlık bilinci, empati ve vicdanın eğitsel değeri anlatılmış; her okuyucunun kendi yaşamına dönüp bu değerleri sorgulaması sağlanmıştır.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında bir canlının tedavi edilip kendi doğal ortamına geri bırakıldığı sahne, yalnızca bir “kurtarma” anı değil, insanlığın özündeki iyilik potansiyeline dair derin bir hatırlatma olarak sunulur. Yazar, bu sahneyi şu evrensel düşünceye bağlayarak anlamlandırır: “Bir canlının tedavi edilmek için bile olsa kendi doğal ortamından ayrılıp sonra özgürlüğüne kavuşmasındaki mutluluk, izleyen her vicdan sahibine iyilik ve insanlıkla ilgili hâlâ umudun varlığını hatırlatır” (Uzuner, 2024b, s. 338-339).

Bu ifade okura vicdan, merhamet ve umut üzerine güçlü bir değer eğitimi sunar. Çünkü iyileştirilen bir canlının yeniden özgürlüğüne kavuşması, dünyanın her şeye rağmen hâlâ iyiliğe açık bir yer olduğunun en somut kanıtıdır.

Yazar burada, romanın bütününe yaydığı temel mesajlardan birini yeniden vurgular: “Dünya kötülüğe, hoyratlığa, adaletsizliğe sürüklense bile; insanlığın içinde hâlâ iyilik vardır ve bu iyilik, en küçük davranışta bile görünür hâle gelir. Umut da tam olarak bu görünür iyilikten beslenir.”

Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları Ateş romanında Umay Nine, kötülöklere rağmen kalbini temiz tutmanın hayattaki en büyük erdem olduğunu anlatır: “İşin sırrı şudur: Kalbini başına gelen kötülöklere rağmen iyi ve temiz tutmaya çabalayan kişi, eğer hayattan vazgeçmez ve yürümeye devam ederse, yolu evinden uzaklara, mesela Kapadokya’ya ya da Mardin’e düştüğünde onu bulabilir.” (Uzuner, 2023, s. 183). Bu ifadelerde iyilik, insanın varoluşunun özü olarak sunulur. Yazar, insanın “kötülükten arınma” mücadelesini bir tür manevi olgunlaşma süreci şeklinde yorumlar.

Uzuner’in eserlerinde sıklıkla yinelenen bir düşünce, *iyiliğin döngüsel doğasıdır. Ateş* romanında Umay Nine’nin şu ifadeleri bu anlayışı destekler: “İyilik eden sonunda iyilik bulur evlatlarım,” (Uzuner, 2023, s. 103). Burada iyilik, bireysel bir davranıştan ziyade evrensel bir yasa olarak ele alınır. İyilik, tıpkı ateş gibi yayılır; bir kalpte yanarsa, çevresindekileri de aydınlatır.

Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları Toprak romanında, iyiliği yalnızca bireysel bir özellikten çok toplumsal bir umut kaynağı olarak da ele alır. Vali Sabahattin Ali Okur’un şu sözleri bunu destekler: “Haklısın, kendi açımdan tamamen haklısın müdürüm, velâkin bu dünyada sadece iyilik için iyilik yapan ve vicdanını öldürmemiş insanlar da var. Bu umudu korumak gelecek için tek şansımızdır” (Uzuner, 2024c, s. 347). Bu ifade iyiliğin toplumun karanlık noktalarına bile ışık tutabilecek bir güç olduğunu vurgular. Uzuner, kötülüğün gürültülü hâline karşı iyiliğin sessiz ama dönüştürücü bir kuvvet olduğunu sezdirir.

Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları Toprak romanında Umay Nine’nin “iyi olma” konusundaki öğretileri de bu değerın temel kaynaklarındandır. Kutagdu Bilig’ten romana iliştiirilen şu söz, iyi insan olmanın hem bireysel hem de toplumsal düzeyde taşıdığı anlamı özetler: “Her yaşayan er geç ölüp toprağa düşecektir;/ Kişi iyi nam ile ölürse adı

yaşar”(Uzuner, 2024c, s. 440). Burada Uzuner, iyilikle kazanılmış bir itibarı, yaşamın ötesine taşan bir değer olarak konumlandırır. İnsan ancak iyi bir miras bıraktığında gerçekten “yaşamış” olur.

4.1.1.32. Saygı

Türk Dil Kurumu’na göre saygı, “değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye veya bir şeye karşı dikkatli, özenli ve ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu” şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2026). “Saygılı” ise “saygı gösteren, hürmet eden” anlamına gelmektedir (TDK, 2026).

Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları Su romanında toplumsal ilişkilerde sevgi ve saygının nasıl somutlaştığına dair önemli bir örnek, Defne Kaman’ın karakola geliş sahnesinde görülür. Romanda taksi şoförünün Defne’ye gösterdiği incelik şöyle anlatılır: “*Kapıdaki polislerin söylediğine göre karakola bir taksiyle gelmişler ama ‘Kalamış-Tatlı Huzur Taksi Durağı’na bağlı olan ticarî taksinin şoförü bir özel şoför ilgisi ve iyi evlat saygısıyla bu yaşta kadına karakolun kapısına kadar eşlik etmiş, abartılı sevgi gösterileri içinde onu çıkışta almak için beklemeye koyulmuştu*” (Uzuner, 2024b, s. 17). Bu sahne, gündelik hayat içerisinde bile sevgi ve saygının nasıl davranışa dönüştüğünü gösteren etkileyici bir örnektir.

Eğitim değeri olarak bakıldığında bu bölüm, saygı, nezaket, yardımseverlik, yaşlılara hürmet ve toplumsal duyarlılık gibi değerleri doğrudan destekler. Taksi şoförünün hem sorumluluk alarak hem de içten bir sevgi ile hareket etmesi, toplumda bireylerin birbirine gösterdiği saygının yalnızca sözde kalmaması, eylemde de görünmesi gerektiğini anlatır. Yazar, sıradan bir insanın davranışı üzerinden toplumda sevgi ve saygının hâlâ var olduğuna dair umut veren bir mesaj sunar.

Uzuner’in romanlarında sıkça vurgulanan “sıradan kahramanlık” temasının bir yansımasıdır. Büyük fedakârlıklar yerine, günlük yaşamın içindeki küçük ama kıymetli davranışlar aracılığıyla toplumsal değerlerin aktarılması, modern değer eğitimi literatürüyle de uyumludur. Ve özellikle genç okuyucuların toplumsal ilişkilerde empati geliştirmesine katkı sunmaktadır.

Buket Uzuner’in *Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları Hava* romanında saygı ve hoşgörü, bireylerin hem toplumsal ilişkilerde hem de kişisel iletişimde sahip olması gereken

temel değerler olarak özellikle vurgulanmaktadır. Romanın farklı bölümlerinde saygının insan onuruna, kimliğine, yaşam biçimine ve kişisel alana saygı göstermenin ahlaki bir sorumluluk olduğu sık sık sezdirilir. Hoşgörü ise toplumun çoklu kültürel yapısıyla uyum içinde yaşamının anahtar değeri olarak işlenir.

Romanın dikkat çeken sahnelerinden biri, “*Oysa tanıyanların bildiği gibi, Umay Bayülgen herkesin kişisel alanına saygı gösterir, göstermeyene de engel olurdu.*” ifadesidir (Uzuner, 2024a, s. 175). Bu söz, onun kişisel alana saygının ne kadar kıymetli olduğunu okuyucuya davranışlarıyla gösterdiğini ortaya koyar. Bu sahne, öğrencilere kişisel alan kavramını öğretmek için çok güçlü bir örnektir. Çünkü birçok bireyin farkında olmadan ihlal ettiği bu alan, saygının en somut göstergelerinden biridir.

Kayseri halkının yaşlı bir kadına hoşgörüyle yaklaşması ise romanın hoşgörü temasını başarıyla işlediği örneklerden biridir. Bölümde şu ifadeler geçer: “*Kayserililer, beyaz saçlarını köylü nineler gibi örmüş ama başını örtmemiş ve şehrin ortasında bir erkek kadar özgüvenli gülebilen yaşlı kadına bakıp yadırgasalar da, yabancı olduğu için yine hoşgörüyle gülümsediler.*” (Uzuner, 2024a, s. 142). Kayseri halkının, kendi kültürel normlarına uymayan bir kadını yadırgamasına rağmen *yabancı olduğu için hoşgörüyle yaklaşması*, farklılıkları kabul etmeye yönelik bir kültürel olgunluk göstergesidir. Bu sahne, öğrencilerin “herkes bizim gibi davranmak zorunda değildir” farkındalığını öğrenmesi açısından eğitici bir değere sahiptir.

Sahaf Semahat’in güçlü çıkışlarından biri de saygı temasıyla ilgilidir. “*...kadınlara ancak yaşlanınca gösterilebilen saygıyı sorgulamak yerine, neden genç kadınlara da saygı gösterilmiyor diye sorardınız.*” ifadeleri, toplumdaki saygı eksikliğini gözler önüne serer (Uzuner, 2024a, s. 210).

Sahaf Semahat’in Harun Arıkan’a söylediği “*Çünkü belli ki ne kalbinize sevgi ve zihninize huzur uğramış!*” sözleri de saygının iyilikten beslendiğini, kötülüğün ise hem hoşgörüyü hem saygıyı yok eden bir duygu olduğunu gösterir (Uzuner, 2024a, s. 211). Burada sevgi eksikliğinin insanı kaba ve kötü biri hâline getirdiği anlatılırken saygının ancak sevgi, hoşgörü ve içsel huzurla mümkün olduğu sezdirilmektedir.

Romanın temel karakterlerinden Kumru Çalığı ise “*Beni de tanıdın artık, insana dair hiçbir şeyi hor görmem, adaletsizlik ve zulüm hariç.*” diyerek saygının en insani hâlini

temsil eder (Uzuner, 2024a, s. 271). Bu cümle hem hoşgörünün hem de insan onurunu gözetmenin temel bir etik ilke olduğunu göstermektedir. Kumru; iyi bir insan olmanın gereği olarak kimseyi küçümsemeyen, kimseyi dışlamayan bir yaklaşım sergiler.

Toplamda *Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Hava* romanı, saygıyı ve hoşgörüyü insanların birbirine yaklaşımlarında derin bir değer olarak işlemektedir. Bu değer, hem bireysel ilişkilerde samimiyetin hem de toplumsal uyumun temel taşıdır. Roman boyunca farklı karakterler ve olay örgüleri aracılığıyla saygının ve hoşgörünün insan hayatında nasıl bir denge oluşturduğu, toplumsal barışı nasıl güçlendirdiği etkileyici bir biçimde aktarılır.

Buket Uzuner'in *Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Toprak* romanında saygı, hoşgörü ve insan onuru; yalnızca bireyler arası nezaket davranışları olarak almaz bir toplumun vicdanını ayakta tutan temel değerler olarak ele alınır. Romanın atmosferi boyunca hem karakterlerin birbirleriyle kurduğu ilişkilerde hem de toplumsal yapıya dair değerlendirmelerde bu değerlerin izleri sık sık görünür.

Romanın en belirgin örneklerinden biri, Çorum halkının kültürel özelliklerinin anlatıldığı bölümlerdir. Yazar, Çorumluların karakterini betimlerken saygının toplumsal bir alışkanlık hâline geldiğini sezdirir: “Çorumlular edep, mesafeli, samimiyetinde bile saygılı insanlardır.” (Uzuner, 2024c, s. 44). Bu cümle toplumun tüm ilişkilerine kök salmış bir değer olduğunu gösterir. Uzuner burada, “samimiyetin bile bir mesafesi olması gerektiğini” hatırlatır; çünkü saygı, yakınlıkla zıt düşen değil, yakınlığı sağlıklı kılan bir ölçüdür.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Toprak romanında saygının aile içindeki rolü de romanda özellikle vurgulanır. Kemal'in hayatındaki kadınlarla ve ailesiyle kurduğu ilişki, saygının sevginin tamamlayıcısı olduğunu ortaya koyar. Vali Sabahattin Ali Okur'un Akın Bey'e söylediği şu sözler, kültürel ve ailevi saygının ideal bir örneğini sunar: “Vallahi bravo Akın Bey! Ben ömrümde senin kadar eski kayınvalide ve kayınpederine cömertçe saygı gösteren bir Türk erkeğine rastlamadım” (Uzuner, 2024c, s. 89).

Burada saygı, sadece görev icabı verilmiş bir davranış değildir; aile bağlarını güçlendiren, kuşaklar arası ilişkileri onaran bir değerdir. Uzuner ilişkilerdeki bu inceliği, karakterlerinin günlük hayatındaki küçük ama anlamlı davranışlarla görünür kılar.

İnsan onurunun korunması ve insanın yalnızca “insan olduğu için değerli” kabul edilmesi de romanda defalarca vurgulanan bir temadır. Defne Kaman'ın şu sözleri bunu

açıkça ortaya koyar: “*Milliyet, din, tarikat, cinsiyet farkları yapay ayrımlardır. İnsana sadece ve tek başına bir canlı olarak değer veren siyaset ve siyasetçiler yetiştirmeden bu gezegeni kurtaramayız!*” (Uzuner, 2024c, s. 150).

Bu ifadeler, insan onurunu korumanın tüm toplumsal adalet anlayışının temeli olduğunu sezdirir. Uzuner’e göre asıl olan, kişinin kim olduğu değil, insan olmasıdır. Bu yönüyle saygı, ahlaki ve politik bir değere dönüşür. Saygı, romanın ilerleyen bölümlerinde yine Akın Kaman’ın karakteri üzerinden somutlaştırılır. Güneş Aytan’ın çevresindeki insanlarla kurduğu ilişki, herkesi eşit gören bir anlayışın ürünüdür: “*Onun insan ilişkilerindeki başarısının asıl sırrı, cehaleti diplomayla değerlendirmeyen, kendini insan olarak herkesle eşit tutan, bilgiye saygı duyan bir kişi olmasında saklıydı.*” (Uzuner, 2024c, s. 259). Burada hoşgörü, pasif bir “tahammül” hâli değil, aktif bir kabullenme ve eşitlik tavrıdır. Uzuner, Akın Kaman’ı bu değerlerin yaşayan bir örneği olarak sunar.

Saygının doğa karşısında da bir sorumluluk olduğu romanın başka sahnelerinde görünür. Defne Kaman’ın topluma yönelik serzenişi bunun bir örneğidir: “*...tabiata saygılı, hâlâ iyiliğe inanan, eşit ve özgür bir ülkede yaşamak umudunu koruduğu için kısıtlı gelirinden kesip, kendi geleceğine bir yatırım olarak vergisini ödeyen insanlar için yazıldı.*” (Uzuner, 2024c, s. 468). Defne, burada saygının toplumsal bir duruş olduğunu hatırlatır. İnsan onuru kadar doğanın onuru da gözetilmelidir. Bu geniş çerçeve, Uzuner’in saygıyı modern bir etik anlayışla buluşturduğunu gösterir.

Sonuç olarak *Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları Toprak*, saygı, hoşgörü ve insan onurunu; aile içinde, toplumda, doğada ve devlet-vatandaş ilişkilerinde hayati bir sorumluluk olarak işler. Roman boyunca şu düşünce tekrar tekrar sezdirilir: “Saygı, insanın hem kendine hem başkalarına hem de dünyaya karşı borcudur.”

İstanbulular romanında Ayhan’ın “*Öğrenecekler sevgilim, İstanbul’da yaşamak için bu şehre saygı ve sevgi duymaları gerektiğini öğrenecekler!*” sözleri (Uzuner, 2024d, s. 287) bir kentin çokkültürlü yapısında birlikte yaşamının en temel koşulunun karşılıklı saygı olduğunu ortaya koyar. *İstanbulular* romanında bu ifade kente karşı sorumluluk bilincini ve bireylerin toplumsal yaşama katkı sağlamalarını teşvik eden önemli bir hoşgörü değerini temsil eder.

Uzun Beyaz Bulut Gelibolu romanın bu bölümünde Asker Ali Osman'ın ailesine yazdığı mektup; aileye duyulan saygı, şefkat ve minnet duygularının güçlü bir örneği olarak karşımıza çıkar. Yazar, asker mektuplarının içtenliğini yansıtan bu pasajda karakterin, “*Şefkat ve nasihat dolu mektubunuzu aldım. Bin defalarca öptüm, başıma koydum.*” sözleriyle ailesinin gönderdiği mektuba duyduğu derin hürmeti dile getirdiğini aktarır (Uzuner, 2021g, s. 73). Bu ifade geleneksel Türk kültüründe başa koyma hareketinin simgesel anlamına—saygı, bağlılık ve kutsallık atfına—işaret ederek eğitim değerleri açısından önemli bir örnek sunar.

Uzun Beyaz Bulut Gelibolu romanın Ali Osman'ın Postane Neferi Hüseyin'e dair anlattıkları, bireysel erdemlerin ve eğitimin toplumsal değeri üzerine dikkat çeken önemli bir pasaj niteliğindedir. Uzuner, Ali Osman'ın arkadaşı için “*Kendisi Ege köylüsü, temiz kalpli, itaatkâr bir neferdir ve beni size mektup yazarken her gördüğüme daima saygı ve hürmetlerini yollamaktadır.*” sözlerini aktararak (Uzuner, 2021g, s. 125) Hüseyin'in karakterindeki nezaket, içtenlik ve insanlara karşı duyduğu derin saygıyı görünür kılar. Bu yönüyle Hüseyin, savaş koşulları içinde bile kişisel erdemlerini koruyan, çevresine değer veren, hürmetkâr bir insan profili olarak karşımıza çıkar; bu da saygı ve hürmet değerlerinin eğitsel bağlamda önemini ortaya koyar.

Uzun Beyaz Bulut Gelibolu romanın geçen ifade, toplumun bilge ve saygın kişilere duyduğu derin hürmeti ve vefa duygusunu gösteren önemli bir eğitim değerine işaret eder. Uzuner, bu durumu aktarırken “*Bunlar arasında uzun zamandır Beyaz Hala'yı merak eden, elini öpüp hayır duasını almak isteyen yaşlılar da vardı.*” sözlerini kullanır (Uzuner, 2021g, s. 281-282). Bu ifade Beyaz Hala'nın yalnızca kendi ailesinde değil; bütün bir toplumda kıymet gören, duası istenen, sözü dinlenen bir bilgelik ve saygınlık figürü olduğunu ortaya koyar.

Yaşlıların bir kişiyi özellikle ziyaret etmek istemelerinin nedeni, onun ahlaki duruşu, bilgeliği, adaleti, dürüstlüğü ve şefkati gibi değerlerle toplumda sembolleşmiş olmasıdır. Beyaz Hala'nın elinin öpülmesi istenmesi, Türk kültüründe saygı, hürmet, duaya değer verme, büyükleri anma ve manevî bağların güçlendirilmesi gibi çok önemli eğitim değerlerini temsil eder. Ayrıca halkın ondan “hayır duası almak” istemesi, toplumun değerli bulunduğu insanlara gösterdiği vefanın, bağlılığın ve saygının daha derin bir boyutunu yansıtır.

4.1.1.33. Sağlıklı ve Dinç Olma

Türk Dil Kurumu'na göre sağlık, “vücudun hasta olmaması durumu, esenlik, afiyet” şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2026). “Sağlıklı” ise “sağlığı yerinde olan, sağlam, sıhhatli” anlamına gelmektedir (TDK, 2026).

Dinç, “gücü yerinde olan, canlı, zinde” anlamına gelmektedir (TDK, 2026).

Dinç olma, bireyin hem bedensel hem de zihinsel olarak enerjik ve aktif bir durumda bulunmasını ifade eder. Bu durum, bireyin öğrenme, üretme ve sosyal ilişkiler kurma kapasitesini olumlu yönde etkilemektedir.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında Umay Bayülgen'in fiziksel duruşu ve enerjisi, onun yalnızca yaşına rağmen güçlü bir kadın olduğunu göstermenin ötesinde, sağlıklı ve dinç olma değerine ilişkin önemli bir örnek sunar. Romanda Umay şöyle betimlenir: “Yetmiş yaşlarında olmasına karşın, yaşından çok daha dinç ve sağlıklı görünen, orta boylu kadının sıırım gibi bedenini giydiği adaçayı renkli keten entâresinin eteğinden ve yarım kollarından kızıl derili giysilerindeki gibi uzun püsküller sarkıyordu” (Uzuner, 2024b, s. 16). Bu betimleme, güçlü bir kadın figürünün hem fiziksel hem ruhsal anlamda sağlamlığını vurgular.

Eğitim değerleri açısından bu sahne, sağlık bilincinin, bedensel zindeliğin, yaşa rağmen aktif yaşamın ve kendine özen göstermenin önemini ortaya koyar. Umay Bayülgen'in yaşını aşan dinamizmi, genç okuyucular için rol model niteliği taşır. Yazar, güçlü kadın anlatısını bilinçli bir şekilde öne çıkararak toplumda yaşa ve cinsiyete bağlı önyargıları kırmayı hedefler. Akademik açıdan bakıldığında bu sahne, yaşlılığın edilgenlik değil; deneyim, güç ve bilgelikle birlikte ele alınabileceğini gösteren önemli bir temsildir.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında Defne Kaman'ın çocukluk dönemine ilişkin şu sözleri, aile desteğinin ve sağlıklı beslenmenin çocuğun fiziksel ve ruhsal gelişimindeki önemini etkili bir biçimde yansıtır: “Evet, fazla enerjiktim, fazla neşeliydim, çok sorar, çok merak ederdim. Enerjim azalsın, uslu oturayım, merak etmeyip soru sormayayım diye kahvaltıda Umay Ninemin özellikle yedirdiği Kars balı, Trabzon tereyağı, bahçemizdeki ağaçtan toplayıp kuruttuğu cevizi; okulda atıştırıyım diye beslenme çantama koyduğu Malatya kayısı, Hatay içdesi, Manisa keçiyoynuzu, İzmir kuru üzümü; akşamları tahin–pekmez ve Erzincan tulum peyniriyle yaptığı ‘Kuşburnu’ atıştırmalıkları gibi çok sevdiğim yiyecekleri kestiklerinde de bir şey değişmedi: yorulmuyordum!” (Uzuner, 2024b, s. 138).

Bu paragraf, aile üyelerinin —özellikle de Umay Nine'nin— Defne'nin enerjisini, merakını ve öğrenme isteğini desteklemek için nasıl bilinçli bir çaba gösterdiğini açık biçimde ortaya koyar. Yazar burada yalnızca bir beslenme alışkanlığını değil, bir çocuğun fiziksel dayanıklılığını, zihinsel açıklığını ve duygusal dengesini güçlendiren bir aile kültürünü resmeder.

Defne'nin enerjik, meraklı ve soru soran bir çocuk olarak yetişmesinde, ailesinin onu doğal ve besleyici gıdalarla desteklemesi, düzenli şekilde özen göstermesi belirleyici olmuştur. Böylece metin, sağlıklı beslenmenin beden yanında çocuğun öğrenme kapasitesini, yaşam neşesini ve dayanıklılığını besleyen bir eğitim değeri olduğunu da gösterir. Bu sahne, aile içi bakımın ve beslenme kültürünün çocuğun kişisel gelişimindeki rolünü somutlaştırarak eğitim sosyolojisi açısından güçlü bir örnek sunar.

4.1.1.34. Kanaatkârlık, Tüketim Ahlakı ve Vicdani Farkındalık

Türk Dil Kurumu'na göre kanaatkârlık, “kanaatkâr olma durumu” şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2026). “Kanaatkâr” ise “elindekine razı olan, daha fazlasını istemeyen, yetinmesini bilen” anlamına gelmektedir (TDK, 2026). Kanaatkârlık; bireyin sahip olduğu imkân ve değerlerle yetinmeyi bilmesi, aşırı hırs ve tüketim eğilimlerinden uzak durması olarak değerlendirilebilir. Değerler eğitimi bağlamında kanaatkârlık; şükür, tevazu ve öz denetim gibi değerlerle yakından ilişkilidir.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında Defne Kaman'ın “Hes Artık” başlıklı gazete yazısı, modern insanın doyumsuzluk ve tüketim alışkanlıklarını sorgulayan güçlü bir eleştiri sunar. Defne, bu yazısında şöyle der: “*Biz modern insanların karnı tok olsa da göze hep aç! Bu yüzden ihtiyacımız olmayan her şeyi midemize ve cebimize dolduruyoruz. Midemiz ve cebimiz şiştikçe vicdanımız ve dünyamız fakirleşiyor.*” (Uzuner, 2024b, s. 37). Bu ifadeler, çağımızın tüketim kültürünü çarpıcı bir şekilde özetler.

Eğitim değerleri açısından bu sahne; kanaatkârlık, tüketim ahlakı, vicdani sorumluluk, öz denetim, doyum bilinci, çevre duyarlılığı ve etik tüketim gibi birçok değeri doğrudan destekler. Defne'nin anlatımı, modern insanın içindeki “göz açlığı”nın yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda ahlaki bir sorun olduğunu ortaya koyar. Karnı tok olmasına rağmen tüketmeye devam eden bir insanın aslında hem kendi vicdanını hem yaşadığı dünyayı yoksullaştırdığını vurgular.

Uzuner, bu ifadeyle tüketim toplumunu eleştiren sosyolojik yaklaşımlarla paralellik kurar. Modern insanın “tüketerek var olma” anlayışı, hem ekolojik krizi derinleştirmekte hem de bireyin iç dünyasında bir boşluk yaratmaktadır. Defne'nin kullandığı metaforlar —“*şişen mide ve cebin karşısında fakirleşen vicdan ve dünya*”— bireysel tüketim davranışlarının toplumsal ve çevresel maliyetlerini görünür kılar. Cümle; değerler eğitiminde gençlere farkındalık, ölçülülük ve vicdan temelli bir yaşam anlayışı kazandıran etkili bir örnektir.

4.1.1.35. Kelime Bilgisi ve Dilin Öğretici Gücü

Türk Dil Kurumu'na göre dil, “insanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma aracı” şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2026).

Dilin öğretici gücü; bireyin kavram geliştirmesini, soyut düşünme becerisi kazanmasını ve toplumsal normları içselleştirmesini sağlaması bakımından önemlidir. Eğitim sürecinde kullanılan dil, yalnızca bilgi aktarmakla kalmaz; aynı zamanda değerleri, tutumları ve dünya görüşünü de şekillendirir.

Ayrıca *Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Toprak* romanının birçok yerinde dilin ve kelimelerin kökenine ilişkin açıklamalar yapılması okumanın kültürel derinlikle birleştiğini gösterir. Örneğin: “*Arapça'dan ödünç aldığımız kâbus sözcüğünün eski Türkçesi 'karakuru düş'. İnsan anadilindeki sözcükleri azıcık dikkatle hemen kavlıyor zaten.*” (Uzuner, 2024c, s. 384). Bu cümle okumanın yalnızca edebi bir faaliyet olmadığını dil bilinci, kültür aktarımı ve düşünce geliştirme süreci olduğunu altını çizer.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Ateş romanında bilgi, dil üzerinden de öğretilir. Uzuner, kelimelerin kökenlerine dair açıklamalarıyla okura bir dil bilinci kazandırır: “Fakat Arapça ‘ahmer’ kırmızı anlamına gelir Mesela Kızılay’ın Arapçası Hilal-i Ahmer’dir diye, Havinyaz’ın Arapçasını düzeltmek istedi Ertuğrul Türel.” (Uzuner, 2023, s. 101). Ve devamında: “Arapça Türkçe’ye benzemez. Arapça’da sıfatların dişil ve eril halleri vardır. Ertuğrul Dedem. Hamra dişil kırmızıdır, dedi hiç kibirlenmeden ama kesin bir tonla.” (Uzuner, 2023, s. 102). Bu örneklerde yazar, dil bilgisini anlatı içine ustalıkla yerleştirir. Kelimelerin kökenlerini açıklarken, dilin kültür taşıyıcısı olduğu fikrini de güçlendirir.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Ateş romanında da benzer bir şekilde “düş” kelimesinin kökenine değinilir: “*Düş sözcüğü Türkçe 'tüş' kökünden geliyor. Sadece o değil;*

düşünmek, düşlemek, düşmek de aynı kökten kaynaklanıyor.” (Uzuner, 2023, s. 169). Bu tür açıklamalar, *Ateş* romanını bir tür “öğretici edebiyat” örneğine dönüştürür. Yazar, okuyucusunu eğlendirirken eğitir, düşündürürken bilgilendirir.

Yazar, dil bilgisini yalnızca öğretici bir unsur olarak değil, kültürel farkındalığın bir aracı olarak kullanır. Kelimelerin kökleriyle uğraşmak, geçmişle bağ kurmanın bir biçimidir. Ayrıca *Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları Ateş* romanının sonuna doğru “*koca*” ve “*karı*” sözcükleri açıklamasıyla bu gelenek sürdürülür: “Her ikisi de özbeöz Türkçe olan ‘*koca*’ ve ‘*karı*’ sözcükleri yan yana gelince, kadim kültürümüzde ezelden beri var olan ve hep olacak olan o bilge, güvenilir, saygın, gücü adaletinden ve aklından kök bulan değerli kadın kişilik anlaşılır. Kocamak fiili, yılların tecrübesiyle bilgeleşmek, karı da kadın eş anlamında dişi gücü ve anneliğin sürdürülebilir enerjisini temsil eder. ‘kocakarılık’ tıpkı ‘cadılık’ gibi yüksek bir makamdır.” (Uzuner, 2023, s. 352). Dil, burada hem bilginin hem de kültürel kimliğin taşıyıcısıdır.

Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları Su romanında yazarın sık sık kelimelerin kökenine değinmesi, metne hem kültürel derinlik hem de eğitsel bir boyut kazandırır. “*Sahaf sözcüğü, Arapçada ‘sayfalar’ anlamına gelen ‘suhuf’tan türemiştir.*” ifadesi (Uzuner, 2024b, s. 59) okura yalnızca bir kelimenin kökenini vermez, aynı zamanda dilin taşıdığı kültürel hafızayı da hatırlatır. Uzuner’in bu yaklaşımı, romanın didaktik yönünü güçlendirir çünkü yazar, olay akışını aksatmadan doğal bir anlatım içinde okura yeni bir bilgi sunmayı başarır. Bu küçük etimolojik açıklama bile dil bilinci, öğrenme merakı ve kültürel farkındalık gibi eğitim değerlerini destekler.

Yazarın her fırsatta okura yeni bir şey öğretme çabası, romanı yalnızca bir kurgu metni olmaktan çıkarıp aynı zamanda bir öğrenme ve keşif alanına dönüştürür. Buket Uzuner, *Toprak* romanında dili iletişim aracı olma yanında bir milletin kültürel hafızası, düşünme biçimi ve kimliği olarak ele alır. Yazar, Defne’nin gözlemleri ve Umay Ninenin bilgeliği aracılığıyla dili korumanın ve anlamlandırmanın önemini okura öğretici bir dille aktarır.

Dil bilinci, romanda yalnızca bilgi aktarmak için verilmez, aynı zamanda düşünmeyi geliştiren bir unsur olarak sunulur. Buket Uzuner, dilin kökenini bilmenin düşünceyi derinleştirdiğini, kelimelerin ardındaki tarihsel katmanların bireyin kültürel farkındalığını güçlendirdiğini vurgular. Böylece dil sevgisi ve dil bilinci, eğitsel bir değer olarak romanın önemli temalarından biri haline gelir.

Kumral Ada Mavi Tuna romanında, Şair Doğan Gökay'ın “*Dil, canlı bir organımız kadar yaşayan bir ortamdır ve biz uygarlaştıkça, biz öğrendikçe dil de gelişir!*” ifadesi, dil–kültür–uygarlık üçgenini doğrudan ilişkilendiren güçlü bir eğitimsel mesaj içerir. (Uzuner, 2024e, s. 303) Dil durağan değildir; toplum değiştikçe, öğrendikçe ve geliştikçe dil de gelişir. Bu nedenle dil bilinci yalnızca bir iletişim sorunu değil, bir medeniyet bilincidir. Uzuner, okura şunu öğretir: Dil gelişirse birey gelişir, birey gelişirse toplum gelişir.

4.1.1.36. Kültürel Değerler

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında sahaf Semahat'in anlattıkları, yazarın okuyucuyu yalnızca olay örgüsüyle değil, kültürel ve tarihsel bilgilerle de besleme çabasını açıkça ortaya koyar. Semahat, “*Benim, naçizane bildiğim kadarıyla, Türkler kadim gelenekleri olan Şamanlığı Asya'da kullandığımız Ön-Türkçe'de Kamanlık, Şaman'a da Kam veya Kaman derlermiş. Kamlar ya da Kamanlar her şeyden önce birer şifacı, yani 'otacı' denen, bitkilerle ilaç yapan, nasıl desem, sanki o zamanların eczacılarıymış. 'Kocakarı' ilaçları denir ya; işte o kocakarılar birer Şaman, Kaman, şifacı yani. Yok, sakın yanlış anlama, ben modern tıp, hijyen gibi bilimsel yöntemlere güvenirim, sadece kendi geleneğimizin tabiatla saygılı, önemli figürü olan Kamanların bugün hor görülmesi canımı sıkıyor.*” der (Uzuner, 2024b, s. 70).

Bu paragraf, Uzuner'in roman boyunca sıkça yaptığı gibi, kültürel mirasa dair bilgileri doğal bir anlatım içinde okuyucuya aktardığını gösterir. Burada yazar, şamanlık geleneğinin yalnızca mistik bir inanış olmadığını, aynı zamanda toplumun şifa, doğa bilgisi ve tıbbi uygulamalarla ilgili kadim birikimini temsil ettiğini vurgular. Semahat'in bu açıklamaları aracılığıyla okur, modern tıbbın öneminin altı çizilirken geçmişteki bilgelerin doğaya duyduğu saygının da değerli bir kültürel miras olduğu gerçeğiyle yüzleşir. Bu yönüyle metin, hem kültürel bilinç oluşturur hem de geleneğin modern bilimle çatışmak zorunda olmadığını, aksine her iki bilginin de insanlık birikiminin parçaları olduğunu hissettirerek önemli bir eğitim değerine dönüşür.

4.1.1.37. Kendinlik, Özsaygı ve Kendini Kabul Etme Değeri

Öz saygı, bireyin kendi benliğine ilişkin geliştirdiği değer yargısı ve kendine yönelik tutumunu ifade eden önemli bir psikososyal kavramdır. Türk Dil Kurumu'na göre “öz” kavramı bireyin kendi varlığı ve benliği anlamına gelirken; “saygı” bir kimseye karşı dikkatli, özenli ve değer verici bir tutumu ifade etmektedir (TDK, 2026). Bu iki kavram birlikte ele alındığında öz saygı, bireyin kendisini değerli görmesi, kendi özelliklerini kabul etmesi ve benliğine karşı olumlu bir tutum geliştirmesi şeklinde tanımlanabilir. Öz saygı düzeyi yüksek bireyler, kendilerini yeterli ve anlamlı görme eğilimindeyken; düşük öz saygı bireyin kendine yönelik olumsuz değerlendirmeler geliştirmesine yol açabilmektedir. Bu yönüyle öz saygı, bireyin psikolojik iyi oluşu ve toplumsal uyumu açısından temel bir değer niteliği taşımaktadır.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında Defne Kaman'ın çocukluk anlarına dair aktardığı bu masalsi sahne, “kendin olma” bilincinin ne kadar güçlü bir eğitim değeri olduğunu gösteren etkileyici bir örnektir. Defne, Umay Ninesinin anlattığı hikâyeyi şöyle aktarır: “Göklerde özgürce uçan kuşlara özenen tavşanın biri, kuş gibi uçayım derken uçurumdan düşmüş, tavşanın çıtır çıtır kemirerek yediği havuca özenen bir kuşsa, tavşan olmaya çalışırken havucu parçalayacak dişi olmadığından boğulmuş, ikisi de ölmüştü. ‘Bu yüzden herkes kendi kalmalı’, dedi ninem bana. ‘Hayatta en iyisi başkaları gibi olmaya çalışmak yerine kendin gibi kalmak, kendine ve başkalarına hayırlı kılmaktır.’” (Uzuner, 2024b, s. 144).

Bu anlatı, geleneksel halk hikâyelerinin basit görünen fakat derin bir bilgelik taşıyan yapısına güzel bir örnektir. Umay Ninesinin verdiği bu öğüt, Defne'nin kişilik gelişiminde önemli bir yer edindir; çünkü burada vurgulanan temel değer kendini olduğu gibi kabul etme, başkası olmaya özenerek kendi özünü kaybetmeme ve kendi yetileriyle barışık yaşama gerekliliğidir.

Yazar, bu masal aracılığıyla insanın sosyal hayatta sıkça karşılaştığı “başkası gibi olma baskısı”nı son derece incelikli bir şekilde eleştirir. Tavşan ve kuş metaforu, bireyin kendi sınırlarını, güçlü yanlarını ve yaratılıştan gelen özelliklerini tanımasının; kendi yolundan gitmesinin önemini simgeler. Defne'nin ninesinden duyduğu bu öğretiyi, ilerleyen yıllarda onun özgün, bağımsız ve kendine güvenen bir kişilik geliştirmesinin de altyapısını oluşturur.

4.1.1.38. Farklı Olmanın Suç Sayıldığı Toplumlarda Kitle Psikolojisi ve Adalet Arayışı

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanının bu çarpıcı sahnesinde, Ümit Kaman'ın Sahaf Semahat'e söylediği sözler, toplumda “farklı olma” hâlinin nasıl suç gibi algılandığını ve kitle psikolojisinin nasıl işlediğini derin bir eleştiriyle ortaya koyar. Ümit'in sözleri şöyledir: “*Aman be Komiserim, hâlâ anlamadın mı? Bu memlekette Alevi olmak değil, farklı olmak suçtur! Farklılığı savunduklarını söyleyenlerin azıcık güçlendikçe güç merkezine sırtlarını dayayarak sistemin parçası oldukları bu diyârda bizim gibiler hep azınlık, hep yalnızız!*” (Uzuner, 2024b, s. 164).

Bu ifadeler, yazarın toplumsal psikolojiye yönelik keskin gözlemlerinin bir yansımasıdır. Burada hedef alınan yalnızca mezhepsel ayrımcılık değildir; asıl mesele, toplumun farklı olanı dışlama eğilimi ve “çoğunluğa benzeme” baskısıdır. Ümit Kaman'ın “farklı olmak suçtur” sözündeki hüznün ve sitem, bu baskının ne kadar derin ve yaygın olduğunu gösterir.

Yazar, bu ifadeler aracılığıyla kitle psikolojisinin tehlikeli yönüne dikkat çeker: Güç kimin elindeyse, insanlar o gücün çevresinde toplanır ve azınlıkta kalanları kolayca dışlar. Ümit'in “farklılığı savunduklarını söyleyenlerin bile güçlenince sisteme ekledikleri” yönündeki eleştirisi ise toplumdaki ikiyüzlülüğe, samimiyetsiz demokrasi anlayışına ve ilkesizliğe dair sert bir söylemdir. Bu sahne, okura şu önemli eğitim değerini sezdirir:

Gerçek adalet, ancak farklılıklara saygı gösterildiğinde ve güç karşısında ilkelerden vazgeçilmediğinde mümkündür.

4.1.1.39. İyi Bir Baba Figürü ve Aile Sorumluluğu

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su romanında aile kavramı ve babalık rolü, Ayten'in Akın Kaman hakkında yaptığı değerlendirme üzerinden güçlü bir biçimde işlenir. Ayten, Akın Kaman'ın ailesine ve eski eşinden olan çocuklara karşı sorumlulukla yaklaşan bir baba olduğunu şu sözlerle anlatır: “*Akın Kaman adlı o şahıs, Çorum'da genç karısı ve iki oğluyla gayet de mutlu bir aile babası. Yalnız kendi ailesine değil, başka birinin ailesine de babalık ediyor!*” (Uzuner, 2024b, s. 23). Bu ifade biyolojik bağların ötesine geçen bir babalık anlayışının varlığına işaret eder.

Eğitim değerleri açısından bu sahne, sorumluluk, aile birliği, Şefkat, koruyuculuk, özveri ve iyilik gibi değerlerin somut örneğini oluşturur. Akın Kaman'ın yalnızca kendi çocuklarına değil, başka çocuklara da “babalık etmesi”, aędaŐ değerler eğitiminin önemli unsurlarından biri olan kapsayıcı aile ve toplumsal sorumluluk anlayışıyla rtuŐur. Böyle bir figür, genç okuyuculara aile kavramının yalnızca biyolojik bağla oluşmadığını, aynı zamanda etik ve vicdani bir bağ olduğunu gösterir.

Uzuner, bu sahneyle birlikte romanın erkek karakterleri arasında olumlu bir karşıtlık yaratır. Aynı bölümlerde kadına Şiddetten söz ederken burada iyi bir baba ve eş modeli sunması, romanın toplumsal cinsiyet temsillerinde tek yönlü bir bakıŐtan kaçındığını gösterir. Akın Kaman'ın bu Şekilde sunulması, edebiyatta “bakım veren erkek” figürünün güçlendirilmesi açısından anlamlıdır. Bu yaklaşım, aile çalışmalarında tartıŐılan “katılımcı babalık” modeline de doğrudan karşılık gelir.

Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Hava romanında Karaca'nın babasının Kemal'in dönüşümü de aynı değerler içinde okunabilir: “Emekli oldu. orum'da gençleri meslek sahibi yapmak için rehberlik kursu açtı, Nurdan Abla'yla evlendi. İçkiyi bıraktı. Arada beni ziyarete İstanbul'a geliyor. Artık benden yardım dilenmiyor. Baba oğul gibi konuŐabiliyoruz. Daha ne isterim?” (Uzuner, 2024a, s. 71). Bu sahnede hem kötü alışkanlıklardan uzak durma hem de aile ilişkilerinin onarılması vardır. Babasının içkiyi bırakması, hayatını düzene koyması, gençlere rehberlik etmesi, ailesine daha iyi bir örnek olma çabası aile bağlarının güçlendiğini gösterir. Bu aynı zamanda “iyi bir baba figürü”nn yeniden inŐasıdır.

4.1.1.40. Adaletli Olma

Adaletli olma, bireyin kişiler arası ilişkilerinde hak ve hukuka uygun davranmasını, eşitlik ve hakkaniyet ilkesini gözetmesini ifade eden temel bir değerdir. Türk Dil Kurumu'na göre “adalet”, “yasalarla sahip olunan hakların herkes tarafından kullanılmasının sağlanması, doğruluk” anlamına gelmektedir (TDK, 2026). Bu tanımdan hareketle adaletli olma, bireyin yalnızca kendi çıkarlarını değil, başkalarının haklarını da gözeterek tarafsız ve ölçülü davranması şeklinde açıklanabilir. Adalet duygusu gelişmiş bireyler, karar verirken kişisel yakınlık ya da önyargılardan ziyade objektif ölçütlere dayanır ve hakkaniyeti esas alır. Adaletli olma, toplumsal düzenin korunmasında, güven ortamının oluşmasında ve bireyler arası ilişkilerin sağlıklı biçimde sürdürülmesinde önemli bir eğitim değeri olarak öne çıkmaktadır.

Buket Uzuner'in *Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Hava* romanında adalet, hem bireysel hem toplumsal düzlemde sürekli yeniden üretilen temel bir değer olarak karşımıza çıkar. Romanın pek çok bölümünde adaletin insan onuruyla ve hakikatle olan yakın ilişkisi vurgulanır; karakterlerin yaşadıkları olaylar aracılığıyla okuyucuya adaletin ahlaki bir gereklilik olduğu sezdirilir.

Romanın ilk sayfalarında Defne Kaman'ın yaşadığı haksızlıklar karşısındaki duruşu dikkat çekicidir. Defne'nin “*Hayatı boyunca yaşadığı birçok haksızlık ve büyük sıkıntılardan sonra ayağa kalkıp mücadeleye başlamasına rağmen*” şeklinde aktarılan deneyimi, onun haksızlığa karşı direnen ve mücadeleden vazgeçmeyen bir karakter olduğunu gösterir (Uzuner, 2024a, s.21). Burada Defne'nin mücadele ruhu, haksızlık karşısında yılmama, yeniden ayağa kalkma kararlılığı bir eğitim değeri olarak öğrencilere örnektir. Bu tür bir duruş, adaletin, bireyin içsel bir meselesi olduğunu da gösterir.

Kumru'nun “*Beni de tanıdın artık, insana dair hiçbir şeyi hor görmem; adaletsizlik ve zulüm hariç.*” cümlesi, hoşgörünün bile adaletsizlik karşısında sınırı olduğunu belirten güçlü bir etik duruştur (Uzuner, 2024a, s. 271).

Romanın önemli adalet vurgularından bir diğeri, Kutadgu Bilig ile kurulan kültürel bağlantıdır. *Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Hava* romanında “*Adaletin olmadığı yerde bereket olmaz, kut bulunmaz.*” şeklinde geçen ifade, yalnızca güncel bir tespit değil, aynı zamanda Türk düşünce tarihinin en köklü metinlerinden biriyle kurulan bilinçli bir köprü niteliğindedir (Uzuner, 2024a, s. 317). Kutadgu Bilig'de “kut” mutluluk, bereket ve düzen

anlamına gelir. Bu noktada Uzuner, adaletin toplumda bereketi, huzuru ve düzeni sağlayan temel taşı olduğunu yeniden hatırlatır. Bu ifade romanın kültürel bir derinlik kazandırdığı noktalardan biridir.

Karaca'nın eleştirildiği bölüm ise adaletin bireysel boyutuna dair önemli bir öğretilerdir. Kumru'nun Karaca'ya, insanları dinlemediğini ve yalnızca kendisini zeki göstermek için konuştuğunu söylemesi (Uzuner, 2024a, s. 270) adil olmanın insan ilişkilerinde empatik ve eşitlikçi bir iletişim kurmak anlamına geldiğini gösterir. Karaca'nın ilerleyen bölümlerde bu eleştiriyi içselleştirerek olgunlaşması, romanın adalet ve kişisel gelişim arasında kurduğu ilişkiyi pekiştirir.

Uzun Beyaz Bulut Gelibolu romanında Beyaz Hala'nın Vicky'ye söylediği sözler, adil olmanın zorluğu, vicdanın aydınlanması ve ahlaki cesaret gibi temel eğitim değerlerine dair son derece güçlü bir içgörü sunar. Uzuner, Beyaz Hala'nın bilgece uyarısını “*Kızım, adil olmak dünyanın en büyük eziyetidir Ama bir defa muvaffak olursan, gözündeki perde kalkar, vicdanında körlük biter. Artık hür olursun fakat bundan sonra bütün namussuzları çıplak görmek zorunda kalırsın.*” şeklinde aktarır (Uzuner, 2021g, s. 180). Bu cümle bireyin içsel dünyasında köklü bir dönüşüm yaratan, aynı zamanda cesaret gerektiren bir erdem olduğunu gösterir.

Beyaz Hala'nın “*adil olmak dünyanın en büyük eziyetidir*” sözü, adaletin dış koşullardan bağımsız olmayan, toplum baskısı, gelenekler, haksızlıklar ve kişisel çıkarlar karşısında ayakta kalması zor bir değer olduğunu vurgular. Adalet bir kez benimsendiğinde “gözdeki perde kalkar” ve insan artık hem kendisinin hem başkalarının gerçek yüzüyle karşılaşır. “*Vicdanındaki körlüğün bitmesi*” ise kişinin içsel aydınlanmasını, hakikatle yüzleşmesini ve artık kendisini kandıramayacak bir olgunluğa erişmesini ifade eder.

Ancak bu özgürleşme aynı zamanda ağır bir sorumluluk getirir: “*bütün namussuzları çıplak görmek zorunda kalmak.*” Bu cümle adil olan kişinin artık haksızlığı, kötülüğü, yalanı ve ikiyüzlülüğü en çıplak hâliyle fark edeceğini ve bunun da ruhsal bir yük oluşturabileceğini imler. Bu nedenle adalet, romanın bu bölümünde hem bir ahlaki duruş hem de bedeli ağır bir bilinçlenme hâli olarak sunulur. Uzuner, Beyaz Hala'nın ağzından adaletin zor ama erdemli bir yol olduğunu, bu yoldan yürüyen kişinin hem özgürlüğe hem de hakikate erişeceğini vurgular.

Yazarın devamında aktardığı “*Adalet, dürüstlük, cesaret, ileri görüşlülük gibi insani değerlere ihtiyaç duyan ve bunlar kendi devleti tarafından karşılanmayan insanlar kendi çözümlerini yaratırlar*” ifadesi ise (Uzuner, 2021g, s. 212) Beyaz Hala’nın halk tarafından neden kutsal bir figür gibi görüldüğünü açıklar. Beyaz Hala, devletin eksik kaldığı noktada adaletin, vicdanın ve sağduyunun temsilcisi hâline gelmiştir. Halk onu “canlı bir yatır” gibi benimserken, aslında onun aklında, dürüstlüğünde ve cesaretinde kendi ihtiyaç duyduğu değerlerin tezahürünü bulmaktadır.

BÖLÜM 5

5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırma kapsamında Buket Uzuner'in hikâye ve romanlarında tespit edilen eğitim değerlerine ilişkin bulgular alan yazın çerçevesinde tartışılmış; ardından elde edilen sonuçlar ortaya konulmuş ve bu sonuçlara dayalı öneriler geliştirilmiştir.

5.1. Tartışma

Araştırma bulguları, Buket Uzuner'in hikâye ve romanlarının eğitim değerleri açısından son derece zengin bir içerik sunduğunu ortaya koymaktadır. İncelenen eserlerde yardımseverlik, şefkat ve merhamet, hoşgörü, barışçıl yaşam, duygusal olgunluk, eğitim ve öğretmen etkisi gibi değerlerin sistematik bir biçimde ele alındığı görülmüştür. Bu durum, edebî metinlerin bireyin değer dünyasının oluşmasında etkili bir araç olduğunu gösteren alan yazınla örtüşmektedir.

Yardımseverlik değerinin eserlerde yalnızca bireysel iyilik davranışlarıyla sınırlı kalmadığı, toplumsal sorumluluk ve dayanışma bilinciyle ilişkilendirildiği dikkat çekmektedir. Özellikle *Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su*, *Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Toprak*, *Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Hava* ve *Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Ateş* romanlarında bu değer, karakterlerin yaşadıkları olaylar aracılığıyla doğal bir süreç içinde sunulmuştur. Alan yazında yardımseverliğin bireyin topluma uyumunu ve sosyal bağlarını güçlendiren temel değerlerden biri olduğu vurgulanmaktadır. Bu bağlamda Uzuner'in eserleri, yardımseverlik değerinin kazandırılmasında etkili edebî örnekler sunmaktadır.

Şefkat ve merhamet değerlerinin, insan ilişkilerinin yanı sıra doğaya ve canlılara yönelik bir duyarlılık çerçevesinde ele alınması, yazarın değer anlayışının bütüncül bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Bu yaklaşım, değerler eğitiminin yalnızca insan merkezli değil; çevre ve doğa bilincini de kapsayan geniş bir perspektifle ele alınması gerektiğini savunan çalışmalarla paralellik göstermektedir.

Hoşgörü, barışçıl yaşam ve duygusal olgunluk değerleri ise bireyin hem kendisiyle hem de toplumla kurduğu ilişkiler bağlamında ele alınmıştır. Özellikle *Kumral Ada Mavi Tuna*, *İstanbulular* ve *Uzun Beyaz Bulut Gelibolu* romanlarında farklılıklarla bir arada

yaşama, empati kurma ve çatışmaları şiddet yerine diyalogla çözüme vurgusu dikkat çekmektedir. Alan yazında da hoşgörü ve empati temelli yaklaşımların toplumsal barışın sağlanmasında önemli bir rol oynadığı belirtilmektedir.

Eğitim ve öğretmen etkisine ilişkin bulgular, eğitimin yalnızca okul ortamıyla sınırlı bir süreç olmadığını; aile, çevre ve yaşam deneyimlerinin de eğitimin önemli bir parçası olduğunu ortaya koymaktadır. Uzuner'in eserlerinde öğretmen figürleri, bireyin düşünsel ve ahlaki gelişimine rehberlik eden kişiler olarak sunulmuştur. Bu durum, öğretmenin bireyin yaşamındaki dönüştürücü rolüne dikkat çeken alan yazınla örtüşmektedir.

5.2. Sonuç

Bu araştırma sonucunda Buket Uzuner'in hikâye ve romanlarında eğitim değerlerinin bilinçli ve tutarlı bir biçimde ele alındığı sonucuna ulaşılmıştır. İncelenen eserlerde yardımseverlik, şefkat, merhamet, hoşgörü, barışçıl yaşam, duygusal olgunluk ve eğitime verilen önem gibi değerlerin, olay örgüsü ve karakterler aracılığıyla doğal bir anlatım içinde sunulduğu görülmüştür.

Yazarın eğitim değerlerini doğrudan öğretici bir söylemle değil; yaşanmışlıklar, içsel çatışmalar ve toplumsal olaylar üzerinden okura sezdirerek aktarması, bu değerlerin içselleştirilmesini kolaylaştırmaktadır. Bu yönüyle Buket Uzuner'in eserleri, edebiyatın değer aktarımındaki gücünü açıkça ortaya koymaktadır.

Araştırma, edebî eserlerin bireyin yalnızca bilişsel değil; duygusal ve ahlaki gelişimine de önemli katkılar sunduğunu göstermektedir. Buket Uzuner'in hikâye ve romanları, bireyin kendini tanımasına, topluma karşı sorumluluk geliştirmesine ve doğayla sağlıklı bir ilişki kurmasına katkı sağlayan nitelikli metinler olarak değerlendirilebilir.

5.3. Öneriler

Araştırmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

1. Buket Uzuner'in hikâye ve romanları, ortaöğretim ve üniversite düzeyinde değerler eğitimi kapsamında yardımcı ders materyali olarak kullanılabilir.

2. Türk dili ve edebiyatı derslerinde bu eserler, yalnızca edebî tür ve teknik incelemelerle sınırlı kalmadan, eğitim değerlerinin tartışıldığı metinler olarak ele alınabilir.

3. Eğitim fakültelerinde öğretmen adaylarına yönelik derslerde, Uzuner'in eserleri edebiyat temelli değerler eğitimi uygulamaları kapsamında örnek olarak incelenebilir.

4. Gelecek araştırmalarda, Buket Uzuner'in farklı türlerdeki (deneme, çocuk edebiyatı) eserleri de eğitim değerleri açısından ele alınarak karşılaştırmalı çalışmalar yapılabilir.

5. Değerler eğitimiyle ilgili yapılacak yeni araştırmalarda, çağdaş Türk edebiyatındaki diğer yazarların eserleri incelenerek edebiyat–eğitim ilişkisi daha kapsamlı biçimde ortaya konulabilir.

KAYNAKLAR

Akın, K. (2009). *Sevinç Çokum'un Romanlarında Eğitim Değerleri*, Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya

Aydoğdu, H. (2011). *Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Eserlerinde Eğitim Değerleri* Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara

Babacan, M. Ç. (2014). *Öğretmen Akademisi Vakfı'nın Çağdaş Eğitim Değerleri ve Türkiye'deki Uygulamalara Aktarımı*, Doktora tezi, Boğaziçi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul

Badem, S. T. (2019). *Nezihe Meriç'in Hikâye ve Romanlarında Eğitim Değerleri*, Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya

Çakan, E. (2008). *Ahmet Mithat Efendi'nin Hikâyelerinde Eğitim Değerleri*, Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Çakın, M. B. (2014). *Gülşehri'nin Mantıku't-Tayr'ında Eğitim Değerleri*, Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya

Davuda, G. (2022). *Buket Uzuner'in Romanlarının Feminist Edebiyat Kuramı Bağlamında İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu

Ertürk, S. (1975). *Eğitimde Program Geliştirme*, Yelkentepe Yayınları, Ankara

Işık, İ. (2016). *Ahdârü'l-İber Mesnevisinin Tenkitli Metni ve Eğitim Değerleri Bakımından İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van

Jolly Tur. (2018, 24 Eylül). *Buket Uzuner: "Gezip görmek ve anılar bir hayatı yaşanmış kılar"* [Röportaj]. <https://blog.jollytur.com/buket-uzuner-roportaji/>

Kiriş, F. (2007). *Türkiye Çocuk ve Ebe-şöbe Dergilerinin Edebiyat ve Eğitim Değerleri Açısından İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu

Kurtuluş Tan, F. (2008). *İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun Tiyatro Eserlerinin Eğitim Değerleri Açısından İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu

Peker, T. (2022). *Buket Uzuner'in Uyumsuz Defne Kaman'ın maceraları Su, Toprak ve Hava Romanlarının Coğrafi Analizi*, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya

Salar, R. (2011). *Reşat Nuri Güntekin'in Romanlarının Eğitim Değerleri Açısından İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya

Taşağıl, A. (2025). *Dakikalar İçinde Türk Mitolojisi*. Kronik Yayınları, İstanbul

Toptaş, L. (2008). *Buket Uzuner'in Hikâye ve Romanlarında Kişiler*, Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas

Türk Dil Kurumu. (2026). *Güncel Türkçe Sözlük*. <https://sozluk.gov.tr>

Uzuner, B. (2021g). *Uzun Beyaz Bulut Gelibolu*. Everest Yayınları.

Uzuner, B. (2023). *Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Ateş*, Everest Yayınları.

Uzuner, B. (2021f). *Balık İzlerinin Sesi*, Everest Yayınları.

Uzuner, B. (2024a). *Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Hava*, Everest Yayınları.

Uzuner, B. (2024d). *İstanbulular*, Everest Yayınları.

Uzuner, B. (2024e). *Kumral Ada Mavi Tuna*, Everest Yayınları.

Uzuner, B. (2024b). *Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su*, Everest Yayınları.

Uzuner, B. (2024c). *Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Toprak*, Everest Yayınları.

Yadigar, E. (2017). *Necati Cumalı'nın Hikâye ve Romanlarında Eğitim Değerleri*, Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya

Yaman, E. (2012). *Değerler Eğitimi: Eğitimde Yeni Ufuklar*, Akçağ Yayınları, Ankara

Zengin, N. (2000). *Gençlik Edebiyatı ve Eğitim Değerleri Açısından Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun Türkiye Dizisinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara

